یاخی

نووسینی: یەشار کەمال

وەرگێڕانی بۆ فارسی: حەمید ئارەش ئازاد

و: ڕەسووڵ سوڵتانی

هەواڵنامەی کتێب

وەرگێڕانی ئەم ڕۆمانە پێشکەش بەو خۆشەویستانە

"عومەر باڵەکی، برایم چووکەڵی، سمایل بازیار، ڕزگار حەبیب زادە، سەلاح شەشە"

هەواڵنامەی کتێب

رۆمانی یاخی، یەکێکە لە بەرهەمە هەر شیرینەکانی نووسەری بەناوبانگ "یەشار کەمال". ئەم رۆمانە، تایبەتمەندییەکی خۆی هەیە. خوێنەر کە دەستی بداتێ، ئیتر ناتوانێ وازی لێ بێنێت، هەتا دوایین لاپەڕە و وشەی نەخوێنێتەوە. خۆم دەمێك بوو ئەم رۆمانەم خوێندبۆوە و بە ئاواتەوە بووم هەلێك هەڵکەوێ و دەرفەتێك بڕەخسێت و بیکەمە کوردی. بەسەرهاتەکە بەسەرهاتێکی راستەقینەیە. خوێنەر ماندوو ناکا و بگرە یەکێکە لەو بەرهەمە ئەدەبییانەی بۆ ئەوە دەبێ لەکاتی ماندووییدا بیخوێنییەوە بۆ ئەوەی بتحەسێنێتەوە. سەرکەوتنەکانی چاخیرجالی، ئەو پاڵەوانە خۆماڵییە خوێنەر شاگەشکە دەکات. بەتایبەتی ئەو کاتانەی زاڵم و ملهوڕەکان دەمکوت دەکات و پارەیەکی زۆریان لێ دەستێنێ و دەیداتە فەقیر و هەژاران. ئەم بەسەرهاتە، رووداوێکی راستەقینەیە و یەشار کەمال، کردوویەتە رۆمانێکی شیرین. هیوادارم وەك خۆم چێژم لە خوێندنەوە و تەنانەت لە وەرگێڕانیشی وەرگرت، خوێنەرانیش ئاوا وەك خۆم چێژی لێ وەرگرن.

لەگەڵ ئەوەشدا لە ناخی دڵمەوە سوپاسی هەموو ئەو خۆشەویستانە دەکەم، کە بەچاوی رەخنەگرانەوە دەیخوێننەوە و ئەگەر خاڵێکی لاوازیان بەرچاو کەوت ئاگادارم دەکەنەوە و هەڵە و پەڵەم بە نووکی قەڵەمی خۆیان بۆ راست دەکەنەوە.

وەرگێڕ

هەواڵنامەی کتێب

"گروبان[*] حەسەن" دەتگوت دەنکە گەنمێکی درشتە و لە نێوەڕاستەوە لەتت کردووە. سمێڵە درێژەکەی، خەنەیی بوو. لەگەڵ پێنج سوار، وەك بای شەماڵ هاتنە نێو گوندی "ئایاسورات"ــەوە. ئەسپەکان کەفیان بە لالغاویدا دەهاتە خوارێ و سەرشانیان شەلاڵی ئارەقە و هەتا ئەژنۆشیان قوڕاوی بوو. گروبان حەسەن سەری ئەسپەکەی بەرەو ماڵی "ئەحمەدئەفە" وەرسووڕاند. هانکە هانکی یوو. "ئەفە" هەر گوێیی لە زرمەی ناڵی ئەسپەکان بوو، هاتە دەرێ. کە چاوی بە گروبان کەوت، زەردەیەکی هاتێ. زۆری خۆش دەویست. گروبان حەسەنی بە پیاوێکی زیرەك و لێزان دەزانی. لە سەردەمی یاخیگەرییەکەیدا، (گروبان) گیانی خۆی لەسەر بەری دەستی دانابوو و وەشوێنی کەوتبوو. هەر خۆی دەیزانی گروبان حەسەن چیی بەسەر هێناوە. بەڵام کە لە چیاکان هاتە خوارێ، وا بوونە برادەر، موویان لە بەینەوە نەدەچوو.

ئەو کات مەسەلێك لە نێو خەڵکیدا باو بوو کە دەیگوت:"عوسمانلی بۆ متمانەی نابن." ئەحمەدئەفە ئەوەی دەزانی. ئەو مەسەلەیە درۆ نەبوو. لەگەڵ ئەوەشدا، لەگەڵ گروبان ببووە برادەر.

لەو کاتەوەی لە شاخ هاتبووە خوارێ، لەگەڵ گروبان حەسەن زۆر یاخییان راو نابوو. پێکەوە سینگی خۆیان بە گوللەوە نابوو. دۆست بوون. پەیمانی برایەتی و دۆستایەتیان لە نێواندا بوو.

ئەحمەدئەفە هەرای کرد:

ـ چۆنی گروبان؟

ـ شپرزەم. زۆر بەپەلەم.

بە پەلە دابەزی. باوەشیان بە یەکتریدا کرد.

ـ زۆر خەفەتبارم.

ـ چ بووە براله؟ چ قەوماوە؟ قەتم ئاوا شڵەژاو نەدیوی.

گروبان رەنگی بە رووەوە نەمابوو. دەتگوت دەستیشی دەلەرزن. وەك مەستان لەتری دەبرد و سەرەنگرێ دەبوو. وەژوور کەوت و دانیشت. ئارەقە لە بەری پێی دەچۆڕایەوە.

لەو کاتەدا لە ژوورەکەی دیکەوە دەنگی منداڵێك هات. گروبان رەنگێکی هێنا و برد و زەردیەك نیشتە سەر لێوی. گروبان دەستی لە گیرفانی یۆنیفۆرمەکەی نا. دراوێکی زیوی دەرهێنا و لە مستی منداڵەکەی نا. منداڵە پارەکەی وەرنەگرت. ئەحمەدئەفە گوتی:"

گروبان، کە مەمەدی ئێمەت دی، رەنگت گۆڕا. دەڵێی زۆرت خۆش دەوێ. مەمەدی منیش تۆی خۆش دەوێ. ئیشەڵڵا بۆخۆی دەبێتە شێرەکوڕێك.

---

[*] گرووبان: عەریف. دەرەجەیەکی سەربازییە. من بە ئەنقەست فارسییەکەیم دانا. چونکە جاری وایە لەبری ناوی کابراش، هەر بە دەرەجەکەی بانگی دەکەن. لەو شوێنانە وشەی "گروبان" لەسەر زاران و بۆ خوێندنەوەش خۆشترە لە وشەی "عەریف."

گروبان وەڵامی داوە:

ـ دراوەکەش وەرناگرێ. بەو حاڵەشەوە زۆرم خۆش دەوێ.

ئەحمەدئەفە بە کوڕەکەی گوت:"

ـ مەمەد گیان، وەریگرە کورم. دەستی گروبان مەگێڕەوە، خۆ بێگانە نییە، مامی خۆتە.

کوڕە دیسان دراوەکەی وەرنەگرت. گروبان حەسەن دەستی گرت و لە تەنیشت خۆی داینیشاند و دەستی بەسەریدا هێنا. هەر جارێکی دەهات وای دەکرد.

لەو کاتەدا جەندرمەکان وەژوور کەوتن. ئەوان ئەسپەکانیان بردبووە گەوڕ و بەستبوویاننەوە. هەر کامەیان توورەکەیکیان بە دەستەوە بوو. یەکێکیان توورەکەی ئەسپەکەی گروبانی هێنا و لە تەنیشتی داینا. گروبان حەسەن دەستی لە توورەکەکە نا و لەسەر خۆ جووتێ پێڵاوی هێنا دەرێ و کڵاوێکی چەرمیی لەسەر مەمەد نا. پێڵاوەکانی بە دەستی خۆی کردە پێی مەمەد. ئەوجار پێکەنی و لە حاڵێکدا سڵاوی سەربازیی لە مەمەد دەکرد، گوتی:"

ـ مەمەد گیانی خۆم دەبێتە عەقید. چەندەشی لێ دەکاڵێتەوە. ماشەڵڵا.

هەتا هاتبایە، دیارییەکی بۆ مەمەد دێنا. گروبان بەو یۆنیفۆرم و جزمە بریقەدارانەیەوە لە بەرچاوی مەمەد پاڵەوانێك بوو. لە هەموو پیاوان پاڵەوانتر.

شتی دیکەشی لە توورەکەکە دەرهێنا. کۆمەڵێك دیاری بوون ئەو ئەندامەکانی دیکەی خێزانەکەی هێنابوو. کە دیارییەکانی دانا، کچۆڵەیەك هات و بە توورەکەکەوە هەڵیگرتن و بردنی.

هەر کاتێك گروبان حەسەن دەهات، مەمەدیش دەهات و لە تەنیشتی دادەنیشت و ورد ورد گوێی دەدایە قسەکانی گروبان و باوکی. نەك هەر گروبان، هەر میوانێك دەهات، حەسەنیش دەهات و لە نێوان میوانەکە و باوکی دادەنیشت. لەو کاتانەدا هیچ قسەی نەدەکرد. هەتا نیوەی شەوێ بێدەنگ دادەنیشت و هەر گوێی رادەگرت. ئەحمەدئەفە رووی کردە گروبان و گوتی:

ـ دەی براڵە. قسە بکە بزانم چت لێ قەوماوە. زۆر نیگەرانت کردم. گروبان ئارا و قارای نەبوو. دەتگوت ناتوانێ لە جێی خۆشی هەستێ. زاری کردەوە. قسەیەکی کرد:"ئەفەی من." و بێدەنگ بوو.

ئەفە سەیرێکی نێو چاوە پەرۆشەکانی کرد.

ـ بلێم چی ئەفە. چۆنت تێگەیەنم. لەوەتەی شمەکم لەبەر کردووە، شتی وام بەسەر نەهاتووە. زۆر شەرم دەکەم بەکەسی بلێم. هەر بەراستی شەرمەزارییە.

ـ دەی باشە. پێم بڵێ بزانم چ بووە. خۆ نابێ شەرم لە من بکەی.

ـ وەڵڵاهی براله. بەیانی بوو کە هاتینە دەرێ. دەمەویست بێمە لات. گوتم با بچم و چاوێکم بە براکەم ئەحمەد بکەوێ. هەر وا سەعاتێك دەبوو و نەدەبوو کەوتبووینە رێ. لە پڕێکدا چەند کەس لە پێشمانەوە وێکڕا تەقەیان لێ کردین. خراپ لە داو کەوتبووین. لە ترسی گوللە کشاینەوە. پێم وایە یاخییە یونانییەکان بوون. نەمتوانی راویان بنێم. چونکە خەریك بوو دەهاتمە لای تۆ. نەمویست بڕیارەکەی پێشووم بگۆڕم. گوتم واباشترە لە پێشدا بچم و چاوێکم بە ئەفە بکەوێ. دواییش پێکەوە دەگەڕێینەوە و مشوورێك لەو نامەردانە دەخۆین. شەرم دەکەم بە گیانی ئەفە. بەخۆمم گوت:"باشە حەسەن، ئەوە پیاوەتییە؟ ئەوەی تۆ کردت، نامەردی نییە؟ ئاگرم لە هەناوی بەربوو. بڕ لەوە دەکەمەوە بگەڕێمەوە و وایان تەمبێ بکەم، تا عومریان هەیە گووی وا نەخۆن و پێیان لە بەڕەی خۆیان پتر رانەکێشن.

ئەفە پێکەنی.

ـ هێندە پیش مەخۆوە براله. مشووریان دەخۆین. جارێ تۆزێ بحەسێوە و شتێك بخۆ.

گروبان:

ـ ئاگرم لە دڵی بەربووە ئەفە. هیچم پێ ناخورێ. پێم وانییە پاروووم لە گەرووی بچێتە خوارێ.

ئەفە:

ـ کوڕە یەك دوو پاروو هەر هیچ نییە نا... ئەرێ رۆڵە، شتێك حازر بکەن با گروبان بیخوا. دەی خێرابن.

هەندێ خواردنیان هێنا. گروبان دەستی بۆ نەبرد. ئەفە زۆری خولق کرد، بەڵام گروبان دەمی لێ نەدا و گوتی:"

ـ خەریکە لە داخان دەمرم. لە داخان ئەفە.

جەندرمە نانیان خوارد. ئەحمەدئەفە هەستا و گوتی:

ـ هەقتە برای من. وا باشترە بچینە سەروسۆراغی ئەو نامەردانە.

دەمانچەکەی لە قەدی بەست. ئەوەندەی یەك و دوو ئامادە بوون و کەوتنە رێ. ئەفە و گروبان لە پێشەوە و جەندرمەکانیش لە دواوەیان. وەك بای شەماڵ بە کۆڵانەکانی ئاواییدا تێپەڕین. ئەسپەکانیان ئەوەندە تاودابوو، خەریك بوو بتۆپن. ئەسپ ئارەقەیان کردبوو و وەك کوورەی ئاسنگەران دەفیان دەدا.

خۆر وردە وردە بەرەو خوار دەچوو. سێبەر درێژ ببوونەوە. گەیشتنە دەم رووبارێك. ئەحمەدئەفە خەریك بوو سەیری ئاوەکەی دەکرد، کە گروبان دەرفەتی لێ هێنا و خۆی وەدوا دا. لە چاوترووکانێکدا شەش تفەنگ وێکڕا تەقەیان کرد. ئەحمەدئەفە لەسەر ماڵی زین، تەکانێکی دا و بەسەر بەربۆوە عەرزی. مێشکی هەڵتەکابوو. لە مەودایەکی زۆر نزیکەوە سێ فیشەکی بەر مێشکی کەوبتوو. دەم ئاوەکە خوێناوی ببوو. ئیتر هەناسەی نەدەهات.

گروبان دابەزی. سەیرێکی جەستە بێ گیانەکەی کرد. ئەوجار داهاتەوە و دەمانچەکەی هەڵگرت و وەك نە بای دیتبێ و نە بۆران، لەگەڵ پێنج جەندرمەکەی ملی ڕێگایان گرت و بەرەو ئاوایی "ئۆدەمیش" ئەسپیان لینگ دا.

زۆربەی ئەو یاخی "ئۆف"انەی بەر لێبوردن کەوتبوون و لە چیا هاتبوونە خوارێ، ئەو ڕۆژە لە داو خران و کوژران. "یورۆك عوسمان ئەفە" لە ئەزمیر و "باکیرلی ئەفە" لە برگاما و "بارماق سیز عەرەب" لە ئایدین، هەر هەموو کوژران. ئەوانە ئەو کەسانە بوون، کە بەر لێبوردنی حوکمەت کەوتبوون و لە چیا هاتبوونە خوارێ و لە ژێر چاوەدێریی حوکمەتدا دەژیان. کوشتنی ئەحمەدئەفە بە نزیکترین برادەری خۆی واتە بە گروبان حەسەن ئەسپێردرابوو. ئەو کۆنەیاخییانەیان بۆیە دەکوشت، چونکە تەفەنگەکانیان نەدابووەوە بە حوکمەت و تفەنگچییەکانیشیان هێشتا بەدەورەوە مابوون. چەکیان هەر دانەنابوو و لەگەڵ تفەنگچییەکانیان لە گوندەکاندا دەژیان. پیتاکیان نەدەدا و کێشە و گۆڵمەزیشیان دەنایەوەز لە ڕاستیدا حوکمەتێکیان بۆخۆیان پێك هێنابوو و حوکمەتی مەرکەزییش ئەوەی پێ قەبووڵ نەدەکرا. هەربۆیەش کوشتیانن.

پێش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە هەواڵێکی تاڵ گەیشتە ئاوایی. خەجێی هاوسەری ئەحمەدئەفە، لە حاڵێکدا بەکوڵ دەگریا و سەروقژی خۆی دەڕنییەو، بە پێخاوسی گەیشتە سەر تەرمەکە. تەرمە خوێناوییەکەی لە باوەش گرت و بەدەم گریانەوە گوتی:"

ـ کوڕە پێم نەگوتی ئەفە؟ نەمگوت عوسمانی بۆ متمانە نابن؟ نەمگوت ئەفە داماوەکەم؟

تەرمەکەیان هەڵگرت و بردیانەوە گوندی "ئایاسورات".

لەو ڕۆژەوە خەجێ خۆشیی لەخۆی نەدی. هەموو ڕۆژێ قژی خۆی دەڕنییەوە و بۆ ئەفە دەگریا.

مەمەد هەڵی دەدا و گەورە دەبوو. لە حاڵێکدا هەموو ڕۆژێ گوێی لەوە دەبۆوە کە چ غەدر و ناپیاوەتییەکیان لەگەڵ باوکی کردووە و هەموو ڕۆژێ ئەو نامەردییە ئازاری دەدا. چەند ساڵان بوو دەنگی شیوەنێك گوێی دەئاخنی. دەنگی دایکی کە دەگریا و دەیگوت:

ـ کوڕە نەمگوت، ئەفە داماوەکەم؟ نەمگوت عوسمانلی لەگەڵ کەس نابنە دۆست. بە نامەردی لێیاندای ئەفە. دەستی نامەردێك لە منی ئەستاندی.

مەمەد قۆناغی سەرەتایی تەواو کردبوو. یەك دوو ساڵیش لە گوندی ئۆدەمیش دەرسی خوێندبوو و وازی لە خوێندنێ هێنابوو.

٢

"حاجی یاخی" کابرایەکی رەشی وردیلە بوو. دەموچاوی درێژۆکە و پڕ چرچ و لۆچ بوو. پیر بوو. دۆستی هەرە نزیکی ئەحمەدئەفە بوو. پشت و پەنای بوو. گیانێك بوون لە دوو جەستەدا. کە گروبان حەسەن ئاوا ناجوامێرانە ئەحمەدئەفەی کوشت، حاجی یاخیی باڵی بەسەر مەمەددا کێشا. وای کردبوو مەمەد بێ باوکیی پێوە دیار نەبوو. داغی ئەحمەدئەفە تەنیا لەسەر دڵی دوو کەس بوو. یەکەمیان خەجێی ژنی و دووەمیان حاجی یاخی. حاجی یاخی شێعرێکی هۆندبۆوە کە تێیدا باسی ئازایەتی و جوامێریی ئەحمەدئەفەی کردبوو و تووك لەعنەتی لە بکوژە ناجوامێرەکەی کردبوو. شێعرەکە بۆسۆی لێ هەڵدەستا.

مەمەد تازە وازی لە خوێندن هێنابوو، کە رۆژێکیان حاجی ئەفە لە تەنیشت خۆی داینا و گوتی:

ـ تۆ بنیادەمێکی بچووك نیی، کوڕم. تۆ کوڕی "چاخیرجالی ئەحمەدئەفە"ی. رۆژگار پیاوێکی دیکەی وەك ئەحمەدئەفەی لێ نەبووەتەوە. ئەگەر تاقە دەمارێکی پیاوەتیی ئەو پیاوە لەتۆدا هەبێ، تۆ لە هەموو پیاوانی دونیا پیاوتری. مێشەلاّن و دارستان بەبێ پڵێنگ نابێ. بێچووە شێر، ئاخری هەر دەبێتەوە شێر. رۆژێك نۆرەی تۆش دێ، کە بیسەلمێنێ کوڕی ئەو پیاوەی.

دوای ئەوە ئەسپ و تفەنگێکی "ماوزەر"ی دا بە مەمەد. مەمەدیش دەستی حاجی ئەفەی ماچ کرد و گوتی:"

ـ خودا راوەستاوت بکا مامە. تۆ پیاوێکی باشی. چەندی چەند ساڵان بابی منت لەبیر نەکرد و بۆ منیش بوویە باوك. ئەگەر ئەمڕۆ باوکی خۆشم زیندوو بوایە هەر ئەوەی بۆ دەکردم. وا نییە؟

ـ وایە کوڕم. راست دەکەی. ئەوەی لە مشك بێ، هەنبانەی دەدڕێ و تەواو.

مەمەد سواری ئەسپ بوو و ماوزەرەکەشی هەڵگرت. ئەسپەکەی بێوێنە بوو و ماوزەرەکەشی بەلایەوە لە کچۆڵەیەکی دلڕفێن خۆشەویستتر بوو. مەمەد ئەسپەکەی لینگ دا و وەك شێتان بە دەشتەکەی "ئۆدەمیش"ـدا تاوی دا. کە وەخۆ هاتەوە خۆر لە ئاوابوونێ بوو. لە نێوەڕاستی دەشتەکە سێرەی لە سنۆبەرێك گرت و پێنج فیشەکی پێوە نا. دەستی بە تفەنگەکەیدا هێنا و کەوتە بیرکردنەوە.

بەخۆی گوت:"

ـ دەڵێن باوکم دەرزیی هەڵدەگرت[*]، کەچی من لەو دارە زلەم نەدا. باشە چۆن دەکرێ لە ئاسمانێ لە دەرزیی بدەی؟ هەر بە راستی سەیرە.

چاوێکی قووچاند و سێرەی لە چۆلەکەیەك گرت. دوای ئەوە کووپی سەر دار کارەباکەی کردە نیشانە، بەڵام تەقەی لە هیچ کامیان نەکرد. دیسان ئەسپەکەی لینگ دا و بەرەو ماڵەوە لێی خوڕی. هێشتا

[*] دەرزیی هەڵدەگرت / لە دەرزیی دەدا. دەرزیی دەئەنگاوت. مەبەست ئەوەیە زۆر ئەنگێوە و دەستڕاست بووە لە نیشانەداکردندا.

نەگەیشتبۆوە بەر دەرگا، دایکی دەرگای لێ کردەوە و زەردەیەکی بۆ کوڕەکەی هاتە سەر لێو. کوڕە دابەزی و دەستی لە ئەستۆی دایکی کرد. دایکە بە دەوری ئەسپەکەیدا هات و گوتی:

ـ ئیشەڵا خێری لێ دەبینی کوڕم. ئەسپێکی خۆشبەزە یان نا؟

ـ دەڵێی بای شەماڵە دایە*.

خەج تفەنگەکەی لێ وەرگرت. بارەوباری کرد و ورد لێی ڕوانی.

ـ لە دەستان خۆشەز دەستت لەگەڵ ڕاهێنا؟ تەقەت پێ کرد؟

ـ کردم دایە. نیشانەم لە دارێك گرت. پێنج فیشەکم پێوە نا. هەمووشیم لێ دا. تفەنگێکی خۆشدەستە.

خەجیج بزەیەکی هاتێ. بەڵام زۆری نەبرد، چاوی پڕ بوون لە ئاو. ئاخێکی هەڵکێشا و بە لەبزێکی گریاناوییەوە گوتی:

ـ بابت تەیری ئاسمان و مێرووی سەر زەویی دەئەنگاوت. تفەنگە سەدەفکوتەکەی باوکت بە دەست ئەو حەسەنە خوانەناسەوەیە... لە چاوی باڵندەی دەدا.. باوکت، باوکێکی ئاوا بوو... تفەنگە جوانەکەی باوکت بە دەست ئەو نامەردە جەرگ سووتاوەوەیە... تفەنگە سەدەف نیشانەکەی باوکت... "مارتینی" جوان...

مەمەد ئەسپەکەی بەستەوە و هاتە ژوورێ. سەری داخستبوو. کە دایکی دەکەوتە سەر باسی باوکی، ئیدی لێی نەدەبڕییەوە..

ـ بابت هەڵۆی ئەو شاخانە بوو. جەندەرمە لە ڕۆژە ڕێیەکەوە زەندەقیان لێ دەچوو. مەمەدەکەم... کوڕی شیرینم... بابت لەسەر ئەسپە عارەبییەکەی... زینی ئەسپەکەی زیوکفت بوو. لەبەر تاوێ دەبریسکایەوە. ئەودەم، ئەگەر کەسێك لە دەشتێ دیتبای ئەوە شتێك دەبریسکێتەوە، دەسبەجێ دەهات و منی ئاگادار دەکردەوە:"خەجێ، ئەفە هاتەوە. کە دەهات، ئەو دەشتەی ئۆدەمیش نوقمی نوور دەبوو. کە بابت لە شاخەوە دادەگەڕا بۆ ئاوایی، خەڵك ئاهەنگیان دەگێڕا. ئەفە کە دەهاتەوە، هەموو خۆشحاڵ و بەکەیف دەبوون. جیازی بۆ کچە هەژاران دەکڕی. پارەی دەدایە لاوەکان، بۆ ئەوەی بتوانن شیربایی و مارەیی بدەن و ژن بێنن. پارەی داودەرمانی بە نەخۆشان دەدا. دەستی هەژار و دەستکورتانی دەگرت. بابت جوامێر بوو. ئەفەیەکی بە تەواو مانا، مەمەد گیان. ئەفەی من. دەمگوت: متمانە بە عوسمانلی مەکە. بەڵام ئەو کردی و عوسمانی نامەردییان دەرهەق کرد. عوسمانیی بێ دایك و باب.

دایکە دەیگوت و دەگریا. ئەوجاریش گریا:

---

* دەقە فارسییەکەی دەڵێ:"هەر دەڵێی برووسکەیە."

ـ عوسمانلیی زاڵم. گروبانی بێ دایك و باب.

سبەی شەوێ، پێنج ئەسپ سوار هاتنە لای مەمەد. تووتنیان لە هەر پێنج ئەسپەکەی بار کردبوو. خاوەن ئەسپەکان قاچاخچێتیی تووتنیان دەکرد. یەکێکیان گوتی:

ـ وەرە مەمەد. حاجی یاخی ئێمەی ناردووە. دەبێ تووتنەکان بگەیەنینە ئایدین.

مەمەد چاوەڕێیان بوو. پێشتر خۆی ئامادە کردبوو و بێ ئۆقرەی هاتنیان بوو. خۆی هاویشتە سەر ئەسپەکەی. دایکی لە دواوە بانگی کرد:

ـ خێرت بێتە رێ کورم. خودا رسق و رۆزیت زیاد بکا. چاوی دوژمنت کوێر و داروبەرد گوێی کەڕ بێ.

بابیشت ئاوا دەستی پێ کرد...

لە تاریکەشەوەکەدا ون بوو.

رێگا پڕ بوو لە پاسەوان. بەو دواییانە هەموو جێیەکیان پڕ کردبوو لە پاسەوان. باڵندە بە رێگا و چیاکاندا فڕیبایە، باڵیان دەوەراند.

یەکێك لە قاچاخچییەکان کە ناوی "وەلی عوسمان" بوو گوتی:

ـ رێگەکان زۆر خەتەرن. دەبێ بە شاخیدا بڕۆین. راستە رێی چیا ئەستەمە، بەلاّم باشە.

مەمەد گوتی:"

ـ پێم وایە ئەگەر بە رێگا چەوڕێژەکەدا بڕۆین باشترە.

وەلی عوسمان وەلاّمی داوە:

ـ ئەوێ مەترسیدارە. باڵندە ناتوانێ بەسەریدا بڕوا.

مەمەد:

ـ هەموو کەس دەزانێ قاچاخچی بە رێگەی کێوپارەدا دەڕۆن. هەر بۆیەشە پیاوانی حوکمەت رێی شاخەکان دەگرن. هەر یەك دوو چەکداریان لە رێگا چەوڕێژەکە داناوە. زۆر ئاسانیش دەرەقەتی ئەوان دێین.

وەلی عوسمان قسەی نەدەسەلماند. قسەکەی مەمەدی قەبووڵ نەکرد:

ـ نەخێر. گوتم نابێ.

یەکێکی دی لە قاچاخچییەکان هەڵی دایە:

ئەو کوڕیژگەیە راست دەکا، کاك عوسمان. چیاکان خەتەرن. لە پشت هەر گابەردێکەوە داوێکیان ناوەتەوە. هەموو جەندرمە و سەربازەکانیان خزاندووەتە شاخەکانەوە. خەریکن یاخییەکان راو دەنێن. ئەو کوڕیژگەیە راست دەکا.

وەلی عوسمان هەڵچوو:

ـ قسە، قسەی منە. کە گوتم بە چیادا دەڕۆین، بەویدا دەڕۆین و بڕایەوە.

ئەو قاچاخچییەی هەڵیدابوویە، ناوی حاجی مستەفا بوو. حاجی مستەفا لەبەری داینواند و لەسەری نەڕۆیشت. بەرەو چیا تێهەڵبوون.

حاجی مستەفا لە مەمەد چووە پێشێ و گوتی:

ـ کاك عوسمان قسەی یەکە. تۆ وەسەرخۆتی مەهێنە. تۆ ڕاست دەکەی، بەڵام خۆت تێك مەدە. من ناوم حاجی مستەفایە. یەکێکم لە برادەرەکانی باوکت. وەك دوو برا وابووین. ئای خوای لێ خۆش بێ، چ پیاوێك بوو. چ ڕۆژگارێکی خۆشمان پێکەوە ڕابوارد. کە ئەو مرد، پەڕوپۆم هەڵوەری و باڵم شکا.

شەوگار شەق ببوو. هەورازێکیان بڕیبوو و هەریك بوو بەرەو شیوەکە دادەگەڕان. لە نەکاو دیتیان کەوتوونەتە نێو ئاگر و تەقەیەکی خەستەوە. یەکێك لە هاوڕێکانیان ئەنگێورا.

حاجی مستەفا لە تەنیشت مەمەدەوە بوو، هاواری کرد:

ـ خۆت فڕێ دە. لە پشت بەردێك مات بە.

خۆشی خۆی فڕێ دا.

ـ لە جێیەکی خراپ تێکەوتووین. ڕێك لە نێوەڕاستیاندا.

دەستیان بە تەقە کرد. بە کەیفی مەمەد بوو. پەیتاپەیتا تەقەی دەکرد. بە حاجی مستەفای گوت:

ـ مامە حاجی، ئاخرییەکەی ئەو کارە بە کوێ دەگا و چیی لێ دێتەوە؟

هیچی لێ شین نەدەبۆوە. لەوانەبوو بگیرێن یان گوللەیەکیان وێکەوێ.

حاجی:

ـ ئاخرییەکەی، تۆ دەبییە پیاو. هێشتا گەنجی، ئەو گۆنگەڵانە تۆ دەکەنە پیاوێکی پیاو.

مەمەد:

ـ یانی ئاوا.

ـ ئێستا بە سینەخشکێ خۆت بگەیەنە عوسمان. پێی بڵێ پیاو دەکرێ بە لای باشووردا خۆی بگەیەنێتە نێو باغەکان. ئێمە دەیانخافڵێنین. با ئەوان ئەسپەکان بەرن و خۆیان نەجات دەن. ئێمە ئاگامان لە چەکدارەکانی حوکمەتە.

ـ بەچاوان مامە.

ـ دەی هونەری خۆت بنوێنە. کوڕی ئەحمەدئەفە...

مەمەد وەك مارێك، بەبێدەنگی خزی و خۆی گەیاندە عوسمان و ڕاسپاردەکەی حاجیی گەیاندێ.

عوسمان:

ـ برۆ بە حاجی بڵێ، هەر دەبێ وا بکەین.

هەر واشیان کرد. هەمووان وێکڕا، دەسڕێژیان لە لای باشوور کرد. قاچاخچییەکان خۆیان گەیاندە ئەسپەکان و لە گۆلمەز و کارەساتەکە دەرچوون. هەر مەمەد و حاجی مستەفا مانەوە. پیاوەکانی دەوڵەت نەیاندەزانی چ بکەن. زۆر تووڕە بوون کە چەند کەسێك رایان کرد و چەند کەسێکی دیکە ماونەتەوە. ئەوە بەو مانایە بوو، کە ئەوانەی ماونەتەوە گیان لەسەر دەستن. تەقە خەستتر و توندتر بوو.

هێندەی نیو سەعاتێك لە هەردوو لاوە گوللە باران بوو. حاجی بە خشکە خۆی گەیاندە مەمەد و گوتی:

ـ مەمەد، لەو لا سەرووەوە، تەقەکە کەمترە. دەبێ هەرچۆنێك بێ خۆمان بگەیەنینە ئەوێ و لای سەروویان لێ بگرین و بەسەریاندا زاڵ بین. چارمان نییە.

مەمەد شەلاڵی ئارەقە بوو. لە پێشدا هەم دڵی خۆش بوو و هەمیش دەترسا. بەڵام ئێستا ترسی لەبیر نەمابوو. بە سینگە خشکێ وەڕێ کەوتن. یەکێکیان لە پێشەوە دەڕۆیی و ئەویتر ئاگای لێ دەبوو. ئەژنۆیان بریندار بوو و دەبرژاوە. ئاخرییەکەی بازنەی گەمارۆکەیان شکاند و لە داوەکە هاتنە دەرێ.

هێشتا بەیان نەبۆوە، کە گەیشتنە رەشماڵی عێلات. دەروانشین نانیان دانێ و برینیان بۆ چەور کردن. فیشەکیان لێ بڕابوو. هەندێ فیشەکیان لە دەورانشینەکان کڕی. خواردن و فیشەکیان لە کۆڵ نا و گەڕانەوە چیا.

ـ باشە بەو وەزعەوە بۆ کوێ دەچین مامە حاجی؟

ـ بەرەو چیا.

ـ یانی دەمانەوێ یاخی بین؟

حاجی مستەفا بزەیەکی هاتێ و گوتی:

ـ لەوانەیە. وەك پیاوە مەزنەکە. وەك ئەفە.

حاجی مستەفا برۆی رەش و پان بوون. سمێڵی ئەستوور و درێژ و چاوەکانی گەورە و رەش بوون. دەموچاوی هەندێ چرچ و لۆچی تێکەوتبوو. برۆی پڕ بوون و تێکەڵ ببوونەوە. بەژن و باڵایەکی مامناوەندی و گورج و تۆکمەی هەبوو. مووی ردێنی گرژ ببوونەوە، دەتگوت ژووشکە. دەوری چل ساڵان دیار بوو. چەند چڵە موویەکی شەویلگەی سپی ببوون.

مەمەد نیگەرانی داهاتووی بوو. پرسیی:

ـ ئەی دایکم دەڵێ چی؟

ـ هیچ نالێ. زۆریشی پێ خۆش دەبێ. دایکت ژنی چاخیرجالی ئەحمەدئەفەە. زۆری پێخۆش دەبێ کوڕەکەی یاخی بێ.

ـ باشە خۆ ئێمە هیچمان نەکرد. هەر تێکهەڵچوونێك بوو لەگەڵ جەندرمان... حاجی دیسان بزەیەکی هاتێ و گوتی:

ـ مەمەد گیان، بێت و ئێستا بگەڕێینەوە ئاوایی، لێمان دەکەونە گومان. لەوانەیە بشمانگرن. دەبێ چەند رۆژێك شوێنەونکەی بکەین. وا باشترە لەو شاخانە بمێنینەوە.

حاجی مستەفا بۆچی دەیەویست لە شاخ بمێنێتەوە؟ ئەگەر ویستبای دەیتوانی چەند رۆژێك لە رەشماڵی عێلاتدا بمێنێتەوە. دیارە شتێکی لەبن سەریدایە.

حاجی بە مشوور بوو. بەبێ ئەوەی سەیری مەمەد بکا، گوتی:

ـ ئەگەر بابت تۆی بەو جۆرە دیتبا، زۆری پێخۆش دەبوو. خۆزگەی دەیدیتی مەمەد.

بەرەبەری عەسرێ بوو. گەیشتنە شوێنێك لە نزیك لووتکەی چیاکە. بۆنی سنۆبەر هەموو ولاتی داگرتبوو. بۆنی ئاو و پنگە و گوڵ دەهات. لەسەر کانییەك دانیشتن. ئاوێکیان خواردەوە و دەست و دەموچاویان شووشت و هەر کام لە لایەکەوە لێی درێژ بوون.

تاوێك دواتر حاجی هەستا و بەرەو خوار داگەڕا. هەندێ گوڵی کۆ کردەوە و بازنەیەکی هێندەی ئاوێنەیەکی گیرفانی دروست کرد و لە دار سنۆبەرێکی دا و گەڕاوە. مەمەد دانیشتبوو و سەیری کارەکەی حاجیی دەکرد. حاجی تفەنگەکەی هەڵگرت و سێرەی لێ گرت و گوتی:

ـ مەمەد بڕوانە.

پەلەپیتکەی کێشا. ڕێك لە نێوەڕاستی بازنەکەی دا. چەند فیشەکی دیکەشی پێوە نا. هەمووی لە شوێنێك دان. مەمەد پێی سەیر بوو. پرسیی:

ـ مامە حاجی، تۆ دەتوانی لە ئاسمانێ لە سکەی دراوی، بدەی؟

ـ دراوێك هەلاوێ، بزانە چیم پێ دەکرێ.

مەمەد دەستی لە گیرفانی نا و سکەیەکی دەرهێنا و هەڵیهاویشت. حاجی تەقەی کرد. دراوەکە بەرنەبۆوە. حاجی گوتی:

ـ بابیشت وا بوو.

وەك ئاگریان بە رۆحی مەمەدەوە نابێ. لە داخان هەڵدەچۆقی.

حاجی گوتی:

ـ بۆ یاخی یان قاچاخچی، ئەوە یەکەم هەنگاوە. ئەگەر نەزانی سێرە بگری، نە دەتوانی ببیە قاچاخچی و نە یاخییش. تەنانەت ناتوانی ببیتە پیاویش.

تفەنگەکەی دانا و جەغزێکی دیکەی، تۆزێك لەوی پێشوو گەورەتری دروست کرد و گوتی:

ـ هەستە بزانم شێرە کوڕ.

هەڵلایەك بوو لە سینەی مەمەد دا. ئاگر بوو. تفەنگەکەی هەڵێنا. جوان سێرەی گرت و پەلەپیتکەی ترازاند. فیشەك لە دارەکە چەقی. بەڵام لە دەرەوەی بازنەکە. نەیتوانی تەنانەت لە لێواریشی بدا. حاجی هەرای کرد:

ـ نەبوو.

مەمەد تفەنگەکەی بە عەرزیدا دا و چوو لە دەم کانییەکە دانیشت و سەری خستە نێوان هەر دوو لەپی دەستییەوە.

حاجی لە لەبزێکی نەرم گوتی:

ـ دڵگران مەبە لاوە. ئەو کارە بە یەك دوو فیشەك ناکرێ. تفەنگەکەت هەڵگرە و تەقەی بکە. ئەوەندە تەقە بکە، هەتا لێی دەدەی.

مەمەد گوێی لە دەنگی حاجی نەدەبوو. وەك بەردێکی بێدەنگ دانیشتبوو.

ـ ئەنگێوەیی و دەستڕاستی، لە زگی دایکتەوە نایهێنی. دەبێ دەستت لەگەڵی رابێ. نابێ بۆ تاقە ساتێکیش ئەو تفەنگە وەلاوە بنێی. من خۆم ئەگەر مانگێك نیشانە دانەکەم و تەقە نەکەم، هەموو شتێکم لەبیر دەچێتەوە. ئەو یاخییانەی ماوەیەك دەست لە یاخیگەرێتی هەڵدەگرن و دوایی دیسان دەچنەوە شاخ، زۆر زوو دەکوژرێن. هۆکارەکەشی هەر ئەو تەمرین نەکردنەیە. هیچ ناڕەحەت مەبە. خۆشت ئەزیەت مەکە. تۆ دەبییە تفەنگچییەکی باش. هێز و تین و گوڕیش مەرجە. تۆ وەك پۆڵا وای. تۆکمە و ساغی. خۆت ناڕەحەت مەکە. ئێستاش هانێ تفەنگەکەت و تەقە بکە. پەیتا پەیتا تەقە بکە.

حاجی هەر گوتی و گوتییەوە، ئاخرییەکەی ماندوو و بوو و بێدەنگ بوو. بەڵام مەمەد هەر نەجووڵا. هەر سەریشی هەڵنەهێنا کە سەیرێکی حاجی بکا.

خۆر ئاوابوو و هەوا تاریك داهات. حاجی ئیتر پێی لەسەر دانەگرتەوە. دانیشت و پرێسکەکەی کردەوە. داوای لە مەمەدیش کرد بێ و نانی بخوا، بەڵام مەمەد گوێی نەدایێ. حاجی بەتەنێ نانەکەی خوارد و پرێسکەکەی خڕ کردەوە و بە مەمەدی گوت:

ـ دەمەوێ سەرخەوێك بشکێنم. تۆ کێشك بکێشە. لەوانەیە یەکێك بێ.

لە تەنیشت کانییەکە خۆی گرمۆڵە کرد و نوست.

شەو راشكابوو، كە بەخەبەر هات. مەمەد دانیشتبوو و تفەنگەكەی لە سەر ئەژنۆی دانابوو. حاجی باوێشكێكی دا. هەردوو مستی توند لە سینگی كوتا و بەدەم باوێكشانەوە گوتی:

ـ جا ئەو جار تۆ بنوو. نۆرە كێشكی منە.

مەمەدی تفەنگەكەی لە باوەشی نا و خەوت. لەگەڵ تاوكەوتنان بەخەبەر هات. دەست و دەموچاوی شوشت و بەبێ ئەوەی قسەیەك بكەن، نان و چای بەیانییان خوارد. كە خۆیان كۆ كردەوە، حاجی نیشانەكەی دوێنێی نیشان داوە و گوتی:

ـ دەی هەستە بزانم پاڵەوان.

مەمەد هەر وا بەبێدەنگی هەستا. تفەنگەكەی راست كردەوە. سێرەی گرت و پێوەی نا. فیشەك دەرچوو بەڵام تەنانەت دارەكەشی نەپێكا.

حاجی مستەفا دڵی دایەوە:

ـ خەمت نەبێ. هەر تەقە بكە. ئازاد بە. خۆت ئەزیەت مەكە. نیگەرانی ئەوە مەبە، نەتپێكاوە. وردە وردە دەستت رادێ. هەر راهاتنە و هیچی دی. ئاخرییەكەی فێری دەبی.

مەمەد دیسان قسەی نەكرد. بەڵام ئەمجارەیان ئیتر تفەنگەكەی فڕێ نەدا. بەبێ نیشانەو سێرەگرتن هەر تەقەی كرد. هیچ كام لە فیشەكەكانی نەیدەپێكا. قەدی دارەكە كون كون بوو. بەڵام تاقە فیشەكێكیش نێو بازنەكەی نەگرت. مەمەد ددانی چیڕ كردنەوە و فیشەكەكانی بەفیڕۆ دەدا. خوێنی جەرگی دەخواردەوە. دونیای لەبیر كردبوو. سەری لەگێژەوە دەهات. دار سنەوبەرەكە بە دەوری سەریدا دەخولایەوە. بەرەبەری نیوەڕۆ بوو، كە حاجی بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە هەرای كرد:

ـ هەی بژی، رێك ئەنگاوتت.

مەمەد هەر بیریشی لێ نەدەكردەوە. لەسەر خۆ تفەنگەكەی دانا و لە دارەكە چووە پێشێ. سەیرێكی بازنە سپییەكەی كرد. لێی دابوو. تۆزێك سەرتر لە چەقی بازنەكە كون ببوو. پەنجەی لە كونەكە نا. ئەوجار هاتەوە لای حاجی. حاجی بە كەیفخۆشییەوە زەردەی دەهاتێ. مەمەدیش بە شەكەتییەوە زەردەیەكی هاتێ.

لە تەنیشت كانییەكە دانیشت. مەمەد ئارەقەی كردبوو. دەست و دەموچاوی شوشت.

حاجی:

ـ هەر ئەنگاوتن و لێدان بەس نییە. دەبێ گورج و گۆڵیش بی. دەبێ لە چاوترووكانێكدا خەنیمەكەت لە عەرزی بدەی. كات بەفیڕۆ بدەی، واتە مردووی. لە مەملەكەتی ئێمەدا تەڕدەستی و گورج و گۆڵبوون لە ئەنگێوەیی گرنگترە.

حاجی کوڕی کێوپارە و کوێستانیٚ بوو. لە کەژ و کۆ گەورە ببوو. کوڕی یەکیٚ لە رەشماڵنشینە کوردەکان بوو. ئەو رەشماڵ نشینانەی نیشتەجیٚ کرابوون.

مەمەد گوێی لە قسەکانی حاجی گرت. دیسان هەستا و تەقەی کردەوە. حاجی لەولاوە راوەستابوو و رێنوێنیی دەکرد:

ـ ئەها... ئەوەیە... نا... نا... ئەوە نەبوو. تفەنگەکەت مەبزێوە... توند رایگرە... ئەوجار باشە... بژی... ئەوەیان دونیایەك دێنیٚ.

هەتا ئێوارە هەر تەقەی کرد. حاجی شان و پیلیی داماڵی و هانی دا:

ـ ماندوو نەبی پاڵەوان. ئەوجار بووی بە پیاوێکی تەواو.

مەمەد گوتی:

ـ داناگەڕێین مامە حاجی؟

ـ ئەو چیایە دەگەڕێین. ئەوە چیای باوکت بوو. حەشارگەی باوکت. دەمەویٚ سەنگەرەکانی باوکتت پێشان بدەم. ئەو حەشارگانەی بە دەستی خۆی دروستی کردوون.

حەوتووەکی رەبەق لە شاخی مانەوە. ئاوی کانییەکانیان خواردەوە و لە بن گابەردان نوستن. هەموو حەشارگە و پەناگەکانی ئەحمەدئەفەیان بەسەر کردەوە. مەمەد دیسان تەقەی کردەوە. دەستی لەگەڵ تفەنگ راهاتبوو. سێرەگرتنەکەی باشتر ببوو. حاجی گوتی:

ـ هەر ئەوەندەی ئەستەم بوو. ئێستا ئیتر تۆ بوویەتە پیاوێکی تەواو. لەمەودوای ئاسانە.

دایکی دڵەدوای مەمەد بوو. دوو چاوی کردبوونە چوار چاو. مەمەد کە هاتەوە، دایکە شایی لەدڵی گەڕا:

ـ باوکی دەرزیی هەڵدەگرت و لە ئاسمانیٚ لە سکەی دەدا. ئیشەڵا وەك باوکی لیٚ دیٚ. جێی باوکی پڕ دەکاتەوە.

قاچاخچییەکان توانیبوویان بەساغی دەربچن. ئەسپەکەی مەمەدیشیان هێنابۆو و دابوویانەوە بە دایکی. هەر وا قاچاخچێتیی کرد و زۆر زوو توانیی جێی خۆی بکاتەوە و ناوبانگ دەربکا. ئازا و گورج و گۆڵ بوو. لە داو نەدەکەوت. ئەوەندەی قاچاخچێتیی کرد، بۆ جارێکیش چییە پێوە نەبوو. تاقە جارێکیان ناچار بوو، بەگژ جەندرماندا بێتەوە و دەست بکاتوە. بەڵام دڵۆپێکیش خوێن چییە لە لووتی نەهات. زۆر بە سانایی دەرچووبوو. هەر بێکاریش دەبوو، لێی سواری ئەسپ دەبوو و ئەسپی تاو دەدا. شوێنێکی چۆلی دەدیتەوە و هەتا ئێواریٚ هەر تەقەی دەکرد. لە خۆشییان شاگەشکە ببوو. ئیتر ببووە وەستا و لێزان. هەرچی فیشەکی هەیبوو لە نیشانەکەی دەدا.

یاخیگەری لەو وڵاتە نەریتێکی کۆن و لەمێژینە بوو. لە پێش عوسمانلییەکانەوە هەبوو. تەنانەت بەر لە بیزەنتیۆمیش خەڵکی ئازا و شەڕکەری ئەو وڵاتە یاخی دەبوون و یاخیگەرییان دەکرد. دەکرێ بڵێی، لەوەتەی ئەو چیایانە، چیا بوون، یاخییان لێ نەبڕابوو. کاری قاچاخچێتی وەك قوتابخانەیەك وابوو. قوتابخانەیەك بوو، کە گەنجەکانی وەردەگرت و دەیکردنە یاخی. توورەکە و زینی ئەسپی زۆربەی ئەفەکان، بۆنی تووتنی لێ دەهات.

هەواڵنامەی کتێب

٣

حاجی یاخی لەو کاتەوە یاخی ببوو، تەنانەت بۆ جارێکیش چییە پێنەکەنیبوو. نێوچاوانی هەمیشە گرژ بوو و دەتگوت قوڕگی پڕە لە گریان. لە گونددا، هەرچی نێوچاوانی گرژ بوایە، پێیان دەگوت حاجی یاخی. حاجی یاخی بەردەوام خەمبار بوو. هەر لە خۆوەش وا نەبوو. تیرێکی ژەهراوییان لە دڵی دابوو. بەڵایەکیان بەسەر هێنابوو تا مردن لەبیری نەدەچۆوە. لەمێژ ساڵ بوو، لەگەڵ کچۆڵەیەك زەماوەندی کردبوو. چەند ساڵێك پێکەوە ژیابوون. بەڵام رۆژێکیان، ژنەکەی حاجی دڵی دەچێتە سەر نۆکەرێکی خۆیان. نۆکەرەکەش ژنەکەی حاجی هەڵدەگرێ و دەچن لە شوێنێکی دیکە دەژین.

لە گوندی "ئۆدەمیش" دەژیان. کچێکیشیان ببوو، کە ئەو کچە دواتر ببووە ژنی مەمەد. حاجی پیر بوو و نۆکەرەکیان لاو بوو. حاجی چەند جاران هەوڵی دابوو نۆکەرەکە و ژنەکەی بکوژێ، بەڵام نەیتوانیبوو. ئەگەر لە گوندەکەی خۆیان بوایە، شتێکی پێ دەکرا، بەڵام ئەوان لە ترسان پەنایان بردبووە گوندی ئۆدەمیش. حاجی یاخی، ساڵانی ساڵ، ئەو قینەی هەر لەدڵیدا راگرت.

رۆژێکیان بانگی مەمەدی کرد و گوتی:

ـ رۆڵە مەمەد. ئێستا ئیتر گەورە بووی و بۆخۆت پاڵەوانێکی. هەرچیم لە دەست دەهات بۆم کردی. لە هیچ شتێك دەستم نەگێڕاوە. جوامێری. تەیری ئاسمانێ لە دەستت دەرباز نابێ. دەتوانی لە ئاسمانێ چاوی دوڕنا بنگێوی. ئەگەر ئێستا نەتوانی چاکەیەکم لەگەڵ بکەی، ئەی کەنگێ دەیکەی؟ پێیەکم لەسەر لێوی گۆڕە. خەریکم دەمرم. بەڵام ئەو دڵە حیزەم دەردەدارە و پڕ ئازارە. تۆ کوڕی ئەحمەدئەفەی. ئەمڕۆ رۆژی هیمەت و قۆڵ هەڵماڵینە. مەهێڵە هەقەی خوراوم بێ تۆڵە بمێنێتەوە. باشە من لەتۆ زیاتر کێم هەیە؟ پیاوەتی بکە و مەهێڵە بەدڵی شکاو و برینداروە سەر بنێمەوە. چەند ساڵە چاوەڕێی ئەمڕۆم. دەمگوت مەمەدم گەورە دەبێ و تۆڵەم دەستێنێتەوە. هەرچی هەمە و نیمە بۆ تۆ، ئەو مەزرا و باغەی خوارەوە هیی منە، دەیدەم بە تۆ.

مەمەد سەری بەرداوە و وەڕێ کەوت. پێکەوە چوونە لای حاجی مستەفا و تەگبیرێکیان پێ کرد. حاجی مستەفا قایل بوو.

هاوڕێیەکی دیکەشیان هەڵگرت و چوونە گوندی ئۆدەمیش و ژن و مێردەیان لە سەر جێوبانەکەیان خنکاند و بەبێدەنگی و بەبێ ئەوەی کەس بیانبینێ، لە ماڵەکە هاتنە دەرێ.

مەمەد هاتەوە لای حاجی یاخی و گوتی:

ـ تەمەنی دوژمنت کورت بێ، مامە حاجی.

حاجی لە ناخی دڵەوە پێکەنی و وەك تۆفانی خۆشی و شادی بەهەموو گوندەکەدا گەڕا. وەك گەنجێکی پانزە ساڵانەی لێ هاتبۆوە. پێدەکەنی و گاڵتەی دەکرد. لە هیچ کوێ ئۆقرەی نەدەگرت. هەر دەتگوت حاجییە تووڕە و تۆسنەکەی جارانیش نییە.

کەس نەیدەزانی کێ ئەو ژن و مێردەی کوشتووە. لێکۆڵینەوەیان لەو رووداوە، بە گروبان حەسەن سپارد. هەر ئەو حەسەن گروبانەی باوکی مەمەدی کوشتبوو. حەسەن گروبان دوای چەند مانگ لێکۆڵینەوە، بۆی روون بۆوە، کاری مەمەدە. رۆژێکیان لە نەکاو مەمەد و هاوڕێکانی گرت و قۆڵبەستی کردن. چن دەیزانی لە ئەزمیر سزاکان توند و قورسن، هەر بۆیە بردنی بۆ زیندانەکەی ئەزمیر.

مەمەد لە زیندانێ وای هەڵسوکەوت دەکرد، وەك بڵێی پانزە ساڵە لە زیندانە و ئەزموونی کۆ کردووەتەوە. یەکەم رۆژەکان نە پێکەنی و نە قسەی لەگەڵ کەس کرد. هەر کەسیش دەهاتەلای و سەری قسەی دەکردەوە، دەیدی مەمەد سارد و سڕە و هیچی دەست نەدەکەوت. دانووی لەگەڵ کەس نەدەکوڵا و گرنگیی بەهیچ نەدەدا.

لەو سێ مانگەدا هەموو شتێك فێر بوو. شەڕانی و ملهوڕەکانی زیندانی ناسی و زانیی کێن و داهاتیان لە کوێوەیە. دوای ئەوە لەگەڵ "ئاغا سەید" بوو بە برادەر. ئاغا سەید، ئاغایەکی دەوڵەمەند بوو. چەند گوند و نیوەگوندی هەبوو. پیاوێکی باش بوو. زۆر بە ئەزموون بوو. سەد ساڵ و رۆژێکیان زیندان بۆ بڕیبۆوە. چوار کەسی بەدەست چووبوو. لەسەر مەسەلەیەکی ناموسی ئەوانەی کوشتبوو. هەمووان گران و سەنگینییەکەی ئەویان بەدڵچ بوو. هەمیشە دەیگوت:

ـ ئەو کوڕە بۆ متمانە دەبێ. دەبێتە کەڵەپیاوێك.

ئاغا سەید کابرایەك بوو، لەکڵ هاتبووە دەرێ. قانوون زان بوو. هەرکەس دەهاتە یەندیخانە، حاجی ئاغا لە تەنیشت خۆی دایدەنا و رێنوێنیی دەکرد. بڕگەبڕگە قانوونی فێر دەکرد و دەیگوت چۆناوچۆن لەگەڵ لێکۆڵەر قسە بکا بۆ ئەوەی تێ نەکەوێ. هەموو بڕگەکانی قانوونی لەبەر بوو.

هەر لەو زیندانەدا، ئەفەیەکی ملهوڕی لێ بوو بە "عێلاتییە شێتە" بانگیان دەکردز پیاوێکی بەتین و گوڕ و ملهوڕ بوو. دە کەس لە زیندانییەکان خزمەتیان دەکرد. کابرایەکی زمان شڕ و جنێوفرۆش بوو. چاوی دەتگوت گۆمی خوێنن. رۆژ نەبوو بەربینگ بە چەند بەندییەك نەگرێ و لەگەڵیان بەشەڕ نەیە. باج و پیتاکی لە بەندییەکان وەردەگرت. هەرچی تازە دەهات، هەژار بوایە یان خوداپێداو، دەبوو باجی خۆی بدا. یەکەم رۆژەکان بەربینگی بە مەمەدیش گرتبوو. بەڵام هێشتا نەیتوانیبوو هیچی لێ بستێنێ. خۆی لێ خۆش کردبوو لە دەرفەتێکدا زەبرێکی گورچوبڕ لە مەمەد بدا. چەند جاران پیاوەکانی ناردبووە لای

مەمەد، بەڵام ئەوان زەندەقیان لەو گەنجە بێدەنگە چوبوو. هەر بۆیە هیچیان پێ نەکرابوو. حاجی مستەفاش ئاگای لێ بوو.

عێلاتییە شێتە، کە دیتی ئاغا سەید و مەمەد بوونەتە برادەر، لە دین دەهری بوو. بەندییەکان، گەورە و بچووك ئاغا سەیدیان خۆش دەویست و بە باوکی خۆیان دادەنا. رۆژێکیان عێلاتییە شێتە هاتە لای ئاغا سەید و وەك شێتان نەڕاندی:

ـ ئەتۆ هیچ شەرمێك لەو ردێنە سپییەت ناکەی؟ بۆچی بوویەتە برادەری منداڵێکی تازە هاتووەتە زیندان؟ بۆچی لەگەڵ هەتیوە قووندەێکی لووسکە برادەرایەتی دەکەی و حەیای ئێمەش دەبەی؟ لەمەودوا نەبینم ئەو هەتیوە لووسکەیە بێتەوە لای تۆ.

مەمەدیش ئەو قسانەی بیستەوە. لە فکرەوە رۆچوو. بیری لە ئاقیبەتی کارەکە دەکردەوە. بە رواڵەت وەسەر خۆی نەدێنا، بەڵام ئیتر نەچۆوە لای ئاغا سەید. مەمەد لە پێش چاوی هەمووان کەوتبوو و لای بەندییەکان سووك ببوو. خەنیمەکەی زۆر بەهێز بوو. نیوەی بەندییەکانیش لایەنگری بوون. هەندێکیان کەیفیان بە عێلاتییە شێتە نەدەهات، بەڵام لێی دەترسان. عێلاتییە شێتە دەمانچە و چەقۆی پێ بوو. بە دەمانچەوە لە حەوشەی زینداندا دەخولایەوە و گاڵتەی بە مەمەد دەکرد. مەمەد تەنیا بیری لە یەك شت دەکردەوە. دەبوو دان بە جەرگیدا بگرێ و نەخشەیەك بکێشێ.

مانگ و نیوێك هەموو سووکایەتی و تانە و تەشەر و پلارەکانی قەبووڵ کرد و متەقی نەکرد. لەو ماوەیەدا کە تووشی ئاغا سەید دەبوو، لای دەدا و خۆی لێ گێل دەرکد.

ئەو زیندانە چ شوێنێك بوو؟ هەندێ دەیانگوت پەناگەی شێرانە. لەوانەیە حەشارگەی رێوییش بێ. پیاوی ملهوڕ، ئەوانەی بێبەزەییانە خەڵکیان کوشتبوو، ئەوانە چەندی چەند ساڵان بە کێو و شاخەوە ببوون و گوندەکانیان تاڵان کردبوو، ئەو پیاوانەی چەکیان لە حوکمەت هەڵگرتبوو و چەند ساڵان دەمەلاسکێی دەسەڵاتیان کردبوو، لە بەردەم عێلاتییە شێتەدا دەستەونەزەر رادەوەستان و خزمەتیان دەکرد و ئاویان بە دەستیدا دەکرد و مەسینەیان بۆ پڕ دەکرد و بۆیان دەبردە ئاودەستێ. باشە بۆ؟

حاجی مستەفا بێکار نەبوو. بە دزییەوە نەخشەی دادەڕشت و خۆی ئامادە دەکرد. حاجی مستەفا کورد بوو. کوردەکانی نێو زیندان زۆر بوون. حاجی بە رۆژ بە زیندانێدا دەگەڕا و قسەی لەگەڵ ئەو کوردانە دەکرد، کە دوژمنی عێلاتییە شێتە بوون. شەوانەش بالیفەکەی لە تەنیشت بالیفی مەمەدەوە دادەنا و پێکەوە نەخشەیان دادەڕشت و باسی ئەو پیاوانەیان دەکرد کە دواندوویانن. شەوێکیان مەمەد گوتی:

ـ تەواوە حاجی مەمەد. ئیتر دەبێ ئەمشەو لێ راپەڕین. بەیانی کاتێ کابرا لە حەوشەی زیندانێ خەریکی تەزبێح گێڕانە، دەبێ خۆی پێدا بدەین. لە پێشدا دەمانچەکەی لێ دەستێنین. دواییش پێی

دەڵێین پووتێك چەند كیلۆیە. بەڵام نا، دەبێ خۆم تێی هەڵدەم. هەر خۆم. تۆ و ئەوانی دیکە ئاگاتان لێ بێ برادەرەکانی نەیەنە پێشێ.

یازدە برادەر بوون. هەمووان هاوڕا بوون و زمانت دەرکێشابان قسەیان لە زمانی دەرنەدەکێشرا. یەکێکیان بەوانی دیکەی گوتبا بمرن، کەس نەیدەگوت نا. مەمەد و حاجی لەگەڵ کەسی ئاوا ببوونە دۆست.

ڕۆژ بۆوە. عێلاتییە شێتە لە حەوشەی زیندانێدا دەهات و دەچوو و تەزبێحی داویشت. کە ئەو لە حەوشە دەبوو، کەس نەیدەوێرا بچێتە حەوشە. کەسیش گونی ئەوەی نەبوو لە ئاستی وی تەزبێح بگێڕێ.

مەمەد وەك بیەوێ بچێ شتێك بکڕێ، وردە وردە لە عێلاتی نزیك بۆوە. عێلاتی مەمەدی بەهەند نەدەگرت. ئەوەش بە قازانجی مەمەد بوو. لەپڕێکدا ئامبازی عێلاتی بوو و لەعەرزی دا. مەمەد بەر لە هەموو شتێك دەمانچەکەی لێ ڕفاندبوو و بۆ حاجیی هاویشتبوو.

بوو بە شەڕ و لێکدانێك سەگ خاوەنی خۆی نەدەناسییەوە. یەکتریان لەعەرزی دەدا و لە سەر و دەموچاوی یەکتریان دەدا. عێلاتی بەهەموو تینی خۆی دەیوەشاند، بەڵام بەهەموو هێزی خۆی دەرەقەتی مەمەد نەدەهات. دە ساڵ زیندان زیندان تین و هێزی لەبەردا نەهێشتبوو. بەڵام مەمەد گەنج بوو. پاڵەوان بوو. برادەری عێلاتی دەیانویست بێنە پێشێ و بیکەنە هەرا، بەڵام دیتیان دە پیاوی قورس و قایم پێشیان گرتوون. هەر بۆیە نەیانوێرا بێنە پێشێ و هیچیان پێ نەرکا. لە قەراغەوە ڕاوەستابوون و سەیریان دەکرد. ئیتر دەمانچەکەی عێلاتی بە حاجی بوو و لە برادەرەکانی عێلاتیی ڕاکێشابوو.

عێلاتییە شێتە دەینەڕاند و هاواری برادەرەکانی دەکرد:

ـ کوڕە ئەوە لەبن کێ دان؟ هەتیوانە، فریام کەون.

بەڵام کەس نەیدەوێرا لێی نزیك بێتەوە.

مەمەد بەزەیی پێیدا نەدەهاتەوە. عێلاتی شەڵاڵی خوێن بوو. باشاری مەمەدی نەدەکرد. پاسەوانەکانیش زۆربەیان ڕقیان لە عێلاتی بوو و دەرگایان کردبۆوەو سەیریان دەکرد. کەس نەدەهاتە پێشێ لێکیان بکاتەوە. جەندرمە هەر سەیریان دەکرد. دوای چەند ساڵان، ئەمڕۆ دیمەنێکی خۆشیان دەدی و حەزیان لێ نەبوو ئەو بەرنامە خۆشە تەواو بێ. کە دیتیان عێلاتی نیوەنووزەی دێ، دەرگا کرانەوە و پاسەوان جەندەرمە هاتن و لێکیان کردنەوە. مەمەد و عێلاتییان لە کۆت و زنجیران کرد. عێلاتییە شێتە سەری هەڵنەدەهات و ڕووی نەبوو سەیری کەس بکا.

لەو ڕۆژە بە دواوە مەمەد ببووە کەڵی گون ڕەش. هەموو لێی دەسڵەمینەوە، بەڵام مەمەد کاری بەسەر کەسەوە نەبوو. کەسیشی ئەزیەت نەدەکرد.

ئەو کات دەنگۆیەك لە نێو بەندییەکاندا بڵاو دەبۆوە. دیار نەبوو کێ یەکەم جار ئەو قسەیەی کردووە، بەڵام بڵێی و نەڵێی زار بە زار دەگەڕا و هەموو بۆ یەکتریان دەگێڕاوە. دەنگۆ کە ئەوە بوو کە مەمەد دوای بەربوونی لە بەندیخانە دەچێتە شاخ و تۆڵەی باوکی دەستێنێتەوە. لەوانەیە حاجی لە زاری دەرپەڕیبێ. لەوانەشە بەندییەکان خۆیان هەقایەتیان هەڵبەستبێ. ئەوان راهاتبوون، هەر کەسیان خۆش بوێ، هەقایەتی بۆ دروست بکەن و سەری بگەیەننە ئاسمان.

بەندیخانە پڕ بوو لە سیخوڕ. حوکمەتیش دەنگۆکەی بیستبۆوە. دڵنیا بوون لەوەی مەمەد هەر لە زیندانێ بەربێ، یەکسەر دەچێتە چیا و یاخی دەبێ. گروبان حەسەن نیکەران بوو، چونکە نەیتوانیبوو بەڵگەی پێویست دژی مەمەد کۆ بکاتەوە. نەیتوانیبوو بیسەلمێنێ کە مەمەد دەستی لەو کوشتنەدا هەبووە. هەر بۆیە دیار بوو مەمەد بەو زووانە بەر دەبێ.

دێهاتییەکی دیکەش لە بەندیخانەدا بوو، کە پازدەساڵی بۆ بڕابۆوە. لە کابرایەکی گوندەکەی خۆیانی دابوو. رۆژێکیش لە گوندەکەیانەوە هەواڵێکی زۆر ناخۆش هات. ئەو هەواڵە شێتی کرد:"ژنەکەی مێردی بە براکەی کردبۆوە."

کابرای بەندی کە گوێی لەو خەبەرە بوو، مات و کڕ بوو. حەفتەیەکی رەبەق دەمی لە هیچ نەدا و لەبزیشی لە لەبزی کەس نەگەڕا و کەسی نەدواند. دوایی وردە وردە دەستی کردەوە بە خواردن. بەڵام بنیادەمەکەی جاران نەبوو. بەردەوام پیاسەی دەکرد و بەملاولادا دەڕۆیشت. کە یەکێك دەیەویست پرسیارێکی لێ بکا، گوێی نەدەدایێ. کە گوێشی رادەگرت، وەڵامی نەدەداوە و وەك بێ ئەقڵان پێدەکەنی. هەر ئێسك و پرووسکی پێوە مابوو. سەر و قژی ئاڵۆز بوو. دوای ئەوە زۆر نەهامەتیی دیکەشی لێ دەرکەوتن. لە بەردەم ژوورەکەی رادەوەستا و سەری لە پەرژینە ئاسنەکان دەکوتا. شەو و رۆژ لەوێ رادەوەستا و نەدەبزووت. ئەوە ببووە خەم و ئازاری هەمووە بەندییەکان. هەموو خەفەتیان لێ دەخوارد. مەمەد لە هەمووان پتر خەمی بوو. خەمی بوو، بەڵام هیچیشی پێ نەدەکرا. چیی لەدەست نەدەهات. دەردی بەندییەکە بێدەرمان بوو.

جاروبارە فکر و خەیاڵ هەڵیدەگرت و دەیگوت:

ـ ورد بەوە حاجی. سەیر کە ئەو دونیایە چیها چارەڕەش و لێقەوماوی تێدایە و چییان بەسەر دێ. ئەو داماوە بەسەری زیندوویی دەمرێ. ئێستا لێی گەڕێن خاکی ئەو دێیە بە توورەکە دەکێشێ. ئەو ژنە و پیاوە زیناحکەرەکە ورد ورد دەئەنجنێ.

ئەو رۆژەی قەرار وابوو مەمەد ئازاد بکرێ، هەمووان خۆیان ئامادە کردبوو ماڵاوایی لێ بکەن. ئاغا سەید لە دوێنێ عەسرێوە، مەمەدی نسحەت دەکرد و هەوڵی دەدا مەمەد لە دونیا و بنیادەمان تێگەیەنێ.

ئەمری بەربوونەکەیان هات. دوانیوەڕۆ بوو. نوێنەکانیان خڕ کردبۆوە و بە کۆڵیاندا دابوو. کابرای بەندییش لە پشت پەرژینەکانەوە سەیری دەکرد و وای لێ هاتبوو فووت لێ کردبایە با دەیبرد. وەك منداڵان دەیڕوانی. لە ناکاو دەرگا کرایەوە. مەمەد دەیەویست بێتە دەرێ. ماڵاوایی لە بەندییەکە کرد. بەندییەکە نیگای ساردوسڕی لە مەمەد بڕی و جووڵەی نەکرد. دوای ئەوە لەپڕ بزووت. زۆر خێرا بەرۆکی مەمەدی گرت و دوای چەند مانگان زمانی گەڕا و قسەی کرد:

ـ ئەفەی خۆم، تۆ وا ئازاد دەبی. ئەفەی من....

ئیتر وەك بڵێی پەشیمان بووبێتەوە، بەرۆکی مەمەدی بەر دا. دەتگوت دەستەکانی تینیان تێدا نەماوە. شۆڕ بوونەوە. مەمەد و بەندییەکە یەکتریان بەردا.

هەوالنامەی کتێب

٤

که له زیندانیٚ هاتنه دەریٚ، نویٚنەکانیان هەڵگرت و چوونه کاروانسەرایەك و ژووریٚکیان گرت. برادەریٚکی دیکەشیان پەیدا کردبوو و ناوی "حەمه شوان" بوو.

لەسەر نویٚنەکانیان دانیشتن. دەستیان کرده کۆڵەکەی چەناگەیان و ماوەیەکی دریٚژ بیریان کردەوە.

چاخیرجالی گوتی:

ـ باشه، چ بکەین حاجی؟

ـ تۆ باشتر دەزانی کورِم.

ـ تۆ پیٚت وایه سبەی هەواڵیٚکمان له "ئاغا کامیل"ـەوە بۆ بیٚ؟

ـ دیٚ کورِم دیٚ.

ـ چیی پیٚ بڵیٚم مامه؟

ـ تۆ باشتر دەزانی.

ـ یانی هەموو ریٚگەکانمان لیٚ گیراوە؟

ـ وا دیاره.

ـ چاوەرِیٚ دەبین.

هاتن بنوون. حاجی چراکەی کوژاندەوە. چاخیرجالی خەوی لیٚ نەدەکەوت. له نویٚنەکەیدا هەر تەنیشتاوتەنیشتی دەکرد. حاجی و شوانه دەمیٚك بوو نوستبوون. مەمەد بیری له باوکی دەکردەوە. بیری له ئەفەیی و دایکی و گروبان حەسەن دەکردەوە:

گۆزەی ئاو، هەر له ریٚی ئاویٚدا دەشکیٚ. تا ئەمرِۆ نەبینراوە ئەفەیەك به مەرگی ئاسایی خۆی و له نویٚن و باندا بمریٚ. کیٚ دیتوویەتی ئەفەیەك له ماڵەکەی خۆی و له نویٚندا بمریٚ؟ ئەفە چەندی زیرەك و ئازاش بیٚ، ئاخریەکەی هەر ئاشکرا دەبیٚ و راو دەکریٚ. فیشەکی ویٚدەکەویٚ. ئەو چیایانه لەوەتەی چیان، زۆر ئەفەیان بەخۆوە دیتووە. بەڵام هیچکامیان ئاقیبەت بەخیٚر نەبوون. "چریته گەوره"، "چریته چووکه"، "بارماقسیز عەرەب"... و ئەدان ئەفەی دیکەش. ئەفە چەندی ئازا و زیرەکیش بیٚ، چەندی پیاویش بیٚ، ئاخرییەکەی دەکەویٚته بەرچنگی ئەو دیٚوە.

ئاوا هیچ ناکریٚ و به هیچ کویٚ ناگەی. دەبیٚ بیریٚکی دیکەی لیٚ بکەیەوە.

له لایەکەوە دایکیی دەدی و له لایەکی دیکەشەوە گروبان حەسەن. هەژاری و دەستکورتییش له لایەکی دیکەوە. خۆ قاچاخچیٚتیی تووتنیش داهاتیٚکی وای نەبوو. ئەویش ئاخرییەکەی هەر شەرِه تفەنگی به

هەواڵنامەی کتێب

دواوه بوو. ئەی خەڵك چییان دەگوت؟ "وەرنە سەیری کوڕەکەی ئەحمەدئەفە، ئەوە بکوژەکەی باوکی قیت قیت دەگەڕێ و ئەویش زیت زیت سەیری دەکا و هیچیش ناکا. تف لەو پیاوەتییەت... جا تۆخوا کوڕی ئەحمەدئەفەیش بنیادەمە؟" ئەی باشە حاجی یاخی دەڵێ چی؟ "من وام کرد ئاغا کامیل و خەلیل بەگ پشتی بگرن. ئەوانیش ویستیان کۆمەگیی بکەن، بەڵام ئەو هەیتوە نابێتە پیاو... ئاخ... ئەگەر ئەحمەدئەفە زیندوو بوایە. ئای ئەگەر ئێستا زیندوو دەبووی ئەفە! تۆ کوڕت لە پاش بەجێ نەماوە، کەروێشکێکی ترسنۆکت لەپاش بەجێ ماوە. بەردێکی رەشی بەکارنەهاتوو..." ئەرێوەڵڵا حاجییش هەر وا دەڵێ.

ئەی چۆن چاو لە چاوی دایکی بکا؟ هیچ دیارییەکی بۆ دایکی پێ نییە. پارەی نییە. ئەوەندەیان پارە نییە کرێی کاروانسەراکە بدەن.

یاخیگەری ئاخری و ئاقیبەتی نییە. ئاخرییەکەی فیشەکە...

زیندانی و خەڵکەکەی دەرەوەی زیندان دەڵێن چی؟ "راوەستە با چاخیرجالی ئازاد بێ... با لە زیندانێ بێتە دەرێ... جا ئەو گروبان حەسەنە نامەرد خۆی دەبینێتەوە. یانی باوکی بکوژێ و بە ناهەق خۆیشی بخاتە بەندیخانەوە؟ راوەستە، مشووری ئەو نامەردە دەخوا. ئەگەر چاخیرجالی، هەر بەراستی چاخیرجالی بێ، ناهێڵێ خوێنی باوکی بە فیڕۆ بڕوا.

چیای بەرز... هەر بە ترس و دڵەخورپەوە... را بکە،... بکوژە... لێدە...

لە پڕ هەستا و چراکەی هەڵکرد. لە تەنیشت حاجی دانیشت و هەڵیستاند.

ـ چییە مەمەد؟

ـ مامە حاجی، تۆبە لەو کارە.

ـ کام کار؟

ـ ئەفەیی.

ـ باشە بۆ؟

ـ ئاقیبەتەکەی...

حاجی بە خەواڵوویی‌یەوە بیری کردەوە و بە لەبزێکی خەواڵوو گوتی:

ـ پیاوی وەك تۆ ناتوانێ نەبێتە ئەفە. تۆ هەر ئێستاش ئەفەیەکی. ئەفەیی لە خوێنت دایە. ئەگەر ئێستا بچینەوە ئاوایی و دەست بدەینە گاسن و گا و جووت، هەر حەیامان دەچێ. سووك و چرووك دەبین. دەستمان لێ هەڵناگرن. ئیتر ئێمە دەستمان سوور بووە. وامان لێ دێ، دەبینە ژێرچەپۆکە و هەر

داماندەپلۆسن. یاخی لێمان دەدەن. حوکمەت لێمان دەدا. دەبینە چەند گوندییەکی سووك و چرووك. هەر جارێك دەستمان کە بەخوێن سوور بوو، ئیتر تەواو، رێگەی گەڕانەوە نییە.

حاجی ئەو قسانەی کرد و خوت. چاخیرجالییش راکشا.

مەمەد تا بەیانی خەوی لێ نەکەوت. کە رۆژ بۆوە، هەستان. حاجی پرسیی:

ـ دەی دەڵێی چی؟ دانیشین و چاوەڕێی هەواڵی ئاغا کامیل بین؟

چاوی چاخیرجالی دەتگوت گۆمی خوێنن. بە بێ مەیلی وەڵامی دایەوە:

ـ جارێ با سەرێکی ئاوایی بدەین. دواییش خودا گەورەیە.

حاجی زەردەیەکی هاتێ.

ـ دەی باشە، وا دەکەین.

حاجی دیەزانی چاخیرجالی قەت ناتوانێ لە ئاوایی بژیی. دەیزانی درەنگ یان زوو ناچار دەبێ روو بکاتە چاخ. جا ئەمڕۆش نەبێ، سبەی.

هاتنە وێستگەکە. شەمەندەفەر بەرەبەری عەسرێ وەڕێ دەکەوێ. گەڕانەوە بازاڕ. بەملاولادا سووڕانەوە. ئەو رۆژە نە حاجی باسی ئەفەیی کرد و نە مەمەدیش. حەمە شوانیش کە هەر قسەی نەدەکرد. هەر کەمدوو بوو. هەر کارێکی حاجی یان قاچاخچییەکانی دیکە پێیان دەسپارد، بەبێدەنگی رایدەپەڕاند.

***

لەو کاتەدا گروبان حەسەن لە گوندی ئۆدەمیش بیستبوویەوە کە چاخیرجالی لە زیندان بەربووە و پێی تێك چوبوو. ئەو دەیەویست بیانوویەکی پێ بگرێ و مەمەد قۆڵبەست بکا. دیارە بیانووشی دۆزیبۆوە. ئەو دزییەی چەند ساڵ لەوەپێش کرابوو، بە ئەستۆی مەمەدی داهێنابوو و هاتبووە ئاوایی بەو تۆمەتە ناڕەوایە قۆڵبەستی بکا.

چووە ماڵەکەیان، بەڵام چاخیرجالی لە ماڵەوە نەبوو. دایکی خەریکی تەشی رستن بوو. گروبان حەسەن تووڕە بوو. کە چاخیرجالیی نەدی، تووڕەتر بوو. دەستی کرد بە سووکایەتیکردن بە دایکی. سووکایەتی نەما پێی نەکا. هەرچۆنێك بێ دەبوو چاخیرجالی بدۆزێتەوە. بێوەژنە لێقەوماوەی جنێوباران کرد:

ـ ئەو تووتکە سەگە زۆڵەت ئەگەر بکەوێتە دەستم، لە باوکی خراپتر بەسەر دێنم. ئەو زۆڵەت لە کوێ هێنا؟ سەگباب وەك ئاوخواردنەوە پیاو دەکوژێ. لێرەتت دەرهێنا؟

لوولەی تفەنگەکەی بۆ نێوگەڵی ژنەکە برد.

ـ باوکی وا سەگباب هەر زۆڵی ئاوای لێ دەکەوێتەوە. خێرا پێم بڵێ لە کوێیە؟

دوای ئەوە چەند خزمێکی چاخیرجالیی درێژ کرد و چەندی توانیی لێی دان. بەڵام نەیتوانی سووری بکاتەوە شوێنی مەمەد لەکوێیە و بۆ دۆزینەوەی لە گوندەکە چووە دەرێ.

خەجیج تاقەتی ئەو هەمووە سووکایەتییەی نەهێنا. لە خەفەتان نەخۆش کەوت. یەکێك لە گەنجەکانی خزمیانی بانگ کرد و گوتی:

ـ هەرۆ لە هەر شوێنێك بێ مەمەدم بدۆزەوە. پێی بڵێ، ئەو گروبان حەسەنەی باوکتی کوشت، ئاوای لە دایکشیت کرد. ئەوەی باوکتی کوشت، لە دایکشیتی دا و چیی قسەی ساردوسووکیش بوو پێی گوت. پێی بڵێ، تا ئەو گروبان حەسەنە نامەردە نەتۆپێنی، تا تۆڵەی بابتی لێ نەکەیەوە، نەیەوە ئاوایی. ئاوا نە من لە نێو خەڵکدا سەرم هەڵدێ و نە تۆش...

گەنجەکە رۆیشت و چاخیرجالیی دۆزیەوە. قسەکانی خەج چەندە بوون، ئەوەندەی دیکەشی پێوە نان و پێی گوت.

بەر لەوەی بگەنەوە ئاوایی، خۆزگەکانی حاجی وەدی هاتن. چاخیرجالیی سوور سوور هەڵگەڕابوو و وەخت بوو چاوی دەرپەڕن. هەر بەو حاڵەوە بە حاجیی گوت:

ـ وا دیارە چارەیەکی دیکەمان نییە مامە حاجی. خۆیان ناچارمان دەکەن، دەبێ یەکەوڕاست بچینە لای حاجییە یاخییەکەی خۆمان. لە ئاغا کامیل و خەلیل بەگیش راسپێرین تفاق و کەلوپەلمان بۆ دابین بکەن. دوژمنی ئەوان دوژمنی ئێمەشە.

بەر لەوەی بێنەوە گوندەکەی خۆیان، شەوێ چوونە ئاواییەکەی حاجی یاخی. ئێستا ئیتر خۆیان بە یاخی دەزانی. دەیانزانی گروبان حەسەن بە شوێنیانەوەیە. کەوابوو بە دزییەوە هات و چۆیان دەکرد. حاجی یاخی هەر چاوی پێیان کەوت، گوتی:

ـ کوڕە من پێم وابوو لە چیای بێش بارماقن. بەڵام ئێوە،... چاخیر جالی وەڵامی دایەوە:

ـ تفاقمان بۆ دابین بکە مامە حاجی.

حاجی یاخی لە قووڵایی دڵییەوە پێ کەنی:

ـ کوڕە بە سەر گلێنەی چاوم. رۆڵە گیان. گیا لەسەر پنجی خۆی شین دەبێ. هەموو شتێك تەیار و ئامادەیە. پیاوەکانی خەلیل بەگ چەندی لێتان گەڕابوون نەیاندۆزیبوونەوە. هەر بۆیەش هاتنەوە لای من. منیش قسەی خۆم بەوان گوت. ئێستاش تۆفیق بەگ ئاگادار دەکەمەوە. ئاغاکامیلیش هەروەتر. دەڵێم پەنجا سکەی زێڕیش بنێرێ.

حاجی یاخی خەریك بوو لە خۆشیان شاگەشکە دەبوو. دیسان دەبۆوە ئاغا و کوێخای ئاوایی. مەمەد کە بچێتە شاخ، گوندی لە حاجی یاخی دەترسێن. دەبنە عەبد و گوێلەمستی حاجی. دیسان دەورودووکان

وەردەسوورێتەوە. دیسان شیری حاجی مووی دەکرد. یەکی تفەنگێك و هەندێ فیشەکی دایە هەر کامەیان. دووربینێکیشی دایە مەمەد. ئەو شەوە دووعای بۆ کردن:

ـ بڕۆن. ئیشەڵا ڕێگەتان بێ کۆسپ و شمشێرتان تیژ دەبێ. رسق و ڕۆزیتان هەر زۆر بێ و خدری زیندە پشت و پەناتان بێ.

دوایی لەو عێلاتییانەی ڕاسپارد کە هێشتا لە شاخ بوون و هەواڵی ناردە لای سەرۆك هۆزەکانیشیان:

ـ ئەوە کوڕەکانی ئێمە دێنەوە چیا. زۆر ئاگاتان لێیان بێ. چەندی بۆتان دەکرێ خزمەتیان بکەن.

هاتنە چیای بێش بارماق. ڕەشماڵ نشین بە گەرموگوڕی بەپیریانەوە چوون. "ئاغا وەلی" ئاغای عێلاتییەکان مەمەدی لە تەنیشت خۆی دانا و گوتی:

ـ حاجی سڵاو و پەیامی بۆ ناردووم و گوتوویەتی تۆ کوڕی ئەحمەدئەفەی. خەمت نەبێ. پێویستیت بە هەر شتێك بوو ئاگادارم بکەوە. ئەو ڕەشماڵە ماڵی خۆتە. هیچ مەترسە. خزم و کەسی دیکەشم ئاگادار کردووەتەوە. ڕۆڵە، تۆ هێشتا زۆر لاوی. من دەمێکە تۆ دەناسم. دەمزانی ئاخرییەکەی یاخی دەبی. کوڕی ئەحمەد ئەفە، هەر دەبێ ببێتە ئەفە. بەڵام با نسحەتێکت بکەم. جوان گوێ بدەیە. یاخی بەردەوام پێویستیی بە شوێنی حەوانەوە و حەشارگە هەیە. حەشارگە، گیانی یاخییە. یاخییەك، کە حەشارگەکەی ئاشکرا بێ، ئیتر تێدا دەچێ. ئێرە یەکەم حەشارگەتە. بەڵام نابێ ئیتر بە ئێرەدا بێیەوە.

چاخیرجالی نەیزانی مەبەستی بەگ چییە. هەر بۆیە پرسیی:

ـ ئەی بچمە کوێ؟

بەگ گوتی:

باوکت ژیا و مرد و ڕۆیشت. بەڵام ئێستاش کەی نەیزانی لەگەڵ کێ برادەرە و لە کوێ دەنوێ. خودا نەبێ نابێ کەس بزانێ تۆ لە کوێ دەبی. دەبێ ئەوەندەت شوێنی حەوانەوە و حەشارگە هەبێ، کە پێیان وابێ، دووەمین، سێهەمین یان چوارەمین شوێنی حەوانەوەت، شوێنی نووستنی تۆیە. دەبێ سەر لە هەمووان بە تایبەتی لە حوکمەت بشێوێنی.

ئەو هۆبەیە ماڵی خۆتە. هەر تێگیراوییەکت هەبوو، ئێرە ئاگادار بکەوە. بڕوا و متمانە بەو هۆبەیە بکە. هیچ کات گومان لە دۆستایەتیمان مەکە. خۆ تێگەیشتی؟

چاخیرجالی سەری هەڵێنا و سەیری روخساری ئەو پیرە حەفتا ساڵەیەی کرد. بەژن و باڵای کەڵەگەت و ردێنیشی وەك بەفر سپی بوو. چاوە کەسکەکانی دەتگوت بەهارن.

ـ سێبەرت لەسەرمان کەم نەبێ ئاغا. تێگەیشتم.

ئاغا ئەمری کرد، مەڕێك بکوژنەوە. جا بە گەرموگوڕی میوانداریی کردن. چواردە ڕۆژان لەوێ مانەوە. بە ڕۆژ دەچوونە شاخ و شەوانە دەهاتنەوە ڕەشماڵ. زۆری نەبرد، ئاغا کامیل و تۆفیق بەگ و خەیلل بەگ پارەیان بۆ ناردن. خەلیل بەگ نامەیەکیشی ناردبوو و لە نامەکەیدا گوتبووی:

ـ ئەفە. هەتا ئێمە هەین، تۆ خەمی هیچت نەبێ. تا من و ئاغا کامیل و تۆفیق بەگت هەبێ، وەك ئەوەیە دەستێکت لە ئەزمیر و یەکت لە ئۆدەمیش و دەستێکی بەهێزیشت لە ئەستەمبۆڵ بە کۆشکی پادشادا هەیە.

خەلیل بەگ، دەرەبەگ بوو. باوکی هەتا زیندوو بوو، باج پیتاکی وەردەگرت. بنەماڵەشیان هەر لە کۆنەوە لەو ناوچەیەدا دەسەڵاتدار و دەستڕۆیشتوو بوون. هەم لەبەر سەروەت و سامانە زۆر و زەبەندەکەیان و هەمیش لەبەر ئەوەی چەند یاخییەك بە قسەیان دەکردن، لە نێو دەسەڵاتی ناوەندا دەستیان دەڕۆیشت. لەو کاتدا دەرەبەگ بە دوو شتەوە مابوون: یەکێکیان حکوومەتی ناوەند و ئەویدیکە، یاخییەکان.

چاخیرجالی دەستی ئاغای عەشیرەتی ماچ کرد. ئاغا گوتی:

ـ خێوەت بە خێوەت بگەڕێ. ڕۆژێك بەکارت دێ. عەشیرەتە دوژمنەکانیشی پێ ناساند و ئاگاداری کردەوە متمانەیان پێ نەکا.

وەڕێ کەوتن و گەیشتنە لای کانییەك لە نزیك لووتکەی چیای بێش بارماق. چاخیرجالی بە حاجیی گوت:

ـ ئەرێ حاجی، هیچ دەزانی سەرۆکی ئەو عەشیرەتە چیی پێ گوتم؟

ـ باش دەزانم.

ـ چووزانی؟

ـ دەزانم. بەتۆی گوت شوێنی خەو، بۆ یاخی، لە هەموو شتێك گرنگترە. یاخییەکی لە شوێنی خەوتن حەوانەوەی دڵنیا نەبێ، ناژیی.

چاخیرجالی بڕوای نەدەکرد، پرسیی:

ـ چما بەتۆشی گوت؟

ـ نا بەمنی نەگوت. یەکەم جار کە باوکت رووی کردە چیا، بەوی وا گوت. هەر یاخییەکی خۆش بوێ و بەهیی خۆی بزانێ، ئەو ئامۆژگارییەی دەکا. عێلاتی ئەگەر یاخییەکی برادەریان لە شاخ نەبێ، وەك ئەوەیە باڵێکیان شکابێ. عێلاتی یاخیی خۆی زۆر خۆش دەوێ. ئەگەر ئێمە نەبین، چەتە و رێگر دێن و رووتیان دەکەن.

مەمەد بەخۆی گوت:

رووتیان دەکەن.

لە فکر و خەیاڵان ڕۆچوو.

گروبان حەسەنیش هەواڵی یاخیبوونی مەمەدی بیستبۆوە. جەندرمەکانی کۆکردبوونەوە و لەگەڵ ملازم "حسەن ئەفەنی" دەستی کردبوو بە گەڕان بە شوێن مەمەددا. پەیتاپەیتا دەیگوتەوە:

ـ کوڕە وەرە سەیری ئەو هەتیوەی چاخیرجالی، تۆخواکەی. سەیری ئەو دایکەخۆگێیە. سەیری کە، لێمان بووەتە پیاو و چۆتە چیا. باوکی خۆی لەبیر نەماوە. وەك کەو ڕاوی دەکەم. گەنجە. ئەزموونی نییە. هەر باش بوو زووی دەست پێ کرد. ئەگەر چەند ساڵێك ڕاوەستابایە، فێری کەلەك و کولەکی کارەکە دەبوو و ئەو کات هەر نەدەگیرا. برادەرەکانیشی کرچ و کاڵن. لە تێکهەڵچوونێکدا تێدا دەچن. وەك کەو ڕاوی دەکەم.

گوند بە گوند و شاخ بە شاخی دەگەڕا، بەڵام نەیدەتوانی شوێن پێیەکی بدۆزێتەوە. هەفتەیەك، مانگێك و پتریش گەڕا و هەر نەیدۆزییەوە. بەڵام بێهیوا نەدەبوو.

***

حاجی:

ـ ئەمشەو لێرە دەمێنینەوە. لە حاجی یاخیم ڕاسپاردووە. قەول وابوو هەواڵێکی گروبان حەسەنمان بۆ بێنێ. کارێکی دیکەشمان هەیە.

بێدەنگ بوو و ماوەیەکی زۆر چوو لە بیرەوە.

ئاوی کانییەکە لە لووساوکێکەوە دەڕژایە خوارێ. لووساوکەکە لە چێوی سنۆبەر دروست کرابوو. قەوزەی گرتبوو. ئاوەکە لەسەرخۆ شۆلاوگەی دەبەست و بەرەو خوار کێوەکە دەڕۆیشت. وەك ئەوەی هێڵێکی زیوینیان کێشابێ. ئەمبەرەوبەری ئاوەکە چیمەنێکی تازەی لێ شین ببوو. لە دەم کانییەکە، پنگە و کلکە ڕێوی و گوڵ شین ببوون. مێشەنگوین کردبوویانە هەڵڵا و هەنگەمەیەك هەر مەپرسە. بن دار سنۆبەرەکان وەك دۆشەگێکی نەرم وابوو. هەموو شوێنێك، بۆنی بەهاری لێوە دەهات. بەرەبەری ڕۆژئاوابوونێ بوو و شنەیەکی بۆنخۆش هەڵیکردبوو. باڵندەیەك لە لکێکەوە فڕی بۆ سەر لکەکەی دی و بە دەنگێکی مەستانە خوێندی.

حەمە شوان لە حاڵێکدا تفەنگەکەی لەباوەشی گرتبوو، لەسەر زگ درێژ ببوو و سەیری ئاوەکەی دەکرد. بۆنێکی سەرخۆشکەر دەهات و پیاوی مەست دەکرد. بۆنی پنگە و قەوزە و ئاو و سنۆبەر هەموو وڵاتی داگرتبوو. شوانە گەنج بوو. بیست و شەش ساڵی تەمەن بوو. کەڵەگەت و تۆکمە و بەخۆوە بوو. هەر قسەی نەدەکرد، بەڵام دەنگێکی زۆر خۆشی هەبوو. گۆرانیی خۆش خۆشی دەگوت. هەر قسەیەکی دەکرد:"بەچاوان ئەفە، چیی بفەرمووی." لە تەمەنی حەوت ساڵییەوە ببووە شوانی ماڵی ئاغا. ئاغا بەراتی نەدەدایێ. هەر بە نانەزگی کاری پێ دەکرد. دوایی هاتە بەردەستی حاجی یاغی و بوو بە قاچاخچی. لە هەموو ئەو

ساڵانەدا کە قاچاخچێتیی دەکرد، دوو شتی هەرگیز دانەدەنا، تفەنگەکەی و شمشاڵەکەی. حوکمەتی عوسمانلی باوکیی بەسەرباز گرتبوو و ناردبوویە یەمەن. باوکی نەگەڕابۆوە. کە شمشاڵی لێ دەدا و گۆرانیی دەگوت، بنیادەم لەگەڵی دەفڕی. چەنەوەڕیی نەدەکرد. دایکە لێقەوماوەکەی وای فێر کردبوو، کە پیاوی هەژار نابێ قسان بکا. ئاغاش هەر وای لەگوێ خوێندبوو. ئەنگێوە بوو. لە ئاسمانێ لە سکەی دراوی دەدا. کێوپارە لەوەتەی هەبوو نە دەنگخۆشی وای بەخۆوە دیبوو و نە چەکداری هێندە ئەنگێوە و دەستڕاست.

حاجی مستەفا سەری هەڵێنا و سەیرێکی شوانەی کرد. شوانە بەبێ جووڵە راکشابوو. دەتگوت نوستووە. بزەیەکی هاتێ و بە دەنگێکی بەرز گوتی:

ـ خودا نەکا ئەو سەگبابە کانییەك بدۆزێتەوە. یان ئاوا دەنوێ، یان شمشاڵ لێ دەدا یان تێی دەچریکێنێ.

شوانە پێکەنی و لەسەر خۆ هەستا. حاجی مستەفا گوتی:

ـ وەرە ئێرە شوانە. جارێ کارمان هەیە. دوایی کاتت دەبێ بنووی. ئاخر سەگباب، چما "خەو" دایکتە ئەوەندەت حەز لێیەتی و خۆشت دەوێ؟

شوانە هەر پێدەکەنی. هات و بەسەر حاجییەوە راوەستا. حاجی لەسەری رۆیشت:

ـ با بزانم تفەنگەکەت پڕە؟

شوانە هەروا بەدەم پێکەنینەوە سەری بۆ لەقاند. حاجی تفەنگەکەی شوانەی هەڵگرت و فیشەکەکانی دەرهێنا. تفەنگەکەی خۆشی بەتاڵ کرد. دیسان تفەنگیان پڕ کردەوە. چاخیرجالی ورد ورد سەیری دەکردن.

حاجی هەستا. چەند جاران دەستی بەسەر لوولە و قۆنداغی تفەنگەکەیدا هێنا. ئەوجار تفەنگەکەی هێنا و لە پێش چاخیرجالیی دانا. دەستی چاخیرجالیی گرت، ماچی کرد و لەسەر سەری خۆی دانا و لەسەرخۆ گوتی:

ـ تۆ ئەفەی ئێمەی. خدری زیندە پشت و پەنات بێ. چاوی دوژمنت کوێر و دۆست و خۆشەویستت هەر بەهێز بن.

ئەوجار پاشەوپاش گەڕاوە. سەیری چاوی شوانەی کرد. شوانەش چووە لای چاخیرجالی. تفەنگەکەی لەبەردەمی دانا. ئەژنۆی دادا و دەستی چاخیرجالیی ماچ کرد و پاشەوپاش گەڕاوە.

چاخیرجالی چاوی پڕ بوون لە ئاو. هەستا و بەمشوورەوە گوتی:

ـ کەواتە شتەکە وەڕاست گەڕا حاجی. هەر بەراستی خەریکین دەست پێدەکەین.

حاجی سەری بۆ لەقاند. چاخیرجالی لەسەری رۆیشت:

ـ هەر بژین. خودا رووڕەشی لای دۆست و دوژمنمان نەکا.

لەمڕۆ بە دواوە دەبوو وەك یاخی بە نەریتی یاخیگەری هەڵسوکەوت بکەن. حاجی وازی لە کەیخودایەتی و دەمڕاستی دێنا و دەبووە تفەنگچی. بەپێی دابونەریتی یاخیگەری، تفەنگچی گوێلەمستی ئەفەیە. پرسیار ناکا. خۆی هیچ دەسەڵاتێکی نییە. قەت نالێ:"ئەوە دەکەم و دەچمە فلانە شوێن. ئاوا بوو یان واچوو." تا ئەفە ئیزنی نەدا بۆی نییە قسان بکا. تفەنگچی قەت ناتوانێ جوابەجەنگێی ئەفەی خۆی بکا و بەقسەی نەکا. هەقی ناڕەزایەتی دەربڕینیشی نییە. ئەگەر تفەنگچی   بەپێچەوانەی دابونەریت بجووڵێتەوە، یان بچووکترین ناڕەزایەتی دەربڕێ، تەنانەت هەقیشی بێ، دیسان سزاکەی هەر گوللەبارانە. دەستەی یاخییەکان یەك حاکمیان هەیە ئەویش ئەفەیە. کەس قسەی لە قسەیدا ناکاتەوە و بێ قسەیی ناکا.

حاجی تفەنگەکەی قیت کردەوە و گوتی:

ـ ئەفەی خۆم، ئاخۆ وەك تفەنگچییەك قەبوولم دەکەی؟

چاخیرجالی بە ئاماژەی چاو، قایل بوو.

حاجی پێنج فیشەکی بە لووتکەی چیاکەوە نا و بە لەبزێکی پاڕانەوە گوتی:

ـ ئەفەی من، تکایە شوانەش قەبوولێ بکە.

شوانەش پێنج فیشەکی بە لووتکەکەوە نا. چاخیرجالییش هەر وای کرد.

دەنگی تەقە لە چیاکە گەڕا.

چاخیرجالی سوور هەڵگەڕابوو. ئەو شەوە لە دەم کانییەکە نووستن. حاجی دەیەویست بچێتە لای ڕەشماڵان، بەڵام نیتوانی. ئیتر بەدەست خۆی نەبوو. لەمەودوا تەنیا ئەفە بڕیاری دەدا و چیی بگوتبا هەر ئەوە بوو.

هێشتا ڕۆژ نەببۆوە، چاخیرجالی لەخەو هەستا. شوانە خەریکی ئێشکگرتن بوو. چاخیرجالی بانگی کرد:

ـ شوانە!

ـ فەرموو ئەفەی من.

ـ حاجی هەستێنە.

ـ بەچاوان ئەفە.

حاجی هەستا. لە دەم کانییەکە دانیشتن و نانی بەیانییان خوارد. لە سەر سفرە کەس قسەی نەکرد. کە لێ بوونەوە، چاخیرجالی گوتی:

ـ حاجی، ئیتر نابێ بچینە ڕەشماڵی عێلاتییەکان. زۆرم بیر لەوە کردووەتەوە. هیچ باش نییە. بچین چییان پێ بڵێین؟ بڵێین ئێمە یاخین؟ دەی باشە. خۆ هێشتا هیچمان نەکردووە. یاخی، لە پێشدا دەبێ شتێك بکا. دەبێ چەند شەڕێك بکا، بۆ ئەوەی لێزانی و ئازایەیی خۆی بسەلمێنێ، جا بەخۆی بڵێ یاخی. من پێم وایە هەتا شەڕێکی پیاوانە نەکەین، کەس بە پیاومان نازانێ.

چاخیرجالی ئیتر بە حاجیی نەدەگوت "مامە حاجی."

حاجی وەڵامی داوە:

ـ تۆ ڕاست دەکەی ئەفە. هەقتە تا خودا دەڵێ بەسە.

ـ دەبێ بۆسەیەك بۆ گروبان حەسەن دابنێینەوە، حاجی.

ـ بەچاوان ئەفە. دەبێ بۆی دابنێینەوە.

لەو قسانەدا بوون، گوێیان لە فیکەیەك بوو.

ئەفە گوتی:

ـ بڕۆ بزانە چ باسە حاجی.

حاجی هەستا و کەوتە ڕێ. بە فیکەیەك، جوابی فیکەکەی داوە. تاوێك دواتر لەگەڵ یەکێك هاتەوە. ئەوەی تازە هاتبوو، وەك شوانە وابوو. کڵاوێکی لبادی لەسەر و جووتێ کالەی لەپێدا بوو. شمەکەکانی شڕ بوون. کوڕێکی لەڕ و لاواز بوو. هەر ئێسك و پرووسکی مابۆوە.

ـ چاخیرجالی پرسیی:

ـ هەواڵی تازە، چیت پێیە؟

ـ خەریك بووم بە شوێن گروبان حەسەنەوە بووم ئەفە. دەچووە هەر شوێنێك وەك سێبەر بە شوێنییەوە بووم. لە گوندییەکان دەدا. شوێنی تۆیان لێ دەپرسێ و لێیان دەدا. بە گوندانددا دەگەڕێ و لە خەڵکەکە دەدا. من نۆکەری حاجی یاخیم. ئاغام ئەمری کرد، تۆ بدۆزمەوە و پێت بڵێم ئێستا باشترین هەل و دەرفەتە.

چاخیرجالی گوتی:

ـ باشە کوڕم. تێگەیشتم. وەکیلی سڵاوم بە، بۆ حاجی یاخی.

ئەوجار بە حاجیی گوت:

ـ سەیرێکی سەروسەکتی ئەو کوڕە بکە حاجی. زۆر هەژارە. پێنج سکەی زێڕی مەجیدییەی بدەیە.

ئەوجار بە کوڕەی گوت:

ـ کوڕم. ئەو پارەیە وەرگرە و بیدە بە پێڵاو و جلوبەرگ.

حاجی پارەی دەرهێنا و دای بە کوڕە. کوڕە شەکەتی و ماندووییەکەی لەبیر نەما. چاوی بریسکانەوە و گەش بۆوە. بەدڵێکی خۆشەوە گوتی:

ـ ئیشەڵا چاوی دوژمنت کوێر دەبێ ئەفە. حەزرەتی خدری زیندە پشت و پەنات بێ. خدری ئەسپ خۆڵەمێشی. چاخیرجالی گوتی:

ـ هەواڵی گروبان حەسەنم بۆ بێنە. ئاگادار بە و ورد بزانە بۆ کوێ دەچێ و چ دەکا. بە حاجییش بڵێ، ئاگای لێ بێ.

کوڕە کەوتە ڕێ و ڕۆیشت.

چاخیرجالی گوتی:

ـ حاجی، دەبێ شوێنەکەمان بگۆڕین. دەچینە پشت ئەو بەرزاییەی رووبەڕوومان. شوانەش با بچێ و لە ڕەشماڵەکان بژێو و ئازوخە بکڕێ. پارەی بدەیە با بڕوا.

حاجی لەبەرخۆیەوە بیری کردەوە:

ئەو سەگبابە ئەفە نییە، بازرگانە. ئازوخە بە پارە دەکڕێ و پێنج سکەی زێڕ دەداتە هەتیوە بەرەڵلایەك.

بە بێمەیلی دەستی لە بەر پشتوێنەکەی نا و پارەی دەرهێنا و دایە شوانە. چاخیرجالی زانیی حاجی پێی خۆش نییە. گوتی:

ـ ئەوە چییە حاجی؟ هەر دەڵێی نارەحەتی. خۆ هێشتا نەبووینەتە یاخی. ئەگەر بووینە یاخییەکی ڕاستەقینە، ئەو کات ئەوانیش نانمان بە پارە نادەنێ و خۆشیان دەوێین و خۆیان بۆمان دێنن. بەڵام جارێ لە پشتەملێ خراپەمان دەڵێن. وەك دز و جەردە سەیرمان دەکەن.

ئەوجار ئاوڕی لە شوانە دایەوە و گوتی:

ـ ئەگەر پارەیان وەرنەگرت، بە زۆری بیاندەیە. پێیان بڵێ، چاخیرجالی بۆیە نەچووەتە شاخ، کە نانی هەژاران بە مفت و خۆڕایی لە چنگیان دەربێنێ، یان پارەیان لێ بستێنێ. لەبیرت نەچێ.

هاتەوە لای حاجی و دەستی لەسەر شانی دانا و گوتی:

ـ حاجی، خەریکە شتەکان باش سەردەگرن. ئێستا ئەگەر بمانەوێ، گروبان حەسەن لەبەر دەستمانە. زۆر بە ئاسانی دەتوانین بیگرین. وەك کەوێك. بەڵام وا باشە جارێ لێی گەڕێین. ماوەیەکیش با بژی و بۆ گرتنی من زوڵم لە خەڵکی بکا. بەڵام ئەو ماوەیە کە بێکارین، چ بکەین؟

حاجی:

ـ هەقتە ئەفە. لێی گەڕێ دیسان با هەر زوڵم و ناهەقی بکا. جا ئەو کات...

چاخیرجالی گوتی:

ـ بیرێکم لێ کردووەتەوە. ئاخۆ لەو دەوروبەرانە ئاغایەکی نامەردی لێ نییە کە زوڵم لە هەژاران بکا؟ کەسێك، کە خەڵك لە دەستی وەزاڵە هاتبێن؟

حاجی:

ـ هەیە. بەڵام دەست پێی راناگا. ناوی "مستەفا ئاغا"یە. ماڵەکەی شوێنی حەوانەوەی "چریتە گەورە"یە. دوژمنی بابت بوو. چەند پاسەوان و تفەنگچی لەبەر دەرگاکەی ئێشکگرن. پیاوکوژ و چەتە دەباتە ماڵەکەی. بەڵام چیی هەژار و دەستکورتن، لێرەوە هەتا ئۆدەمیش و لە ئۆدەمیشەوە تا ئایدین بەخوێنی سەری تینوون. سووك و سانا لەگەڵ تۆ رێك ناکەوێ. ماڵ و زەوییەکەشی لە دەشتێیە.

چاخیرجالی تاوێك مات بوو و چاوی لە حاجی بڕی و ئاخرییەکەی گوتی:

یانی ئاوا. ئێستا باشترین دەرفەتە. دەچینە سەر ماڵی ئەفە ئاغا. لە دەرگای ماڵی دەدەین، ئەگەر پارەی نەداینێ، لەگەڵ خۆمان دەیهێنینە شاخ و داوای پارە لە خێزانەکەی دەکەین. ئەگەر نەیاندا دەیکوژین. تۆ شوانە بنێرە با بچێ و لە ئەگەڵ وەلی ئاغا قسە بکا و بزانێ ئاخۆ ئەفە ئاغا لە ماڵێیە یان نا.

حاجی:

ـ بۆخۆشم بەدوای شوانەدا دەچم و ...

چاخیرجالی:

ـ لەشوانەی گەڕێ. من لە تەنیشت "گۆڕستانە خوێناوییەکە" چاوەڕێت دەبم. لە "بشیك جویز".

حاجی هەستا و رۆیشت. لە فکردا بوو و دەموچاوی رەش داگەڕابوو.

٥

بارانێکی ورد دەباری. شەوێکی ئەنگوستەچاو بوو. چاوچاوی نەدەدی. وردەوردە دەهاتنە بەرەوە. لەسەر هەست بوون. دەترسان لە داو بکەون. تفەنگچییەکانی مچەئاغایان نەدەناسی. ترسی ئەوەیان بوو، یەکێك لە تفەنگچییەکان نامەردییەك بکا. شارەزای رێگەکە بوون، بەڵام دەیانویست لە رێیەکی دیکەوە لە زەوییەکەی ئاغا نزیك ببنەوە. حاجی لە پێشەوە بوو. سەد مەترێك لە پێشترەوە بوو. چاخیرجالی لە نێوەڕاستەوە و شوانەش لە پشتەوەیان دەهات. پەنجا مەترێکیان مابوو بگەنە مەزراکە، حاجی راوەستا. مەمەد شوانە هاتن و گەیشتنە لای.

چاخیرجالی:

ئێوە بەر دەرگا بگرن با من بچمە ژوورێ. ئەگەر دەرگا داخرابوو، بە فیشەکێك دەیکەمەوە. گروبان حەسەنیش ئەگەر بیەوێ بێ، رۆژێك دەخایەنێ هەتا خۆی دەگەیەنێتە ئێرە. ئەگەر بوو بە تەقەش، زۆری گوێ مەدەیە حاجی، ئاوا باشترە.

ـ چما شتی وا دەبێ ئەفەی من؟

ـ ئاوا باشترە حاجی.

خۆی لە دیوارەکەوە فڕێ دا. پێشتر فێری هەموو شتێك ببوو. دەیزانی ئاغا لە کامە ژوور دادەنیشێ. شەوانە کێی لە تەنیشتە. تەنانەت دەشیزانی ئاغا چەندی پارە هەیە. موو بە موو لە هەموو ئەو شتانەی کۆڵیبۆوە. لە دەرگای دا. لە ژوورەوە پرسییان:

ـ کێیە؟ چ باسە؟

ـ مەمەدم. هاتووم ئاغا ببینم.

دەرگا کرایەوە. خۆی بەژووردا کرد. هەر ئەوەی کە بە پرسیارێکی سادە و ساکار دەرگایان کردەوە، دیاربوو مچەئاغا کابرایەکی ترسنۆك نییە. مەمەد هەر لە بەر دەرگاوە رووی تفەنگەکەی لە ئاغا کرد.

ـ مەبزوو ئاغا، ببزووی لێت دەدەم.

مستەفا ئاغا هەر نەبزووت. لەسەرخۆ هەستا و پرسیی:

ـ تۆ کێی کوڕم؟ چیت دەوێ.

ـ چاخیرجالی مەمەدم. تۆ ئێستا هەزار و سێسەد لیرەت پارە لە ماڵێ دایە. ئەگەر هەزار و دووسەتیم نەدەیەی گیانت...

ئاغا پێکەنی:

ـ ئەها. تۆم ناسییەوە. بیستوومە چوویەتە چیا. خۆشم بیرم لێ دەکردییەوە. ئەو ڕۆژانە دەمویست یەکێك بنێرم و بانگهێشتت بکەم. جارێ وەرە دانیشت با ئاغای خۆت هەندێ ئامۆژگاریت بکا.

ـ ئەو قسە قۆڕانە بۆخۆت ئاغا. پارە دەدەیت، یان گیانت؟

ئاغا:

ـ چما تۆ نازانی کوڕم؟ چما نەتبیستووە هیچ کەس ناتوانێ باج لە مستەفا ئاغا وەرگرێ. تۆ ئەوەت نەزانیوە؟

ـ کوڕە بیبڕەوە کافر. لەوە پتری لێ مەڵێ. پارە لە کوێیە؟

چاوی مەمەد لە ژێڵڵا هاتن. ئەوانی لە دەوری ئاغا بوون، ڕەنگیان بە رووەوە نەما.

مەمەد نەڕاندی:

سەیری ئەو کافرە بکە حاجی. دەڵێ مچەئاغا باج نادا. وەرە و چیی هەیە لێی بستێنە دەی.

حاجی لە ئاغا چووە پێشێ:

ـ دەی پیرە سەگ. ئەگەر زووتر نەبزووی، بزانە مردووی.

ئاغا زانیی بۆ گاڵتە نابێ. دەستی کەوتنە لەرزین. دەیزانی هەر قسە بکا، دەکوژرێ. پێشتر زۆر یاخیی دیتبوو. بەڵام ئەوانە هاتبوون بیکوژن. دیار بوو بەر لەوەی بێن ساغ بوونەتەوە. نەخشەی خۆیان کێشاوە و بۆ هەموو شتێ ئامادەن. لەسەر خۆ هەستا و چووە ژوورەکەی تەنیشت. حاجییش بەدوایدا چوو. توورەکەیەك دراوی هەڵگرت و دای بە حاجی. حاجی ئاغای وەپێش خۆی دا. هاتنەوە لای مەمەد. مەمەد گرماندی:

ـ حاجی ئەو پارەیە هەڵڕێژە و بیژمێرە.

حاجی دراوەکەی هەڵڕشت. سکەی زێڕ لە بەر تیشکی چرا دەدرەوشانەوە. بژاردنی. پێنجسەد سکە بوو.

مەمەد دیسان گرماندی:

ـ زۆرمان رامەگرە ئاغا.

ئاغا دیسان چۆوە ژوورەکەی تەنیشت. حاجییش بەدوایدا. ئەمجارەیان دوو توورەکەی هێنا.

مەمەد پرسیی:

ـ ئەوە هەموویەتی ئاغا؟

حاجی دیسان دراوەکەی هەڵڕشت و ژماردی. ڕێك هەزار و سێسەد لیرە بوو. هەر هەمووی لە توورەکەکان کردەوە.

مەمەد:

ـ حاجی، سەد لیرەی بدەوە بە ئاغا. نەکا پێویستی بە پارە بێ.

حاجی بە ناقایلی سکەکانی ژمارد و بۆی دانا و خۆی چووە دەرەوە.

مەمەد لە لای ئاغا مایەوە و بە لەبزێکی گاڵتەجاڕانەوە گوتی:

ـ ئاغا بیستبووم تۆ پیاوێکی ژیری. ئێستاش هەر دەبینم مێسکت کار دەکا. خۆزگە دۆستێکی وەك تۆم هەبوایە. خۆت بۆ پارە و ماڵی دونیا سەغڵەت مەکە. ئێمە تازە یاخی بووین. پارەمان پێویستە.

ئاغا وەك پەیکەرەیەك راوەستابوو و متەقی لێوە نەدەهات. مەمەد لەسەری رۆیشت:

ـ ماڵاوا ئاغا. لەبیرمان مەکە.

ئەوەی گوت و وەدەر کەوت. حاجی لەودیو دەرگا چاوەڕێی بوو. لە دیواری حەوشەکەوە خۆیان فڕێ دا و گەیشتنە گۆڕستانەکە.

چاخیرجالی:

ـ دەبێ پەلەی بکەین. خۆمان بگەیەنینە ئاودڕەکە و لەوێ خۆ مات بکەین. لە نێو دەوەنەکاندا خۆمان مات دەکەین. دەڵێی چی حاجی؟

ـ ئەفەم باشتر دەزانێ.

چوونە نێو ئاودڕەکەوە. ماندوو بوون. بڕکەی بیبەر بە گوڵوکی وەنەوشەیی رازابوونەوە. بە هەزاران مێشەنگوین بە باڵی زەرد زەردەوە لە نێو گوڵەکاندا دەفڕین. لە بەرزایی و چیاکانەوە، بایەکی فێنك دەهات و بۆنی سنەوبەر و پووش و ئاو و بۆنی پاییزی لەگەڵ خۆی دێنا.

چاخیرجالی:

ـ ئەمڕۆ لێرە شەو دەکەینەوە.

حاجی وەڵامی دایەوە:

ـ هیچ چارمان نییە.

لم و زیخی ئاودڕەکە دەبریسکانەوە. هەتاو هەموو ئاودڕەکەی پڕ کردبوو لە تیشك و ترووسکانەوە. دەوەن و دڕکەجاڕەکەیان بڕی و چوونە پێشتر. خۆیان گەیاندە دارێك و لەبنی دانیشتن.

چاخیرجالی:

ـ برسیمانە حاجی. وا نییە؟

حاجی: برسیمانە ئەفە.

خواردنیان هێنا و لەسەرخۆ خواردیان. کە لەخواردن بوونەوە، شوانە پاڵی بە دارەکەوە دا و شمشاڵەکەی دەرهێنا و تێی تووڕاند. ئاگای لەخۆی نەمابوو. دەگوت هەر لە دونیاش نییە. حاجی و چاخیرجالییش

بێدەنگ بوون. دیار نەبوو گوێیان لە شمشاڵەکە راگرتووە یان نا. چاخیرجالی تفەنگەکەی لەسەر ئەژنۆی دانابوو و وەك منداڵێك دەستی بە قۆنداغ و لوولەکەیدا دەکێشا و دەیلاواندەوە. حاجی جگەرەی دەکێشا. شوانە هەتا ئێوارە هەر شمشاڵی لێ دا. هاورێکانی لە دەریای بیر و خەیاڵدا نوقم ببوون. پۆلە باڵندەیەك بەسەر سەریاندا تێپەرین. پاڵندەکان رەش بوون و موویان لە بەینەوە نەدەچوو. مەمەد کتوپر هەستا. چاوی ترووسکانەوە. شەپۆلێکی شادی لە گیانییەوە هەڵدەستا و هاورێکانیشی خۆشحاڵ کرد.

لە حاڵێکدا سەرکەوتووان بزەی دەهاتێ، گوتی:

ـ حاجی، ... حاجی.

حاجی سەری هەڵێنا و نیگای پر لە پرسیاری لە ئەفە بری.

ـ حاجی هەزارو دووسەت سکەی زێر...

حاجی:

ـ بەلێ، وایە.

ـ پارەیەکی زۆر حاجی. سەروەت و سامانێکی باش...

ـ وایە ئەفەی من.

ـ حاجی، بۆ دە، پازدە گوندی داوێنی چیاکە...

ـ تێناگەم ئەفەی خۆم.

ـ دوژمنێکی گەورەمان بۆ خۆمان دروست کرد. ئێستا دەبێ بیر لە دۆستێکی گەورە بکەینەوە. دۆستێکی زۆر گەورە. بەر لەوەی مشووری گروبان حەسەن بخۆین...

ـ تێناگەم مەبەستت چییە ئەفەم.

ـ کە خۆر ئاوا بوو، دەچینە ئەو گوندەی سەرەوە. هەر بەراستی حاجی ئەو گوندە ناوی چییە؟

ـ نازانم ئەفەی خۆم. قەت نەچوومەتە ئەوێ.

ـ لەمەودوا ئەو گوندانە، مەیدانی تەراتێنی ئێمەن حاجی.

کە خۆر ئاوا بوو، هەستان. خۆیان ئامادە کرد و کەوەتنە رێ. کە چوونە نێو ئاوایی، تووشی پیرەپیاوێك بوون. راوەستان.

چاخیرجالی:

ـ من کوری چاخیرجالی ئەحمە ئەفەم. ناوم چاخیرجالی مەمەد ئەفەیە. ماڵی کوێخامان پێشان بدە.

پیرەپیاوەکە، هەر گوێی لە ناوی "چاخیرجالی" بوو، راچڵەکی. وەپێشیان کەوت و بردنییە ماڵی کوێخا. کوێخا کە ئەوانی دی، سەری لێ شێوا.

ـ من چاخیرجالیم.

کوێخا به جامەلۆسکێ گوتی:

ـ فەرموو ئەفەی من. بەخێر هاتی ئەفە گیان. کوڕەکەی ئەحمەد ئەفەی خۆمان... کە ئەفەی ئازیزمان کوژرا، نامەردان بوونە کەڵەگای مەیدان. ئاغا و یاخی و بەگ و ڕێگر بەربینگیان پێ گرتین. خەریك بوون خوێنمانیان دەمشت. کە بیستمانەوە تۆ ڕووت کردووەتە چیا، لە ناخی دڵەوە پێمان خۆش بوو...

بە دەم هێنانی دۆشەگچە و باڵنجەوە بۆ میوانەکان، قسەی دەکرد. دانیشتن. کوێخاش ڕووبەڕوویان دانیشت.

ـ ململانێت پیرۆز بێ ئەفەی خۆم. بیستوومە چیت بەسەر ئەو گاورە نامەردە هێناوە. هەموو گوندی کردیان ئاهەنگ و خۆشی. گوتمان ڕاستە، ئەحمەد ئەفەمان ڕۆیشت، بەڵام شوکرانەبژێرین، جێی بەتاڵ نییە.

قاوە و خواردنیان هێنا. دوای خواردن دیسانیش قاوەیان هێنا.

کوێخا:

ـ ئەفەم، ئەمر و فەرمانێکی هەیە؟ پێویستیی بە شتێکە؟ منداڵم ناردوونەن دەرەوەی ئاوایی ئاگایان لە هەموو شتێك بێ. خەمی هیچتان نەبێ. بچووکترین خەبەرێك هەبێ، دێن و ئاگادارمان دەکەنەوە. ئەگەر ئەفەم ئەمرێکی دیکەی هەیە، بفەرموون.

چاخیرجالی دەستی بە قسان کرد:

ئەرێ کوێخا، لەو گوندەدا گەنجی واتان هەیە دەسگیراندار بێ و پارەی مارەیی و زەماوەندەکەی نەبێ؟ کچی واتان هەیە پارەی نەبێ جیازەکەی بکڕێ؟ ئەگەر کەسی واتان هەیە دەمەوێ زوو چاوم پێی بکەوێ.

کوێخا لە ڕادەبەدەر خۆشحاڵ بوو.

ـ بەچاوان ئەفەم. بەسەر چاوان ئەفەی من. هەر بژی ئەفەی من. ئەحمەد ئەفەشم هەر وا بوو.

یەکێك لە پیاوەکانی ئاوایی بە ژنەکەیەوە بانگ کرد:

ـ وەرە "مەحموود" تۆش وەرە "خەجێ". کچەکەی "عەلییە زەرد" یەك. کچەکەی "عوسمان" دوو، وەلیی کوڕی "عەیشێ" یەك... کوڕەکەی "دورمووش" دوو....

کوڕەکەی ئەفە شێتم لەبیر چوو. چما ئەو ماڵ و سامانی هەیە؟ بەڵێ ئەفەی من... لەبیرم کردبوو... چواردە کچە هەژارمان هەیە، حەوت کوڕی دەستکورتیش. لە هەژارییان هەروا بە ڕەبەنی ماونەتەوە و چاوەڕوانن. دەستت سووکە..

چاخیرجالی:

ـ با هەمووان بێن.

هێشتا نیوسەعاتی پێنەچووبوو، چواردە کچ و حەوت کوڕ هاتن. چاخیر جالی داهاتەوە و سەبرێ بە حاجیی گوت:

ـ لەپێشدا کچەکان. هەر کامە و دە سکە.

دەستی حاجی دەلەرزین. هەستا. ئەفە سەری بەردابۆە. بۆ جارێکیش چییە سەری هەڵنەهێنا سەیری ئەو کچانە بکا کە لە دەوری راوەستابوون. حاجی یەکێك لە توورەکەکانی نێو قەفی پشتوێنەکەی دەرهێنا و کردییەوە:

ـ کچانم، ئەو سکانە بۆ جیازی ئێوەیە. ئەفەم وای پێ باش بوو. ئەفە واتە باوك. چاخیرجالی لە جێی باوکتانە.

چواردە کچی ریز کرد و سکەکانی یەك بە یەك بە ژماردن، لە دەستیان نا. یەك، دوو، سێ، چوار...

ماوەیەك هەر زرینگەی سکە دەهات. کە لە ژماردن بۆوە، کچەکان رۆیشتن.

ئەفە، رووی کردە حاجی و گوتی:

ـ حاجی، بڵێ با کوڕەکان دانیشن. شەرم مەکەن. دیارییەکەی ئێمە شیاوی ئێوە نییە. شەرم مەکەن.

حاجی:

ـ ئەفەم داواتان لێ دەکا دانیشن.

ئەفە سەری بردە بن گوێی حاجی و گوتی:

ـ دوای ئەوەی دانیشتین و قسەمان کرد، هەر کامەیان پازدە سکەیان بدەیە. دیارە لەپێش چاوی من نا. لەوانەیە شەرم بکەن. کە چوونە دەرێ، لە گیرفانیانی بنێ، تێگەیشتی؟

ـ تێگەیشتم ئەفەم.

دەست کرا بە قسە. هەموان ناڕازی بوون. لە حکوومەت، لەماڵیات وەرگرەکان و لە جوندی. پرێسکەی دڵیان کردەوە و چییان کێشابوو هەڵیانڕشت. مەمەد بێدەنگ دانیشتبوو و گوێی دابوونێ. گوندی هاتن و پرێسکەی دڵیان کردەوە.

دوایی حاجی ئاماژەی بە لاوەکان کرد. هەموان وەدەر کەوتن. حاجی بە بێدەنگی دراوەکانی لە گیرفانیان نا.

ـ ئیشەڵا بەختەوەر دەبن.

گوندەکە گیانێکی بە بەردا هاتبۆوە. لە هەموو ماڵەکانەوە دەنگی شادی و پێکەنین دەهات. دراوسێکان سەردانی ماڵی یەکتریان دەکرد و باسی ئەفەیان بۆ یەك دەکرد. ئەوانەی ئەفەیان دیتبوو، بۆ ئەوانی دیکەیان تاریف دەکرد. هەموان حەزیان لێ بوو ئەفە ببینن. شتێکیان دەکردە بیانوو و دەهاتنە ماڵی کوێخا.

ـ تەواو بوو حاجی؟

ـ بەڵێ ئەفەم.

ـ دەبێ دەسنوێژێ هەڵگرین و نوێژەکەمان بکەین.

حاجی پێی سەیر بوو. تا ئێستا نەیبیستبوو ئەفە باسی نوێژ و تاعەت بکا. دوایی بیری کردەوە و تێ گەیشت. بەخۆی گوت:

ـ ئەی ... چەندە زیرەکە ئەو هەتیوە. باش دەزانێ چ بکا.

ئەوجار هەرای کرد:

ـ کوڕە دا مەسینەیەك بۆ ئەفەی من بێنن. خەریکە نوێژەکەی قەزا دەبێ.

چاخیرجالی دەسنوێژی هەڵگرت و نوێژی دابەست. حاجی ورد ورد لێی دەڕوانی. مەمەد جوانی نوێژ دەکرد و هەموو دامودەستوورەکانی رەچاو دەکرد. حاجی لە دڵی خۆیدا گوتی:

ـ هەی دایکەکەت... ئەو سەگبابە دەڵێ چل ساڵە نوێژان دەکا. هەر دەڵێی بە ئیمانداری لە دایك بووە. وەك بڵێی چەند ساڵان پێشنوێژ بووە.

چاخیرجالی تەحیاتی خوێند و بە راست و چەپدا سڵاوی دایەوە. هەستا و خۆی ئامادە کرد. داهاتەوە و بە سرتەیەك گوتی:

ـ حاجی، شارەزایەك وەرگرە با وەپێشمان کەوێ بۆ دێهاتەکانی دەوروبەر. لە پێنج شەش رۆژاندا دەبێ کارەکانمان راپەڕێنین.

سەعاتێکی مابوو بۆ نیوەی شەوێ، کەوتنە رێ.

لە ماوەی شەش رۆژاندا دوازدە گوند گەڕان. پارەی جیاز و شیربابییان بە گەنجە هەژارەکان دا. پووڵی داودەرمانی نەخۆش و خواردن و جلوبەرگی دەستکورت و برسییەکانیان دابین کرد.

رۆژی حەوتەم هاتنەوە چیای بێش بارماق و لەو بەرزاییانەوە کە دەیانڕوانییە ئایدین، حەوانەوە.

ئەفە پرسیی:

ـ چەندی دیکە ماوە حاجی؟

ـ حەفتای دیکە ئەفەم. شتێکی وا نەماوە. باشە ئێستا دەبێ چ بکەین؟ چما بەو پارەیە دەژییێن؟

ـ خەمت نەبێ حاجی. ئاغامچەیەکی دیکە دەدۆزینەوە.

ـ لە کوێی دەدۆزینەوە ئەفەم؟

ـ کوڕە دونیا پڕە لە ئاغا...

ـ بەڵام زۆر ئەستەمە. خەتەرە. چەند ئاغایەکی دیکەش رووت دەکەین، بەڵام بەو تەخشان و پەخشانەی تۆ، هەر بێ پووڵ دەکەوینەوە. ئەوکات ئیتر دەرەقەتی دوژمنەکانمان نایەین.

چاخیرجالی بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ بەڵام لە بەرامبەر دوژمنایەتیی ئاغایەکدا، دۆستایەتیی دە گوندمان مسۆگەر کردووە. چما خراپە؟

حاجی ویستی بڵێ وا نییە. بەڵام چاخیرجالی مۆڕەیەکی لێ کردن حاجی قسەکەی لەبیر چۆوە. تێگەیشت زۆری لەسەر رۆیشتووە. هەر ئەوەندە گوتی:

ـ ئەفەم باشتر دەزانێ.

ئیتر بێدەنگ بوو.

هەواڵی یارمەتییەکەی چاخیرجالی بە هەژاری دوازدە گوند وەك شنەی شادی گەیشتبووە هەموو جێیەك. لە ئایدین و ئۆدەمیش، هەر هەموویان باسی ئەوەیان دەکردز عێلاتیەکانیش لە کارینجالییەوە هەتا ئەزمیر ئەفسانە و هەقایەتیان بۆ هەڵبەست. دوای مەرگی ئەحمەد ئەفە ئەوە یەکەم ئەفەیەك بوو، جوامێری بنوێنێ و یارمەتیی هەتیو و بێوەژنان بدات. ئەفەکانی دیکە دارەدەستی ئاغاکان بوون.

ئەفە نوێژی دەکرد و سەیری کچانی نەدەکرد. کەوابوو وەلی بوو. گوللە نەیدەبڕی.

خەڵکی ساویلکەی دێهات، پاڵەوانەکەی خۆیانیان خۆش دەویست و گەلێك ئەفسانەیان بۆ ساز کردبوو.

بەڵام ئەوە بووە هۆی ئەوەی نۆ یاخیی "ئەلبانیایی" ناوی چاخیرجالی لەخۆیان بنێن و خەڵك تاڵان بکەن. تەنانەت دەستدرێژییان کردەبووە سەر نامووسی خەڵکییش. چاخیرجالی هەر هەموویانی گرت و لە سەر کڵێ ئاگری خستن. ورد ورد ئاگای لە دەوروبەری خۆی هەبوو.

رۆژێکیان گوتی:

ـ حاجی، کارەکانمان چۆن بوون؟ هەتا ئێستا بە دڵت بووە؟

حاجی قاقا پێکەنی:

ـ ئەو چیایانە، ئەفەی وەك تۆیان بەخۆوە نەدیوە. خدری زیندە پشتیوانت بێ.

ـ تەواوە حاجی؟

ـ تەواوە ئەفەی من.

ـ پێت وایە نۆرەی گروبان حەسەن هاتبێ؟

ـ بەڵێ ئەفەی من.

ـ وا باشە مشووری بخۆین. زۆر لەمێژە زوڵم دەکا. بەسیەتی. ناهەقییەکانی سنووریان بەزاندووە. زۆر دەمێکە فرمێسك بە خەڵکی هەڵدەڕێژێ. تەنانەت لێی حەرمامە هەناسەیەکی دیکەش هەڵکێشێ.

٦

گۆڕستانێك لە نێوان هەر دوو گوندەكەی ئۆدەمیش و "قایماقچی"دا هەیە. چاخیرجالی لەوێ بۆسەی ناوەتەوە. دوێ شەوێ گروبان حەسەن و چاخیرجالی لە یەك ماڵدا نووستوون. وا دەگێڕنەوە: چەندی چەند رۆژان چاخیرجالی بەشوێن گروبانەوە بووە. لەو لاشەوە گروبانیش هەر بەدوای ئەوەوە بووە.

چاخیرجالی لە ماڵەكەی كوێخا خەریك بووە پشوو بدا، هەواڵی پێ دەگا:

ـ گروبان حەسەن هاتە ئاوایی.

چاخیرجالی هەر گوێی لێ بوو، بە خاوەنماڵی گوت:

ـ كوێخا، بڕۆ، گروبان بانگ بكە با ئەمشەو لێرە بمێنێتەوە.

كوێخا سەری لێ شێوابوو. شتی وا چۆن دەكرێ؟ هەم چاخیرجالی و هەم گرووبان لە ماڵێكدا؟ دوو دوژمنی قەستەسەر... خۆی خستە سەر پێڵاوەكانی ئەفە:

ـ نەكەی ئەفە. كارێك نەكەی لە ماڵەكەی مندا خوێن بڕژێ.

چاخیرجالی:

ـ تۆ بانگی بكە كوێخا. كارم پێی نییە. من دەچمە نهۆمی خوراوە و تا بەیانی لەوێ دەبم. زۆریش مەمنوون دەبم. منداڵەكانیشت دەنێرییە لای من.

خاوەن ماڵ قایل بوو.

چاخیرجالی:

ـ بەیانی زوو زووش من وەڕێ دەكەوم و دەڕۆم و دەچمە گۆڕستانەكەی سێ ڕێیانی "قایماچی". تۆ پێی دەڵێی چاخیرجالی چووە قایماقچی. ئەو كاتە گروبان بەدوام دەكەوێ. تێگەیشتی؟

ئەگەر تێشنەگەیشتبایە، دەیتوانی چ بكا؟ دەچێ و گروبان بانگهێشت دەكاتە ماڵەوە. گروبان دێ. گروبان حەسەن لە نهۆمی سەرەوە و چاخیرجالی لە خوارەوە. ئاوا شەوێ رۆژ دەكەنەوە.

كوێخا هەر نیگەرانی ئەوە بووە شتێك بقەومێ. لە ترسان خەوی لێ نەكەوت. بەڵام هیچ رووی نەدا.

هێشتا تاو هەڵنەهاتبوو، كە چاخیرجالی وەدەر كەوت. چووە گۆڕستانەكە و بۆسەی نایەوە. گروبان ئەفسەرێكی گەنجیشی لەگەڵ بوو. ملازم "حەسەنی ئەفەنی"یان پێ دەگوت. گەنجێكی چاونەترس بوو. چەند ساڵان یاخیی راو نابوو و ئەزموونی كۆ كردبۆوە. دەگێڕنەوە ئەو ملازمە، لە قۆناغی سەرەتاییدا هاوپۆلی چاخیرجالی بووە. لە راستیدا ئەو دووانە برادەری منداڵیی یەكتری بوون.

هەموو شتێك بە دڵی چاخیرجالی سووڕا. حەسەنی ئەفەنی و گروبان حەسەن لە پێشەوە و جەندەرمە بەدوایانەوە... هەر دووكیان بە سواری. تەواو گەیشتنە بەرسێرەی چاخیرجالی.

چاخیرجالی لە سەنگەرەکەیەوە نەڕاندی:

ـ هۆۆۆی گروبان، گروبان حەسەن. ئەو چاخیرجالییەی لێی دەگەڕێی منم. ئێستا تۆڵەم باوکم و ئەو سووکایەتییانەت لێ دەکەمەوە بە دایکمت کردوون... هەی ژن قەحپە... کافر.

چاخیرجالی تەقەی کرد. گروبان گلا و کەوتە بەرپێی ئەسپەکەی. حەسەنی ئەفەنی دەستی بۆ تفەنگ برد و تەقەی کرد. بە ئەسپەوە هێرشی بۆ چاخیرجالی برد:

ـ چاخیرجالی:

ـ مەیە پێش حەسەنی ئەفەنی. تۆ بێتاوانی. بەزەییت بەخۆتا بێتەوە. من و تۆ نان و نمەکی یەکترمان کردووە. مەیە پێشێ.

حەسەنی ئەفەنی نەترسا و هاتە پێش.

ئەفە:

ـ چوانە، لە لاقی بدە.

شوانە سێرەی لێ گرت و پێوەی نا. فیشەکەکە رانی گروبانی سمی و گەیشتە زگی. حەسەنی ئەفەنییش لە ئەسپەکەی بەربۆوە.

تفەنگە سەدەف نیشانەکەی ئەحمەد ئەفە، باوکی چاخیرجالی بە گروبان حەسەن بوو. کە بەنامەردی ئەوی کوشت، تفەنگەکەی هەڵگرتبوو. گەورەترین ئارەزووی مەمەد ئەوە بوو، گروبان بکوژێ و ئەو تفەنگە بۆ دایکی بەرێتەوە. ئێستا تفەنگەکە کەوتبووە لایەك و گروبانیش بەلایەکی دیکەدا. بەڵام کەس نازانێ بۆ چاخیرجالی دانەهاتەوە بۆ تفەنگەکە و لێی دا رۆیشت.

لەو رۆژە بەدواوە، ناوبانگی چاخیرجالی بەهەمموو ولاتدا بلاو بۆوە. حکوومەت گرنگییەکی تایبەتی پێ دا و کامە جەندرمەی هەرە ئازای هەبوو، تەرخانی کرد و ناردییە شوێنی.

❊❊❊

رۆژێکیان پیاوانی حکوومەت بیستیانەوە کە چاخیرجالی لە چیای بۆزداغە. چیی جەندەرمەیە کۆیان کردنەوە و بە فەرماندەیی "حافز ئیلهامی" ناردیانن بیگرن. چاخیرجالی بە یەك هێرش هەمووی سەکەت و قەڵتوبڕ کردن. خەڵکی ناوچەکە ئەوەندەی یەك و دوو، هەواڵی ئەو سەرکەوتنەیان بیستەوە. چاخیرجالی رۆژ بە رۆژ گەورەتر و بەهێزتر دەبوو. خەڵکی ئاساییش لێی دەترسان و زۆریشیان خۆش دەویست، بەڵام جەندرمە هەر لێی تۆقیبوون و لێی دەترسان.

چاخیرجالی:

ـ حاجی!

ـ فەرموو ئەفەی من.

ـ کوڕە ئاوا نابێ. هەموو ڕۆژێ شەڕ و تێکهەڵچوونێك. ئاخری هاکا دیتت ڕۆژێك گوللە بەڕەڵلایەك، فیشەکێکی وێڵ...

ـ ڕاست دەکەی ئەفەی من.

ـ دەبێ کارێکی وا بکەین، تووشی جەندرمان نەبین.

ـ جا چۆن ئەفەی من؟

ـ دەبێ ڕێیەك بدۆزینەوە. بیرێکی لێ بکەوە حاجی. ئاوا نابێ نا.

ئەو شەوە لە ڕەشماڵی عێلاتییەکاندا نە ئەفە خەوی لێ کەوت و نە حاجی. کە ڕۆژ بۆوە، حاجی هاتە لای ئەفە.

ئەفە:

ـ قسە بکە حاجی.

ـ حاجی گەش بوو:

ـ با ئەفەم قسە بکا.

قەڵافەتی ئەفە شێلگیرانە بوو:

ت دەبێ چەند دەستە چەکداری دیکە ڕێك بخەین. هەمووشیان ناو دەنێین دەستەی چاخیرجالی مەمەد. تێگەیشتی؟

ـ منیش هەر پێم وایە.

لەو کاتەدا، چەند پیاوی جێ متمانەی دیکەش هاتبوونە نێو دەستەکەیانەوە. هەر هەمووشیان پیاوی ئازا و چاونەترس بوون: "ئەحمەد"ی کوڕی "هارمانلی"، "قۆجە مەمەد"، "مەرجان عەرەب"، یەکێکیشیان "عەلییە ڕەش". عەلییە ڕەش یەکێك بوو لەو سەربازانەی لە یەمەن رای کردبوو و ئێستا قاچاخچێتیی دەکرد. دەستەکەیان تەواو قەرەباڵغ ببووو و چاخیرجالی دەستی کرد بە بەڕێوەبردنی نەخشەکەی خۆی. دەستەیەکی نوێی پێك هێنا و عەلییە ڕەشیشی کردە سەردەستەیان. دوای ئەو دەستەیەکی پشتیوانییشی دروست کرد. سەردەستەی ئەوانەش پیاوێك بوو بە ناوی "ئەفە گۆج". چەند گەنجێکی دیکەش، تاقمێکی دیکەیان ڕێك خستبوو، کە گەنجێك بەناوی "عوسمانە چکۆڵ" بەسەریان رادەگەیشت. ئێستا ئیتر چاخیرجالی تا رادەیەك باری سووك ببوو. دەستە چەکدارەکان دەگەیشتنە هەر جێیەك و هە چییەکیان دەکرد، ناوی چاخیرجالییان دێنا و بەناوی ئەوەوە دەیانکرد. بۆیە ئەمنییە پێیان وابوو چاخیرجالی لە هەموو شوێنێکە.

له راستیدا سەردەستە جێگرەوەکان، شوێنەونکەیەك بوون بۆ چاخیرجالی. ئیتر ئەمجار ئەسپیان بەرەو هەموو لایەك تاو دەدا.

بەڵام بەو دواییانە سەرئێسەیەکی دیکەیان بۆ پەیدا ببوو. ئەودەمی حکوومەتی ناوەندی زۆر لاواز بوو و کەسانێکی دیکەش ئەو لاوازییەیان قۆستبۆوە و چووبوونە چیا، کەسی وەك "مەمەد کەمالی"، "چاملیجالی حوسێن"... و چەند تاقمی بچووکی دیکەش، ئەوانە هەر هەموویان بە خوێنی سەری چاخیرجالی تینوو بوون. چونکە دارەدەستی ئاغا کان بوون و بە ئەمری ئەوان هەڵیاندەکوتایە سەر ماڵی وەرزێرە لێقەوماوەکان. لە خاوەن ماڵیان هەڵدەدا و ماڵەکەیان بەتاڵان دەبرد و هەرچی هەشیبوو دەیانسووتاند. چاخیرجالی دژی ئەو کارانە بوو، هەر بۆیەش ئەوان بە خوێنی سەری چاخیرجالی تینوو بوون.
بەڵێ چاخیرجالی ناچار بوو، هاوکات لەگەڵ سێ هێزی ملۆزمی دیکەشدا بەشەڕ بێ. لە لایەکەوە ملی لەبەر ملی حکوومەت نابوو، لە لایەکی دیکەوە شەڕی ئاغاکانی دەکرد و یاخییە تازە پێگەیشتووەکانیش هەر بەراستی کێشە و سەرئێشە بوون.

***

٧

دامودەزگا و ڕێکخستنی چاخیرجالی لە هیچی کەم نەبوو. حەشارگەکانشیان لە شوێنی قایم و جێی دڵنیایی دروست کردبوو. لە هەموو لاوە پارەی بەسەردا دەباری. ئاغا و بەگزادان هەوڵیان دەدا بە پارەی زۆر چاخیر جالی بەرەو خۆیان ڕاکێشن. چونکە هەر ئاغایەکی دەستەیەکی بەهێزتری لە شاخ هەبوایە، لە شاری باشتری ئاغایەتی پێ دەکرا.

لە ڕەشماڵێ دانیشتوون. چاخیرجالی بەهێزتر و چاونەترستر بووە. ئێستا ئیتر دەزانێ چەند بەهێزە و دەست بۆ کاری بچووك نابا.

ـ حاجی!

ـ فەرموو ئەفەی من.

ـ ئیتر کاروبارەکان کەوتوونە گەڕ و حەشارگەش تەواو بوون. کاتی ئەوەی هاتووە ماوەیەك خۆ بشارینەوە.

ـ وایە ئەفەم.

ـ جارێ نابێ لەگەڵ جەندرمان تێك بگیرێین.

ـ ڕاست دەکەی ئەفەم.

چەنەیان لە قسەکردنێ گەرمدا هاتبوو، کە تفەنگچیی ئێشکگر، شوانێکی ناردە لایان. شوانە شەلاڵی ئارەقە و ماندوو شەکەت بوو. هەر گەیشتێ، بە هانکەهانك گوتی:

ـ ئەفەم، دەستەکەی "ئەفە گۆج" لە لای بۆهچا لەگەڵ جەندرمە تێك هەڵچووون. خەریکن لێك دەدەن. بەڵام لە جێیەکی زۆر ئەستەم و خراپ تێکەوتوون. چەند هاوڕێیەکت کوژراون....

ئەفە:

ـ حاجی، ئەو شوانە خەلات بکە و هەستە با بڕۆین. دەبێ بەهانای کوڕەکان بگەین. لەوانەیە بگیرێن. پێت چۆنە؟

ـ ئەفەم باشتر دەزانێ.

ـ دەبێ بگەینە فریایان.

یەکێ لەو شتانەی چاخیرجالیی کردبووە ئەو چاخیرجالییە، گورجوگۆڵی و خێراییەکەی بوو. گەورەترین هۆکاری سەرکەوتنەکەشی هەر ئەو تەڕدەستی و گورجوگۆڵییەی بوو. تەنانەت زۆر زۆریش سەرقاڵ بوایە، دیسانیش هەر دەیتوانی بە چارەگێك، سەعاتە ڕێیەك بڕێ.

گەیشتنە شوێنی شەڕەکە. هەتا گەیشتنێ، چاخیرجالی هەموو شتێکی بۆ روون بۆوە و زانیی کوڕەکان کوژراون و عوسمانەچکۆڵ سەرەڕای ئەوەی هێشتا مێرمنداڵێك بوو، بەتاقی تەنێ لەبەر جەندرمەکان راوەستابوو و دەستی دەکردەوە. لە دوورەوە هەرای کرد:

ـ گەیشتمێ، عوسمان. دەست بەرنەدەیەوە.

لە پڕ پەلاماری جەندرمەی دا. ئەوەندەی یەك و دوو جەندرمەیەك بەزیندوویی نەما. هەموو تێدا چوون. فەرماندەکەیان ئەفسەرێك بوو بەناوی "مستەفا ئەفەنی". ملازم بوو. مستەفا ئەفەنی لەگەڵ دووی دیکە، بەرەو شیوەکە تێیان تەقاند بۆ ئەوەی خۆیان قوتار بکەن. بە رواڵەت توانیبوویان خۆیان رزگار بکەن، چونکە چاخیرجالی لەلای سەروو بوو. بەڵام لەپڕ بەسەر عوسمانەچکۆڵدا کەوتن، کە پێشی گرتبوون و سێرەی لێ گرتبوون:

ـ خۆ بەدەستەوە بدەن.

مستەفا ئەفەنی بەناچار خۆی بەدەستەوە دا. عوسمانەچکۆڵ هێنانییە لای ئەفە. چاخیرجالی دوژمنی قەستەسەری جەندرمان بوو. هەر دیتنی، ئەمری بە حاجی کرد:

ـ ئەوانە بکوژن.

ئەوجار رووی کردە مستەفا ئەفەنی و گوتی:

ـ هەی گەوادی بێناموس. چۆن دڵت هات تەقە لەو عەگیدانەی من بکەی؟ خۆت کەسی وات هەیە؟ زوو بە بلێ بزان سەگباب، دایك سەگ، بلێ.

مستەفا ئەفەنی جوابێکی لە مستی نا، هەمووان سەریان سوور ما:

ـ دایك سەگ بۆخۆتی.

چاخیرجالی چاوەڕێی وەها وەلامێك نەبوو. راچڵەکی و بەتووڕەییەوە پرسیی:

ـ چیت گوت؟ دا دووپاتی بکەوە؟

ـ گوتم دایك سەگ خۆتی چاخیرجالی.

ـ هەی قوڕت بەسەری سەگباب.

ـ من پێم وابوو تۆ کابرایەکی جوامێری. هەندێ شتم لە بارەتەوە بیتسبوو و پێم وابوو، هەر بەراستی ئەفەی. بەڵام ئێستا بۆم روون بۆوە، ئەتۆ چاخیرجالی نی. ئەفە نی. ئەفەیەکی راستەقینە جنێو بە دیل و یەخسیری بەردەستی نادا. یان دەیکوژێ یان ئازادی دەکا. تێگەیشتی زۆڵی حەرامزادە؟

چاخیرجالی تفەنگەکەی لەسەرپێ بوو، بەڵام کە گوێی لەو قسانە بوو، دەستی شل بۆوە. تفەنگەکەی دانواند.

ـ حاجی، مستەفا ئەفەنی ڕاست دەکا. پیاوێکی ئازایە. هەتا ئێستا نەمدیتبوو پیاوی حوکمەت ئەوەندە ئازا و نەترس بێ. ئەوە لێی خۆش بووم. بەڵام هەر دوو پاژنەی پێی سەقەت بکەن با ئیتر نەتوانێ بەدوامان بکەوێ.

مستەفا ئەفەنییان درێژ کرد. خەنجەرە تیژەکەیان دەرکێشا و دەستیان کرد بە کەوڵکردنی پاژنەی پێی. ئەفەنی نقەی لێوە نەدەهات و مەردانە خۆی لەبەر ئازارەکە ڕادەگرت. نە هاوارێکی دەکرد و نە دەشپاڕاوە. بەڵام ڕوخساری وەك مردووان سپی هەڵگەڕابوو. پاژنەی پێی خوێنی لەبەر دەڕۆیشت. خوێنەکەی لە قوولکەیەکدا کۆ ببۆوە و پڕی کردبوو.

چاخیر جالی سەیری دەکرد. لەپڕ سەری ڕاوەشاند و گوتی:

ـ بەری دەن. مستەفا ئەفەنی بەردەن.

ئەوجار ڕووی کردە حاجی و بە ناڕەحەتییەوە گوتی:

ـ ئازا و بوێری چۆن هەڵدەکەون! ئەو مەملەکەتەی ئێمە، جوامێری چۆنی لێ هەڵدەکەوێ! پیاوی وەك مستەفا ئەفەنی زۆر بەکارمان دێن. ئێمە پێویستمان بە پیاوی ئاوایە. بەڵام حەیف بە دەست عوسمانلییەوەن... حەیف...

دەستەکەی ئەفە گۆج تێدا چووبوون. دەبوو پیاوی تازە بدۆزنەوە. لە لای عوسمانلی پیاوی وەك مستەفا ئەفەنی هەن. دەبێ قورس و قایم ڕاوەستین.

***

لە چیا ئاگریان کردبۆوە. تیشکی ئاگرەکە دار سنۆبەرەکانی ڕووناك کردبۆوە و دارەکان جوانتر دەبینران. بەرخێکی قەڵەویان لەسەر ئاگرەکە دەخولاندەوە. چاخیرجالی شەکەت بوو. ئەوەندەی بیر کردبۆوە، ماندوو ببوو.

ـ بڵێ بزانم حاجی، چیت بە مێشکدا دێ؟ کێ جێی ئەفەگۆج پڕ دەکاتەوە؟

ـ کەسی وا ناناسم بەڵام...

ـ دەی بڵێ حاجی، بەڵام چی؟

ـ جارێ کەسێك دەناسم بەناوی "پۆسلۆ ئۆغلی مەمەد"، کە تازە لە زیندانێ بەر بووە و بە خۆی دارودەستەکەیەوە لە گوندێك دەژی.

ـ دەی؟

ـ ئەفەم دەڵێ چی؟

ـ بیستوومە پیاوێکی ئازایە. تۆ دەڵێی چی؟ تۆ بڵێی قەبووڵمان بکا؟ بڵێی ڕەگەڵمان بکەوێ؟

ـ ئەگەر ئەفەم بیەوێ، دەچم و دەراوەکەی تاقی دەکەمەوە.

ـ دەبێ بیبینم. هەر ئەمشەو دادەگەڕێین. دوو تفەنگچی بنێرە بەدووی پۆسلۆ ئۆغڵیدا.

پۆسلۆ ئۆغڵی بەر لەوەی بگیرێ، ئەفە بوو. گەنج و ئازا بوو. هەر جوامێرییەکەشی وای لێ کرد بە داوەوە بێ. بۆ ئەوەی هاوڕێ بریندارەکەی بەجێ نەهێڵێ، ناچار ببوو خۆی بدا بەدەست جەندرمەکانەوە. ئێستاش سێ ساڵ بوو لە زیندانێ بەردرابوو. بەسەرهاتەکەی ئاوا بوو: دەکەونە بۆسەی جەندرمانەوە. یەکەم ساتەکانی تێکهەڵچوونیان، دوو کەس لە تفەنگچییەکانی بریندار دەبن. پۆسلۆ ئۆغڵی دەچێتە بن پیلی هاوڕێکانی و هاوکات دەستیش دەکاتەوە. بەڵام ئاخرییەکەی دەبینێ درەقەتیان نایە. ئەگەر برادەرەکانی بەجێ هێشتبایە، دەیتوانی را بکا. هاوڕێکانی دەڵێن:"تۆ رابکە و خۆت قوتار بکە. ئێمە تازە هەر تێدا دەچین." بەڵام ئەو پێشنیارە بۆ پیاوێکی وەك پۆسلۆ دڵتەزێن و جەرگبڕ بوو. لە جوابیاندا دەڵێ:"ئەفە، ئەگەر ئەفە بێ، قەت لە رۆژە ئەستەم و رەشەکاندا هاوڕێی خۆی بەجێ ناهێڵێ و راناکا. ئەوە رێوشوێنی پیاوەتی نییە. ئەگەر هەر دمرین، با پێکەوە بمرین." کە فیشەکی لێ دەبڕێ، ئیتر ناچار دەبێ خۆی بەدەستەوە بدا.

پۆسلۆ ئۆغڵی پیاوێکی ئاوا بوو. تفەنگچییەکی لێهاتوو بوو و لە پیاوەتیشدا کەس تۆزی نەدەشکاند. چاخیرجالی هەموو ئەو شتانەی دەزانی. دەیزانی پۆسلۆ ئۆغڵی بەم زووانە روو دەکاتە چیا. دەبوو تا زووە کارێکی وا بکا، بیهێنێتە نێو دارودەستەکەی خۆی. ئەگینا لەوانەبوو، ببێتە خەنیمی. خەنیمێکی زۆر خەتەریش.

تفەنگچییەکان هانە لای پۆسلۆ ئۆغڵی و گوتیان:

ـ ئەفە ناردووینی. کاری پێتە. لە سەر گردەکە چاوەڕێتە.

پۆسلۆ ئۆغڵی چاوەڕوانی ئەو بانگهێشتنە بوو. دەیزانی چاخیرجالی کەیفی پێی نایە. بەڵام باشە ئەی چۆن بوو بانگی دەکاتە لای خۆی؟ نەیدەتوانێ نەچێ. لە دونیای ئەفەیەتیدا ئەو شتە سەیر و سەمەرە بوو، ئەگەر نەچووبایە، دەیانگوت، ترسا و نەهات.

تفەنگچییەکان گوتیشیان:

ـ ئەفە گوتی هاوڕێکانیشت بێنە.

کەوابوو جێی ترس نەبوو. داوای لێ نەکردبوو بە تەنێ بچێ. هاوڕێکانی ئاگادار کردنەوە و هەموو کۆ بوونەوە و تەگبیر و رایان کرد و ساغ بوونەوە بچن.

پۆسلۆ ئۆغڵی بە تفەنگچییەکانی چاخیرجالیی گوت:

ـ ئێوە بڕۆن و بە ئەفە بڵێن دێین.

ئەوەیکە پۆسلۆ ئۆغلّی تفەنگچیەکان لەپێشدا دەنێرێتەوە و خۆی دوایی دێ، دەکرا لەبەر دوو هۆ بێ. پۆسلۆ ئۆغلّی یان دەیەویست بلّێ، متمانەی بە چاخیرجالی هەیە یان دەیەویست بۆی بسەلمێنێ، لێی ناترسێ.

چاخیرجالی بە روخسارێکی گەش و لێو بەبزە و زۆر دۆستانە پێشوازیی لە پۆسلۆ ئۆغلّی کرد. دانیشتن. پۆسلۆ ئۆغلّی لە شانی چەپی چاخیرجالی دانیشت. تفەنگەکەی لەسەر کۆشی دانابوو و لە حالّێکدا رووی تفەنگەکەی لە چاخیرجالی بوو. چاخیرجالی کە ئەوەی دی گوتی:

ـ ئەوە یانی چی، پۆسلۆ ئۆغلّی؟ من وەك هاورێیەك ئێوە بانگهێشت کردووە. زۆر کار هەن کە ئێمە دەبێ بە هاوکاریی یەکتر رایانپەڕێنین. بەلاّم تۆ رووی تفەنگەکەت لە من کردووە. ئەو چاوەڕوانییەم لەتۆ نەبوو پۆسلۆ ئۆغلّی.

پۆسلۆ ئۆغلّی بە ئەنقەست وای کردبوو. بەپێی بنەما و رێسای ئەفایەتی، واتای ئەو کارە ئەوە بوو:"ئەگەر تۆ خۆت بەپیاو دەزانی، منیش پیاوم. هیچ لێت ناترسم. هیچیشیت پێ ناکرێ. لێت سوور بێ."

بەلاّم لە روالّەتدا گوتی:

ـ پێت ناخۆش نەبێ ئەفە. مەبەستێکی خراپم نەبوو.

ناخۆشییان کەوتە نێوان. بەلاّم چاخیرجالی پێناخۆشبوونەکەی وەسەر خۆی نەهێنا. هیچی نەگوت، بەلاّم لە دلّیدا زۆر ناڕەحەت بوو. ئای خۆزگە بانگی نەکردبا. بەلاّم چار چییە؟

هەر بەو لەبزە خۆمانەیەوە گوتی:

ـ دەی چ نییە. ئەو شتانە هەر دەبن دەی. من و تۆ کارەی گەورەترمان لە پێشە. نابێ خۆمان بەو شتە بچووکانەوە بخافلّێنین. خەریکن زولّم لە خەلّکی دەکەن ئەفە. هەر بۆیەشم بانگ کردی. ئەلبانیای و ئاغا و دەرەبگ زولّم دەکەن. رۆمی و عوسمانلی زولّم دەکەن. هەر بۆیەم بانگ کردی.

چەنەیان گەرمدا هاتبوو، کە چەند دێهاتییەك گەیشتنێ. هەرکام دونیایەك دەرد و داخیان لەدلّدا بوو. هاتن و سکالاّی خۆیان کرد.

کە دێهاتییەکان رۆیشتن، چاخیرجالی گوتی:

ـ لەبەر ئەوە بانگهێشتم کردی. دەی دەلّێی چی؟

پۆسۆ ئۆغلّی بیرێکی لێ کردەوە و گوتی:

ـ دەبێ یەك بگرین ئەفە.

بەوە نیەتپاکیی خۆی نیشان دا.

ـ ئەمن لەتۆ گەورەترم. بۆیە دەبێ ببیتە تفەنگچیی من.

ـ دەبم ئەفە. بە مەرجێك.

ـ چ مەرجێك؟

ـ هەر کاتێك و بۆ هەرجێیەکی پێم خۆش بوو، تفەنگچییەکانم هەڵگرم و بڕۆم.

ـ باشە ئەفە.

پۆسلۆ ئۆغڵی دەستی چاخیرجالیی ماچ کرد و بوو بە تفەنگچیی ئەو.

هەستان و کەوتنە رێ. ئەو شەوە چەند ئەلبانییەکیان لەوانەی گوندی لەدەستیان وەزاڵە هاتبوون، کوشت. زۆر شتیان لەو رۆژانە دەگێڕنەوە و راستییەکەی زۆر روون نییە. هەندێ دەڵێن پۆسلۆ ئۆغڵی و چاخیرجالی لەو پەلامارەدا بیست ئەلبانیایی و سێ چەرکەزیان کوشتبوو، لە حاڵێکدا ناویان دەپرسین و لە هەڵسوکەوتیان ورد دەبوونەوە:

ـ کوڕە کێی؟

ـ شوانم.

ـ دەی؟

ـ کارم هەیە. دەمەوێ بچمە گوندی ئۆدەمیش. مێگەلەکەم لەوێ...

ـ ئەوە ئەلبانیاییە ئەفە...

ـ بیکوژن.

بەو جۆرە نزیك بە چل کەسێك، بە رواڵەت بێتاوان کوژرابوون.

گەیشتنە مەزرایەك. خاوەن مەزراکە، وەك هەموو خاوەن مەزرایەکی دی، دۆست و هاوکاری چاخیرجالی بوو.

چاخیرجالی:

ـ ئاغا، ئەمڕۆ تفەنگچییەکانم زۆریان کار کردووە. ماندوون. ئەمشەو دەبێ سفرەیەکی باشیان بۆ بڕازێنییەوە. دەبێ ئەوەندەیان ئارەق بۆ تێکەی، تا هەموو مەست و کەلەلا دەکەون.

ئاغا:

ـ بەسەرچاو ئەفە.

شەوێکی ئەنگوستە چاو بوو. سفرە راخرا. خواردن و خواردنەوە بەپێی فیلان بوو. تفەنگچی بێ شەرمکردن دەیانخوارد و سازیان لێ دەدا و گۆرانییان دەگوت و مەستانە سەمایان دەکرد. چاخیرجالی نەیدەخواردەوە. کتوپڕ لە هەڵڵا و هەنگەمەکەدا هەلی بە دەرفەت زانی و هاتە دەرێ. حاجی لە دەرەوە بوو.

چاخیرجالی:

ـ حاجی بە شوانە بڵێ نەخواتەوە. من و تۆ لەگەڵ پۆسلۆئۆغلی لە ژوورێکدا دەنووین. تێگەیشتی حاجی؟ تا من تەفە نەکەم، کەس نابێ تەقە بکا.

ـ تێگەیشتم ئەفەی من.

وەژوور کەوت و نوێژەکەی کرد.

پۆسلۆ ئۆغلی و هاورێ و تفەنگچییەکانی هەموو سەرخۆش بوون.

ـ با بنووین.

پۆسلۆ ئۆغلی هەستا و لە حاڵێکدا بەلادا دەهات و لەتری دەدا، چووە جێوبانەکەیەوە و لێی نووست. تفەنگچییەکانیشی هەروا. چاخیرجالی و حاجی و حەمە شوانیش چوونە ئەو ژوورە. رووت بوونەوە و نووستن.

چاخیرجالی خەوی نەدەهات. خەیاڵێکی ناخۆشی لە سەریدا بوو: یانی پۆسلۆ ئۆغلی دەبێ بکوژرێ؟ پیاوە. ئازایە. گەنجێکی جوان و ژیکەڵەیە. دەڵێی خەڵقی چنارە... بەڵام باشە ئەو تفەنگەی بۆ وا دانابوو؟ ئەگەر نەیکوژی، دەتکوژێ. دڵنیابە دەتکوژێ. داماو.

گوێی هەڵخست. پۆسلۆ ئۆغلی و تفەنگچییەکانی لە شیرین خەودا بوون و پرخەی خەویان دەهات. بە نابەدڵی هەستا و حاجی و شوانەشی هەستاند. ئەوانیش هەستان. لوولەی تفەنگەکەی لەسەر شەویلگەی پۆسلۆ ئۆغلی دانا. پەلەپیتکەی ترازاند. برادەرەکانیشی هەر وایان کرد. بەرەبەری بەیانی بوو. چاخیرجالی لە تەنیشت تەرمەکەی پۆسلۆئۆغلییەوە راەستابوو و پەیتا پەیتا جگەرەی دەکێشا. هەتا بەیانی ئاوا بێ جووڵە راوەستا. چاوی پڕ ببوون لە فرمێسك و گریان ئەوکی گرتبوو.

بە لەبزێکی بەژانەوە گوتی:

ـ حاجی، سەیرێکی ئەو بەژن باڵایەی پۆسلۆ ئۆغلی بکە. دەتگوت خەڵقی چنارە. باشە چۆن دڵم هات ئەو گەنجە بکوژم. زۆر حەیف بوو. بەڵام چار نەبوو. نەمکوشتبا، ئەو منی دەکوشت.

چاخیرجالیی دلڕەق، چاخیرجالی ئەفە، ئێستا لەسەر تەرمی پۆسلۆ ئۆغلی دانیشتبوو و دەگریا. ئەفەیەك لە بەردەم تفەنگچییەکانیدا وەك بێوەژنان دەگریا.

هەستا و دەموچاوی شوشت. دوای ئەوە دەسنوێژی هەڵگرت و نوێژەکەی دابەست. بەڵام نەیدەتوانی نوێژەکەی بەجوانی بکا. زاری هەڵنەدەپچڕدرا. کە لە نوێژ بۆوە، بانگی خاوەن ماڵی کرد و بەحاجیی گوت:

ـ حاجی، سەد سکەی زێڕ بدە بە ئاغا.

ئەوجار رووی لە خانەخوێ کرد و گوتی:

ـ کۆڕێکی باشی پرسە بۆ پۆسلۆ ئۆغڵی دابنێ. مەلا و قورئانخوێنیشی بێنە سەری. هەژاران تێر بکە. کارێکی بێوێنە بکە. ئەو سەد لیرەیەش بۆ گۆڕەکەی خەرج بکە. گۆڕێکی جوان و بەشکۆی بۆ دروست بکە.

کە لە مەزراکە هاتنە دەرێ، چاخیرجالی بێدەنگ بوو. ماوەیەکی زۆر قسەی نەکرد. خەمبار بوو. روخساری سپی داگەڕابوو. کە گەیشتنە سەر گردێك، ئاوڕێکی داوە و سەیرێکی دواوەی کرد. ئەوجار هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا و گوتی:

ـ حاجی، بریا، سەد بریا پۆسلۆ ئۆغڵی منی کوشتبا.

٨

چاخیرجالی دەوڵەمەندانی رووت دەکرد. کارخانەی دەسووتاند و هەر کەسیش پێشی گرتبایە، دەیکوشت. دەتگوت حکوومەتی ناوەندی هەر نییە. کێ شەڕێکی کردبوو، هەر کەس ئاغا هەقیان خواردبوو، دەچووە لای چاخیرجالی. ئەو گەنجانەی کچیان هەڵگرتبوو و ئەو هەژارانەی قەرزبار کەوتبوونەوە، دەهاتنە لای چاخیرجالی. کەس حکوومەتی ناوەندی بەهیچ نەدەگرت. چاخیرجالی دادگا بوو. ئیدارەی دارایی بوو. پزیشك بوو. چاخیرجالی چاری هەمووو ناچاران بوو.

لەو کاتدا قایمەقامی ئەزمیر، کابرایەك بوو بەناوی "کامیل پاشا". کامیل پاشا کابرایەکی کارزان و لێهاتوو بوو. ئەو سەرچڵی و سەرەڕۆییەکانی چاخیرجالیی دەدی و دڵی زۆر لە دەستەوستانیی حکوومەتی ناوەندی پڕ دەبوو. پیاوە هەرە ئازاکانی وەشوێن چاخیرجالی دەخست. بەڵام ئەو راونانانە هیچیان لێ شین نەدەبۆوە. ئەو کەسانە، یان هەر تووشی چاخیرجالی نەدەبوون، یان جۆرێك تووشی دەبوون، کە هەموو شتێك بە دڵی چاخیرجالی دەبوو. گوتنی ناوی، هەر تێکهەڵچوونێکی بەدڵی چاخیرجالی دەبوو، براوەش هەر ئەو بوو. هەر کاتێك ویستبای، دەیتوانی هێزەکانی حکوومەت بشکێنێ و قەڵتوبڕیان بکا.

فێڵ و گزەی سەیر و سەمەرەی لێ دەکردن و هەزار و یەك فرت و فێڵی هەبوو. شتی سەیر و سەمەرەیان لێ دەگێڕاوە. دەیانگوت، "سەعید پاشا"، کوڕەکەی کامیل پاشا، چاخیرجالیی دیتووە و بەرتیلی لێ وەرگرتووە. تەنانەت باسی ئەوەشیان دەکرد کە چۆنیان یەکتر دیتووە و چاخیرجالی و سەعید پاشا چۆن یەکتریان ناسیوەز لەو کاتدا بنەماڵەیەکی بەریتانی بەناوی "ویتۆل" لە ئەزمیر دەژیان. بنەماڵەی ویتۆل یەکەم بیانی بوون کە لە تورکیادا سەرمایەگوزارییان دەکرد. ئەوانە لەگەڵ کاروبارە جۆراوجۆرەکانیان، بازرگانییان بە گوڵە پیازیشەوە دەکرد. پیازەکانیان لە چیا دێنا. کرێکارەکانی ویتۆل ناچار بوون بۆ کۆکردنەوەی پیاز بچنە کێوپارە و هەندێ دەڵێن چاخیرجالی و ویتۆلەکان لەوێوە بوونە ئاشنای یەك.

یەکێك لە راستییەکانی ئەو کات، ناسرانی چاخیرجالی بوو لە ئەورووپا و لە هەمووان پتریش لە لەندەن. رۆژنامەکانی لەندەن و پەرلەمانی "عەوام"ی بەریتانیا کەیفیان بە چاخیرجالی هاتبوو. رۆژنامەکان باسی بەسەرهاتنەکانی ئەویان دەنووسییەوە. لە دوایین ساڵەکانی حکوومەتی عوسمانیدا، ئەو رووداوانە بە شتێکی ئاسایی دادەنرا.

ویتۆلەکان لە ئەزمیر پیاوی چاخیرجالی بن و دواییش رۆژنامەکانی ئینگلیز یاخییەکی تورکیایان خۆش بوێ. ئەو رووداوانە شیاوی ئەوەن لێیان بکۆڵرێتەوە.

مێژوونووسەکانی ئێمە دەتوانن و دەبێ ئەو ڕووداوانە باش و ورد بخوێننەوە و بزانن چۆن بوو لەو سەردەمدا ئینگلیز ڕۆژ بە ڕۆژ گەورەتر دەبۆوە، بەڵام ئیمپراتۆریی عوسمانی لەتوپەت دەبوو. بەڵێ دەبێ سیاسەتی ئینگلیز و دەستێوەردانەکانی لە ڕۆژهەڵاتی جیهاندا ڕوون بکرێنەوە و بناسرێن.

چاخیرجالی یان هەروەك ئێمە دەیناسین، یاخییەکی ئاسایی بوو، یا داردەست و پیاوی ئیمپراتۆریی ئینگلیز. دەبێ ئەوەش ڕوون بکرێتەوە. دەبێ مێژووی یاخیگەری و ئەفەگەرێتی لە ئاناتۆلی و ناوچەی ئێژەدا تاوتوێ بکرێت. دەبێ گرنگی بەو بابەتە بدرێ. ناکرێ بڵێی هەموو ئەفەکانی ئاناتۆلی یان مەرد و جوامێر بوون یان دارەدەستی دەرەبەگ و بەرپرسانی حکوومەتی ناوەندی. لەوانەیە هەندێکیان دارەدەستی بێگانانیش بووبێن.

هەرچۆنێك بێ، کامیل پاشا نارەحەت بوو. دەی چ دەکرا؟ ئەو پێی وابوو، ئەو فیتنەیە بە چەند جەندرمەیەك نابڕێتەوە. ئەگەر چاخیرجالی قایل بوایە، پاشا دەیتوانی ئەمری لێبوردنی بۆ وەرگرێ. ئەوە فکرێکی باش بوو. سەردانی ئێرە و ئەوێی کرد و دراوی بۆ خۆش کرد. هەموو کاروبارەکانی ڕێك خست. چاخیرجالی بەر لێبوردن کەوت. بەڵام باشە ئەی چاخیرجالی خۆی دەیەوێ لێی ببوورن؟ دەبێ لەوەش تێبگەین.

هەموو ئەو ڕووداوانە، هەوڵەکانی کامیل پاشا بۆ لێبوردن لە چاخیرجالی و هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی، پەیتاپەیتا دەگەیشتنەوە ئەفە. چاخیرجالی یەکەم ڕۆژ حەزی لێ نەبوو یاخی بێت. ناچار کرابوو بچێتە چیا. ناچاریان کردبوو ئەو ڕێگەیە بگرێتە بەر. یەکەم ڕۆژ کە باسی لێبوردنەکەی بیستبۆوە، لە چیا بوو. لە ڕادەبەدەر خۆشحاڵ بوو. هەرای کرد:

ـ پارەمان چەند هەیە حاجی؟

ـ چوار هەزار.

ـ دەبێ پتر بێ حاجی. وا نییە؟

حاجی لەچەر بوو. قایل نەبوو تاقە قرۆشێکی بەفیڕۆ بدا. تەنانەت دژی دابەشینی پارە بەسەر دێهاتییە هەژارەکانیشدا بوو. لە حاڵێکدا لێوی دەلەرزین، وەڵامی داوە:

ـ بەڵێ ئەفەم، پترە.

ـ حاجی زوو بە و بڕۆ دووهەزاری بەسەر گوندییە هەژارەکاندا دابەش بکە...

ـ حاجی ملی بادا:

ـ ئێمە وا خەریکین بەرەو خوار دادەگەڕێین، چما دەکرێ بەبێ پارە بژێین؟ دەکرێ ئەفەی من؟

چاخیرجالی تووڕە بوو:

ـ دەکریّ. تۆ هەقت نەبیّ. برۆ خێرا دابەشی بکە و بگەڕێوە. بە یەك دوو پەلامار، جێی پڕ دەکەینەوە.
لە خۆشییان بە دەوری چیاکەدا دەخولایەوە. دوای ئەوەی بوو بە چاخیرجالی مەمەد ئەفە، چەندە باشە ئێستا لە چیا بچێتە خواریّ و بە ئاسوودەیی بژی! ژیانێکی ئاسوودە؟ بەلاّم شتی وا دەبیّ؟ ئەگەر کامیل پاشا مەرجەکانی ئەفە قەبوولّ بکا، دەبیّ. چەند باش دەبیّ.
ئەو پیاوەی هەرگیز هەست و نیەتی خۆی ئاشکرا نەدەکرد، ئێستا وەك منداڵێك لەخۆشییان هەڵدەبەزی. ریّك وەك منداڵێك.
تفەنگچی لایەنگری لێبوردن نبوون. هەر پێیان خۆش نەبوو لە چیا بچنە خواریّ. لە خواریّ کیّ ئەوان بە پیاو دەزانیّ؟ ئەی چۆن بژین؟ دیسان دەبیّ وەرزێری بکەن و پیتاك بدەن و هەزار بەلاّیان بەسەر بیّ و دیسان پیاوی حوکمەت سووکایەتییان پیّ بکا... ئەوان نەیاندەتوانی ئاوا بژین. بەلاّم ئەگەر ئەفە بیەویّ.... ئیتر چار نییە. چیا بەبیّ ئەفە بۆ ئەوان دەبووە زیندان. تازە، ئەوانەی ملکەچیش نەبوایەن، لەوانەبوو ئەفە بیانکوژیّ.
پیاوەکانی "مستر ویتۆل"، چاخیرجالییان تێگەیاند، کە لێبوردنەکە قەبوولّ بکا و بێتە خواریّ. چاخیرجالییش قەبوولّی کرد، وەفدێك بۆ دانوستان بێنە چیا. ئەو وەفدە دەبوو گوێیان لە مەرجەکانی چاخیرجالی بیّ و بە حکومەتی ناوەندی رابگەیەنن.
حکوومەت وەفدەکەی هەڵبژارد. وەفدەکە بریتی بوون لە مستێر ویتۆل، قایمەقامی ئۆدەمیش و لە دەرەبەگەکانیش "عارەفاغا"یان دیاری کرد.
یەکەم مەرجی چاخیرجالی ئەوە بوو، مستێر ویتۆل بە نوێنەرایەتیی ئەو، لەگەڵ حکوومەت دابنیشیّ بۆ دانوستان. مستێر ویتۆل قەبوولّی کرد ببێتە بریکاری. جگە لە یەکەم مەرج، کۆمەڵێك مەرجی دیکەشی دانا، ئەو مەرجانە شیاوی لیّ وردبوونەوە: لێبوردنەکە نابیّ تەنیا چاخیرجالی بگرێتەوە، بەڵکو دەبیّ هەموو پیاوەکانی بگرێتەوە. بەهیچ جۆریّ و بەهیچ تۆمەتێك نابیّ راوەدوو بنرێن. چاخیرجالی و پیاوەکانی وەك جاری جاران چەکەکانیان هەر پیّ بیّ و تفەنگچییەکان لە گوندی "ئاقچاوا"ی سەر بە ناحییەی "چینیّ" نیشتەجیّ دەبن. هیچ پیاوێکی حکوومەت، بەتایبەتی جەندرمە و پیتاك وەرگر نابیّ بە لای ئەو گوندەدا بێن. چاخیرجالی خۆی پیتاك کۆ دەکاتەوە و دەینێریّ. هاتنەخوارەوە لە چیا دەبیّ لە "بیرگی"یەوە بیّ. پادشا خۆی لێبوردنەکە دەردەکا و ئەمرەکەشی خۆی ئیمزای دەکا. لە کۆتاییشدا، چاخیرجالی، جگە لەوە، هیچ شێوەیەکی دیکەی قەبوولّ نییە.
چاخیرجالی ماوەیەکی زۆر لەگەڵ وەفدەکەی حکوومەت وتووێژی کرد و مەرجەکانی خۆی ریز کردن و پێی دان. کامیل پاشاش لەگەڵ ئەستەمبولّ قسەی کرد. پادشا خۆی فەرمانی لێبوردنی دەرکرد. هەموو

مەرجەکانیشی قەبووڵ کرد و جگە لەوەش چاخیرجالی وەك فەرماندەی پاسەوانەکانی ئەو ناوچەیە دیاری کرا. بۆ ئەوەش دەبوو هەر مانگەی سێ سکەی زێڕ وەك مووچە وەرگرێ. هەر پیاوێکیشی مانگانە سێ سکەی بۆ دیاری کرا.

رۆژێکیان چاخیرجالی لەگەڵ پیاوەکانی هاتنە بیرگی. ئەفە لە دەم رێگا و دەوری میوانخانە حکوومەتییەکە پاسەوانی دانابوو. پاسەوانەکانیش تفەنگچیی خۆی بوون. بەوپەڕی سەربەرزی و شانازییەوە هات و لە دیوەخانی حکوومەتدا میوان بوو. لەوێ حەسەن پاشا دەقی لێبوردنەکەی خوێندەوە. چاخیرجالی بە دڵێکی خۆش هاتە خوارێ. تفەنگچییەکانی هەڵگرت و لە بیرگی وەدەر کەوت.

هەر بەراستی دیمەنێکی سەیر بوو. چاخیرجالی بە سواری ئەسپ لە پێشەوە و هەموو تفەنگچییەکانیشی بەدوویدا گۆرانییەکی شادیان دەچڕی و دەڕۆیشتن. جاروبارەش ئەسپیان لینگ دەدا و دەیانکردە کێبڕکێ.

شەوێ لە ئۆدەمیش مانەوە و بەیانی دیسان کەوتنەوە رێ. بەرەو "یەنی بازاڕ" دەهاتن.

چاخیرجالی هەر لە منداڵییەوە شارەزای یەنی بازاڕ بوو. بەڵام ئیتر لەو کاتەوە نەچووبۆوە ئەوێ. باشە بۆ دەهاتە یەنی بازاڕ؟ یانی دەیویست خۆی بنوێنێ؟ دەکرێ بڵێی نا. ئەفە پیاوی خۆنواندن و هەڕوگیف نەبوو. هەر لە خۆشییان نەیدەزانی چ بکا. دەیویست شار بە شاری هەموو ئەو هەرێمە بگەڕێ. پارێز و سڵکردنەوەی بەلاوە نابوو. حەزی لێ بوو هەموو جێیەك بچێ: ئەزمیر، ئایدین، بەرگاما، مانیسیا... هەر هەمووان بەسواری ئەسپ، لە حاڵێکدا تفەنگە زیونشانەکانیان لەسەر ئەژنۆیان داناوە، بە ئەزمیردا دەگەڕێن... خەڵك بۆ سەیرکردنیان لە هەردووبەری جادەکە ریز دەبەستن... لە شەقامەکان، دەرزی هەڵاوێی وەعەرزی ناکەوێ... رێك وەك ئەو کاتەی سەرکۆمار دێ. بەڵام سەرەڕای لێبوردنیش، حکوومەت لەوانەیە قەول و بەڵێنەکانی بشکێنێ.... هەر وەك پێشتریش لە ئەزمیر و ئایدین نامەردیی لەگەڵ چەند ئەفەیەکی دیکەدا کردبوو و کوشتبوونی.

لە بیرگی و ئۆدەمیش، پێشوازییەکی بێوێنەیان لێ کرا. خەڵك بە پانەوە، بە ژن و پیاو و گەورە و بچووکەوە لە ماڵ هاتبوون دەرێ چاخیرجالی ببینن. تەنانەت گوندییەکانی دەوروبەر و رەشماڵ نشینەکانی چیا نزیکەکانیش لەوێ بوون.

یەنی بازاڕ شوێنی پیاوە ئازاکان بوو. مەیدانی چارەوی و ئەسپان بوو. ئەفە زۆری چاکە لەگەڵ خەڵکی یەنی بازاڕ کردبوو. زۆری پارە بۆ ناردبوون. زۆربەی کچانی یەنی بازاڕ بە پارەی ئەفە جیازیان کڕیبوو و مێردیان کردبوو. ئەفە پتر لە هەموو شوێنێك، دەستی هەژارانی یەنی بازاڕی گرتبوو.

هەر بۆیەش چاوەڕوانیی هەبوو، خەڵکی ئێرە لە هەموو جێیەك زیاتر بە پیلییەوە بێن. یەنی بازاڕییەکان دەیکەنە ئاهەنگ و خۆشی. ئەمڕۆ بۆ ئەوان ڕۆژێکی مەزنە، چونکە ئەفەیان دێ. خەریك بوون لە یەنی بازاڕ نزیك دەبوونەوە، بەڵام کەس بە پیلیانەوە نەهاتبوو. هیچ دەنگێك نەبوو. چاخیرجالی سەری سووڕ ما. یانی چی؟ ئێستا دەبوو قیامەتێك بوایە ئەوسەری دیار نەبێ. بەڵام نا.

مەسەلەکە ئاوا بوو، کاتێ چاخیرجالی بەرەو یەنی بازاڕ دەهات، شوانێك دەیبینێ و بە هەڵەداوان لە چیاوە دادەگەڕێ و خۆی دەگەیەنێتەوە ئەوێ و بە خەڵکەکە دەڵێ:

" هەر ئێستا چاخیرجالیم دیت، بە پیاوەکانییەوە بەرەو ئێرە دەهاتن. هەمووشیان چەکدار و بە سواری دەهاتن. بێ و نەبێ شتێکی خراپی لەبن سەری دایە."

ئەگەر چاخیرجالی مەبەستێکی خراپی هەبێ، دەبێ چ بکەن؟ پیاوێکی وەك چاخیرجالی ئەفە بە ڕۆژی ڕووناك بەو هەمووە تفەنگچییەوە دەهاتە بازاڕ، دەی دیارە نییەتێکی خراپی هەیە. خەڵك شڵەژان. لە پێشدا هەمووان لە گۆڕەپانی شارۆچکەکە و لە بەردەم بنکەی پۆلیس کۆ بوونەوە. دوایی کە دیتیان پۆلیس بۆوەی نابێ پشتی پێ ببەستن، بڵاوەیان کرد و هەر کەسە و چۆوە ماڵەکەی خۆی. دەرگای ماڵەکانیان داخست و کەڵەمێردیان هاویشتە پشتی. جەندەرمەش لە یەکێ لە ژوورەکانی بنکەکەیاندا کۆ بوونەوە دەرگاکەیان گاڵەدا. دەتگوت ئەزمیر یەنی بازاڕی ئاگادار نەکردبۆوە کە لە چاخیرجالی خۆش بوون.

کاتی نیوەڕۆژە بوو، کە چاخیرجالی گەیشتە یەنی بازاڕ. چیی پتر دەچووە پێشێ، پتر سەری سووڕ دەما. هەست و خوست نەدەهات.

ـ حاجی ئەوە یانی چی؟ چ بەڵایەك بەسەر یەنی بازاڕییەکان هاتووە؟ لێرە ڕۆیشتوون؟

ـ نازانم ئەفەی من. منیش واقم وڕ ماوە.

ـ باشە پێت وایە چ قەوماوە؟

ـ چووزانم ئەفەی من. کەسیش دیار نییە لێی بپرسین. هەر دەڵێی شارۆچکەکە چۆڵ کراوە.

هاتنه گۆڕەپانەکە. له ناوەندی شارۆچکه چۆلەکەدا سەرگەردان مانەوە. هەر دوو سەگیان دیت کە ملۆمۆیان بوو و بە کۆلانێکدا سەروخواریان دەکرد. پشیلەیەکیشیان دیت له دیواری حەوشەیەکەوە خۆی فڕێ دا و چووە نێو باخچەیەکەوە.

ـ چ قەوماوە؟

ـ وەڵڵاهی ئەقڵم نایبڕێ، نازانم.

ـ با بچینە بنکەی پۆلیس.

چوون. حەمە شوان دابەزی و له دەرگای پۆلیسخانەکەی دا. بەڵام کەس وەڵامی نەداوە. چاوەڕوان بوو.

ـ کەس لێرە نییە ئەفە.

هاتنە میوانخانە حکوومییەکە. ئەوێش چۆل بوو. چاخیرجالی نیگەران بوو. تۆزێکیش ترسابوو. تا ئێستا شتی وای نەدیبوو، هەر بیریشی لێ نەکردبۆوە. خەڵکی شارۆچکەیەك لەنەکاو بزر ببوون.

ئەفە لە پێشەوە و تفەنگچی بە دوایدا چەند کۆلانێك گەڕان. بەڵام کەسیان نەدی.

ـ کوڕە دە شتێك بڵێ حاجی!

ـ جا بڵێم چی ئەفە.

بە سەر ئەسپەوە، هەموو کڕ و بێدەنگ بوون. ئاخرییەکەی چاخیرجالی سەری هەڵێنا:

ـ بڕۆین حاجی؟

ـ با بڕۆین. ئەوە چ ڕۆژێك بوو رامانبرد ئەفەی من؟

دڕدۆنگ بوون بڕۆن یان نەڕۆن، کە لە دوورەوە "مستەفا عەلی" پەیدا بوو. ئەفە هەر چاوی بەو کەوت، گەش بۆوە. هەرای کرد:

ـ کوڕە وەرە ئێرە مستەفا عەلی. ئەوە چ باسە؟ یەنی بازاڕ چیی لێ قەوماوە؟

مستەفا عەلی هات و لەبەر دەم ئەفە راوەستا. رەنگی بە روخسارییەوە نەمابوو. زمانی شکابوو.

ـ شتێك قەوماوە مچە؟ شتێکی ناخۆش قەوماوە؟

ـ نا، ئەفەم.

ـ ئەی ئەوە چییە؟

ـ تۆ ئەفە...

ـ قسە بکە کافر..

ـ تۆ... تۆ...

ـ کورە دە قسەیەك بکە سەگباب.

ـ کە خەڵك زانییان تۆ دێی، خۆیان شاردەوە. هەندێکیشیان رایان کردووە بەرەو چیا.

ـ ئەی خۆت لە کوێ بووی؟

ـ ئێمە کارمەندەکان لە یەکێك لە ژوورەکانی ئیدارەدا کۆ بووینەوە.

ـ ئەی جەندرمەکان؟

ـ ئەوانیش لە بنەکەیاندا خۆیان شاردەوە و لە ژوورەوە دەرگایان داخست.

ئەفە هەم پێی سەیر بوو، هەمیش پێی خۆش بوو.

ـ دیوتە حاجی؟ کاروباری ئێمەت دیوە؟

ئەفە گوتی:

ـ مستەفا، برۆ بە جەندەرمەکان بڵێ بێن. ئێمە میوانی ئێوەین. یانی لەلای ئێوە ئاوا میوانداری دەکەن؟

مستەفا چوو و هەمووی بۆ جەندەرمەکان گێڕایەوە. لە لایەکی دیکەوە لەو مەودایەدا سەرۆکی بنکەش لەگەڵ ئەزمیر قسەی کردبوو و بیستبوویەوە کە چاخیرجالی بەر لێبوردن کەوتووە. هەر بۆیە جەندەرمە و خەڵك وێکڕا لە ماڵەکان هاتنە دەرێ و روویان کردە کۆڵانەکان. دوای ئەو ترسە گەرەیە، خۆشییەکی گەورە بەسەردا هات. سەعاتێکی نەبرد، یەنی بازاڕ پڕ بوو لە خەڵك. کۆڵانەکان هەر جمەیان دەهات.

چاخیرجالی ئەو شەوەی لە یەنی بازاڕ رۆژ کردەوە و بەیانییەکەی چۆوە ئاوایی.

٩

چاخیرحالی هەم ناوبانگی بەهەموو ولاٚتدا بلاٚو ببۆوە و هەم تۆڵەی باوکیشی کردبۆوە. دواییش توانیبووی واز لە یاخیگەریّتی بیّنیّ. خۆی لە بنیّڕا ئەو هەر حەزی لە یاخیگەری نەبوو. هەلومەرجی ژیان و نامەردییەکانی حکومەتی ناچاریان کردبوو دەست بداتە تفەنگ و بچیّتە چیا. بەلاٚم ئیتر ئیّستا ئازاد بوو. ببووە سەرۆکی پاسەوانەکانی ناوچەکە و پیاوەکانیشی بەدەورییەوە بوون.

چاخیرجالی کابرایەکی تیّگەیشتوو بوو. هەموو هەوڵی بۆ ئەوە بوو، کەس ئەزیەت نەدا و زیان بەکەس نەگەیەنیّ. لەوەتەی لە شاخ هاتبووە خواریّ، کاری بە کاری کەسەوە نەبوو و وەك خەڵکی ئاسایی دەژیا. تەنیا وازی لە نیشانەداکردن نەدەهیّنا.

ئەوەندە لە نیشانەشکاندن و سیّرگرتندا شارەزا ببوو، دەرزیی هەڵدەگرت. بەلاٚم حەزی لیّ نەبوو رۆژیّك لە رۆژان بچیّتەوە شاخ. بەلاٚم ئەگەر رۆژیّك ناچار بیّ دیسان ملی چیا بگریّتەوە، بەڵیّ، دەبیّ ئەوەش لەبەرچاو بگریّ. کەوابوو پیّویستە هەروا لە نیشانەشکاندن و تەقەکردنیّ بەردەوام بیّ. ئەو یاخییانەی لە شاخ هاتبوونە خواریّ و تفەنگیان وەلاوە نابوو، دوایی کە دەگەڕانەوە شاخ، زۆر زوو وەك کەو راو دەکران. راستە ئیتر حەزی لە شاخ نەمابوو، بەلاٚم هەرچۆنیّك بیّ نەدەبوو چەکەکەی دابنیّ. کیّ چووزانیّ لە داهاتوودا چی بەسەر دیّ. دەبیّ بیر لە دوارۆژیش بکەیەوە.

مەزراکەی بەرامبەر ماڵەکەی خۆی کڕیبوو و دەیەویست بیکاتە باخچە. ژنی هیّنابوو. "ئیزار"ی ژنی، باشترین ژنی ناوچەکە بوو. هەرچی خەڵکی گوندەکە بوو، بەو زەماوەندە دڵخۆش بوون. خەڵك دەیانگوت:

ـ هەر بەراستی ئیزاریش بۆخۆی ئەفەیەکی تەواوە. پیاوی وەك چاخیرجالی هەر دەبیّ ژنیّکی وەك ئیزاری هەبیّ.

هەر بەراستی ئیزار وەك پیاو وابوو. ئەفەی خۆی بەدڵ خۆش دەویست. کاروباری باخ و ماڵەوەی هەموو دەکرد.

ئەفە، کاتێ هاتبووە خوارێ، کاری بە کاری کەسەوە نەبوو. نەیدەویست خۆ لە هیچ کارێك هەڵقوتێنێ. بەڵام خەڵك دەستیان لێ هەڵنەدەگرت. هەموو ڕۆژێ، سکاڵایان دێنایە ماڵەکەی:

ـ فڵانە ئاغا زەوییەکەی لێ زەوت کردووم...

ـ هەژارم و ناتوانم کچەکەم بە مێرد بدەم...

ـ جەندەرمەی فڵانە زوڵمیان لێ کردم...

ـ من کابرایەکی هەژارم ئەفە. فڵانەکەس، تاقانە کوڕەکەمی بە ناهەق کوشت.

ماوەیەك هەر دانی بەجەرگیدا گرت. خۆی لە هیچ شتێ هەڵنەدەقورتاند. بەڵام ئاخری ڕۆژێك وەخۆ هاتەوە و دیتی ناتوانێ ئەو زوڵم و زۆرە ببینێ و بێدەنگیش بێ. سەیری کرد، ئیتر ناتوانێ چاخیرجالی بێ.

ـ چما تۆ ئەفە نی؟ چما لە ئێمە نی؟ خەریکن زوڵم دەکەن ئەفە. زوڵم دەکەن. ئەفەش هەم لە چیا و هەم لە گوندیش دەبێ ئەفە بێ، بەڵام تۆ...

ـ من بێوەژنێکم ئەفە. کوڕەکەم چووە یەمەنێ و نەگەڕاوە. چووبووە سەربازی و ئیتر ئەو سەرەی بردی نەیهێنایەوە. "خەلیل ئاغا" مەزراکەی لە چنگ دەرهێنام. خۆم و بووك و نەوەکانم برسی و سەرلێ شێواو ماوینەتەوە. چوومە پایتەخت و شکایەتم لێ کرد. بەڵام ئەو ئاغایە و پارە و سامانی هەیە و دەوڵەمەندە. جا کێ باشاری دەکا؟ لە سەد دەرگام دا، دەستی حاکمانم راموسی ئەفە، پێیانم ماچ کرد. گریام. گوتم ئەو مەزرایە هیی چەند هەتیوە. چما ئێوە پیاوی دادگا نین؟ حوکمەت باوکیانی بردە یەمەن و بەکوشتی دا. چەند ساڵان بە دادگاکاندا سەرگەردان و سەرلێشێواو بووم ئەفە. بەڵام هیچی لێ شین نەبۆوە. ناڵێنم کاری لە بەرد کرد و کاری لە دڵەڕەقەکەی دادوەرەکان نەکرد. چاومان لە بستۆکە زەوییەك و پارووە نانێکە ئەفەم. هەموو چاوی هیوامان بڕیوەتە تۆ، ئەفەی من. ئەگەر تۆ فریامان نەکەوی، روو لە کوێ بکەین؟ بچینە قاپییەی کێ؟ ئەگەر هەقمان لە ئاغای نەستێنییەوە، بەردێك لە ملم دەبەستم و خۆم لە بیرێك دەهاوێم. خۆم دەکوژم و خۆم ئاسوودە دەکەم ئەفە. کوڕم لە یەمەنێ بمرێ و زەوی و زارم لە دەست بچێ و هەتیوم برسی و رووت بن، ئیتر چ هیوایەکم بە ژیان هەبێ ئەفە گیان؟ لەگەڵ تۆمە ئەفە... بۆچی بوویەتە ئەفە؟ چما ئەفە نابێ لە ڕێگەی پاراستن و ئەستاندنەوەی مافی

مافخوراواندا تیٚ بکۆشیٚ؟ ئەفە واتە پشت و پەنای مافخوراوان. ئەفە واتە باوکی هەتیوان. ئاوایان بە ئیٚمە گوتووە ئەفە. سەبەینیٚ هەیتوەکانم دیٚنم و لە ماڵەکەی تۆ بەرەڵلایان دەکەم. ئەوەی ئەفەیە، دەبیٚ بزانیٚ بۆچی بووەتە ئەفە. مەزراکەمان لە خەلیل ئاغا بستیٚنەوە. یان مشووریٚکمان لیٚ بخۆ. ئەگەر ئەفەی، ریٚوشویٚنی ئەفەیی بزانە و ئەگەر ئەفەش نیی، دەرپیٚکەی ئیراز لەپیٚ بکە و کۆڵوانەکەی لەسەرت بئاڵیٚنە و وەك من خۆت بە بیٚوەژن بزانە... تیٚگەیشتی ئەفە؟

ئیتر ئەفە مەزراکە لە خەلیل خان دەستیٚنیٚتەوە و دەیداتەوە خاوەنە راستەقینەکەی خۆی.

وردە وردە ئەفە جیٚگەی مەحکەمە دەگریٚتەوە. حکوومەتیش ئەوە دەبیستیٚتەوە. حکوومەت وردە وردە ترسی لیٚ دەنیشیٚ. چما قەبوولٚ دەکریٚ یەکیٚك بۆخۆی حکوومەت دروست بکا و ببیٚتە ملۆزم لە ئاغاکان؟ دەبیٚ مشووریٚکی بخوریٚ. دەبیٚ بیانوویەکی لیٚ بدۆزنەوە و بۆ تاهەتایە ئەفە بیٚدەنگ بکریٚ.

کردەی ئەفە، ئاغاکانی نارەحەت دەکرد. ئاغا و دەرەبەگی ناوچە پیٚیانخۆش نەبوو کەس لەمپەریان بیٚ. چما مەملەکەتیٚك چەند حکوومەتی دەویٚ؟ چما دەکریٚ لە نیٚو هەناوی دەوڵەتدا، دەوڵەتیٚکی دیکەش دروست بکریٚ؟ نابیٚ نا. بەڵام ئەی دەوڵەت چ دەکا؟

چاخیرجالی کە لە چاخ بوو، بەڵامی گیانی ئاغا و جەندرمان بوو. ئیٚستاش کە هاتووەتە خواریٚ، کاری ئاوا دەکا. دەبیٚ ریٚیەك بدۆزنەوە. هەرچۆنیٚکی بیٚ، رۆژیٚك ریٚگاچارەیەك هەر دەدۆزریٚتەوە. دەبیٚ چاخیرجالی و مەحکەمە سەربەخۆکەی لەناو بچن. بەڵام دەبەرگ و ئاغا کە زیانیان پیٚگەیوە، راناوەستن. تاقەت ناهیٚنن. چەقۆیان گەیوەتە ئیٚسقان و دەبیٚ مشووریٚکی بخوریٚ.

لە ئەفە کۆنەکان کیٚ ماوە؟ کام ئەفە دوژمنی چاخیرجالییە و چاوی پیٚی هەڵنایە؟ کیٚ دەتوانیٚ بەرەنگاری بیٚتەوە؟ کیٚ هەیە لە چاخیرجالی نەترسیٚ و دەرقەتی دیٚ؟

"چاملیجالی حوسیٚن"یان هەڵبژارد. چاملیجالی دوژمنی چاخیرجالی بوو. چەند کەس لەو یاخییانەش کە دوژمنی چاخیرجالی بوون، کۆی کردنەوە و چیای گرت. یەکەم شتیٚکی کردی، خوشك و کچەکەی چاخیرجالیی کوشت و ئەوجار لیٚی راسپارد:

ـ چێمە لە چیاین. ئەگەر خۆت بە پیاو دەزانی، وەرە و تۆڵەمان لێ بکەوە.

چاملیجالی حوسێن بەو کارەی، لە راستیدا بە تیرێك دوو كێلی شکاندبوو. یەکێکیان ئەوەی دوو کەسی چاخیرجالیی کوشتبوو، دووەم ئەوەی کە، دەیەویست چاخیرجالی ناچار بکا، وەشوێنی بکەوێ.

یەکێك لە گەورەترین هونەرەکانی ئەفایەتی، لەوانەشە ئەوی هەرە گەورەکەی ئەوە بوو، کە لەبەر دوژمن هەڵدەهاتن و دوژمنیان ناچار دەکرد، وەدوای کەون. جا ئەوجار خۆیان بە ئاسوودەیی لە بۆسەدا بۆی دادەنیشتن و کە دوژمن نزیك دەبۆوە، دەیانکوشت. هەر ئەوەی چاخیرجالییش بەسەر گروبان حەسەنی هێنابوو.

ـ رات چییە حاجی؟ دەبێ چ بکەین؟

ـ جا بڵێم چی ئەفە؟ هەر دەبێ لەسەر هەست بین. نابێ وەشوێن چاملیجالی بکەوین. چونکە بێت و بڕۆین، بە قازانجی ئەوە. بەچاوی بەستراوەوە لە داو دەکەوین. ئەوە روون و ئاشکرایە.

ـ ئەی خوشکەکەم؟ تۆڵەی خوشکم نەکەمەوە؟

ـ دەبێ وای لێ بکەین، ئەو بەدوومان‌دا بێ. دەزانی زۆر هەڵەیە یاخییەك راو بنێی. جا لەبەر هەر شتێك بێ. خۆت دەزانی چاملیجالی چ سەیەکی نامەردە. دەیەوێ لەناومان بەرێ و خۆشی بێ خەنیم بێ. نابێ بکەوینە داوی.

چاخیرجالی دڕدۆنگ بوو. نەیدەزانی چ بکا. هەمووان دەڵێ، کوڕە سەیری ئەو چاخیرجالییە نامەردە بکەن. چاملیجالی خوشك و کوڕی کوشت، داواشی لێ کرد لەگەڵی بەشەڕ بێ، بەڵام ئەو نەیتوانی بچێ... ئەگەر شتێکیشی کردبا، بەپێی خۆی لە داوی دەکەوت و دەکوژرا. ئەو شەوە خەوی لێ نەکەوت.

بەیانییەکەی یەکی دی هەواڵی هێنا:

ـ ئێمە چاملیجالی حوسێن ناردووینی ئەفە. دەیگوت پێت بڵێین دوو رۆژە چاوەڕێتە. دەیگوت زۆر خۆت مەگنخێنە. ئەگەر ئەفەی، وەك ئەفەیەك بجوولێوە. حەیای ئەفە مەبە.

چاخیرجالی کە ئەو هەواڵەی بیست، ئیتر دەهری بوو. لەداخان وەك مەست و سەرخۆشانی لێ هاتبوو. نەیدەزانی چ دەکا و چ دەڵێ. بانگی حاجیی کرد:

ـ تفەنگچییەکان ئامادە بکە حاجی. لەوەپتر خۆ راناگرم. هەر تەواو بێغیرەت بووم.

ـ بەڵام ئەفەی من...

ـ گوێم لە هیچ قسەیەك نابێ حاجی. جەندرمەکانیش ئاگادار بکەوە. ئەوانیش دەبێ بێن.

ـ خۆت چۆنت پێ باشە با وابێ ئەفە.

یەکەم جار بوو ئەفە خۆی بە شەپۆلی کەفوکوڵەکانی دەسپارد. یەکەم جاری بوو دەیهێشت هەستی بەسەر ئەقڵیدا زاڵ بێ. لە ناخەوە رووخابوو. هەستێك لە ناخەوە هانی دەدا، بەبێ بیرلێکردنەوە و شەنوکەوکردن، بجووڵێتەوە. دەترسا. دەیزانی بەپێر مەرگەوە دەچێ. بەڵام ناچار بوو مل بۆ ئەو مەرگە کەچ بکا.

تفەنگچی ئامادە بوون. جەندرمەش بە شوێن چاملیجالییەوە بوون. شەوێ کەوتنە رێ. چاخێرجالی پێی وابوو خەنیمەکەیان تەڵە و داوێکی بەربڵاوی بۆ ناونەتەوە. هەر بۆیە جەندرمەکانی خستە پێشەوە. خۆی و تفەنگچییەکانیشی بە دوایاندا وەرێ کەوت. بەڵام چاملیجالی تەڵەی نەنابۆوە. لە سەرووی شیوێکەوە، لە نێو رەوەزەکان چاوەڕێی دوژمنەکەی بوو. پێی وابوو کاتێ چاخێرجالی دەگاتە نێو شیوەکە، ئیتر تەواو دەکەوێتە بەر دەستی. چاخێرجالییش ئەوەی دەزانی هەر بۆیە جەندرکەکانی خستبووە پێشەوە و خۆی چاوەڕێ بوو بزانێ چ دەقەومێ. لەو دەموساتەدا یەکێك لەو ئاغایانەی دۆستی چاخێرجالی بوو بەخۆی و سی تفەنگچییەوە گەیشتێ و تەقە دەستی پێ کرد.

جەندرمە تەقەیان دەست پێ کرد. چاخێرجالییشیان لەگەڵ بوو. چاملیجالی نەیدەویست تەقە لە جەندرمەکان بکا. هەوڵی دەدا هیچ جەندرمەیەك خوێن لە لووتی نەیە. هەردووك لا بەگیان و دڵ شەڕیان دەکرد. هەمووان لێیان سوور بوو هەر کەس تۆزێ خەمساردبێ، دەکوژرێ. هەوڵیان دەدا بەرامبەرەکەیان تووڕە بکەن و وای لێ بکەن گوێ نەداتێ و پارێز بەلاوە بنێ. جنێویان بە یەکتری دەدا.

چاملیجالی حوسێن:

ـ هۆی چاخێرجالی، من پێم وابوو پیاوی. ئێستا بۆم دەرکەوت خۆت لە پشت جەندرمان شاردووەتەوە. واباشتر بوو ژنەکەتت هێنابایە.

چاخیرجالی:

ـ ئای لەو دەوروزەمانەیە، کابرایەکی دایکی حیز و بێ غیرەتی وەك چاملیجالییش دەیەوێ ببێتە ئەفە. دەیەوێ لێمان ببێتە پیاو. ئەگەر تۆزە غیرەتێکت هەیە خۆت دەرخە. بۆ لە پشت بەردان خۆت حەشارداوە دایك حیز. خۆت نیشان بدە.

لەو جۆرە شەڕانەدا، ئەو کەسە دەیبردەوە، کە پتر دانی بەخۆیدا گرتبایە. هەرکەس تووڕە بوایە و کارێکی کەرانەی کردبا، دەپێکرا.

دەمەدەمی ئێوارە بوو، کە دەستەیەك جەندەرمەی دیکەش گەیشتنێ. چاملیجالی گەمارۆ درا. گەمارۆکەی جار بە جار بەرتەسکتر دەبۆوە. چیی پتر بازنەکەیان لێ وێك دێنایەوە، جنێوەکانیش پیستر دەبوون.

لەو کاتەدا تفەنگچییەکی گەنج بەناوی عوسمانەچکۆل، خۆی پێ نەگیرا. گەنج بوو و کەفوکوڵ هەڵێگرتبوو. نەیتوانی جنێوەکان قەبووڵ بکا، هەستایە پێ و تەقەی لە چاملیجالی کرد. چاملیجالی زۆر ئەنگێوە بوو. دەیتوانی لە ئاسمانێ لە چاوی باڵندەی بدا. بە فیشەکێك عوسمانەچکۆلی بێدەنگ کرد.

حاجی:

ـ پێم گوتی، ئەفە. نەمگوت؟

عوسمانەچکۆڵ سۆمای چاوی ئەفە بوو. لە هەموو تفەنگچییەکانی گەنجتر و ئازاتر بوو. ئەفە تێك چوو. ئاگری لە جەرگی بەربوو. قرچەی لە هەناوی هات و دەستی شل بوون. ئیتر تەقەی پێ نەدەکرا. لەوە پتر لە چاملیجالی نەچووە پێشێ. کە شەو داهات، چاملیجالی بۆی دەرچوو.

بەیانی نێردراوێکی دیکە هات:

ـ چاخیرجالی ئەفە، چاملیجالی لە فلانە شوێن چاوەڕێتە و دەڵێ ئەگەر پیاوی، بۆم وەرە. بەڵام لە پشت جەندرمانەوە نا. ئەگەر ئازای خۆت وەرە با لێکی دەرکەین.

حاجی مستەفا:

ـ مەڕۆ ئەفە. خۆ هەر تۆ نی بەتەنێ. کوڕە تفەنگچییەکانیشتت لەبەر چاو بێ.

ئەفە:

ـ با بڕۆینەوە حاجی. چارمان نییە. من بەسەهوو چووم. کوژرانی عوسمانەچکۆڵیش خەتای من بوو.

١٠

لەوەتەی چاخیرجالی لە چیا هاتبووە خوارێ، چیا پڕ ببووە لە وردە یاخی و کۆنەیاخی. سی چل دەستە تفەنگچی و سەد، سەدوپەنجا یاخییەك. هەر هەموو تفەنگچی و یاخییەکانیش بە خوێنی سەری یەکتری تینوو بوون. بەڵام چاملیجالی بەڵای لابەلا بوو. چاملیجالی لە بن باڵی "سادق بەگ"ی کوڕی "عەلی پاشا"دا بوو. لە لایەکی دیکەوە، ویتۆل و سەعیدپاشای کوڕی کامیل پاشاش پشتی چاخیرجالییان دەگرت.

کوڕانی کامیل پاشا رقێکی زۆریان لە حاجی عەلی پاشا بوو، چونکە لەسەر قازانجەکانی ئەو ناوچەیەك کێشەیان پێکەوە هەبوو. ئەو کێشەیەش وای کردبوو ئەوان رقیان لە چاملیجالی بێ.

ئەگەر چاخیرجالی لە دەشت و گوند بێ، دەرەقەتی چاملیجالی نایە. دەبێ کارێکی وا بکەن، چاملیجالییش بێتە خوارێ. دەبێ ئەمری لێبوردن بۆ چاخیرجالی دەربکرێ و ئەویش وەك چاخیرجالی بکرێتە سەردەستی پاسەوانانی دەشتێ. ئەو کات بە میوانی حکومەت دادەنرێ و دەبێ بە گەرموگوڕی پێشوازیی لێ بکرێ.

چاخیرجالی ئاگای لە هەموو شتێك بوو. ئاگری رقێك لە دڵیدا بڵێسەی دەدا. ئەگەر جاری جاران لە رقی لە چیا بوو، یان لێی دەترسا، ئیتر ئەمجارە کێوی بە باشترین شوێن دەزانی. هیچ چاری نەبوو. بانگی حاجیی کرد.

ـ حاجی!

ـ فەرموو ئەفەم.

ـ دیسان ناچارمان دەکەن حاجی. ناچارمان دەکەن.

حاجی زۆری پێ خۆش بوو تفەنگچییەکان لەو بێکارییە وەگیان هاتوون. ئێستا دڵیان خۆشە، دیسان دەچنەوە پیاوکوشتن و تاڵانچێتی. دیسان ئاغا و دەرەبەگ و خواپێداوان وەگریان دەخەن. ئیتر نۆکەری بەگەکان نابن. سەریان قیت رادەگرن و سینگیان دەردەپەڕێنن و دەبنە شمشێرێکی تیژ بەسەر بەگەکانەوە.

ـ حاجی!

ـ ها، ئەفەم.

ـ سبەی چاملیجالی لە چیا دێتە خوارێ. میوانی حوکمەتە. دێتە ئایدین. دواییش دەبێ بچێتەوە گوندەکەی خۆیان. لە سەر ڕێگای بۆسەی بۆ دەنێینەوە. دەکەوێتە داومان و دەیکوژین. لێگەڕێ با "عەلی پاشازادە"ش دڵی خۆش بێ.

ـ با دڵی خۆش بێ ئەفەم. سەرە بڕدراوەکەی چاملجالیی بە دیاری بۆ دەنێرین.

ڕێیان لێ گرت. ڕێك لەو شوێنەی دەیانویست خەنیمەکەیان لە داو بخەن، بۆسەیان بۆ دانا.

ـ حاجی مستەفا، ئەو کارە تەواو بەدڵی ئەوان دەچێ. چاملیجالیی ژن حیز...

حەمە شوان لەوەتەی بیستووی دیسان دەچنەوە شاخ، حەجمینی لێ بڕابوو. شمشاڵەکەی هەڵگرتبوو و بێ پسانەوە لێی دەدا و گۆرانیی دەگوت. شاگەشکە ببوو. ئەو شوانەی کە هێندەی چیاکان گران و سەنگین بوو، ئێستا وەك منداڵێکی حەوت ساڵانەی لێ هاتبۆوە. لە خۆشیان باڵی گرتبوو. قسەی نەدەکرد، بەڵام لە روخسارییەوە دیار بوو چیی لە دڵ دایە.

ئەفە:

ـ جا لێگەڕێن با شوانە لە چاملیجالی بدا. شوانە نەبێ، کەس بۆی نییە تەقە لە چاملیجالی بکا.

حاجی تووڕە بوو:

ـ نابێ ئەفەم. ئەوە مافی هەمووومانە. هەمووومان دەبێ وێکڕا تەقەی لێ بکەین.

ئەفە نەڕاندی:

ـ چیی من دەیڵێم، دەبێ هەر ئەوە بکەن.

ـ دەی باشە. ئەفەم چۆنی پێ باشە با وابێ.

شوانە لە سەنگەرەکەیدا بێ ئۆقرەیە. هەر دەڵێی منداڵە. حەجمینی نییە. هەر یاری بە قۆنداغی تفەنگەکەی دەکات.

چاملیجالی حوسێن و تفەنگچییەکانی بەدوویدا لە دوورەوە دەرکەوتن. ئەسپیان لینگ دەدا و تەپوتۆزیان دەکرد. هەناسەیان لەخۆیان بڕیبوو. هەموو چاوەڕێی شوانە بوون. لێی گەڕێ با پتر بێتە پێش و بێتە بەر لوولەی تفەنگەکەم. وەك هەرمێی کرمێ بەردەبێتەوە.

چاملیجالی جار بە جار نزیکتر دەبۆوە. شوانە خۆی پێ نەگیرا. زۆر زوو پەنجەی بە پەلەپیتکەدا هێنا. بەخۆیدا دەپەرموو. نەیئەنگاوت. چاملیجالی خۆی فڕێدایە خوارێ و لە قوولکەیەکدا سەنگەری گرت و دەستی کرد بە تەقە.

حاجی نەڕاندی:

ـ یاخوا کوێر بێ هەی شوانە. بۆ پەلەت کرد؟

تفەنگچییەکانی چاخیرجالی سێ پیاوی چاملیجالییان کوشت. بوو بە تەقەیەکی بێ ئامان. شوانە خۆی سەرکۆنە دەکرد، بۆچی لێی نەدابوو. زۆر تێك چوبوو. خۆی پێ نەگیرا و لە سەنگەرەکەی دەرپەڕی و پەلاماری چاملیجالیی دا. ئیتر گوێی بەهیچ شتێك نەدەبزووت. دەیویست خۆی بگەیەنێتە چاملیجالی و بیگرێ. دەیویست بەدەستی خۆی قوڕگی ڕێك بگوشێ و بیخنکێنێ.

ـ کوڕە ڕاوەستە شوانە. خۆت بەعەرزیدا بدە.

شوانە بەدەم ڕاکردنەوە، لە نەکاو وەك وشکەڵەدارێك بەعەرزیدا کەوت.

ـ وەی خوایەگیان. شوانەی داماو.

شەڕەکەیان زۆری خایاند. زۆربەی پیاوەکانی چاملیجالی کوژرا بوون و بریندار ببوون. بەڵام خۆی هەر دەستی دەکردەوە. کە شەو داهات، تاریکییەکەی کردە قەڵغان و خۆی قوتار کرد.

کوژرانی شوانە جەرگی چاخیرجالیی بەکوچکەوە دا. دوای ئەو ڕووداوە ناچار بوو، دیسان بچێتەوە شاخ. ئەمجارە بێبەزەییتر ببوو. ئاغا و دەرەبەگ لە دەستی وەزاڵە هاتبوون. ئەمجارەیان حکوومەت سەعید پاشای ڕاسپارد وەشوێن چاخیرجالی بکەوێ.

سەعید پاشا سۆمای چاوی سوپا بوو. ئەفسەرێکی باوەڕپێکراویان بوو. هەر مەئموورییەتێکی وەریگرتبوو، لێهاتووانە ڕایپەڕاندبوو. لە کاتی هەرای ئەلبانیاییەکاندا، لێهاتوویی خۆی سەلماندبوو. کە سەعید پاشا هاتە ئەزمیر، حکوومەتی ناوەند، پێی وابوو ئیتر چاخیرجالی تێدادەچێ. سەعید پاشاش زۆر بەخۆی دەنازی. حکوومەت لەو پتر لە سەرکەوتنی دڵنیا بوو. سەعید پاشا دەستی ئاوەڵا بوو و لەگەڵ سوپا لێهاتووەکەی دەهات. جگە لە سوپاکەی خۆی، دەستەی ڕاوەدوونانی ئەزمیریشی لەبەردەستدا بوو. جگە لە پیاوەکانی سەعید پاشا، ئەو یاخییانەی دوژمنی چاخیرجالییش بوون، قۆڵیان هەڵماڵیبوو. هەموو ناوچەکە پڕ بوو لە سەرباز و جەندەرمە. سەرەڕای هەموو ئەو شتانەش چاخیرجالییش دەستی لەسەر دەست دانەنابوو. لێرە ئاغایەکی دەکوشت و لەولاتر ماڵی دەرەبەگێکی تاڵان دەکرد. دەوڵەمەندانی دەڕفاند و دەیبردنە چیا و باجی لێ دەستاندن.

سەعید پاشای لووتبەرز، کە دەیبیستەوە چاخیرجالی چیی کردووە، دەهری دەبوو. نەیدەتوانی لە شوێنێك بحەسێتەوە. ددانی چیڕ دەکردنەوە و بەسەر دەوروبەرییەکانی خۆیدا دەقیژاند:

ـ ئەو مەلعوونە بیستوویەتی ئێمە هاتووین؟ کوڕە چەندیش چاوقایمە. چما من ناناسێ؟ یانی ئاگای لێ نییە؟ مەحاڵە نەمناسێ. یاخییەکی وەك چاخیرجالی من نەناسی؟ مەحاڵە. پیاوی ئاوا هەر نابێ پێی بڵێی ئازا. ئەوە شێتە. شێتێکە ئاو ناپیاڵێوێ.

بەڵام پاشا کابرایەکی سادە و ساکار نییە. لێزان و بەئەزموونە. تەنگ بە چاخیرجالی هەڵدەچنێ. راوی دەنێ. بەڵام چما چاخیرجالی دەگیرێ؟

ئەمڕۆ لێرە شەڕێك دەکا. سەعید پاشا دەزانێتەوە و بەهەموو هێزەکەیەوە دێ. بەڵام چاخیرجالی کاری خۆی کردووە و بۆی دەرچووە. پاشا شوێنێکی دیکە گەمارۆ دەدا. چاخیرجالی بووەتە باڵندە و فڕیوە و پاشا هەر لەوێ دەبیستێتەوە، خەنیمەکەی لە شوێنێکی دیکە شتێکی دیکەی کردووە. گاڵتە بە سەرهەنگێکی بەناوبانگی وەك سەعید پاشا دەکا. سەعید پاشا ناترسێ. نە دەخەوێ و نە ماندووش دەبێ. هەر وا بەدوای دەکەوێ. چاخیرجالی ماندوو دەبێ لەو هەمووە راوەدوونانەی. وەگیان دێ. ئەو سەعید پاشایە لەوە کەللەرەقترە، کە باسیان دەکردز شیاوی ئەوەیە لەوەی پتر تاریف بکەن و حکومەت لەوەش زیاتر پێوەی بنازێ. وردەوردە خەریکە لە چاخیرجالی تێدەگا. فرت و فێڵەکانی ئەوی بۆ روون دەبێتەوە و شوێنی هەڵدەگرێ. رۆژ بە رۆژ مکوڕتر لێی نزیکتر دەبێتەوە. وردە وردە چاخیرجالی ترسی لێ دەنیشێ:

ـ کوڕە هەر دەڵێی لە چنگی ئەو کابرایە قوتار نابم. بەو جۆرەی بۆمان دێ، ئاخری رۆژێك دەمکوژێ. بەر لەوەی بتوانێ بمکوژێ، یان دەبێ لەناوی بەرم، یان لە چیا بڕۆمە خوارێ.

بە شوێن رێیەکەوەیە، بەشکم بتوانێ لە چیا بڕواتە خوار. بەڵام هەموو رێیەکانی لێ گیراوە. سەعید پاشا تەنگی پێ هەڵچنیوە. بۆ هەرکوێ بچێ بەشوێنییەوەیە.

دوای ئەو هەمووە راوەدوونان و ماندووبوونە، ئاخری رۆژێك سەعید پاشا دەبیستێتەوە چاخیرجالی لە "چیای ئیکیز"ە. چیای ئیکیز چیایەکی زەرد و ما و رژد و ئەستەمە. بەڵام سەعید پاشا سەربازی زۆرن. دەتوانێ کێوەکە گەمارۆ بدا. دەتوانێ هەر لەو چیایە چاخیرجالی لە داو بخا. هۆردووەکەی دەباتە چیای ئیکیز. هەر بەراستی چاخیرجالی لە چیای ئێکیزە. ئەویشت هەواڵی هاتنی پاشای پێ گەیوە. هەتا پاشا دێ، زۆر باش دەتوانێ چیای ئێکیز بەجێ بێڵێ و بچێتە جێیەکی دڵنیاتر، بەڵام ناڕوا. هەر لەوێ دەمێنێتەوە و بیر لە گەورەترین رووداوی ژیانی خۆی دەکاتەوە.

ـ حاجی مستەفا.

ـ فەرمووی ئەفەی من.

ـ ئەو سەعید پاشایە لەوانیتر جوێیە. وا نییە؟

ـ هەر وایە ئەفەم.

ـ زۆر کەللە رەقە. لەوانەیە رۆژێك بمانخاتە تەنگانەوە.

ـ لەوانەشە بتوانێ ئەفەم.

ـ دەتوانێ لەناومان بەرێ حاجی. زۆر شێلگیرە. ناچارین بەرەنگاری بینەوە.

ـ ناچارین ئەفە.

ـ کەواتە خۆتان ئامادە بکەن. لە شیوەکەی خوارەوە بۆسەی بۆ دەنێینەوە.

ئەو دۆڵەی دەیانویست بۆسەی تێدا بنێنەوە، رژد و رەوەزێك بوو، مارمێلکەی پێ هەڵنەدەگەڕا. تەنانەت بزنەکێوییش نەیدەتوانی پێیدا بڕوا. لە تەنیشت هەڵدێرێکەوە بوو. دەتگوت بە کێرد بڕیویانە. ئەگەر پاشا ویستبای بچێتە چیای ئێکیز، دەبوو بیرەدا تێپەڕێ. رێی دیکەی نەبوو.

ئەفە:

ـ جوان گوێ راگرن بزانن دەڵێم چی. یەکەم تەقە خۆم دەیکەم. بەر لەمن کەس بۆی نییە تەقە بکا. تەنانەت ئەگەر پاشا هەمووشمان بداتە بەر دەسڕێژ و بمانکوژێ، دیسانیش کەس بۆی نییە بەر لەمن پەنجە لە پەلەپیتکە ببزێوێ. تێگەیشتی حاجی؟

ـ کەس بەر لە تۆ تەقە ناکا ئەفەی من.

ئەوجار ئەفە خۆی قۆڵ هەڵدەماڵێ و شوێنی یەك بە یەکی تفەنگچییەکان دیاری دەکا. شوێنەکان وا هەڵدەبژێرێ، تفەنگی پیاوەکانی پاشا نەیگرێتەوە. چەکوچۆڵ و تەقەمەنی زۆرە. لێرە دەتوانن سەعید پاشا و پیاوەکانی وەك کەو راو بکەن.

سەرباز لە دوورەوە دەردەکەون. لە هۆردوویەکی تەواو دەچن. سەروبنی دیار نییە. سەعید پاشا قیت و رەپ لەسەر خوانی زین دانیشتووە و ئاگای لە مەحموودی بێزەواد نییە. چما هەر بەمێشکیشیدا دەهات چاخیرجالی بوێرێ بەرەنگاری بێتەوە؟ هەر ئەو چاخیرجالییەی مانگێکی رەبەق لەبەری هەڵاتووە، ئێستا بێ و لە سەر رێی ئەو هەمووە سەربازە بۆسە دابنێ؟ سەعید پاشای لەخۆبایی شتی وای هەر بە زەینیشدا نایە.

دێنە پێشێ. سەعید پاشا تەواو گەیوەتە بەر سێرەی چاخیرجالی. هەر پەلەپیتکە بترازێنێ، پاشا وەك هەرمێی گەیو بەردەبێتەوە. چاخیر جالی بیر دەکاتەوە. لەوانەیە بشترسێ. لەوانەشە بەزەیی پێیدا بێتەوە. هەرچۆنێك بێ تەقەکەی ناکا. پاشا لە دەربەندەکە تێدەپەڕێ و دەڕوا.

دوایی کە ئەفە جارێکی دیکە لە چیا هاتبۆوە خوارێ، ئاوای بۆ دەوروبەرییەکانی گێڕابۆوە:

ـ سەعیدپاشا لەبەر لوولەی تفەنگەکەم بوو. قیت قیت لەسەر ئەسپەکە دانیشتبوو. قەڵافەتێکی پیاوانە و دڵگری هەبوو و جا چەندییش جوان بوو. هاتە پێشتر. دەتگوت نەمامە. ویستم لێی بدەم، بەڵام دەتگوت دەستم بە قسەم ناکا.

لەوانەیە راستیشی کردبێ. بەڵام پیاوێکی زیرەکی وەك چاخیرجالی، ئاخۆ نەیدەزانی ئەگەر لە سەعید پاشا بدا، ئیتر هەموو دەرگاکانی لەسەر دادەخرێ و رێگەی دەربازبوونی نامێنێ. قسەی تێدا نییە، ئەو هەموو شتێکی لێك داوەتەوە و لە کوشتنی پاشا پاشگەز بووەتەوە. هەرچۆنێك بێ سەعید پاشا و سەربازەکانی بە

بەردەم چاخیرجالیدا تێدەپەڕن و دەڕۆن. چاخیرجالی شوێنەکەی ناگۆڕێ. جارێ جێیەکەی قایم و هێمنە. ئەگەر شوێنی بگۆڕێ، زۆر زوو دەکەوێتە چنگ پاشا. هەر ئەم دۆڵە دڵنیاترە بۆی.
سەعید پاشا سەری چەند شوێنی دیکەش دەدا. بەڵام چاخیرجالی نادۆزێتەوە. بۆ دووەمین جار هەر بەو دۆڵەدا و بە بەر لوولەی تفەنگەکەی چاخیرجالیدا تێدەپەڕێ و دەڕوا.
چاخیرجالی بە تفەنگچییەکانی دەڵێ:
ئەو پاشایە ئەگەر پیاو بێ، ئەگەر جوامێر بێ، ئیتر شوێن من ناکەوێتەوە. نامەیەکی بۆ دەنووسم و هەموو شتێکی بۆ روون دەکەمەوە بۆ ئەوەی بزانێ دوو جار بە هاتووەتە بەر لوولەی تفەنگەکەم. هەر پەنجامەترێك و بگرە کەمتریش لێمەوە دوور بووە، بەڵام من لێم نەداوە. ئەگەر جوامێر بێ نایەتەوە. بەڵام بێت و بێتەوە.. ئێرەی، ئیتر باسی مەرگ و ژیان لە گۆڕێیە... ئەو کات ئیتر بیر لە ئاقیبەتی کارەکە ناکەمەوە و بە هەر نرخێك بێ مشوورێکی لێ دەخۆم.
هەر واش دەکا. نامەیەك بۆ سەعید پاشا دەنێرێ. لە نامەکەیدا باسی ئەو رۆژە و ئەو شوێنەی بۆ دەکا، کە لەوێ بۆسەی بۆ سەعید پاشا نابۆوە. بۆ سەلماندنی قسەکانیشی، وەبیر پاشای هێنایەوە کە چۆناوچۆن لەسەر ئەسپەکەی دانیشتبوو و چەند سەربازی پێ بووە و زۆر شتی دیکەش. جا بە پادشاش دەڵێ، ئەگەر ویستبای دەیتوانی زۆر بە سانایی بشیکوژێ. هەر ئەم دووجارەی دڵ نەهاتبوو. بەڵام ئەگەر پادشا دەست لە راوەدوونانی هەڵنەگرێ، ئیتر ئەمجارەیان بەزەیی پێیدا نایەتەوە. هەموو ئەو شتانەی بۆ دەنووسێ و داوا لە پاشا دەکا دەست هەڵگرێ لە راوەدوونانی.
سەعید پاشا کە نامەکەی دەخوێنێتەوە، زۆر تووڕە دەبێ. تاوێك جنێو بە دار و بەرد دەدا، بەڵام تاوێك دواتر بیری لێ دەکاتەوە.
سەعید پاشا ماوەیەك هەر وا لەسەر راوەدوونانی بەردەوام دەبێ. بەڵام ئیتر رێك ناکەوێتەوە تووشی بێت و تێکهەڵچن. ئاخرییەکەی ماندوو دەبێ و لە حاڵێکدا زۆر زۆر تووڕە و نارەحەتە، واز لە فەرماندەیی گرووپی راوەدوونان دێنێت و دەست لەکار دەکێشێتەوە.

١١

کێوپارە پڕ بووە لە یاخی. "یانیق خەلیل ئیبراهیم"، "کامالی ئەفە" و بە سەدان ئەفەی تازە پێگەیشتوو. لە لایەکی دیکەشەوە یاخییە رەسەن یونانییەکان. ئەوان ئیتر هەڵلایان نابۆوە. خەڵکیان دەرفاند و دیانبردە چیا و پارەیان لە بنەماڵەکانیان دەستاند. حکوومەتیش بێدەسەڵاتە. هیچی لە دەست نایە. رفاندنی هۆڵەندییەك، لە هەموو پیاورفاندنەکان سەیر و سەمەرەتر بوو. دەیرفێنن و دەیبەنە شاخ و داوای پێنج هەزار سکەی زێڕ دەکەن. حکوومەتی ناوەندی دەکەوێتە هەوڵ. ئەزمیریش هەڵپەیەتی... چونکە کابرا رفێنراوەکە هۆڵەندییە، ناچار دەبێ پێنج هەزار سکەکە بدا. یاخییەکانیش، هەم یۆنانی و هەمیش تورکەکان، بەردەوام دەبن لەسەر پیاورفاندن و پارەئەستاندن. هەندێك لەو دەوڵەمەندانەی هێناویاننەتە چیا، دۆست و پشتیوانی چاخیرجالی و چەند ئەفەیەکی دیکەن.

چاخیرجالی ناچار دەبێ دۆست و پشتیوانی یاخییە یونانییەکان برفێنێ و بیانهێنێتە چیا. حکوومەتیش جار بەجار پتر تەنگاویان دەکا و چەند دەستە تفەنگچیی یۆنانی تێدا دەچن.

چاخیرجالی لە کوشتنیان بەردەوام دەبێ. یانیق ئیبراهیم و دارودەستەکەی دەشکێنێ. چاخیرجالی گورگی چیا و کوێستانە. دەست ناپارێزی لە پیاوکوشتنێ. کە دێتەوە گوندەکەی خۆیان، پووری خۆی دەکوژێ و دەستنوێژ هەڵدەگرێ و نوێژ لەسەر تەرمەکەی دەکا. ئەلبانیاییەکان و چەرکەزەکانیش قەڵتوبڕ دەکا. بەڵام ئەو حکوومەتەی توانیوێتی، تفەنگچییە رەسەن یۆنانییەکان و ئەوانی دیکەش لەناو بەرێ، باشاری چاخیرجالی ناکا. چاخیرجالی یاخییە یۆنانی و تورك و عێلاتییەکانی چاوترسێن کردووە. شوێنی خەو و حەشارگەکانیشی دوورن و کەس دەستی پێیان راناگا. خەڵکی هەژاری کۆمەڵگاش لێی دەترسن و خۆشیشیان دەوێ. چونکە ئەو تاقە ئەفەیەکە، یارمەتیی هەژاران دەدا.

زۆربەی هەرە زۆری خەڵکە هەژارەکەی گوندەکان ئامادەن خۆیانی بە قوربانی بکەن. چونکە ئەفەی خۆیان، جوامێرێکی راستەقینەیە. ئەفە وەك شمشێرێکی دوو سەر بەسەر ئاغاکانەوە وەستاوە و هیچ ئاغایەك لە ترسی ئەو ناوێرێ زوڵم لە گوندییە هەژارەکان بکا.

حکومەت تەواو تەنگاو بووە. بەڵام هیچیشی پێ ناکرێ. کام جەندرمەی شارەزای هەیە، دەینێرێ، بەڵام دەست لە گونان درێژتر دەرۆنەوە. ئەی چار چییە؟ دەبێ چ بکا؟ دەبێ جارێکی دیکەش لە چاخیرجالی خۆش بن؟ باشە قەبووڵ دەکا؟

بەڵام چاخیرجالییش ئاسوودە نییە. ئاشق بووە و نازانێ چ لەو ئەشقە تازەیەی بکا. ناچار دەبێ تەگبیرێك بە حاجی بکا.

ـ ئەرێ حاجی!

ـ قسه بکه ئەفەم.

ـ ئەگەر "ئیراز" بزانێتەوە، دەڵێ چی؟

ـ دەبێ بزانین دەڵێ چی. بەڵام تۆش کارێکی باش ناکەی. ئەو ژنە داماوە ئەو هەمووە کوێرەوەرییەی بۆ تۆ کێشاوە. ئەو هەمووە عەزاب و ئازارەی لەبەر تۆ چێشتووە... ئێستاش تۆ دەتەوێ...

ـ لەوانەشە بەرهەڵستم نەبێتەوە حاجی...

ـ ئەگەر من لەجێی تۆ بوایەم ئەو کارەم نەدەکرد.

ـ بۆ چما تۆ نامبینی حاجی؟ زۆر شێواوم. خۆزگە کابرایەکی رێکوپێکمان دەست کەوتبایە، ناردبامان قسەی لەگەڵ ئیراز کربایە و توانیبای دڵی نەرم بکا...

ـ ئەی ئەگەر بڵێ نا؟

ـ ئەو کات بیرێکی دیکەی لێ دەکەینەوە.

ـ دەی باشە، مادام وایە وا باشترە، "کوێخا هایم" بنێرین قسە لەگەڵ ئیراز بکا. ئەفە یەکێك دەنێرێتە شوێن کوێخا هایم. ماڵەکەی لە گوندی کیایایە. برۆ و ئیراز تێ بگەیەنە با بزانم دەڵێ چی.

ـ من ناتوانم. ئەوە کردەنی نییە. من قەت قەت ناتوانم شتی وا بە ئیراز خاتوون بڵێم هەر دەمکوژێ.

ـ جا نەشرۆی من دەتکوژم.

ـ دەیابەش، ناچارم بچم. بەڵام ئەگەر چووم و ئیراز خاتوونم رازی کرد، ئەو کات چیم دەدەیەی ئەفە؟

ـ یانی بەرتیلم لێ وەردەگری؟

ـ ئەوە بەرتیل نییە ئەفە.

ـ دەی باشە. ناوی مەنێ بەرتیل. جارێ ئەگەر توانیت ئەو کارە راست بێنی، سەد سکەت دەدەمێ، بەڵام بێت و نەتوانی، سەرت تێدا دەچێ.

هایم دڵی خۆش بوو و کەوتە رێ. رۆیشت و دوو رۆژ دواتر گەڕایەوە لای ئەفە.

ـ خێرابە سەد سکەکەم بدەیە ئەفە. ئیراز خاتوون قایل بوو. هەر زۆریشی پێ خۆش بوو.

ـ چۆنت قایل کرد کابرا؟

ـ گوتم، لە ئەفەیەك ناوەشێتەوە هەر تاقە ژنێکی هەبێ. ئەویش ئەفەی ئێمە کە هەر تاڵە موویەکی سەد ئەفە دێنێ. ئەفەیەکی ئاوا، هەر هیچ نەبێ، دەبێ دووو ژنی هەبێ.

ـ دەی ئیراز چیی گوت؟

ـ هیچ. هەر گوتی:"تۆ راست دەکەی هایم ئەفەنی. تا ئێستا بیرم لەوە نەکردبۆوە". دەی باشە ئەفە. زوو بە و سەد سکەکەم بدەیە دەی.

ئەفە خۆشحاڵ بوو و سەد سکەی دایە هایم.

کامیل پاشا بڕیاری دا، بەر لەوەی چاخیرجالی بانگهێشت بکاتەوە بۆ لێخۆشبوون، دوایین شانسی خۆی بەتاقی بکاتەوە. یەکێك لە ئاغاکانی ئەو دەوروبەرە ناوی "ئاراباکی" بوو. پیر و کەنەفت بوو. تاقمە یاخییەکانی دوورگەی کریت و زۆر یاخیی دیکەشی سەرکوت کردبوو. ئەو یاخییانەی کە تەنانەت حکوومەتیش باشاری نەدەکردن. پاشا بانگی ئاغا ئاراباکیی کرد:

ـ ئاغا ئاراباکی، حکوومەت دەیەوێ تۆ دوایین و گەورەترین خزمەتی خۆت بکەی. چاخیرجالیی لەتۆ دەوێ.

ـ ببوورە پاشا. من ناتوانم جوامێرێکی ئاوا بکوژم. ئەوە نامەردییە. بە من ناکرێ. تکا دەکەم پێت ناخۆش نەبێ. بەڵام من ناتوانم.

کامیل پاشا کە دیتی ئاراباکی هاوکاریی ناکا، تووڕەتر بوو. باشترین ئەفسەر و ئازاترین سەربازەکانی وەشوێن چاخیرجالی خست. بەڵام چاخیرجالی شەیتانێکی راستەقینە بوو. کەس نەیتوانی بیدۆزێتەوە.

چاخیرجالی، بیستبوویەوە. بیستبووی کامیل پاشا تەکلیفی لە ئاراباکی کردووە، بیکوژێ. بەڵام ئەو گورگە باران دیتووە، نەیویستبوو زەبر لە چاخیرجالی بدا. ئەفە زۆری پێ خۆش بوو. ئاراباکی هەر بەراستی جوامێر بوو و چاخیرجالی دەبوو دەستخۆشیی لێ بکا. بەڵام دەبوو چ بکا؟ حەزی دەکرد بچێتە ئەزمیر و دەستی ئاراباکی ماچ بکا و چەند رۆژێك میوانی بێ. حەزی لێ بوو کام دیاری هەرەگرانبابییە، ئەوەی بۆ بەرێ. بەڵام حاجی ملی نەدا و مەترسییەکانی ئەو کارەی بۆ هێنایە بەرچاوی:

ـ لەبری ئەو کارانە، وەرە خۆمان ئاراباکی بانگێشت بکەینە ئێرە و هەر ئالێرە میوانداریییەکی باشی بکەین.

ـ یانی دەکرێ؟ کێشە نییە؟

ـ کێشەی چی ئەفە؟ پیاوی وەك ئاراباکی باش دەزانێ چەندە خەتەرە ئێمە بچینە ئەزمیر.

ـ راست دەکەی. نامەیەکی باشی بۆ دەنووسین و بانگهێشتی دەکەین.

نامەکەی نووسی و بە تفەنگچییەکیدا ناردییە ئەزمیر. کابرا رۆیشت و ئاراباکیی دۆزییەوە و نامەکەی دایێ. ئاراباکی نامەکەی وەرگرت و بەدەم دەستخۆشیکردنەوە گوتی:

ـ بچۆ بە ئەفەت بڵێ، چاوەکانی ماچ دەکەم و رێك ئەو رۆژەی گوتوویەتی، ئەو رۆژە لە گوندی ئۆدەمیش دەبم.

چاخیرجالی خۆی بۆ میوانداریی ئاراباکی حازر کرد. چیی بۆ میوانداری پێویست بوو، لە چیا ئامادەیان کرد. خێوەتیان هەڵدا و کام خواردن باش و خۆش بوو لەگەڵ خوارادنەوەی جۆراوجۆر لە ئەزمیر کڕییان و هێنایان. بەڕەی عێلاتییان لە خێوەتەکاندا راخست. هەموو دەوروبەریان وەك باخی بەهەشت رازاندەوە.

لە ڕۆژی دیاریکراودا، شەمەندەفەرەکەی ئۆدەمیش لە وێستگەکەدا ڕاوەستا. تفەنگچییەکانی چاخیرجالی لە حاڵێکدا جلوبەرگی شوانانەیان لەبەردا بوو، هەموو دەوروپشتی وێستگەکەیان گرتبووە بەر چاوەدێرییەوە. ئەوانە هەموو چەکدار بوون. چەکەکانیان لە بن چۆخەکەیاندا شاردبۆوە. ئاسمانی ئۆدەمیش هەوروهەڵلا بوو. زۆری نەبرد، وردەبارانێکی نەرم دایکرد. ڕۆژێکی جوانی بەهارێ بوو. هەواکەی نە گەرم بوو و نە سارد. چاخیرجالی ئاشقی ئەو جۆرە ڕۆژانە بوو. ئەو هەوا خۆشە شاگەشکەی دەکرد. بە قسەی یەکێك لە تفەنگچییەکان، چاخیرجالی لە ڕۆژە بارانییەکاندا هەرگیز کەسی نەکوشتووە. لەو ڕۆژانەدا لە خراپترین دوژمنەکەشی خۆش دەبێ.

کە ئاراباکیی پیر لە شەمەندەفەرەکە دابەزی، کابرایەکی بەژن مامناوەندی بە عابای مەلایانەی گوندییەوە هاتە پێشەوە:

ـ بەخێرهاتی ئاغا. من چاخیرجالی ناردوومی. ئەسپەکان ئامادەن.

هاتنە پشت وێستگەکە و سوار بوون و لە ئۆدەمیش وەدەرکەوتن. کە مەودای نیوسەعاتێك لە ئۆدەمیش دوور کەوتنەوە، ئەو پیاوەی جلوبەرگی مەلایانەی لەبەردا بوو، عابا و مەندیلی فڕێ دا و لە ئەسپەکەی دابەزی. چووە پێشێ و دەستی ئاراباکیی ماچ کرد و گوتی:

ـ من چاخیرجالیم ئاغا.

جا ئەوجار تفەنگەکەشی دیار بوو. ئارابکی زۆری پێ سەیر بوو و بەخۆی گوت:

ـ هەتیو، ئەو چاخیرجالییە چەندە پیاوە؟ چەندە ڕەشیدە؟

چوونە نێو خێوەتەکە. ئاراباکی سەری لە نێو ڕەشماڵەکە سووڕ ما. چیی لە ئەزمیر لەوانەبوو دەست بکەوێ، لێرەش هەبوو.

ـ کوڕم، خۆ تۆ ئەزمیرت هێناوەتە ئێرە.

ـ دەی بڵێم چی ئاغا. ئاوا نەبێ ناژیین.

ئارابکی سێ ڕۆژان میوانی چاخیرجالی بوو. لەو سێ ڕۆژەدا، دەستیان ڕاگرت بەسەریدا بڕوا. ڕۆژی سێهەم ئیزنی لە چاخیرجالی وەرگرت بگەڕێتەوە. چاخیرجالی هیوای تەمەندرێژیی بۆ خوسات و قایل بوو. پارەیەکی زۆریشی دایێ.

لەو ماوەیەدا کە چاخیرجالی بێ خەم و خەیاڵ لە خێوەتەکەیدا دانیشتبوو و قسەی لەگەڵ ئاراباکی دەکرد، هەموو چیاکە پڕ ببوو لە سەرباز. بەشوێن چاخیرجالیدا سەریان بەهەموو قوژبنێکدا دەکرد و نەیاندەدۆزییەوە.

عێلاتی و گوندییەدەشتەکیەکان و خەڵکی گوندەکانی بناری چیا هەر هەموو دەیانزانی چاخیرجالی لەکوێیە و تەنانەت دەیانزانی میواندارییی لە کێیش دەکا. تەنانەت بەشێك لە سەربازەکانیش ئاگادار بوون. گوندییەکان ئەوەندەی پێیان دەکرا، سەریان لە سەربازەکان دەشێواند. ئەو سەربازانەش کە شوێنی چاخیرجالییان دەزانی، هاوڕێکانی دیکەی خۆیانیان بەلاڕێدا دەبرد. جەندرمە و سەرباز لە گوندییەکانیان دەدا و ئازاریان دەدان، بەڵام کەس ئامادە نەبوو شوێنی چاخیرجالی ئاشکرا بکا. چاخیرجالی باش بوو. دەستی هەموانی دەگرت. گوندی خۆشیان دەویست و بە هیچ ئازار و ئەشکەنجەیەك شوێنەکەیان ئاشکرا نەدەکرد.

جەندرمە و سەرباز و ئاغا و یاخییە خەنیمەکان، هەر هەموو بەشوێن چاخیرجالییەوە بوون. بەڵام دەست لە گونان درێژتر دەگەڕانەوە. پیاوانی حکوومەت وەڕەز و ماندوو بوون و حکوومەتیش بێدەسەڵات. چارەسەرەکەی هەر یەك شت بوو: لێخۆشبوون.

لە نێو دۆست و ئاشناکانی چاخیرجالیدا وەفدێکیان دیاری کرد. حکوومەتی مەرکەزی "ئیمپراتۆری مەزنی عوسمانی" ئەمجارەیان هەر بەراست لە حاند چاخیرجالیدا بەچۆکدا هات. چاخیرجالییش بیستبوویەوە. دەیزانی ئەمری لێخۆشبوونەکە راستەوخۆ لە کۆشکی حکوومەتەوە دەردەچێ. ئەوجار بیری لە مەرجەکانی لێبوردنەکە دەکردەوە.

چاخیرجالی بێخەم بوو. ئیتر لە هیچ کەس و هیچ شتێ نەدەترسا. تەگبیری بەحاجی دەکرد بۆ ئەوەی تا زووە خۆی مەرجەکان دابنێ.

بیری لەو ئەفانە دەکردەوە کە پێشتر لێیان خۆش ببوون. لەو نامەردییانەی حکوومەت دوای لێبوردنەکە لە هەقیاندا کردبووی. خاڵە لاوازەکانی هەڵدەسەنگاند و تاوتوێی دەکرد، بزانێ حکوومەت لە کوێوە دەتوانێ فێڵ و گزەی لێ بکا. هەمووی ورد ورد شەنوکەو دەکرد. بیری لە بچووکترین شتەکان دەکردەوە. دوای تاوتوێکردنێکی خەست و باش، مەرجەکانی خۆی نووسی. ئەگەر حکوومەت ئەو مەرجانە قەبووڵ بکا، ئەوە لە چیا دێنە خوارێ. ئەی ئەگەر نەیکا؟ چاخیرجالی خوداخودای بوو زوو بێتە خوارێ و لەگەڵ فاتێ زەماوەند بکا. بەڵام حاجی هیچ بەرنامەیەکی بۆ داهاتووی نەبوو. لەسەر خۆ لە هەموو شتێك ورد دەبۆوە:

ـ بڕوانە ئەفە، دەبێ فەرماندەکانی تاقمی راوەدوونان، لە گوندی ئۆدەمیش بچنە دەرێ و هەتا ئێمە لەوێ بین، بەلای ئەوێدا نەیەنەوە. هیچ جەندرمە و پیتاك وەرگر و پیاوێکی حکوومەت و بەگشتی هەرچی نانێکی حکوومەت دەخوا، نابێ بێتە گوندی ئایاسورات. دەبێ لە هەموو تفەنگچییەکانیش خۆش بن و حکوومەت مانگانەیان بۆ ببڕێتەوە. هەر شتێکیش لەو گوندەدا بقەومێ، تەنانەت ئەگەر شەڕێکیش بێ،

نابێ هێزی حکوومەت خۆی تێهەڵقوتێنێ. هەر خۆت جڵەوی دەسەڵاتت بەدەستەوە دەبێ و حکوومەت تۆ دەناسێ. ئەو مەرجانە باشن؟

ـ زۆر باشن حاجی.

ـ چەکەکانیشمان دانانێین. بۆ هەرکوێیەکیش حەزمان لێ بوو، بە چەکەوە دەڕۆین.

ـ ئەوەش باشە حاجی. بەڵام پێم وانییە قەبووڵی بکەن. وەرە با ئەو مەرجەی ئاخری لابەین.

ـ ئەو مەرجەی ئاخری لابەرین، بۆ ئەوەی لە هەر قوژبن و پەسارێك، تووشمان بوون، دەرفەتمان لێ بێنن و بمانکوژن؟ هەر بەڵایەکی بەسەر ئەفەکانی پێشوو هاتووە، لە گەڕانی بێ چەکەوە بووە. حکوومەت نامەردی دەکا. چەکەکان وەردەگرێتەوە و نامەردانە لەناومان دەبا.

ـ ئەی ئەگەر قەبووڵیان نەکرد؟...

ـ ساویلکە مەبە ئەفە. حکوومەت خۆی بەسەر لاقماندا کێشاوە. لێی گەڕێ با ئێمە داوا بکەین و ئەوان قەبووڵی نەکەن. نابێ خۆمان بەکەم بگرین. دەبێ هاوڕێ بەندکراوەکانیشمان بەربدەن. تفەنگچییە دوورخراوەکانیشمان بێننەوە. تەنانەت مووچەشیان بۆ ببڕنەوە. بەڵێ ئەفەم، عوسمانی دەبێ ئەوە بکا.

ـ با بیکا حاجی.

ـ فکرێکی دیکەشم هەیە.

ـ چ فکرێك حاجی؟ چیی دیکە ماوە؟

ـ هەرکات ویستمان بچینە گوندی ئۆدەمیش. هەرکاتیش رۆیشتین، دەبێ چیی جەندەرمەیە لەوێ بچنە دەرێ و تا ئێمە لەوێین، بەوێدا نەیەنەوە.

ـ باشە ئەوەمان بۆ چییە حاجی؟

ـ قازانجی هەیە ئەفە. تۆ ئەوەندەی دیکە بەنرختر دەبی. تا ئێستا هیچ ئەفەیەك ئەوەی نەکردووە.

ـ راست دەکەی حاجی.

زۆری نەبرد، وەفدێك لە ناوەندەوە هاتە لایان. لیستی مەرجەکانیان دا بە وەفدەکە و ناردیاننەوە. چەند رۆژێك دواتر هەواڵیان هێنا و گوتیان، حکوومەت مەرجەکانی قەبووڵ کردوون. ئەفە خەریك بوو بفڕێ لە خۆشیان. لە لایەکەوە لەبەر قەبووڵکردنی ئەو مەرجە سەیرانە و لە لایەکیشەوە لەبەر زەماوەند لەگەڵ فاتمە.... لەرادە بەدەر خۆشحاڵ بوو...

لە خودای دەویست هەرگیز شتێك نەقەومێ، کە دیسان ناچار بێ رووبکاتەوە شاخ. چاخیرجالی لە عێلاتییەکانی راسپارد. کام ئەسپی هەرە باشی ناوچەکە بوو، بۆیان هێنا. خۆی و پیاوەکانی باشترین جلوبەرگیان لەبەر کرد.

سەرلە بەیانیی رۆژێکیان، لێی سواری ئەسپ بوون و بەرەو ئۆدەمیش کەوتنە رێ. گوندی لەمبەرەوبەری جادەی راوەستابوون و سەیریان دەکردن. دەتگوت پادشا دێتە ئۆدەمیش.

ئەو رۆژە چیی رۆژنامەی ئەزمیر بوو، نووسیان:

بەزەیی و بەخشندەیی بێبڕانەوەی پاشایانە، بەردەوام هەموو رۆڵەیەکی میللەتی گرتووەتەوە و دەگرێتەوە. ئەمجارەش یەکێك لە رۆڵە تاوانبارەکانی ئەم مەملەکەتە، پەنای هێناوەتە بەر قاپییەی پادشایەتی و داوای لێبوردنی کردووە. لێخۆشبوون و چاوپۆشینی پادشای خاوەنشکۆمان ئەویشی گرتۆتەوە و چاخیرجالی مەمەد ئەفە و هەموو هاوڕێکانیشی کەوتبوونەتە بەر سێبەری بێبڕانەوەی گەورەیی و بەخشندەیی بێسنووری پادشایانە و زاتی پیرۆزی خاوەنشکۆمان لەوانە خۆش بووە، و میرزابنووسی تایبەتی خاوەنشکۆ، "عیزەت پاشا" ئەو شانازییە پێ براوە، رەحمەت و بەخشندەیی پادشایانە بە خەڵك رابگەیەنێ. دڵی نەرم و پڕ بەزەیی خاوەنشکۆ، کە تژییە لە بەزەیی و میهرەبانیی بێ برانەوە، قایل نابێ بەندەی پەشیمان و رووڕەش لە دەرگاکەی بڕەتێنێ. بەڵام هەر کەس بیەوێ مەملەکەتەکەمان بشێوێنێ، خراپ دەبینێ و زۆر بە توندی سزا دەدرێ. کەوابوو ئەوەی گوترا، بە هەموو تاوانباران رادەگەیەنرێ، کە بە زووترین کات بێنەوە بەر دەرگای حەزرەتی خاوەنشکۆی دادپەروەر و هانای بۆ بێنێ و لە کانیاوی میهرەبانیی پادشایانەی خۆی پاراو بکا.

والیی ئەزمیر ـ کامیل پاشا

١٢

ئەفە هاتەوە ئاوایی. چەند رۆژێك لە ژووریٚ نەهاتە دەریٚ. هەر پێی نەنایە دەریٚ. کەسیش نەچووە سەردانی. کەس نەیدەزانی خەریکی چییە. ئەفە حاڵەتێکی سەیروسەمەرەی هەبوو. هەمووان بۆی بەپەرۆش بوون. هەر حاجی ئاگای لە هەموو شتێك بوو. بەڵام ئەویش دەترسا بچێتە لای ئەفە.
رۆژێکیان ئەفە جلوبەرگی لەبەر کرد و هاتە دەریٚ. رەنگی بە روخسارییەوە نەمابوو. بەتاقی تەنیٚ لە ئاوایی چووە دەریٚ. لەو رۆژە بەدواوە، بەردەوام ئەوە کاری بوو. خەو و خۆراکی نەبوو. هەر بەتەنیا لە گوندی دەچووە دەریٚ و بە دەشتێدا دەگەڕا. لەخۆڕایی بەملاولادا دەسووڕاوە. جار جارێکیش لە دەم ئاوەکە دادەنیشت و سەری دەخستە نێوان هەر دوو لەپی دەستی و چەند سەعاتان ئاوا دەمایەوە.
رۆژێکیان دایکی لێی تووڕە بوو:
ـ ئەوە بۆ وات لیٚ هاتووە مەمەد؟ هەتا ئێستا ئاوام نەدیتبووی. بەخۆتدا وەرەوە. پیاو نابیٚ ئاوا بیٚ. ئەو ئەدا و ئەتوارانە چین لەخۆتەوە تووتکە سەگ؟ دا قسە بکە بزانم. وەك شێتانت لیٚ هاتووە...
لەو دەمەدا حاجی وەژوور کەوت:
ـ ئەفەی من.
ـ ئەسپەکەم بۆ بێنن.
ئەسپیان هێنا. ئەفە سوار بوو.
ـ کەس بەدوومدا نەیە. بە لینگدان رۆیشت و تازە رۆژ ببۆوە، گەیشتە گوندی "کایا." چووە نێو دیٚ. ئەوانەی دیتیان، بەوانی دیکەشیان راگەیاند. خەڵکەکە زانییان چاخیرجالی هاتووە و لە دەوری کۆ بوونەوە. چاخیرجالی رۆیشت و چووە ماڵی کوێخا. دەمێك بوو یەکتریان دەناسی. یەکەم قسەی ئەوە بوو:
ـ کوێخا ئەفەنی، دەمەویٚ ماڵەکەت بە کریٚ لیٚ بگرم. قایل دەبی؟خۆشت دەچیتە خانووەکەی دیکە.
ـ کوڕە بەسەر چاوم ئەفە. چۆن قایل نابم؟ دەسبەجیٚ چۆلی دەکەین.
ـ تا دوو رۆژی دیکە چۆلی بکە.
ـ دڵنیا بە.
هەستان و دووبەدوو کەوتنە ریٚ. گەیشتنە سەر کانییەکە. کچانی گوند هاتبوون ئاو بەرن. فاتمەشیان لەگەڵ بوو. قژە پڕەکەی کەزیی کردبوو و دەگەیشتە نێو قەدی. کچەکان ئەفەیان پێشانی یەکتری دا. چاخیرجالی وەك گەنجێکی هەژدە ساڵان هاتبووە سەر کانی.
لەپڕ وەخۆ هاتەوە. ئەفەیەك، بەو هەمووە ناو و ناوبانگەوە، لەسەر کانی راوەستاوە. خۆ کوێخاشی لەگەڵە. ئاوڕێکی داوە و ماڵاوایی لە کوێخا کرد:

ـ ماڵاوا کوێخا.

ـ خوات لەگەڵ ئەفە.

سواری ئەسپەکەی بوو و کەوتە رێ.

ئاگری ئەشق لە ناخیدا کڵپەی دەسەند. هەر چوار مانگێك دەبوو، کە بۆ یەکەم جار چاوی بە کچە کەوتبوو و ئاشقی ببوو. زۆر تینی بۆخۆی هێنابوو، بەڵام هەر نەیتوانیبوو لەبیری بکا. هەرجارێکی دەیدی، هەموو گیانی دەکەوتە لەرزین و ئۆقرەی لێ هەڵدەگیرا. یەکەم جار بوو ئاشق دەبوو. شەرمی لەخۆی دەکردز چەند رۆژێك لە ماڵەوە خۆی بەند کردبوو. گەلێ رۆژان بەتاقی تەنێ چوبووە دەشتێ و بیری کردبۆوە. کەچی هەر نەیتوانیبوو ئەو کچە لەبیر بکا. نەیدەتوانی ئەو بەڵایە لەسەر خۆی دوور بکاتەوە.

ئەو یاخییە گەورەیەی دەیتوانی بێبەزەییانە پیاو بکوژێ، ئەو چاخیرجالییەی بە دڵرەقی ناوبانگی رۆیبوو، قایل نەدەبوو، دڵی ئیراز بێشێنێ. دڵی نەدەهات خەفەت بداتە ئیراز. ویژدانی لێی نەدەگەڕا هەوێ بەسەر ئەو ژنە بە ئەمەگەی بێنێ. ئیراز ژنی بوو. دۆستی بوو. زۆر فیداکار بوو. یەکەم ژنی بوو. چیی بەڵا و نەهامەتی و کوێرەوەریی بوو لەسەر چاخیرجالی بەسەری هات و متەقیشی نەدەکرد.

هاتە حەوشە. خۆی لەسەر ئەسپەکەوە فڕێ دا و چووە لای ئیراز:

ـ خۆت سەخڵەت مەکە ئیراز. من خەریك بوو کارێکی خراپم دەکرد. خەریك بووم نامەردیم لە هەقتدا دەکرد. بەڵام دڵم قایل نەبوو. من جگە لەتۆ کەسم ناوێ.

ئیراز:

ـ ئەو قسانە مەکە ئەفە. ئەفەیەکی وەك تۆ، نەك دوو ژن، چواریشی بۆ کەمە. خۆت ئازار مەدە. تۆ چیت پێ خۆش بێ، منیش پێم خۆشەز ئەگەر ئیزن بدەی هەر خۆم دەچم و ئەو کچەت بۆ دەخوازم.

ـ رووت سپی بێ ئیراز. خودا لە منت نەستێنێ. ماوەیەك نەمتوانی بەسەرخۆمدا زاڵ بم.

ئەو ئەفەیەی هەموو شتێکی لەدەست دەهات، ئەو ئەفەیەی وەك ئاوخواردنەوە مەحاڵەکانی دەشکاند، لێرە دەستەوستان کەوتبوو. هەر دەتگوت هێزی لەبەردا نییە. توانای هیچی نەبوو. شەرمی لە لاوازیی خۆی دەکرد. یەکێکی ناردە لای هایم. هایم هات.

ـ وەرە هایم. هانێ ئەوە پارە. خانووەکەی کوێخای کایاکویم بەکرێ گرتووە. هەستە بچۆ ئەزمیر و کەلوپەلی ماڵێ بکڕە. دەبێ هەموو شتێك بکڕی. هەفتەیەکی دیکە دێم و سەیری دەکەم. دەبێ هەموو شتێ ئامادە بێ.

دوای هەفتەیەك لێی سواری ئەسپ بوو و وەك بای شەماڵ رۆیشت. گەیشتە گوندی كایا. هایم دارتاش و بەننای هێنابوو. سەرقاڵی ئیش بوون.

ـ ماندوو نەبی هایاغا.

ـ خودا راوەستاوت بكا ئەفەم.

ئەفە سەیری ژوورەكانی كرد. هایم دەسرەنگین بوو. خانووەكە رێك وەك ماڵی دەرەبەگەكانی ئەزمیری لێ هاتبوو.

ـ باشت سەیر كردن ئەفە؟ بەدڵت بوون؟ بەخوای ماڵی پاشایەكی وەك "نەقیب ئۆغلی"یش ئەوەندە جوان نییە. هایم خۆش سەلیقەیە ئەفە. خۆش سەلیقە.

ئەفە پێكەنی:

ـ هەر بژی هایم. دەستت خۆ بن.

هاتەوە ئاوایی. ردێن سپییەكانی گوندەكەو چەند ئاغایەكی دێهاتەكانی دەوروبەری خڕ كردەوە و بۆ خوازبێنی ناردنییە لای باوكی فاتمە. بەڵام باوكی فاتمە كەیفی بەچاخیرجالی نەدەهات. چۆن دڵی دەهات كچەكەی بدا بە یاخییەك؟

ـ من بچووكتانم، ئاغا. بەڵام كچی نادەمێ. سوور بوون و پێیان داگرت. هەڕەشەیان لێ كرد، هەر بێ فایدە بوو. دەی باشە ئێستا چۆن بەچاخیرجالی بڵێن؟ لەوانەیە لەپڕ تووڕە بێ و زیندەوەر لە كایاكویدا نەهێڵێ و هەمووان بكوژێ و كچەش بە زۆری بەرێ.

ئەو قسانە بێ سوود بوون. باوكی كچە لێی سوور بوو، چاخیرجالی ئەگەر لە سۆی ئەو ئەشق بشمرێ، دەست بۆ كچەكەی نابا. ئەفە كابرایەك نەبوو بەزۆرەملی كچ لە خەڵك بستێنێ. چاخیرجالی زۆر پابەندی بنەماكانی جوامێرییە. باشترین بنەمای جوامێرییش ئەوەیانە، كە ئەفەیەك، هەرگیز دەست بۆ ناموسی كچ و ژنی خەڵك نابا. ئەفە، هەرگیز تەماح لە ناموسی كەس ناكا. تەنانەت ئەگەر تفەنگچییەكیشی كەرێتی بكا و دەست بۆ ناموسی خەڵك بەرێ، ئەفە دەیكوژێ. چاخیرجالی خۆی پاسەوانی ناموسی خەڵك بوو. باوكی فاتمەش باش ئەوەی دەزانی.

چاخیرجالی كە زانییەوە باوكی كچە قایل نییە، وەك شێتی لێ هات. بەڵام چیی پێ دەكرا؟ چیی لە دەست دەهات؟ كابرا كچی خۆیەتی و نایدا. دانیشت و نامەیەكی تێرو تەسەلی بۆ باوكی فاتمە نووسی. هەڕەشەی ئەوەی لێ كرد كە دەیكوژێ و گوندەكەشیان دەسووتێنێ و خاكی بە توورەكە دەكێشێ.

هایم ئەفەنی نامەکەی برد و دایە باوکی کچە. بەڵام ئەو هەر گوێشی بە نامەکە نەبزووت. تەنیا ترسێکی لێ نیشت و ئەو رۆژە گوندەکەی بەجێ هێشت. لە پێشدا چووە "تیرە" و دوایی چووە ئەزمیر. پەیامێکیشی بۆ چاخیرجالی نارد:

ـ من لە ئەزمیرم. جا ئێستا ئەوە خۆت و گوند و کچەکەم. ئەگەر دەتوانی، برۆ بە زۆرەملی کچەکەم بەرە. چیت پێ خۆشە بیکە. من ئەزمیر بەجێ ناهێڵم و ناشگەڕێمەوە ماڵەکەم. ئەگەر دەتەوێ بە زۆرەملێ زەماوەند لەگەڵ کچەکەم بکەی، کەیفی خۆتە بیکە. بەڵام من قایل نیم...

چاخیرجالی نەیدەزانی چ جوابێك بەو نامەیە بداتەوە. باوکی فاتمە کاری خۆی کردبوو. هەموو رێیەکانی لێ گیرابوو و خۆی دەستەوستان لە کایاکوی مابۆوە. بڕوای نەدەکرد، رۆژێك ئاوا دەستی لە کووپە بگیرێ و غرووری شکابوو. چەند نامەیەکی ناردە ئەزمیر. پارەی نارد و هەڕەشەی کرد. بەڵام کابرا لە کەری شەیتان نەدەهاتە خوارێ.

چاخیرجالی تەواو داما. وەك شێتانی لێ هات. چیی ردێن سپی و دەمڕاستی کایاکۆی هەیە، هەمووی خڕکردنەوە و لە ژوورێکدا بەندی کردن. زۆربەی هەرە زۆریشیان خزم و کەسی فاتمە بوون. پێی گوتن:

ـ لە ئاغا محەمەدی باوکی فاتمە راسپێرن، بێتەوە. هەتا نەیەتەوە بەرتان نادەم. هەموو رۆژێ هەندێ نان و قومێ ئاو نەبێ ناتاندەمێ. ئەگەر دڵنیاش بم نایەتەوە، هەمووتان دەکوژم و دەچمەوە چیا.

ردێن سپییە بەندکراوەکان، نامەی پڕ لە هەست و سۆزیان بۆ باوکی فاتمە نووسی. بەڵێن و گفتیان دایێ. لەبەری پاڕانەوە. بەڵام ئەو شتانە دڵە رەقەکەی ئەویان نەرم نەکردەوە. داوایان لێ کرد، نەهێڵێ لەبەر خاتری کچێك، ئەو هەمووە خەڵکە بکوژرێن و گوندەکە بسووتێنریچ. بەڵام کابرای کەللە رەق لە کەری شەیتانێ نەهاتە خوار.

ماوەیەك لە ئەزمیر مایەوە و دوایی هاتە تیرە. خەریك بوو پێی دەچەقاند. خۆی بەسەر چاخیرجالیدا هەڵدەکێشا و قەڵسەی لێ دەگێڕا. بە هاتنی بۆ تیرە، لە راستیدا بە چاخیرجالیی دەگوت:"هیچ لێت ناترسم. کچەکەشمت نادەمێ. جا چیت لە دەستت دێ، مەپرینگێوە."

هەفتەیەکی خایاند و هەروا ساغ نەبوونەوە. ئیراز کە دەیدی، ئەفەکەی داماو و سەرلێ شێواوە، لە هەمووان پتر ئازاری دەچێشت. قسەی لەگەڵ کەس نەدەکرد و خۆی لە هیچ کارێك نەدەگەیاند. شێواوییەکەی ئەفە خەریك بوو دەیکوشت. کە بیستییەوە باوکی چکە هاتووەتە تیرە، ئیتر خۆی پێ نەگیرا. بەبێ ئەوەی کەس بدوێنێ، دەمانچەکەی لە قەدی دا و سواری ئەسپ بوو و راستەوڕێ بەرەو تیرە تاوی دا. لە رێگایە بەخۆی دەگوت:"دەچم و ردێنی ئەو کافرە بێدینە دەگرم و دەیکوژم. دەڵێم، نامەرد، تۆ لە ژیانتدا پیاوێکت دیتووە هێندەی چاخیرجالی مەرد بێ؟ من ژنی چاخیرجالیم. تۆ منت پێ چییە؟

پێت وایە منیش ژنێکم وەك کچەکەی خۆت؟ هەزاری وەك کچەکەی تۆ بە قوربانی تاڵەموویەکی سەری چاخیرجالی. باشە لەوەتی ئەو شاخانە شاخن، پیاوێکی وەك ئەفەی منیان بەخۆوە دیوە؟ لەبری ئەوەی خۆشحاڵ بی و بە دوو دەستان کچەکەتی پێشکەش بکەی، رادەکەی نامەردی رۆژگار؟ من ژنی چاخیرجالیم. تێگەیشتی بێدین؟"

زۆر باش دەزانم چۆنی بدوێنم ئەو نامەردە. پەلە مەکە با دەستم پێی رابگا بەو کافرە. جا دەزانم چیی بەسەر دێنم."

چووە ماڵی ناسیارێکیان. ئەسپەکەی لەوێ بەجێ هێشت. لە تووڕەییان دەلەرزی. خاوەن ماڵ خولقی کرد:

ـ فەرموو ئیراز خاتوون. تاوێ بحەسێوە.

بەڵام ئیراز رانەوەستا. بە پەلە هاتە دەرێ. هەموو شوێنێك گەڕا. باوکی فاتمەی لە ماڵێك دۆزییەوە. بەرۆکی گرت و رایکێشا ژوورێك:

ـ جوان سەیرم بکە ئاغا. من ئیرازم. ژنی چاخیرجالی. جوان گوێ بدەیە بزانە دەڵێم چی. بیستوومە تۆ نامەردی دەکەی و کچەکەت نادەیە ئەفە. ناهێڵم ئەفە لە هەمبەر نامەردی وەك تۆدا دەستەوستان بێ. هەتا زووە بچۆوە گوندەکە و کچەکەت بدە بە چاخیرجالی. ئەگینا من و تۆ لێکی دەردەکەین و لەتوپەتت دەکەم. ئەفە ناتوانێ بتکوژێ، بەڵام من دەتکوژم. چیشت کردووە تا ئێستا، ئیتر بەسە. نە ئەفە ئاگادار و نە هیچ کەسیش دەزانێ من هاتوومە ئێرە. دەگەڕێیەوە کایاکۆی... تێگەیشتی؟ ئیتر نامەردی بەسە. بەکەسیش نالێی منت دیتووە. من ناهێڵم ئەفە لای تۆ بشکێ و بچووك بێتەوە. تێگەیشتی ئاغا؟ ئەفە پێی شەرمە بێ و لەسەر کچێك تۆ بکوژێ. شوورەییە بۆ وی. بەڵام من بتکوژم، شانازییە بۆم. جا ئێستا پەلە بکە. زۆر خێرا بچۆوە ئاوایی و بە دڵی خۆت کچەکەت بدە چاخیرجالی.

چاوەڕێ نەما وەڵام وەرگرێتەوە. هاتە دەرێ و بەپەلە گەڕاوە. سواری ئەسپەکەی بوو و لینگی دا. خۆر ئاوا نەببوو کە گەیشتەوە ئایاسۆرات.

بۆ سبەینێکەی هەمووان دیتیان باوکی فاتمە هاتەوە ئاوایی و هەمووانی ئاگادار کردەوە کە ئامادەیە کچەکەی بدات بە چاخیرجالی و بە گیان و دڵیش قایلە بەو زەماوەندە. زیندانییەکان بەر بوون. بوو بە ئاهەنگ و شایی. ئاغا محەمەد لەگەڵ چاخیرجالی ئاشت بۆوە و گوتیشی زۆری خۆش دەوێ. ئاهەنگی زەماوەندەکەش خۆی گێڕای. شانازییشی پێوە دەکرد، کچەکەی داوەتە پیاوێکی وا. ئیرازییش هاتبۆوە شاییەکە. هەمووان سەریان سووڕ مابوو.

چاخیرجالی بوو بە زاوا.

١٣

ماڵەکەی چاخیرجالی ببووە میوانخانەی حکوومەتی. چاخیرجالی فەرمان دەردەکا. ناهێڵێ ناهەقی بکرێ و دەستی هەژاران دەگرێ. ئەگەر خۆشی لەدەستی نەیە، فەرمان دەدا دەوڵەمەندەکان کۆمەگی هەژاران بکەن. ماڵێکی تازەشی لە ئایاسۆرات بۆ خۆی دروست کردووە. ماڵێکی گەورەی وەك ماڵی بەگەکان.

هەر لەو کاتەدا، چاخیرجالی چاوی بە ژنەنەراڵێك و رۆژنامەوانێکی ئیتالیایی کەوت. ئەوان لە دیتنی سەریان سووڕ ما. ئاخۆ ئەوە هەر ئەو یاخییە سامناکەیە، وا لە هەموو ئەورووپادا باسی دەکەن؟ چاخیرجالی پیاوێکی بەژن و باڵا مامناوەندی و تۆزێ لاواز بوو. زۆریش بە ئەدەب بوو. لە حاڵێکدا ئەوان چاوەڕوانییەکی دیکەیان هەبوو. ئەوان پێیان وابوو، بەسەر دێوەزمەیەکدا دەکەون. کاتێ دیتیان ئەو کابرایەکی بەژن و باڵا مامناوەندی و بەئەدەبە، واقیان وڕ ما.

رۆژنامەوانە فەرەنسی و بەریتانییەکانیش هاتنە سەردانی. چاخیرجالییش بەو دیدارانە شاد دەبوو و بەخۆی دەنازی و پیاوەکانی رادەسپارد، هەواڵی ئەو چاوپێکەوتنانە بە هەموو ناوچەکەدا بڵاو بکەنەوە.

دەیەویست زەوییەکی کشتوکاڵیی گەورەش لە "میلاس" بکڕێ. قەول وابوو لە پێشدا پارەکەی بدا. نیگەرانی دوارۆژ بوو. نەیدەویست منداڵەکانیشی تامی هەژاری بچێژن.

دوای ئەوەی چاخیرجالی لە چیا هاتە خوارێ، دیسان چیاکان پڕ بوونەوە لە یاخی ورد و درشت. ئەودەمەی ئەو لە چیا بوو، ئەوان نەیاندەوێرا توخنی چیا و کەژ بکەون. ئێستاش کە هاتووەتەوە دەشتێ، ئەوان لە دەشتێ خۆ راناگرن. ژمارەیەکی زۆر لەو یاخییانە دوژمنی قەستەسەری چاخیرجالی بوون. ئەو یاخییە ورد و گەورانە، چەرمەسەرییان تووش دەکرد. دۆست و هەڤاڵەکانیان ئەشکەنجە دەدا. ئەو ئاغایانەی لەگەڵی دۆست بوو، ئەوانەیان دەرفاند و دەیانبردنە چیا و داوای پارەیان لێ دەکردن. لە راستیدا قەڵسەیان لە چاخیرجالی دەگێڕا. بەڵام ئەو هیچی لەدەست نەدەهات. نەیدەتوانی راویان بنێ و بکەوێتە شوێنیان. لەبەر ئەوەی راونانی یاخییە راکردووەکان کارێکی بەجێ نەبوو. لەوانەبوو زۆر سووك و سانا بکەوێتە بۆسەیانەوە و بیکەن بە قوربانی فیشەکێك. ئەفە زۆر ناڕەحەت بوو. بەڵام زۆری نەبرد، رووداوێکی تازە ئەوەندەی دیکە ناڕەحەتی کرد. رۆژێکیان لەگەڵ چەند دەرەبەگێکی ناوچەکە، چووبوونە لای ئاشی. خواردیان و خواردیانەوە و رایانبوارد. هەموو هاوڕێیەکانی نیشانەشکێنی باش و ئەنگێوە بوون. دایاننا بیکەنە کێبڕکێی نیشانەداکردن.

کێ دەبوو دەست پێ بکا؟ دەی خۆ دیارە. دیارە، چاخیرجالی دەبێ دەست پێ بکا. هێلکەمریشکێکیان بۆ داکرد. چاخیرجالی سێرەی لێ گرت. زۆر لەخۆی دڵنیا بوو. تەقەی کرد. فیشەکەکەی لە بن هێلکەکە

دا و تەپوتۆزی هەستاند. چەند فیشەکێکی دیکەشی پێوەنا هەر نەیئەنگاوت. ئارەقەی کردبوو و سوور هەڵگەڕابوو.

یەکێك لە ئاغاکان گوتی:

ـ لەوانەیە دەمانچەکەت کۆنە بێ ئەفە.

ـ نەوەڵڵا زۆریش نوێیە.

ـ دەی دیارە دەمێکە تەمرینت نەکردووە.

ـ دوو مانگە دەستم بۆ چەك نەبردووە.

ـ کوڕە تاقە یەك رۆژ تەقە نەکەی، جێی خۆت ناگرییەوە. من خۆم هەموو رۆژێ چەند جاران تەمرین دەکەم.

ئاغا دەمانچەکەی هەڵکێشا و تەقەی کرد. هێلکەکە پەرش و بڵاو بوو.

ئەفە:

ـ ئای دەستخۆش ئاغا. قسەی تێدا نییە.

بەڵام ئاگرێك لەدڵیدا نێڵەی دەهات. کە ئەفە ئاوای بەسەر بێ، ئیتر مەرگ بەردەرگای پێ گرتووە. یانی دیسان ناچار دەبێ بچێتەوە شاخ؟ ئەو هەمووە حەسانەوە و هێمنییە... پارە، ناوبانگ... ژیانی بێ ترس... ژیانی مرۆڤانە... زۆر باشە. بەڵام پێگە راستەقینەکەی لەدەست دەکا. کەژ و کۆ دیاری دەکەن کێ پیاوە. ئەو جۆرە ژیانە بۆ ئەو مانای نەبوو. بەڵام زۆری کەیف بە چیا و کەژیش نەدەهات. زۆر تەمبەڵ و تەوەزەل ببوو.

شتێکی دیکەش ئەوی لە ژیان بێزار دەکرد. چیا پڕ ببوو لە یاخی. بەڵام یاخیی چۆن؟ هەر هەموو جەردە و دز بوون. هیچ کامیان وەك چاخیرجالی نەبوون. کار و پیشەیان ئەوە بوو، پارە لە ئاغاکان وەرگرن و بە ئەمری ئەوان هەژاران تاڵان بکەن و ئازاریان بدەن. زۆربەشیان پیاوێکی بەشەرەف نەبوون.

خەڵکی ئۆدەمیش تۆمارێکیان ئیمزا کۆکردەوە. خەڵك لە دەست یاخییەکان وەزاڵە هاتبوون. وەزگیاندابوو. خەڵك ئیسحەتیان لێ هەڵگیرابوو. دەهاتن و سکاڵایان دەکرد و لەبەر ناوەند دەپاڕانەوە دیسان تاقمی راوەدوونان پێك بێننەوە و "قەرەسەعید پاشا"ش بکەنەوە فەرماندەیان. سەعید پاشای لەخۆبایی کە پێشتر هیچی لە راوەدوونانی چاخیرجالی وەگیر نەکەوتبوو و بەچۆکدا هاتبوو و پۆرتی شکابوو، هەر ئەو شکانەش وای لێ کردبوو هەست بکا سووکایەتیی پێ کراوە، ئەو ئەسپاردەیەی قەبووڵ کرد و هاتە ئەزمیر.

بە لێبوردن دەستی پێ کرد: هەموو یاخییەکان دەتوانن لە ماوەی دە رۆژاندا دەتوانن خۆیان بەدەستەوە بدەن و لێخۆشبوون بیانگرێتەوە. ئەگینا حکوومەت دەتوانێ قۆڵبەستیان بکا.

هەر واش بوو. ژمارەیەکی زۆر لەو یاخییانە هاتنەوە و خۆیان بەدەستەوە دا. ئەو خۆبەدەستەوەدانە وای لە سەعید پاشا بکا، پتر بەخۆی بنازێ و متمانەبەخۆی بکاتەوە.

چاخیرجالی لەوەتەی لێی خۆش ببوون، چەکەکەی هەر راگرتبوو. دۆست و هەڤاڵەکانیشی هەر چەکدار بوون. بۆ خۆی حکوومەتێکی جودای پێك هێنابوو. ئەو کارە بۆ قەبووڵکردنێ نەدەبوو. ئەویش دەبوو وەك هەموو هاونیشتمانییەکی دیکە، بەبێ چەك بێ و بچێ. خۆشی دەبێ ئەوە قەبووڵ بکا.

بەپێی لێکۆڵینەوەکانی سەعیدپاشا، چاخیرجالی ناچار بوو پێ مل بێ. ژنی هێناوە. ژنەکەی زۆر خۆش دەوێ. ماڵێکی تازەی دروست کردووە. خەریکە زەویی کشتوکاڵی دەکڕێ. ئیتر ئەستەمە دەست لەو ژیانە ئاسوودە و هێمنە بەربدا و بچێتەوە شاخ.

بەپێی ئەو بیر و فکرانەی خۆی، نامەیەکی بۆ چاخیرجالی نووسی:

جارێکی دیکە بەپرسیارەتیی راوەدوونانی یاخییەکان بەمن ئەسپێردراوەتەوە. پادشای دادپەروەرمان وای ویستووە، کۆتایی بە یاخیگەری و سەرەڕۆییەکان بێنین و هەموو میللەت لە هێمنی و ئاسایشدا بژین. لەو بارەیەوە هەموو تەگبیرێك کراوە و ئەمری پادشایەتییش دەرچووە. ئیتر ئیزن نادرێ ژمارەیەك خەڵك، ژیان لە مەملەکەت تاڵ بکەن. جا لەبەر ئەوەی فەرمانی چەککردنی شەلات و تێکدەران پادشا خۆی دەریکردووە، کەوابوو داوا لە جەنابت و خەڵکەکەی دیکەش دەکەین، چەکەکانیان بێننەوە و رادەستمانی بکەنەوە و وەك جاری جاران بەر لێخۆشبوون و بەزەیی پادشایانە بکەونەوە.

فەرماندەی تاقمی راوەدوونانی تێکدەران

سەرهەنگ سەعید

چاخیرجالی کە نامەکەی خوێندەوە، هەر زۆری پێ سەیر بوو. تفەنگچییەکانی لە دەوری خۆی کۆ کردەوە. جارێکی دیکەش دەقی نامەکەی بۆیان خوێندەوە و ئەوجار گوتی:

ـ چەکەکانمان نادەینەوە حوکمەت.

ـ نایدەینەوە ئەفە.

ـ هەر سبەینێ دەچینەوە چیا.

دەچینەوە ئەفە.

لە نێوان ددانە چیڕکردووەکانییەوە، تفێکی کرد و گوتی:

ـ هەر ئەوێ ڕۆژێ دەبوو ئەو نامەردە بکوژم. هەرچۆنێك بوایە دەبوو بیکوژم.

ـ عوسمانی بابیشت بێ، نابێ متمانەی پێ بکەی. بتمێنێ جەنابی سەعید پاشا. دیسان یەکتر دەبینەوە.

جا ئەو نامەیەی بۆ نووسی:

"پیاو ئەگەر پیاو بێ، قەت چەکەکەی دانانێ. ئەگەر پیاوی وەرە و لێمی بستێنە."

چاخیرجالی مەمەد

کەڕەی بەیانی بوو. تاو خەریك بوو لە پشت چیای بێش بارماقەوە دەهاتە دەر. ئەستێرە یەك لەدوای یەك بزر دەبوون. پەڵە هەورێکی سپی لەبەر تیرێژی خۆر دەدرەوشایەوە. لە ئاوایی هاتنە دەرێ. ئەفە سەری دانواندبوو. قسەی نەدەکرد. دڵی پڕ بوو. باشە بۆ دەستیان لە بەرۆکی بەرنەدەدا؟ چەندی پێی کرابوو، دەستی هەژارانی گرتبوو. زاڵم و ملهۆڕانی کوشتبوو. چییان لە گیانی دەویست؟ بە لەبزێکی تاڵەوە گوتی:

ـ قەرزێکمان لەسەر حاجی . لەبیرتە؟

ـ نەخێر ئەفەم. لەبیرم نییە قەرزباری کەسێك بین.

ـ لەسەرمانە حاجی. قەرزباری یەکێکین.

ـ کام قەرز ئەفە؟

ـ کە لە زیندانێ بووین، لەوێ کابرایەك بیستبووی، ژنەکەی مێردی بە براکەی کردووە. هەر ئەو کابرایەی شێت ببوو و قسەی لەگەڵ کەس نەدەکرد... تا ئەمڕۆ سەرقاڵ بووین و هیچ بیرمان لەو کابرایە نەکردبۆوە. ئێمە قەرزباری ئەو پیاوەین و دەبێ قەرزەکەی بدەینەوە.

ـ بەڵێ ئەفەم. دەبێ بیدەینەوە.

ـ حاجی!

ـ فەرموو ئەفەم.

ـ باشە ئەگەر ئێستا من ئەو بێناموسە ورد ورد بئەنجنم، کارێکی خراپ و نادادپەروەرانەم کردووە؟

ـ نەخێر ئەفەم. ئەوە ئەوپەڕی دادپەروەرییە.

ـ ژنی بەندییەك... ژنی مەلێکی دیلی قەفەز... زیناحێ دەکا حاجی. ئەویش لەگەڵ کێ؟ لەگەڵ برا نامەردەکەی مێردەکەی. دەبێ کارێکی خێر بکەین. بەر لەوەی بچینەوە شاخ، دەبێ ئەو کارە خێرە بکەین. خۆ گوندەکەیان دەزانی حاجی؟ ناوی ئەو ژنە و کەڵەگا نامەردەکەشی دەزانی؟ ئەگەر نازانی خێرابە و فێریان بە.

ـ دەزانم ئەفە. چما دەکرێ ئەو جۆرە شتانە لەبیر بکەی؟

ـ ڕێك دەچینە سەریان حاجی.

سیوادی بەیانیی سبەینێ، گەیشتنە گوندی گۆڕین. هەڵیانکوتایە سەر ماڵی کابرا زیندانیکراوەکە و براکەی و ژنەکەیان گرت.

ئەفە ئەمری کرد:

ـ کۆتەرە دارێکی گەورە بێنن و لەو نێوەڕاستەی دابنێن.

هێنایان. ژنە و کابرا زەندەقیان چوبوو و وەك مێژۆکە دەلەرزین. دێهاتییەکانیش هەروا بەچاوی لە ژێللاهاتۆوە سەیری ئەفەیان دەکرد. کەس مەتەقی لێوە نەدەهات. ئەفە رووی کردە دێهاتییەکان:

ـ یەکێك ژنی براکەی خۆی هەڵخەڵەتێنێ و لەگەڵی بنوێ، دەبێ چ سزایەك بدرێ؟ دەبێ چۆن تۆڵەی لێ بکرێتەوە؟

دیسان هەموو بێدەنگ دەبنەوە.

ـ کابرای لێقەوماو لە زیندانێ ئەوە دەبیستێتەوە و شێت دەبێ. هەر ئێسك و پرووسکی لێ دەمێنێتەوە. لە شەرمان سەری هەڵنایێ چاو لەکەس بکا. سزای ئەو ژن و پیاوە چییە؟

دێهاتی وەك بەردێك، مەتەقیان لێوە نایە.

ـ ئەو نامەردە لەسەر ئەو کۆتەرەدارە راکێشن. تۆ بەو باسك و دەستانەت ژنی براکەتت لە باوەش دەگرت؟ پیلی ببڕن.

لە بن بنەوە پیلی دەپەڕێنن.

نۆرەی ژنەکە بوو لەسەر کۆتەرەکە رایکێشن. رایدەکێشن. فرمێسکان هەڵدەوەرێنێ و بە دەنگی بەرز دەپاڕێتەوە:

ـ نەکەی ئەفەم. بە قەرەواشت بم. دەبمە خاکی بەر پێت ئەفە. کوڕە لەسەرت گەڕێم ئەفە. وەرە و لێم خۆش بە.

ـ چما ژنی بەندییەکی داماوی کاری وا دەکا؟ ئەو سەرە چەپەڵەی بپەڕێنن.

سەری ژنە دەپەڕێنن.

گوندی دەڵێی رەق هەڵاتوون. هەر سەیر دەکەن. دەڵێ بوونەتە بەرد. کەس لە تەرمەکان ناچێتە پێش.

ئەفە:

ـ کاتی نوێژە.

تفەنگچی دەردەپەڕن و خێرا بەرماڵێك دێنن و دێن لەسەر پەینەکە رایدەخەن. ئەفە نوێژەکەی دەکا و دوعاکانیشی دەکا. گوندی جارێ سەیری ئەفە و جارێ سەیری تەرمە لەخوێن شەڵاڵەکان دەکەن.

ئەفە لە نوێژ دەبێتەوە. تفەنگچی لە دەوری خۆی کۆ دەکاتەوە و بەبێ ئەوەی لەبزی دەلەبزی دێهاتییەکان بگەڕێ، دەڕوا.

سەعید پاشا کە نامەکە دەخوێنێتەوە، لە داخان شێت دەبێ. ئەو نامەیە یانی چی؟ هەرچۆنێك بێ دەبێ ئەو چاخیرجالییە بگرێ. زۆر ناخایەنێ، هەواڵی تازەترین کوشتاری چاخیرجالی دەبیستێتەوە. سەعید پاشا هەموو جەندرمەکانی کۆ دەکاتەوە و بەرەو ئەو گوندە دەچێ وا جەنایەتەکەی تێدا کراوە. دەوراندەوری گوندەکە گەمارۆ دەدا. بەڵام چاخیرجالی بووەتە باڵندە و فڕیوە.

سەعید پاشا شێلگیرانە بڕیار دەدات چاخیرجالی لەکۆڵ بکاتەوە. هۆردووە گەورەکەی دەجووڵێنێ و چەند رۆژان بە دوای چاخیرجالیدا دەگەڕێ، بەڵام شوێنپێی نادۆزێتەوە. چاخیرجالی دەڵێی بووەتە ئاو و زەوی هەڵیمشتووە. نییە کاکە نییە. چاخیرجالی دیار نییە. جەندرمەی سەعید پاشا بەزەییان بەکەسدا نایەتەوە. پۆل پۆل دێهاتی و شوان و عێلاتی دەگرن. هەتا دەبزوون هەر لێیان دەدەن. بەڵام کەس ئامادە نییە بچووکترین سەرەداو لە چاخیرجالی بدەنە دەستیان. متەقیان لێوە نایە. کە قسەش دەکەن، شوێنەونکە دەکەن. سەعیدپاشا لە شەکەتی و سەرلێشێواوی بەولاوە هیچی پێ نابڕێ.

سەعید پاشا بەشوێن حەشارگەکاندا دەگەڕێ. بەڵام وا دیارە هیچ کام لە گوندی و رەوەندەکان چاخیرجالییان لە ماڵی خۆیاندا نەشاردووەتەوە. لە راستیدا هەموو ماڵێك حەشارگەی چاحیرجالییە. بەڵام کەس نازانێ حەشارگەی راستەقینەی ئەو لە کوێیە. خەڵك بە عالەمی ئاشکرا پشتیوانی لە چاخیرجالی دەکەن. کەس کەیفی بە حکوومەت نایە. خەڵك هەر هەمووی دژی حکوومەتن. چاخیرجالی شوێنەکەی قایمە. کەس ئامادە نییە خیانەتی پێ بکا.

هۆردوویەکی گەورەی عوسمانی هەموو کێوپارە و بن رەوەز و گابەردان لە کابرایەك دەگەڕێ و هیچیشی پێ ناکرێ. هۆردوویەکی گەورە. فەرماندەکەشی پیاوێکی ئازا و لەخۆباییە. پاشایەکی لووتبەرز....

١٤

دوای ئەو ڕووداوانە چاخیرجالییش ڕووی کردەوە چیا. جێیەکەی ئەمین بوو. گوندێکی بچووك بوو لە نێو ڕەوەزەکاندا. خەڵکی گوندەکانی دەوروبەر زۆریان خۆش دەویست. ژن و پیاو و گەورە و بچووك، هەر هەموو ئامادە بوون خۆی بەقوربانی بکەن. لەوەتەی بەردی بناغەی ئەو گوندە دانرابوو، پیاوی وا باشی بەخۆوە نەدیتبوو. نە حکوومەت و نە یاخی و نە ئاغاکان هیچیان وەك چاخیرجالی باش نەبوون. هەر هەموویان کەڵەگاییان لە دێهاتییەکان دەکرد. هەر ئەفە پێشی ناهەقی و زوڵمی دەگرت و یارمەتیی خەڵکی دەدا. ئەفەیان زۆر خۆش دەویست. دەیانپەرست.

چاخیرجالی کە دەچووە ئەو گوندانە، بەبێ خۆپاراستن و پاسەوان دەچوو. زۆر خاترجەم و ئاسوودە بوو. ئەگەر حکوومەت هەموو خەڵکی ئەو گوندانە بگرێ و ئەشکەنجەیان بدا، ئەگەر هەمووشیان لەناو بەرێ، دیسان ئەفەی خۆیان پێوە ناکەن. لە بن ئەشکەنجەدا دەمرن و قسە ناکەن. هەم حکوومەت و هەم چاخیرجالییش دێهاتییە هەژارەکانیان تاقی کردبۆوە، سەدان پیاویان دابووە بەر قەمچی. بەند کرابوون، بەڵام هیچ کامیان چاخیرجالییان پێوەو نەکردبوو.

ـ لە کوێیە؟

ـ لەو دەوروبەرانەیە. بڕۆن و بیدۆزنەوە. ئەگەر پیاون وەشوێنی کەون با بتانگرێ و دایکتان بگێ...

ـ لەکوێیە؟

ـ لە پشت ئەو ڕەوەزانەیە.

ئەو شوێنەی پیرەپیاوەکە پەنجەی بۆ ڕاداشتبوو، گەمارۆ دەدرێ. هەمووی سەنگ و سووژن دەدەن، بەڵام هیچ شوێنپێیەك دیار نییە.

ـ ئەدی کوانێ مامە گیان؟ تۆش درۆت کرد. پیرەپیاوە تەریق نابێتەوە:

ـ وەرن بچینە ئاوایی. لەوێ هەمووان دەزانن چاخیرجالی لە کوێیە. بستەمنداڵێکیش شوێنەکەی پێ دەزانێ. دڵنیابن شوێنەکەیتان هەر پێ دەڵێن.

ئەو پێداهەڵگوتنانەی پیرەپیاوەکە، جەندرمەکان بەرەو گوند پەلکێش دەکا. گوندی دەگرن و لە منداڵی حەوتساڵانەوە تا حەفتا ساڵانە دەیاندەنە بەر قەمچی.

ـ چاخیرجالی لە کوێیە؟

ـ نە دیتوومانە و نە دەیناسین.

ـ ڕایکێشن.

ڕایدەکێشن. ئەوەندەی تێهەڵدەدەن، خوێن دەڕشێتەوە.

ـ نایناسم.

ـ لە ژیانمدا نەمدیتووە.

خەفتەیەکی تەواو زوڵم لەو خەڵکە دەکەن. تێیان هەڵدەدەن.ماڵیان دەسووتێنن. بەڵام دێهاتی متەقیان لێوە نایە. جەندرمە ماندوو و شەکەت و دەست لە گونان درێژتر، گوندەکە بەجێ دێڵن. بەڵام چاخیرجالی لەسەر ڕێ بۆسەی بۆ داناونەتەوە. هەر هەموویان دەکوژێ.

ئەفە دوو ڕۆژ بێدەنگ بوو. سێهەم ڕۆژ بانگی حاجیی کرد:

ـ دەبێ گەمەیەك بەو سەعیدپاشایە بکەین. شاخ بە چاخ دەیگێڕین. وای لێ دەکەین سەری لێ بشێوێ. وای لێ دەکەین، ئەو شیرەی لە مەمەکی دایکی خواردوویەتی، بیهێنێتەوە.

ـ هەقتە ئەفە.

ـ جا ئێستا دەزانی دەبێ چ بکەین؟

ـ فەرموو ئەفە.

ـ هەر لێرە دەمێنینەوە. مانگێك، دوو مانگ. سێ مانگ. جێیەکەمان ئەمنە. هۆردووی عوسمانی قەت ناتوانێ بێتە ئێرە.

ـ ناتوانن بماندۆزنەوە.

ـ بشماندۆزنەوە، زۆر گرنگ نییە حاجی. ئێمە لێرە دەتوانین بەرنگاریان بینەوە. دەتوانین فەوجەکەیان بە یەك ڕۆژ لەناو بەرین. دواییش دەتوانین رابکەین و بچینە شوێنێکی دیکە. هیچ فەوجێك ناتوانێ ئەوەندە هەڵکشێ بەرەو سەر.

ـ ناتوانێ ئەفەم.

دەتوانین ساڵێکی رەبەق لێرە بمێنینەوە. دەبێ سەگ بە حەوشەیەك بەو سەعیدپاشایە بکەین. وای لێ بکەین ژیانی لێ تاڵ بێ.

ـ تێگەیشتم ئەفە.

ـ جا ئەمجار وا دەکەین حاجی. هەر یاخییەك لە چیایە و چیی قاچاخچیی دەشتێیە، هەر هەموو چاخیرجالین. خۆ دەزانی دەڵێم چی حاجی؟

ـ دەزانم ئەفە.

ـ ژمارەیەك لە گەنج و مێرمنداڵی گوندەکان بانگ بکە بێنە ئێرە. دەبێ منداڵی چاوقایم و نەترس بن. هەر یەکێکیان ترسنۆك بێ، سەرمان بەفەتەرات دەچێ. لە حەشارگە و عێلاتییەکانیش راسپێرە. ئەوانیش دەبێ بەپێی نەخشەکە بجووڵێنەوە. دەبێ هەموو یاخی و قاچاخچییەکان بە ناوی چاخیرجالییەوە

بناسێنن و جەندرمەکان وەشوێن یاخییەکان بخەن. لە ماوەی سێ ڕۆژاندا، حاجی گەنجە چاونەترسەکانی گوندەکانی دەوروبەری هەڵبژارد. تفەنگچیەکانیش بە جلوبەرگی رەشماڵ نشینەکان و گوندی ئۆدەمیش و تیرە و ئایدینەوە چوون و نەخشە نوێیەکەیان بە گوندییەکان ڕاگەیاند.

١٥

قەرەسەعید پاشا، دڵی خۆش بوو. زیاتر لەخۆی رادەدیت و بەخۆیدا دەپەرموو. هەموو دێهاتییەکان و تەنانەت ئەوانەی ماڵەکانیشیان پەناگەی چاخیرجالی بوو، هاوکارییان دەکرد. هەر هەمووان بەشوێن چاخیرجالییەوە بوون. هەر ئەوەندە بەس بوو دەوەنێك بجوولێ. بەردێك خلۆر بێتەوە یان فیشەكێك بتەقێ، بۆ ئەوەی دەسبەجێ هەواڵەکەی پێ بگاتەوە. دیار بوو چاخیرجالی ئەجەلی هاتبوو، چونکە هەموو خەڵکەکە دژی بوون. بۆ هەموو شوێنێ بەدوویەوە بوون. ئەمڕۆش نەبێ، سبەی. ئاخرییەکەی لە داو دەکەوێ.

رۆژێکیان هەواڵیان هێنا، ئەوە چاخیرجالی لە فلانە کێوە.

سیخوڕ:

ـ هەموو گوندەکەی ئێمە وا دەڵێن. چاخیرجالی هاتووە. لە دەم کانییەکە دانیشتووە. لە یەکێ لە حەشارگە کۆنەکانی دانیشتووە و خەریکە بەرخ دەبرژێنێ. کەس نازانێ ماڵی کێی هەڵناوە. ئەمشەو لە دەم کانییەکە دەمێنێتەوە.

چاخیرجالی کە دەستی بە یاخیگەری کرد، لە شوێنە ئەمنەکانی چیاکاندا، گەلێ حەشارگەی دروست کرد. لەسەر هەر گرد و زینوێ و مەلانەیەك، حەشارگەیەك دروست کرا.

قەرەسەعید پاشا، یەکەم هەلی خۆی بەدەست هێنابوو. تەلەگرافی نارد بۆ ئەزمیر و ئایدین و پێی راگەیاندن، چاخیرجالی رێی راکردنی لێ گیراوە. یەکەم دەستەی جەندرمەکانی نارد. بەدوای ئەوانیشدا دووەم دەستە و سێهەم دەستە. ئەوجار هەستا و سەربازەکانی برد و شوێنەکەی گەمارۆ دا. کەژ و کۆ پڕ بوون لە سەرباز. خۆبەخشە ئەڵبانیاییەکان، ئەو یاخییانەی چووبوونە خزمەتی دەوڵەتەوە و تفەنگچیی ئاغاکان...

دەمودەست بوو بە تەقە. ئەوانەی گەمارۆ درابوون، وەك کێو راوەستابوون و بەرەنگارییان دەکرد. بەڵام دەیانتوانی چەندە خۆ راگرن؟ دوو سەعاتی رێك، تەقەیان لە یەکتری کرد. دوایی دەنگی تەقەی یاخییەکان کپ بوو. شەو داهاتبوو. هەواکەی تاریك بوو.

سەعید پاشا فەرمانی دا:

ـ تفەنگچییەکانی چاخیرجالی تێداچوون. بەڵام کەمتەرخەم مەبن. بازنەی گەمارۆکەیان لێ توندتر بکەن. تا بەیانی لێرە چاوەڕێ دەبین.

هەر ئەو شەوە تەلەگرافی بۆ هەموو لایەك نارد، کە بەڵێ چاخیرجالی و دارودەستەکەی لەناو بردووە و سبەی بەیانی تەرمەکان دێنێتەوە گوندی ئۆدەمیش. هەواڵەکە گەیشتەوە ئەزمیر و ئایدین. هەواڵی

سەرکەوتنەکەی سەعید پاشا وەك تۆپ دەنگی دایەوە و هەموو ناوچەکەی تەنییەوە. تەنانەت گەیشتە ئەستەمبوولێش.

ڕۆژ بۆوە. سەعیدپاشا چووە سەر تەرمەکان. چوو چ ببینێ؟ پانزە قاچاخچی وەك بێژینگ دابێژرابوون. تەنانەت ئەسپەکانیشیان کوژرابوون. توورەکە کونکون بوو و تووتنی قاچاخچی بڵاو ببووەوە. سەعید پاشا مات بوو. وەك پەیکەرەیەکی سەهۆڵ ڕاوەستابوو و قسەی نەدەکرد. ئیتر سواری ئەسپەکەی بوو و بەتاقی تەنێ بەرەو ئۆدەمیش کەوتە ڕێ. پاشای لەخۆبایی هەستی دەکرد سووکایەتیی پێ کراوە.

خەڵکەکە بە نیگەرانییەوە چاوەڕێی تەرمی چاخیرجالی بوون. زۆر کەس لە دێهاتی دەوروبەرەوە هاتبوونە گوندی ئۆدەمیش. هەر هەمووشیان خەفەت دایگرتبوون. بەڵام کە لەبری تەرمی چاخیرجالی، تەرمی چاچاخچییەکانیان دی، گاڵتەیان بە سەعیدپاشا کرد.

سەعیدپاشا وەك شێتانی لێ هاتبوو. لە هەر لایەکەوە هەواڵێکی چاخیرجالیی بۆ دەهات، دەمودەست سەربازەکانی بۆ دەنارد. دەسبەجێ دەگەیشتنێ. چاخیرجالییان گەمارۆ دەدا. دەبووە تەقە. چاخیرجالی و هاوڕێیانی کوژران. بەڵام کە تەرمەکانی دەپشکنین، دەیدی ئەوە چەند قاچاخچییەکی داماون. جاری واش بوو دەستەیەك یاخیی غەوارە. بەو جۆرە پتر لە دە تاقمی قاچاخچی و یاخیی لەناو بردبوو. ئەوەندە داماو بوو، بە پەلەپەل هەواڵی سەرکەوتنەکانی دەگەیاندەوە پایتەخت. زیاتر لە دە جاران تەلەگرافی کردبوو و هەواڵی ناردبوو، کە بەڵێ چاخیرجالیی کوشتووە.هەموو ڕۆژێ و هەر سەعاتێك و چەند کەس دەهاتن و حەشارگەی چاخیرجالییان ئاشکرا دەکرد. پاشا بەملاولادا ڕایدەکرد و ئارەقەی هەڵدەڕشت. چیی پێ دەکرا؟ هەوڵی دەدا بێهیوا نەبێ. وردە وردە لەو کەسانە دڕدۆنگ دەبوو کە هەواڵیان بۆ دێنا. بەڵام چیی لەدەست دەهات؟ باشە ئەگەر هەر بەراستی یەکێك جێگای چاخیرجالیی نیشان بدا؟ ئەوانەی هەواڵی درۆیان هێنابوو، تێی هەڵدەدان، بەڵام دەسبەجێ کەسی دیکە دەهاتن و هەواڵێکی ناڕاستی دیکەیان دێنا.

هەواڵدەر بە ئاخ و ناڵینەوە دەهاتن:

ـ فریامان کەوە پاشا. مردین لەدەست ئەو چاخیرجالییە. مردین پاشا. دەست لە هیچ شتێ ناپارێزێ. هەنگاو بە هەنگاو وەشوێنی دەکەوین. شوێنەکەی دەدۆزینەوە و دێین جەنابت ئاگادار دەکەینەوە. بەڵام ئەو نامەردە ڕا دەکا و قوتار دەبێ.

پاشا ماندوو بووە. لە گیانی خۆی وەڕەزە. ئێستا ئیتر تووشی گونڕەشی خۆی بووە. ئەمجار بڕوا بەهیچ هەواڵێك ناکا. سەربازەکانی هەڵدەگرێ و لە خۆڕا دەسووڕێتەوە. گوند بە گوند دەگەڕێ. تووشی هەر گوندییەك دەبێ، فەرمان دەدا، ڕایکێشن و لە بن قەمچییاندا ڕەش و مۆری بکەنەوە.

ئیتر کەس نەیدەوێرا ناوی چاخیرجالی بێنێ. تەنانەت دوژمنە قەستە سەرەکانی چاخیرجالییش دەترسان لەوەی شوێنەکەی ئاشکرا بکەن. هەرکەس هەواڵێکی چاخیرجالیی هێنابایە، تەنانەنت هەواڵەکەی راستیش بوایە، بە ئەمری پاشا تێهەڵدانی دەخوارد و ئەشکەنجە دەکرا و تووشی زیندانێ دەبوو. زیندان پڕە لە تفەنگچیی چاخیرجالی. هەر کەس ژمارەی بەندییەکان ببینێ، پێی وایە، چاخیرجالی لە عوسمانیی پتر سەرباز هەیە. جگە لە سەعید پاشا، هەموو پیاوەکانی دەوڵەت پێیان وایە.

١٦

چاخیرجالی هیچ خەفەتێکی نەبوو. لە گوندەکەی خۆی، بێ خەم و خەیاڵ دەژیا. هەموو ڕۆژێ دەچووە تەمرینی تفەنگ هاویشتن. بە کەیفی دڵی رایدەبوارد. لە خۆشییان شاگەشکە ببوو:

ـ دیتت حاجی؟ سەعید پاشای لەخۆباییت جوان دیت؟ ئێستا وەزعی چۆنە؟ هەر حەیای بەخۆیەوە نەهێشت.

حاجی:

ـ تەنیا شتێکت لەبیر نەچێ ئەفە. ئەگەر خەڵکمان لەگەڵ نەبوایە و یارمەتییان نەدابایەن، هیچمان پێ نەدەکرا. لە یەکەم دەرفەتدا دەبێ چاکەی ئەو خەڵکە بدەینەوە. دەبێ هەموویان پۆشتەو پەرداخ بکەین.

ـ بۆ خۆشم هەر وام بیر دەکردەوە. ئێستا دەتوانین بەبێ خەم و خەیاڵ بچینە دەشت. کەس ناتوانێ نامەردیمان لە هەقدا بکا. ئەگەر ئاشکراشمان بکەن، سەعیدپاشا بڕوا ناکا. تەنانەت دەتوانین بەبێ ترس بچینە نێو ئۆدەمیشیش. جا دەزانی چ دەکەین؟

ـ چ دەکەین ئەفە؟

ـ لە گوندەکانی بناری کێوپارە، سێ چوار کەسی قوون بە گێچەڵ دێنین. سەعید پاشا دێتە چیا. ئەو کات ئێمە دەتوانین داگەڕێین بەرەو خوار. لەوانەیە نەیەش. بەڵام ئەگەر هات، دوو لەو کوڕانەی بۆ دادەنێین، وەك مار پێوەی بدەن. تاقمێك ئەمرۆ لێرە هەرایەك بنێنەوە و تاقمێك سبەینێ، لە شوێنێکی دیکە. ئێمەش بە کەیفی خۆمان دەچینە دەشتێ. ئەگەر ئەو سەعید پاشایەم شێت نەکرد، ناوی خۆم دەگۆڕم. ئامادە بن.

ئامادە بوون و کەوتنە رێ. رێگە بەردەڵێن و رەقێن بوو. لە هەڵدێرێکەوە دەچوونە هەڵدێرێکی دی. رۆژێك تا ئێوارە هەر بە رەوەزان هەڵگەڕان. حاجی مستەفا پیر بوو. نەدەگەیشتە ئەفە. ئاخرییەکەی هاواری لێ هەستا:

ـ خەریکە دەمرم ئەفە. باشە بۆ بە رێگای تەختانیدا ناڕۆین؟

ـ نابێ حاجی. دوژمن تەنانەت مێرووولەیەکیش بێ، دەبێ...

ـ چما شتێك لە گۆڕێیە ئەفە؟ خۆ هیچ شتێکمان لە سەر رێ نییە. ئەوجار هەواڵدەرەکانمان زۆر باش دەجووڵێنەوە.

ـ ناکرێ حاجی. تەنانەت ئەگەر بڵێن سەعید پاشا و سەربازەکانی هەر هەمووشیان مردوون، دیسان لەخۆم غافڵ نابم. تەنانەت ئەگەر بەو چاوانەی خۆشم سەعید پاشا ببینم، دیسان هەر دەبێ پارێز بکەم.

حاجی گلەیی نەکرد. بێدەنگ بوو. لە بن لێوانەوە جنێوی بەخۆی دەدا. جنێوی بە رەوەزەکان دەدا. جنێوی دەدا بە یاخیگەری. چاخیرجالییش زۆر کەیفخۆش نەبوو. ددانی چیڕ دەکردەوەو قسەی نەدەکرد. هیچ کام لە هەڤاڵەکانیشی کەیفخۆش نەبوون.

بەر لەوەی ئەفە و برادەرەکانی بگەنە دەشتێ، "عەلییە رەش" بەخۆی و چەند تفەنگچییەوە هەڵیانکوتابووە سەر گوندێك و کوڕی ئاغایان رفاندبوو و بردبوویانە شاخ. هەڵبەت بەپێی رێککەوتنی پێشوو، کەس ناوی عەلییە رەشی نەهێنا. بە هەموو ولاتیاندا بلاو کردەوە، کە چاخیرجالی هێرشی کردووە و کوڕەی بردووە. سەعید پاشا بەوپەڕی تووڕەییەوە فەوجەکەی برد و بەرەو لای ئەوێ کەوتە رێ. بەڵام بۆ سبەینێ بەیانی، لە گوندێکی دوورتر،ماڵی ئاغایەکی دیکە تالان کرا و منداڵەکانی بە بارمتە گیران. سەعید پاشا ناچار بوو، دەستەیەکی دیکەش بنێرێتە ئەوێ. دوای رێگابڕینێکی تاقەتبڕ و زۆر، چاخیرجالی گەیشتە دەشتێ. خۆی و هاوڕێکانی زۆر زۆر شەکەت بوون. شەوێ چوونە گوندی "تیرە" و میوانێ یەکێ لە خواپێداوەکان بوون. دە رۆژ لەسەر یەك لەوێ مایەوە. ماڵی یەکێك لە نامەردترین دەوڵەمەندەکانی هەڵبژاردبوو. ئەو کابرایە زەوی و زارێکی زۆری هەبوو و زۆریش بۆ رەعیەتەکانی خراپ بوو. شەوێکیان وەك بەڵای لابەلا بەسەریدا دا:

ـ کەس نەبزوێ.گ

ماڵەکەی پڕ بوو لە میوان.

ـ من چاخیرجالیم.

خاوەن ماڵ بە زمالووسی گوتی:

ـ فەرموو ئەفە.

ـ بمانبە سەر خەزێنەکە.

خاوەنماڵ وەپێشی کەوت و لە گەڵیان چووە سەر سندووقی دراوەکە. دەرگاکەی بۆ کردنەوە. حاجی لە پێشدا توورەکەی ئامادە کردبوو. زۆر بە سانایی دەیانتوانی سێ چوار هەزار سکە زێڕ بەدەست بێنن. کارەکەی خۆیان راپەڕاند و زۆر زوو لە ماڵەکە چوونە دەر. هەواڵەکە زۆر خێرا بلاو بۆوە. کەس نەما لەو شارەدێیەدا ئەو هەواڵەی نەبیستبێتەوە. ئەفە دیسان هاتەوە ماڵی برادەرە دەوڵەمەندەکەی خۆی. ئەوێ یەکێك بوو لە ئەمنترین و بێ مەترسیترین حەشارگەکانی. هەواڵەکە گەیشتبۆوە جەندرمەکان و ئەوان هەموو رێگاکانیان گرتبوو. هەموو چاوەڕێ بوون چاخیرجالی بێ و بە بەردەمیاندا تێپەڕێ.

سەعید پاشا دیسان لە شاخ بوو، کە هەواڵەکەی بیستەوە. سەربازەکانی کۆ کردەوە وبەرەو تیرە کەوتە رێ. ئیتر ئەمجارەیان ئارخەیان بوو، چاخیرجالی لەو دەشتەدا دەخاتە داو.

ئەفە سێ رۆژان لە حەشارگەکەیدا مایەوە. ئەوجار هاتە دەرێ و لە سەر رێی خۆی، چەند دەوڵەمەندێکی دیکەشی تالآن کرد و خۆی گەیاندەوە شاخ و چۆوە گوندەکەی خۆی. پارەیەکی زۆری تالآنی دا بەو گەنج و گوندییانەی سەریان لە سەعیدپاشا شێواندبوو.

چیا تەواو چۆڵ ببوو. یاخیی گەورە و بچووک هەموو تێداچووبوون. دوو یاخی مابوون، لەگەڵ چاخیرجالی کێبڕکێیان بوو. یەکێکیان "کامالی زیبەك" بوو. کامالی زیبەك هیچ لە چاخیرجالی نەدەترسا.

ـ حاجی، دەبێ مشوورێك لەو کامالی زیبەکە تووتکە سەگەش بخۆین. کوڕەکانی بەدوودا بنێرە.

هەفتەیەك دواتر هەواڵدەرەکە هات. چاخیرجالی هەواڵەکەی وەرگرت و بەرنامە و نەخشەی خۆی بۆ داڕشت. ئەوجار کەوتە رێ و چووە سەر حەشارگەکەی کامالی. کامالی زۆر بەخۆی دەنازی و ئامادەی شەڕ بوو، بەڵام چاخیرجالی هەر بە یەکەم فیشەك سەرەنگرێی کرد. پیاوەکانیشی تێداچوون.

چاخیرجالی ئەو خەمەشی نەما. ئێستا ئیتر دەڵی زۆر خۆش بوو و بە روخسارێکی گەشەوە بانگی حاجیی کرد و گوتی:

ـ زۆر ماندووین حاجی. دەبێ زوو ئێرە بەجێ بێڵین. دەبێ ماوەیەکیش پشوو بدەین.

چیاکانیان بڕی و بەرەو دەشتەکەی ئەوبەری چیا داگەڕان. خۆیان گەیاندە دەوروبەری "موغەلا". لەوێش دەوڵەمەندێکیان رووت کرد و ژمارەیەك چەرکەزیان ـ کە بۆسەیان دانابۆوە ـ کوشت و خێرا چوونە ئاناتالیا. ماوەی پازدە رۆژێك لە چیاکانی ئاناتالیا پشوویان دا و ئەوجار گەڕانەوە شوێنەکەی خۆیان و وەك جاری جاران چیاکانی "دایکان و بێش بارماق و بابەچیا و کارینجالی"یان کردەوە بە حەشارگەی خۆیان.

١٧

ئاغای عێلاتییەکان:

بیستووتە سەعید پاشا دەڵێ چی ئەفە؟ دەگاتە هەر جێیەك، بەخۆی هەڵدەڵێ، و دەڵێ ئەو چاخیرجالییە کابرایەکی ترسنۆکە. دەڵێ ئەو هەمووە کەژ و کێوەی وەدوو کەوتم، تەنانەت بۆ جارێکیش چییە نەیوێرا لەبەرم راوەستێ. دەڵێ چاخیرجالی هەر پیاوی راکردنە. بە توتووش ناوێرێ بەرەنگارمان بێتەوە. خوا دەکا چاوم پێی دەکەوێ، خودا یان بەمنی دەدا یان بەو.

هەم خۆی ئەم قسانە دەکا و هەم پیاوەکانیشی ئەو قسانە بڵاو دەکنەوە. دەیەوێ سووکت بکا ئەفە. دەیەوێ لەبەر چاوی خەڵکی رەشت بکا.

چاخیرجالی کە گوێی لەوە بوو، لە فکرەوە رۆچوو. دەبوو باش بیری لێ بکاتەوە. سەعید پاشا کاری وای بۆ دەکرد؟ تۆ بڵێی بیەوێ چاخیرجالی تووڕە بکا؟ هەر بەراستی دەیەویست سووکی بکا؟ لەوانەبوو هەر دووکیان وا بێ.

ـ حاجی!

ـ فەرموو ئەفەی من.

ـ دەبێ ئەو سەعیدپاشایە تەمبێ بکەین.

ـ چۆن ئەفەم؟

ـ دەبێ بەرەنگاری ببینەوە.

ـ زۆر ئەستەمە ئەفە. ئەوە کردەنی نییە. من نایەم. هێندەی مرا و مێروو سەربازی هەیە.

ـ مەرگ برا گەورەیە حاجی. ئەگەر بەرەنگاری نەبینەوە، ئاخرییەکەی بە شێوەیەکی دیکە دەمرین. دەزانم بەرەنگاربوونەوەی ئەو واتە، بەپیر مەرگەوە چوون. بەڵام ناچارین وا بکەین. خۆشم دەزانم ئەو کارەمان سەدا نەوەد مەترسیی مەرگی پێوەیە.

ـ ئەگەر سەدا پەنجاش بێ، دیسان من لەگەڵ نیم ئەفە.

ـ خەنیمەکەمان خەریکە شادەمارمان هەڵدەبڕێ حاجی. خەریکە خەڵکمان لێ سارد دەکاتەوە. لە هەموو لاوە پێمان دەڵێ، ترسنۆکین. لەوانەیە یەك دوو جار بڕوا بە قسەی نەکەن، بەڵام ئاخرییەکەی باوەڕ دەکەن کە ئێمە هەر بەراستی لێی دەترسین.

ـ من لەگەڵ نیم ئەفە. چیی پێ خۆشە با بیکا. من نایکەم.

ـ حاجی!

ـ حاجی سەری بەردایەوە.

ـ خۆت کۆ بکەوە حاجی. قەدری خۆت بگرە. ئەگینا...

یەکەم جار بوو ئەفە ئەوەندە تووڕە دەبوو. حاجی تێ گەیشت، بەڵام بەو حاڵەشەوە بەخۆی گوت:

ـ ئەوە خۆت و تفەنگچییەکانت. چ دەکەی بکە.

ـ یانی چی حاجی؟ مەبەستت چییە؟ زوو پێم بڵێ بزانم.

خەریك بوو کار دەگەیشتە جێی باریك. لەوانە بوو، مشتومڕەکە شەڕە تفەنگی لێ بکەوێتەوە. ئەفە تووڕە بوو. پەنجەی لەسەر پەلەپیتکە بوو. حاجی لەسەر بەردێك دانیشت. چەکەشی لە سەر کۆشی دانا.

ـ دەڵێی چی؟

قەت نەبووە تفەنگچییەك ئاوا جوابەجەنگێی ئەفەکەی بکا. ئەفەی خۆی بشکێنێتەوە. ئەویش ئەو کەسەی نزیکترین هەڤاڵی ئەفە بوو. لە فەرمانی ئەفە دەرچووبوو و بگرە قەرزباریشی کردبوو. ئەفە بەتووڕەییەوە بەملا و ئەولادا دەڕۆیشت و بەخۆی دەگوت:"بڵێم چی؟ بڵێم چی؟ بۆخۆشی نەیدەزانی بۆچی ئەملاوئەولای دەکرد. لەبەر خۆیەوە قسەی دەکرد. لەپڕ بڕیاری خۆی دا. قەڵافەتی گۆڕابوو. دەموچاوی وەك بەرد وشك و بێجووڵە بوو. هات و بەسەر حاجییەوە راوەستا.

حاجی سەری هەڵێنا و سەیری روخساری ئەفەی کرد. ئەفە دەتگوت رەوەزە بەردێکی قایمە. ترووسکاییەکی تایبەت لە چاویدا بوو. یەکلایی ببۆوە. ئەگەر خێرا نەجوولابایەوە، لەوانەبوو بەڵای لێ بباریێ. هەستا و دوو هەنگاو بەرەو ئەفە رۆیشت:

ـ خۆت سەخڵەت مەکە ئەفە. کەرێتیم کرد. ببووره. لە پڕ نەمزانی دەڵێم چی. ئەگەر راستیت دەوێ، زۆر لەو قەرە سەعیدە ترسابووم.

ئەوجار چەکەکەی بە هەر دوو دەستان فڕێ دایە بە پێی ئەفە. چاخێرجالی داهاتەوە و تفەنگەکەی هەڵگرتەوە و دیسان دایەوە بە حاجی:

ـ تۆش نارەحەت مەبە حاجی. چ بکەین یاخیگەرییە ئیتر. ئەگەر براشت بێ دیسانیش...

حاجی زەردەیەکی هاتێ.

شیوی کۆشکەکە رەوەز و زەرد و ما بوو. بزنی پێ هەڵنەدەگەڕا. کەوتووەتە شوێنێك دەست پێی رانەگا. رووبارێکی برێك گەورەی بە نێوەڕاستەکەیدا دەڕوا. ئاوەکە زۆر خورە. گابەردی زل زل رێگای هاتوچۆیان گرتووە. تەنانەت باڵندەش ناتوانێ بەسەریدا بفڕێ و ماریش ناتوانێی پێیدا بخوشێ. بەڵێ بەردەڵێنێکی سەخت و رژد.

رۆژێکیان، کاتی تاوهەڵات هاتنەوە شیوەکۆشك. چوونە ماڵێك. حەشارگەیان بوو. خاوەن ماڵ برادەریان بوو. ماڵەکە پشتی بە زەرد و رەوەزانەوە بوو. رووبارەکەش بە بەرەوەیدا دەڕۆیشت. نێوەڕاستی شیوەکە

پڕ بوو لە گابەردی گەورە گەورە. ئاو لە دەوروپشتی گابەردەکانەوە ڕێگای خۆی کردبۆوە. ئاوەکە کەفی دەکرد و هاژەی دەهات.

ـ جا ئێستا ئەگەر لێشی ڕاسپێرین، سەعید پاشا بڕوا ناکا.

ـ چ بکەین؟

ـ تێکهەڵچوونێك...

ـ ئەگەر وایە، با چەند کەسێك بنێرین.

هەر ئەو شەوە هەڵیانکوتایە سەر گوندێك و هەواڵیان بۆ سەعید پاشا نارد:

ـ ئەوە پیاوەکانی چاخیرجالی بوون پەلاماری ئەو گوندەیان دا و ئێستاش چوونەتە شیوەکۆشك.

لەبەردەم ئەو ماڵەی تێیدا حەوابوونەوە، سوارێك ڕاوەستا. گورجوگۆڵ لە ئەسپەکەی دابەزی. ئەسپەکەی زۆر ماندوو بوو. شەلاڵی ئارەقە بوو. سوارە زۆر بەپەلە بوو.

ـ زوو بمبەنە لای ئەفە.

بردیان.

ـ ئەفەم، ئەفەی من. سەعید پاشا. خۆ دەیناسی سەعید پاشا. هەر ئەو سەعید پاشایە هەموو فەوجەکەی خستووەتە ڕێ و بەرەو ئێرە دێ. هەرد و بۆ پڕ لە سەرباز.سەتید پاشا... هەر ئەو سەعید پاشایە... تووشی هەر کەس دەبێ، تێی هەڵدەدا. بێ ڕاوەستا لێ دەدا.

چاخیرجالی بە کەیف بوو. زەردەی دەهاتێ. هەر ئەوەندە سەری لەقاند, واتە تێگەیشتم. بەڵام حاجی مستەفا زراوی چووبوو. ڕەنگی بە ڕوخسارییەوە نەمابوو... بە هەموو ڕق و قینی خۆی، بە غرووره شکاوەکەیەوە، بە هەموو بەرزەفڕی و زێدەخوازییەکانی حەزی لاوێتییەوە و بە هۆردووە ززۆر و زوەندەکەیەوە وا دێ. پاشای عوسمانی خەریکە دێ. لەگەڵ سەربازە لەژمار نەهاتووەکانی. سێ چوار پیاو لە هەمبەر لەشکرێك سەربازدا. زۆر شێتانەیە... تاقە ڕێگەچارە، ڕاکردنە. ئەگینا دەیگیرێی. بەڵام ڕاناکا. هەر لێرە، لەو ماڵەدا دەگیرێن. ڕەهێڵەی فیشەکیان بەسەردا دەبارێ. دابێژدابێژ دەکرێن. دەبێ شتێك بگوترێ. دەبێ فکری ئەو ئەفەیە بگۆڕدرێ. بەڵام ئەفە هەر پێدەکەنی. گاڵتە لە ڕوخساریدا شەپۆلی دەدا. حاجی نەیوێرا هیچ بڵێ.

هەواڵدەرێکی دیکەش هات:

ـ سەربازەکان وا دێنە نێو دێ.

حاجی مستەفا حەجمینی نەما. دیسان ئەمسەر و ئەوسەری دەکرد. بەڵام نەیتوانی هیچ بڵێ. دەیزانی هەر قسە بکا، ئەفە فیشەکێکی پێوە دەنێ. کە چاخیرجالی ئاوا زەردەیەکی دێتێ، دیارە دەیەوێ کارێکی بێ بەزەییانە بکا. حاجی لەبەرخۆیەوە گوتی:

ـ ئێمەش هەر دەبێ ئاوا بمرین. بەشی ئێمە ئەوە بوو، چار نییە. لە دەست چارەنووس رزگار نابی...

تەقەکە زۆر زوو دەستی پێ کرد. هێشتا تاریکدا نەهاتبوو. یەکەم تەقە چاخیرجالی کرد. ئەویش کاتێك هێشتا دوژمن نەگەیشتبوونە بەر سێرەیان. دەیەویست پێیان بڵێ لە کوێن. بەڵام باشە بۆچی ئەو هەمووە سەربازە؟ چۆن توانیبووی ئەو هەمووە بنیادەمە بێنێتە ئێرە. چاخیرجالی چاوەڕوانی سەرباز بوو، بەڵام قەت پێی وانەبوو ئەوەندە بن. لەپڕ سەری لێ شێوا، بەڵام زۆر زوو بەسەر خۆیدا زاڵ بوو. باشە ئێستا چۆن را بکەن؟ خۆ دەرزی هەڵاوێی، لەبەر ئەو حەشیمەتە، وەعەرزی ناکەوێ. سەرباز هەموو وڵاتیان گەمارۆ داوە. راکردن مەحاڵە.

فیشەك وەك رێژنەی باران دێ. سەربازەکانی قەرەسەعید پاشا، خەریکن ماڵەکە ئاگرباران دەکەن. ئەو چەند کەسەی چاخیرجالی رەوە سەربازە بێ ئەژمارەکەی سەعید پاشایان لە جێی خۆیان چەقاندووە. ناهێڵن یەك هەنگاو چییە، بێنە پێشێ. لە سێ چوار هەزار سەرباز، تەنانەت یەك کەسیش ناتوانێ بێتە پێشێ. لەوانەیە لە مێژوودا ئەوە یەکەم جاری بێ دوو دەستە ئاوا بەرەنگاری یەکتر ببنەوە. هەر تفەنگچییەك، لە بەر نزیك هەزار سەربازدا وێستاوە. جا سەیرتر ئەوەیە، کەمینەکە، تەنگی بە زۆرینە هەڵچنیوە.

چاخیرجالی و پیاوەکانی ئارەقە لەبەری پێیان دەچۆڕێتەوە. بۆ ساتێکیش چییە ئۆقرەیان نییە. بێ پسانەوە تەقە دەکەن. وەك شێتان شەڕ دەکەن و زوو زوو تفەنگە سوورەوەبووەکانیان دەگۆڕنەوە.

قەرەسەعید پاشا، چاخیرجالیی خستووەتە نێو لەپی دەستییەوە. هەر بەراستی کەوتووەتە بەری دەستی. ئەگەر بتوانێ دەستی وێك بێنێ، چاخیرجالی لەناو دەبا.

جارێکی دیکەش لە خۆشییان نەیزانی چ بکا و هەر ئەو شەوە تەلەگرافی نارد بۆ ئەزمیر و ئەستەمبۆڵ و چەند جێی دیکەش. هەموو بەرپرسانی مەملەکەتی لە گەمارۆدانەکەی چاخیرجالی ئاگادار کردەوە. پاشا لەخۆباییەکەی عوسمانی زۆر خۆشحاڵ بوو. ئاخرییەکەی پاڵەوانەکەی کوێستان و کێوپارەی لە داو خستبوو.

چاخیرجالی نەیدەتوانی گەمارۆکە بشکێنێ. ئەوە مەحاڵ بوو. سەربازەکان بە چەند ریز ماڵەکەیان گەمارۆ دابوو. لەوانەیە پەنجا ریز دەبوون و سەعید پاشا بەبێ ترس سەراسۆی هەموو لایەکی دەکرد و

چاوێکی کردبووە چوار چاو، نەکا کلێنێك دروست بێ. لێی سوور بوو، باڵندەش لەو گەمارۆیە قوتار نابێ.

دەموچاوە خرویکاوی و ناشیرنەکەی حاجی مستەفا سات بە سات رەشتر داگەڕا و ناشیرنتر دەبوو. لەبەر تیشکە کزەکەی چراکە، رەنگی مردووانی لێ نیشتبوو. دەتگوت خۆڵی مردوویان بەسەردا کردووە. بەڵام بێدەنگ نەبوو. تەقەی لە هەموو لایەك دەکرد. گەمارۆدراوەکان دەتگوت تەنیا چەند یاخییەك نین، بگرە لە هەمبەر سوپا بێ ئەژمارەکەی سەعید پاشادا دەتگوت سوپایەکن.

هەم سەعید پاشا و هەمیش چاخیرجالی باش دەیانزانی، ئەو شەڕە لە رۆژێك پتر ناخایەنی. تفەنگچییەکان زۆر زۆریش خۆیان راگرتبایە، لەوانەبوو رۆژێك خۆ راگرن. ئەی دوایی؟ دواییش دیار بوو. یان دەبوو خۆ بەدەستەوە بدەن، یان خۆ بکوژن. سەعید پاشا بە بێ ئۆقرەییەوە چاوەڕێی بڕیاری چاخیرجالی بوو. ئیتر ئێستا حاڵەتێکی گەپجاڕانەی بێ بەزەییانە لە رواڵەتی چاخیرجالیدا شەپۆلی دەدا. لەوەتەی شەڕەکەی دەستی پێ کردبوو، تاقە قسەیەکیشی نەکردبوو. کە دەیویست کارێکی گەورە بکا، یان بڕیارێك بدا، کپ و کڕ دەبوو. بەڵام ئێستا جۆرێکی دیکە بوو. دەتگوت ملی بۆ مەرگ دانواندووە. خەریکە گاڵتە بە مردن دەکا.

شەوگار شەق ببوو. ئەفە لەپڕ گەڕاوە و بەرەو لای حاجی چوو. حاڵەتەکەی پێشووی روخساری گۆڕابوو. ئێستا رواڵەتێکی تەواو شێلگیری هەبوو. دیسان وەك بەردێك توند و قایم بوو.

ـ بانگی خاوەن ماڵ بکەن.

لە خوارەوە دەنگێك وەڵامی دایەوە:

ـ لێرەم ئەفە.

ـ وەرە بزانم. خێرا دە جەواڵم بۆ بێنە. هەتانە؟

ـ هەمە ئەفە. هەمە.

ـ حاجی زوو بە دوو تفەنگچی ىبنێرە با بچنە دەرێ و هەندێ بەرد خڕ بکەنەوە و بیهێنن.

حاجی گیانێکی وەبەر هاتوە. روخسارە پڕ لە قین و تووڕەیی و مەرگ لێ نیشتووەکەی، تۆزێك گەش بۆوە. دەتگوت تروسکەی هیوایەك لە دوورەوە دەیارە.

ـ با هەر بەرد لە جەواڵەکان نەکەین ئەفە. هەندێ بەردی تێدەکەین و ئەوی دیکەشی پڕ دەکەین لە خوری و لێفە و دۆشەگ و شتی دی. ئەو کات لە خوارەیەوە وا شڵپەی دێ، هەمووان پێیان وادەبێ بنیادەم بەربۆوە:

زۆری نەبرد، جەواڵەکانیان پڕ کرد و لە تەنیشت یەکتریان دانان.

ئەفە:

ـ بەر لەوەی یەکەم جەواڵ پڕ بکەن، رووی تفەنگەکانتان بکەنە شیوەکە و بێ پسانەوە وێکڕا تەقە بکەن. دەبێ وا بنوێنین، یەکێك خەریکە خۆی بە رووبارەکەدا دەدا و ئەوانی دیکە تەقەی لێ دەکەن. هەموو چەکەکان وێکڕا تەقەیان لە ئاوی نێو شیوەکە دەکرد. سەعید پاشا و جەندرمەکانی هۆشیان چووە سەر ئەوێ. بەخۆیان گوت:

ـ ئەو کابرایە شێت بووە. ئەو هەمووە سەربازەی بەلاوە ناوە و تەقە لە ئاوەکە دەکا.

بەڵام زۆری نەبرد، تێگەیشتن بۆ وا دەکا. شتێك لە پەنجەرەکەوە دەرپەڕی و کەوتە نێو ئاوەکەوە. شتێکی دیکەش وەك ئەوی پێشوو لە پەنجەرەکەوە خۆی فڕێ دایە نێو ئاوەکە. تەقە لەسەر یەك دەستی پێ کرد. لەوانەیە پتر لە هەزار فیشەکیان بەو دوو شتەوە نابێ. هەر چارەگە سەعاتێك ئەو رووداوە دووپاتە دەبۆوە. کە پێنجەمین جەواڵ فڕێ درا، ئیتر هەموو سەربازەکانی سەعید پاشا هاتبوونە دەم ئاوەکە. بازنەی گەمارۆکە درزی تێکەوتبوو. تاوێك دواتر پێنج جەواڵی دیکەش فڕێ درانە نێو ئاوەکەوە. دوای هەر جەواڵێکیش، رەهێڵەی فیشەك دەباری و جەواڵەکان کون کون دەکران.

چاخیرجالی و برادەرەکانی زۆر سووك و سانا توانییان بازنەی گەمارۆکە بشکێنن و دەرچن. خاوەن ماڵیشیان لەگەڵدا بوو. کەوتنە رێ و رۆیشتن. خاوەن ماڵیشیان برد، بۆ ئەوەی نەکەوێتە دەست سەعید پاشا.

سەعید پاشا و سەربازەکانی، لە تاریکایی شەوەکەدا، جەواڵەکانیان دایە بەر رەهێڵەی ئاگرە بێ ئامانەکەیان.

رۆژ بۆوە. سەعید پاشا بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە، خۆیان گەیاندە سەر کوژراوەکان. بەڵام کە سەیری کردن، دە جەواڵی دیت لەملاوە کەوتبوون و دابێژرابوون، وەك شێتانی لێ هات. ئەوە چەندەمین جاری بوو، چاخیرجالی دەیخەڵەتاند.

چاخیرجالی و هاوڕێکانی ساغ و سلامەت گەیشتنە باباداغی. کە تەواو حەسانەوە، چاخیرجالی ئەمری کرد:

ـ قەڵەم و کاغەزێکم بۆ دێنن. دەبێ نامەیەکی تێروتەسەل بۆ سەعیدپاشا بنووسم.

جا نووسیی:

بەڕێز جەنابی "کالدان دەرەلی" ناسراو بە خاوەنشکۆ قەرەسەعید پاشا.

لە پێشدا سلاوێکی گەرموگوڕ، هیوادارم زۆر باش و بێوەی بی. دواییش دەمەویست عەرزت بکەم، پیاوی ژیر جارێك لە کونێکەوە مار پێوەی دەدا. بەڵام جەنابت سەد جاری پێوە دای. زۆر جاران لە

شوێنان دانیشتووی و قسەت بە من گوتووە. فەرمووتانە چاخیرجالی ترسنۆکە و ناوێرێ بەرەنگارم بێتەوە. بەڵام خۆ دیتت چۆن وێرام و بەرەنگاریشت بوومەوە. ئەگەر پێویست بوو لە داهاتوودا دیسانیش تووشی یەکتر دەبینەوە. نیگەرانی ئەوە مەبە و خەمی لێ مەخۆ. تۆم خۆش دەوێ پاشا. من ئەوە لە باباداغیم. ئیتر لەوێ جەواڵی لێ نییە. لەوێ منی لێم و من دەبینی. بەڵام تکایەکی دیکەم لێت هەیە پاشا. ئەو قاچاخچییە داماوانە و ئەو چەتە و دز و یاخییە بچووکانە لەبری چاخیرجالی مەکوژن. بەزەییم پێیاندا دێتەوە.

دیسان رێز و سڵاوم هەیە پاشا.

چاخیرجالی مەمەد ئەفە.

پاشا کە نامەکەی خوێندەوە، لە دین دەهری بوو. نەیدەزانی چ بکا. نامەهێنەرەکەی بانگ کرد. شوانێکی داماو بوو کە ئاگای لە مەحموودی بێزەوادیش نەبوو.

١٨

لێرە ناچارین تۆزێ بگەڕێینەوە دواوە. بۆ پێنجەمین یان شەشەمین ساڵی یاخیگەرییەکەی ئەفە. خۆ لە پێشدا ئاگادار بووین کە هەندێ شت پاڵیان بەچاخیرجالیەیوە نا روو بکاتە شاخ. هەر ئەو شتانەش تا دوا هەناسە بەرۆکیان هەر بەرنەدا. چاخیرجالی قەت پێی خۆش نەبوو تفەنگ هەڵگرێ و بچێتە شاخ.

دەرەبەگی ئەو سەردەمی، هەر گەنجێکیان چاونەترس و هەژار و توندوتۆڵیان دیتبایە، ئیتر گەنجە ماڵوێران دەبوو. هەرچۆنێك بوایە یان ناچاریان دەکرد یەکێك بکوژێ و بگیرێ، یان بەرنامەیەکیان بۆ دادەڕشت تا کابرا ناچار بێ تفەنگ هەڵگرێ و بچێتە شاخ و ببێتە ئەفە. دەرەبەگ ناچار بوون وا بکەن. هەر کامەیان یەك، یان چەند ئەفەیەکیان لە چیا هەبوو، بۆ ئەوەی لە کاتی پێویستدا کەلکیان لێ وەرگن. دەرەبەگایەتی بەبێ ئەفە، وەك سەربازی بێ چەك وابوو.

لە سەرەتای بەسەرهاتەکەماندا دیتمان، هەندێ رووداو چاخیرجالییان یاخی کرد. گروبان حەسەن ناچاری کرد. ئاغاکان ناچاریان کرد. بۆ وێنە خەلیل ئاغا و چەند ئاغای دیکە، کە ناویان نازانین و چەند بەگیش. ئەوانە دۆستی بوون و شووتیان دابووە بن هەنگڵی. یەکێك لەوانەی بەو پێناوەدا زۆری دەستی چاخیرجالی گرتبوو و چەند حەشارگەی بۆ دروست کردبوو، تۆفیق بەگ بوو.

تۆفیق بەگ چەند حەمام و کاروانسەرای لە ئالاشار و دەوروبەری هەبوو. دیارە یەکێکیش بوو لە گەورە ملکدارەکانی ئەو دەوروبەرەش. لە نەوەی "دەرەبەگە" گەورەکانی ئەو ناوچەیە بوو. کابرایەکی زۆر لەخۆبایی بوو.

کە لەسەر مەسەلەی زەوی و زار لەگەڵ یەکێك دەمەقڕە و کێشەی دەبوو، یەکەم قسەی ئەوە بوو:

ـ پەلە مەکەن با بەچاخیرجالی بلێم. جا هەر بەراست واشی دەکرد. جا چاخیرجالی دەهات و مشووری دوژمنەکانی دەخوارد. هەر کەس لە ناوچەی ئالاشار کێشەی لەگەڵ تۆفیق بەگ بوایە، لە راستیدا بەرۆکی چاخیرجالیی گرتبوو. لە لایەکی دیکەشەوە، تۆفیق بەگیش یەکێك بوو لە گەورەترین پشتیوانەکانی چاخیرجالی. هەموو کارێکی بۆ دەکرد. ئەو رۆژانەی کێشەیەکی دەبوو، بەهانایەوە دەچوو و بەردەوام هەواڵی نوێ و پارەی زۆری بۆ دەنارد.

پێنجەمین یان شەشەمین ساڵی یاخیگەریی چاخیرجالییە. تۆفیق بەگ چەند جاران پێویستیی بە چاخیرجالی دەبێ. چەند جاران بانگی دەکا و چاخیرجالی دەچێ و گرێپووچکەی بۆ دەکاتەوە. ئێستاش ئەوە تەنگانەیەکە و تۆفیق بەگ حەوجێی بە چاخیرجالییە و داوای یارمەتیی لێ کردووە. ئەمجارەش دەیەوێ ئەرکێکی بخاتە ئەستۆی. ئەرکێکی وەك ئەرکەکانی پێشووی:

ـ کێشەی زەوی و زارمان هەیە ئەفە. لەگەڵ کوڕە مامەکەم لێمان بووەتە کێشە. چیی دەیهێنم و دەیبەم قسەم وەرناگرێ. وەرە و ئەو کوڕە مامەم بکوژە ئەفە. جا چیت بوێ دەتدەمێ. تەنانەت دەڵێی، بەشی کوڕە مامەکەمت دەدەمێ. هەر ئەوەندە بیکوژە، ئەویتری لە ئەستۆی خۆم.

ئەفە بێدەنگ رادەوەستێ. قسە ناکا. ماوەیەکی زۆر سەری دادەخا. ئەوجار لە تۆفیق بەگ دەچێتە پێشێ و بەهەموو تینی خۆی شەپلاخەیەکی لێ دەدا. تۆفیق بەگ بەو زللەیە دەکەوێ.

ـ زوو بە حاجی، ئەو کافرە بێ دایك و بابە بکوژە. ئەو ژن حیزە. تا کەنگێ دەیانەوێ چاخیرجالی بکەنە دارەدەستی خۆیان. تا کەی بە منداڵم دەزانێ.

حاجی خۆی دەگەیەنێتە ئەفە. دەستی دەگرێ و دەیباتە لاوە:

ـ لێی خۆش بە ئەفەی من. تۆفیق بەگ دۆستی خۆمانە.

ئەفە خدەیەکی تایبەتی هەبوو. هەرگیز دەستی نەدەچووە خوێنی دۆست و هاوڕێیەکی. مەگەر ئەوەی خەیانەتێکی گەورەی کردبێ. هەر بۆیە لە تۆفیق بەگ خۆش بوو.

دوای ئەو رووداوە بوو، کە چاخیرجالی هەر بەراستی بوو بەو چاخیرجالییە. دوای ئەو رووداوە، چاخیرجالی بوو بە دوژمنی ئاغا و دەرەبەگان. ئیتر نەبوو بە دارەدەستیان. هیچ کام لە ئاغا و دەرەبەگەکانیش نەیانتوانی کەڵکی خراپی لێ وەرگرن. جا ئەوجار نۆرەی چاخیرجالی بوو ئەوان بخاتە خزمەتی خۆیەوە. بوو بە بەڵای سەریان. باجی لێ وەرگرتن. تالآنی کردن. زەوی و زارەکەی لێ ئەستاندن و بە سەر وەرزێراندا دابەشی کردن. پارەی لێ ئەستاندن و جیازی بووکان و داوودەرمانی نەخۆشانی پێ کڕی. دوای ئەوە بوو، کە چاخیرجالی وای لێ هات شیاوی ئەوە بێ، خۆی بە کوڕی ئەحمەد ئەفە بزانێ. بوو بە دوژمنی خەیانەتکەران. بوو بە پشت و پەنای خەڵك و دوژمنی دەربار. ئەو کاتە بوو کە خەڵکی ناسی و بەرەنگاری ئیمپراتۆرێکی مەزن بۆوە. تێگەیشت کە ئەو ئەفانەی دەبنە دارەدەستی ئاغاکان، زۆر زۆر لە بەگ و پاشاکان خراپترن. هەتا دوا هەناسەشی لەسەر باوەڕی خۆی سوور بوو. پیاوانە لەسەر ئیمانی خۆی راوەستا و ئیتر دەستی بۆ هیچ خەیانەت و نامەردییەك نەبرد. خەڵکیش خۆشیان دەویشت و بە هەر نرخێك بوایە، پشتیان دەگرت. تەنانەت سەریشیان تێدا چووبایە.

جاری وابوو تووشی شەڕێکی قورس دەبوو. چاخیرجالی گەمارۆ دەدرا. هەر بەراستی تەنگاو دەکرا. نیوەی گەمارۆدەرەکان ئەو جەندرمانە بوون کە مووچەیان لە عوسمانی وەردەگرت، بەڵام نیوەکەی دیکەیان، لەوانەیە زۆربەشیان سەرباز بوون. چاخیرجالی شەڕی دەکرد، بەڵام زۆر ئاگای لێ بوو تەقە لە هیچ سەربازێك نەکا. دەکرێ بڵێی، سەرەڕای ئەو هەمووە شەڕ و راکردنە، تەنانەت لووتی سەربازێکیش چییە لەخوێن نەهاتبوو. تەنیا جار و بارەیەك سەربازێك تووشی رووداوێك چاوەڕواننەکراو ببوو یان مارێك پێوەی دابوو.

سەربازەکانیش چاخێرجالییان باش دەناسی و هەمیشە لەسەر هەست بوون نەکا زیانێك لە ئەفەی خۆیان بدەن.

١٩

سمایل ئەفە، یەکێك لە دوژمنە هەرە بچووکەکانی چاخیرجالییە. ئەفە پێی وایە تۆفیق بەگ نێوبژیوانیی نێوان حکوومەت و سمایل ئەفەی کردووە و ئەوی بردووەتە خوارێ. ئەو تۆفیق بەگە بۆ وا دەکا؟ ئەفە کەوتەوە بیر مەسەلەی توقات. دوای رووداوەکەی تۆقات، تۆفیق بەگ ببوو بە دۆستی سمایل ئەفە. جا پێی خۆشبایە هەر کەس بکوژێ، بە سمایلی دەکوشت.

یانی ئاوا تۆفیق بەگ. زۆر باشە بمێنێ. ئەفە لە چیا دێتە خوارێ. بەرەو ئالاشار. بێ راوەستان چوونە ماڵی تۆفیق بەگ. بەڵام کە گەیشتنێ، سەیریان کرد کەس لە ماڵێ نییە. کەس لە ماڵ نەبوو. لێرە تۆفیق بەگ و سەعید پاشا لێك هەڵبەزیبوونەوە، هەر بۆیە تۆفیق بەگ خۆی شاردبۆوە. ئەو خۆشاردنەوەیەی باشی بۆ تەواو بوو. چونکە چاخیرجالی هاتبوو بیکوژێ.

لەو کاتەدا هەواڵێکی تازەیان هێنا: سمایل ئەفە بەتاقی تەنێ لە ماڵەکەی خۆی دانیشتووە. چاخیرجالی هەر ئەوەی بیست، بەبێ تۆسقاڵێ حەسانەوە، بەرەو گوندەکەی سمایل ئەفە کگەوتە رێ. خەڵکی ئاسایی ئەو رێیە بە پێنج سەعات دەبڕن، کەچی ئەفە و هەڤاڵەکانی بە سێ سەعات بڕییان.

وەك دەڵێن یەکێك لە هۆکارەکانی سەرکەوتنی چاخیرجالی ئەو گوجوگۆڵی و توندوتۆڵییە بووە. ئەو کارەی ئەو، هەموو کەسی بەسەهوو دەبرد. گەورەترین تایبەتمەندیی یاخییەك، ئەوەیە دەبێ چوست و چالاك بێ لە رێگەبڕین. ئەمڕۆ دەبینی چاخیرجالی لە چیای باباداغییە. سبەی لەپڕ دەبینی هەر ئەو کابرایە بەخۆی و پیاوەکانییەوە، خۆی گەیاندووەتە دەشتی بەرکاما. ئەو توندوتۆڵبوونە، ئەو خۆشبەزی و تەردەستییەی لە تاقەتی ئینسان دا نییە، لەکوێیان هێنابوو؟ بەرهەمی خۆڕاهێنانی بەردەوام و زۆر بوو. هەرکاڵم لەوانە چەند ساڵان چاچاخچێتی و یاخیگەرییان کردبوو. جا چونکە زۆربەشیان منداڵی بنەماڵە وەرزێرە هەژارەکان بوون، لە منداڵییەوە شوانی و گاوانییان کردبوو و هەر لەو کاتەوە گورجوگۆڵ گەورە ببوون. لە لایەکی دیکەشەوە، ئەوانە هەر ناچاریش بوون ئاوا خێرا رێگە ببڕن. دەشزانین حەوجێبوون و ناچاری وا لە بنیادەم دەکەن فێری هەموو شتێك بێ. ئەوەندە خوویان گرتبوو لە راکردن لە چیا و بەردەڵێنەکاندا، عێلاتییەکان پێیاندەگوتن "تفەنگچیی با". هەر کات بەر لێبوردەییش دەکەوتن و لە چیا دەهاتنە خوارێ، دیشان چاخیرجالی دەستی لێ هەڵنەدەگرتن. هەموو رۆژێ ناچاری دەکردن، تەمرینی نیشانەداکردن و تەقە بکەن.

ماڵەکەی سمایل ئەفەیان گەمارۆ دا. بوو بە تەقە. سمایل ئەفە بەتەنێ لە ماڵەوە بوو. شەڕەکە کەوچکی تێنەدەگەڕا. سمایل زۆر رەشید بوو. گەنج بوو. لەوانە نەبوو، خۆی بدزێتەوە و لەبەر دوژمن هەڵێ. دوو سێ سەعاتێك لە بەر یەك راوەستان و شەڕیان کرد. سمایل ئەفە نەیدەهێشت چاخیرجالی تەنانەت

هەنگاوێکیش لە ماڵەکەی بچێتە پێش. هەر ئاوا هەشت سەعاتی ڕەبەق شەڕیان کرد. چاخیرجالی زانیی ئاوا هیچی بۆ ناچێتە سەر. یەکێك لە تفەنگچییەکانی ناردە سەری و خۆی بە تەقەی بێ پسانەوە سەری سمایل ئەفەی خافڵاند. تفەنگچییەکە بە پشتیوانیی چاخیرجالی خۆی گەیاندە ماڵەکەو ئاگری دا. ماڵەکە سووتا. چاخیرجالی پەنجەی لەسەر پەلەپیتکە و چاوی لە دەرگاکە بڕیبوو. چاوەڕێ بوو سمایل ئەفە بێتە دەرێ. ماڵەکە سووتا و بوو بە خۆڵەمێش. بەڵام کەس نەهاتە دەرێ.

چاخیرجالی خۆی پێ نەگیرا. وەك لافاو فرمێسکی هەڵڕشت. ئەوە دووەم جاری بوو وا بەکوڵ دەگریا. بە گریانەوە گوتی:

ـ حەیف بوو. سمایل ئەفە حەیف بوو. خۆزگە لە هەوەڵەوە زانیبام ئەوەندە ڕەشیدە. حەیف بۆ ئەو هەمووە مەرئازاییەی.

٢٠

کامیل پاشا بانگی سەعید پاشای کرد:

ـ باس و خەبەر چییە پاش؟ کاروبارەکان چۆن دەچنە پێش؟

ـ هێشتا هەر بەردەوامە پاشا.

ـ ئەوە دەبێ تاکەی هەر بەردەوام بێ؟ ئەی کەنگێ دەبڕێتەوە؟

ـ دیار نییە پاشا. خەنیمەکەمان شەیتانێکی راستەقینەیە. بەڵام هەر بەم زووانە بەچۆکیدا دێنم.

کامیل پاشا قیت بۆوە و بەپێی خووخدەی هەمیشەیی خۆی نەڕاندی:

ـ ئەوەندەی لێ مەڵێ پاشا. خێرا بە دوو قسە پێم بڵێ بزانم بە چەند رۆژی دیکە دەتوانی چاخیرجالی بگری؟ هەر ئەوەندە بڵێ.

ـ دیار نییە پاشا. لەوانەیە بە رۆژێك و لەوانەشە بە ساڵێك.

ـ دەتوانن لە مانگی داهاتوودا بیگرن و بیهێنن؟

ـ ناتوانم پاشا.

ـ کەواتە داوای لێ دەکەم لە چیا بێتە خوارێ و لێی خۆش دەبین.

سەعید پاشا مات بوو. وەك سەماوەرێك ئاوی کوڵیوت بەسەریدا کردبێ. لە داخان لێوی خۆی دەکرۆشت. پاڵەوانە گەورەکەی عوسمانی، ئەوەی راپەڕینە مەزنەکەی ئەلبانییای سەرکوت کردبوو، ئێستا چۆن دەیتوانی بڵێ بەزیوم؟ ئەوە دووەم جاری بوو، لە هەمبەر یاخییەکدا سەری شۆڕ دەکرد. چۆن پێی قەبووڵ دەکرا؟

هەفتەیەك دواتر چاخیرجالی و تفەنگچییەکانی سواری ئەسپ دەبن و لەخۆباییانە لە چیا دێنە خوارێ. ئەمجارەیان مەرجی زۆر قورستری داناوە. ئەو مەرجانە بۆ حکوومەت حەیاچوونن.

چاخیرجالی ماندوو بووە. ئەگەر بنیادەم بە عەشقەوە کارێك بکا، کارەکەی زۆر زۆریش قورس بێ، دیسان هەر لێی ماندوو نابێ. قەت نەیویستبوو کەس تالان بکا یان بیکوژێ. ناچاریان کردبوو. چاخیرجالی پێی وابوو تاوانی ئەو هەموو کوشتار و تالانە لە ئەستۆی ئەودا نییە. تاوانی ئەو کەسانە بوو کە ئەویان ناچار کردبوو وا بکا. بەڵام کێ ناچاری کردبوو؟ ئاخۆ پادشا ناچاری کردبوو؟ ئاخۆ خەتای میللەت بوو؟

هەرچۆنێك بێ، خەتای ئەوان بوو. جا فەرقی نەبوو، کامیان پتر تاوانبارن. ئەو هەر خۆی بەبێ تاوان دەزانی. ئەو دڵێکی پاکی هەبوو. رێك وەك دڵی منداڵێکی حەوت ساڵانە. چما تا ئێستا ناهەقیی لەکەس کردبوو؟ کێی کوشتبوو؟ گروبان حەسەن و زاڵمەکانی دی. ئەوانەی ناهەقییان لە خەڵکی دەکرد. چەرکەز و

ئەلبانییاییەکان. هەر ئەوانە خۆیان بە پادشا فرۆشتبوو و ژیانیان لە خەڵك کردبووە دۆزەخ. ئەو جەندرمانەی بۆ چەند قرۆشە دراوێك ببوونە کاربەدەستی دەوڵەت و بەڵای گیانی گوندییە لێقەوماوەکان. ئەو ئاغا و بەگانەی خوێنی وەرزێرەکانیان لە کووپە دەکرد. جگە لەوانە کێی دیکەی کوشتبوو؟ ئەوانەی شەو و رۆژ بە شوێنییەوە بوون بیکوژن؟ باشە مافی ئەوەی نەبوو بەرگری لە خۆی بکا؟ چاخیرجالی شەو و رۆژ بیری لەوە دەکردەوە. بیری دەکردەوە و دەیدی تەواو تەقێتی. جا بڕیاری دەدا، کارەکانی رابردووی دووبارە نەکاتەوە و ژیانێکی بێ چەرمەسەری بۆ خۆی و خێزانەکەی دابین بکا. ئیتر حەساوەتەوە و ئیشەڵا هیچ رووداوێکی چاوەڕواننەکراوی بۆ نایەتە پێش.

***

ئەفە لە ئایاسۆرات و کایاکۆی وەدەر نەدەکەوت. لە زەوی و زارەکەیدا کە بەنیوەچڵی بەجێی هێشتبوو، خەریکی کارە.. دەبێ دایچێنێ... دەبێ فلانە شت لەو فیسارە جێ دروست بکرێ. هەتا ئێوارە هەر ئەمری دەکرد و رێوشوێنی پێشان دەدان. بە مەزراکەیدا دەگەڕا. نوێژی دەکرد و چەند لە دەستی هاتبایە دەستی هەژارانی دەگرت. لە ژنەچکۆڵەکەی کچێکی هەبوو. هەڵۆ لەخۆباییەکەی کوێستان، ئێستا چێژی لە باوکایەتیی خۆی وەردەگرت و چەند سەعاتان لەگەڵ منداڵەکەی گەمەی دەکرد و سەری خۆی دەخافڵاند. لەبیری چووبۆوە.

هەر لەبیریشی نەمابوو. ئەو ئەلبانیاییانەی بە زیندوویی ئاگری دابوون، ئەو ژنەی سەری بڕیبوو، پۆسلۆئۆغڵی، سمایل ئەفە، چیاکان و یاخیگەری و بەکورتی هەموو شتێکی لەبیر چووبۆوە. تەنانەت بۆ جارێکیش بە زەینیدا نەدەهات بیر لەو شتانە بکاتەوە. بەلای تفەنگدا هەر نەدەچوو. دەمانچەیەکی لە قەدی دەدا، بەڵام قەت سەیری خەشاب(مەخزەن)ەکەی نەدەکرد. وا راهاتبوو دەمانچەکە لە قەدی بدا، وەك چۆن عادەتی گرتبوو پانتۆڵ لەپێ بکا.

چەند مانگان تێپەڕین. مەزرا و منداڵ و گوند تەواو سەرقاڵیان کردبوو. ئەگەر گوندی ئەزیەتی نەکەن، ئەگەر شەڕ و هەق و ناهەقی خۆیانی نەهێننە لای... ئەگەر لێی گەڕێن بۆ خۆی بژیێ... ئەگەر لێی گەڕێن وەك هەموو کەسی دیکە، وەك هەموو دێهاتییەکانی دی بژی. ئای خۆزگە وا بوایە. بەڵام نابێ نا. هەر ئەوەندە جارێك ناوی خۆی نا ئەفە، ئیتر تەواو. ناچار بوو خۆ لە هەندێ ئیش هەڵقورتێنێ. دیارە بەوەندەیە قایل بوو. هەر خوداخودای بوو نەهامەتییەکی دیکەی تووش نەبێ و کەس کەڵەگایی لێ نەکا و دیسان ناچاری نەکەن بچێتەوە شاخ. گەورەترین ئاواتیشی هەر ئەوە بوو. بەردەوام نیگەرانی ئەوە بوو. بەڵام ئەو ئاواتەی لای کەس نەدەدرکاند. جگە لە ئیراز، کەسی دی ئاگای لە دڵی ئەفە نەبوو.

بەڵام ئاخرییەکەی قەوما و ئەوەی لێی دەترسا، بەسەری هات.

***

سەرهەنگ رۆستەم بەگ، براگەورەی ملازم حەسەنی ئەفەنییە. هەر ئەو ملازمەی بە دەستی چاخێرجالی کوژراوە. ئەو بنەماڵەیە هەر هەموویان لە ئازایەتیدا بەناوبانگن. مام و خاڵی هەموو رەشید و ئازای بەناوبانگن. خاڵوانی چەندی چەند ساڵە دەیانەوێ چاخێرجالی بکوژن، بەڵام تا ئێستا هیچیان پێ نەکراوە. ئەو بنەماڵەیە هەموو لە ئاگری تۆڵەئەستاندنەوەدا دەگڕێن. هەر هەمووان دەیانەوێ تۆڵەی خۆیان بکەنەوە، بەڵام لێیان سوورە بەرامبەرەکەیان چاخێرجالییە. چییان پێ دەکرێ؟ رۆستەم بەگ خۆشی سەرهەنگێکی ئازایە. پێی قەبووڵ ناکرێ خوێنی براکەی بەفیڕۆ بچێ. تاقە ئاواتی ئەوەیە، رۆژێك تووشی چاخێرجالی بێ و تۆڵەی خۆی لێ بکاتوە. ئەو برینە دەمێك ساڵە هاتووەتەوە سۆ. چەند جاران کەوتبووە کەژ و کۆ لە چاخێرجالی گەڕابوو بەڵام هیچی پێ نەکرابوو. چەند جاران هەوڵی داوە، گیانی لەسەر بەری دەستی دابنێ و بەبێ ترس پەلاماری چاخێرجالی بدات، بەڵام برادەرەکانی پێشیان گرتووە. کە چاخێرجالییش لە چیا هاتووەتە خوارێ، نەیانهێشتووە سەرهەنگ توخنی بێ. بەڵام رۆستەم بەگ دەست هەڵناگرێ. هەر لە دەرفەت و رێیەك دەگەڕێ بەشکم بتوانێ تووشی چاخێرجالی بێ. جا ئەو کات یەکێکیان دەبێ بمرن.

رۆژێك سەر لەبەیانی هەواڵیان بۆ چاخێرجالی هێنا:

سەرهەنگ رۆستەم بەگ بەخۆی و سەربازەوە هاتووەتە ئاوایی و لە ماڵی کوێخان.

یانی چی؟ چما چاخێرجالی و حکوومەتی ناوەند گرێبەستیان مۆر نەکردووە؟ هیچ پیاوێکی چەکدار و هیچ بەرپرسێکی حکوومی نابێ بێتە ئایاسۆرات. باشە رۆستەم بەگ ئەوەی دەزانی؟ لەوانەشە لێی تێك چووبێ... بەشکم مەبەستێکی خراپیشی نەبێ...

بەڵام رۆستەم بەگ بە نیازی خراپ هاتبوو. خۆی پێ نەگیرابوو. بە بیست سی کەس لە سەربازە هەرە باشەکانییەوە هاتبوونە ئاواییەکەی چاخێرجالی. ئاگری تۆڵە سەندنەوە لە ناخیدا بڵێسەی دەکێشا و هاتبوو ئەو ئاگرە دامرکێنێتەوە.

رۆستەم بەگ بڕیاری خۆی دابوو. دەیزانی چاخێرجالی زۆربەی کاتەکانی خۆی لە قاوەخانەی ئاواییدا بەسەر دەبا. بڕیاری دابوو، لەپڕ بچێتە چایخانەکەوە و سینگ بە سینگی چاخێرجالییەوە بنێ. چاوی لە چاوی ببڕێ و سینگی پڕ بکا لە فیشەك.

بەڵام خەونەکەی وەدی نەهات. هەرگیز ئەوەی بۆ نەڕەخسا. چونکە نیو سەعات بەر لەوەی رۆستەم بەگ بگاتە ئاوایی، چاخێرجالییان ئاگادار کردەوە:

ـ سەرهەنگ رۆستەم بەگ بەخۆی و سی سەربازەوە بەرەو ئاوایی دێ.

چاخیرجالی هەواڵەکەی پێ گەیبوو. بەڵام خراپی بیر نەکردبۆوە. لەگەڵ ئەوەشدا نابێ لەخۆی خافڵ و خەمسارد بێ.

بەڵام رۆستەم بەگ لە تۆڵە بەولاوە بیری لە هیچ شتێ نەدەکردەوە. خوێن بەری چاوی گرتبوو. لە لایەکی دیکەشەوە دەرەبەگ و ئاغاکانیش دنەیان دابوو. بەوپەڕی تووڕەبییەوە لە قاوەخانەکە وەژوور کەوت. پەنجەی لەسەر پەلەپیتکە بوو. بەڵام چاخیرجالیی لەوێ نەدی. تووڕەتر بوو. دەی دەبێ چ بکا؟ ئاخۆ هەڵکوتێتە سەر ماڵەکەی چاخیرجالی یان نا؟

گوندی خولڤیان کرد. رۆستەم بەگ دانیشت.

ـ ئەفە، سەرهەنگ هاتووە. زۆریش تووڕەیە.

رۆستەم بەگ هاتووە بۆ دۆستایەتی یان دوژمنایەتی؟ دەبێ روون بێتەوە.

بانگی پیاوەکانی خۆی کرد:

ـ زوو بن خواردن ئامادە بکەن. هەر لەو قاوەخانەیە مێزەکان رێکوپێك بکەن و میوانداری لە رۆستەمبەگ و هاوڕێیانی بکەن. سلاوی منیشی پێ بگەیەنن و بلێن خەمی هیچی نەبێ. ئەو گوندە، گوندی خۆیەتی. ئەگەر حەزیش دەکا، دەکرێ بێتە ماڵەوە.

سفرەیەکی باشیان لە قاوەخانەکە بۆ راخست. هەموو شتێکیان ئامادە کرد. لە شیری مریشکەوە هەتا....

یەکێك لە پیاوەکانی ئەفە چووە لای رۆستەم بەگ و گوتی:

ـ ئەفەم سلاوی گەیاندووی و گوتی، سەرهەنگ خەمی هیچی نەبێ. گوندەکە، گوندی خۆیەتی. ئێستاش فەرموون پارووەك نانی نیوەڕۆ بخۆن. دوای نانی نیوەڕۆش ئەگەر گەورەمان دەکەن، با بێنە ماڵێ.

رۆستەم بەگ، ئەفەی لە قاوەخانەکەدا نەدیتبوو و بەوە تووڕە ببوو، ئەمجار بەجارێك شێت بوو. خوێن بەری چاوی گرت. چوو و سفرەکەی دایە بەر شەق و خواردنەکانیشی بەملاولادا بلاو کردەوە.

ـ نانی سەگبابێکی ئاوا ژن حیز، بۆ وەی نابێ سەگیش بیخوات. ئەوەش بەو نامەردە بلێن.

چیی لە زاری هاتە دەرێ گوتی و جنێوی دا و سووکایەتیی پێ کرد. هەواڵەکەیان بە چاخیرجالی گەیاندەوە.

چاخیرجالی مات بوو. یانی چی؟ دیسان شاخ؟

ـ تفەنگچییەکان ئامادە بن.

تفەنگچی لە خودایان دەویست. ئەوەندەی یەك و دوو ئامادە بوون. دوو کیلۆمەتر لە دەرەوەی دێ، بۆسەیان نایەوە. رۆستەم بەگ بەولایەدا دەڕۆیشت.

رۆستەم بەگ لە دوورەوە دەرکەوت. گەیشتە شوێنی بۆسەکە. چاخیرجالی ددانی چیڕ دەکردەوە. بەخۆی دەگوت:

ـ ئاخر كافری بێ دایی و باب... چیت لە گیانی من دەوێ؟ بۆچی هاتوویە ئەو گوندە؟ چما...

تەقە لە تفەنگانەوە هەستا. رۆستەم بەگ و ژمارەیەك لە پیاوەكانی سەرنخوون بوون. ئەوانی دیكەش گەڕانەوە و رایان كرد.

٢١

جا کێ چاخیرجالی راوەدوو نانێ؟ کام تۆڵەئەستێن؟ چەرکەزەکان، ئەلبانیاییەکان، هێزە حکوومییەکان...
نۆکەری دەرەبەگەکان، پیاوی ئاغا و دەرەبەگان، برا و خزمی ئەفە کوژراوەکان...

ئەوانە تەواو لە کارەکەی خۆیاندا خاراون و شارەزا بوون. بەڵام چۆن؟ باشە، خۆ دیارە. چەندی چەند ساڵان وەشوێن چاخیرجالی کەوتوون و ئیتر سرووشتییە بتوانن مەتەڵ و فرت و فێڵەکانی فێر بن و لە کارەکەی خۆیاندا شارەزاتر بن.

چاخیرجالی تەواو تەنگاو کراوە. لەوەتەی هەیە ئەوەندە تەنگاو نەکراوە. لەوەتەی چۆتە شاخ، ئەوەندەی عەزاب نەکێشاوە. بەڵام ئەو لە هەموو هەل و دەرفەت و تواناکانی کەڵك وەردەگرێ. هەموو هۆش و زیرەکیی خۆی دەخاتە گەڕ و ناهێڵێ دوژمنەکانی زەفەری پێ بەرن.

بێبەزەییانە پیاوی دەکوشت. بە هەموو لایەدا دەیکوشت و ئەو هەقەشی بە خۆی دەدا. بۆ وێنە ئەو رۆستەم بەگە چیی لە گیانی ئەو دەویست؟ حکوومەتی ناوەندی بۆچی نەیدەهێشت بژیێ؟ هەر هەمووی لەبن سەری حکوومەتدا بوو. هەمووان قۆڵیان هەڵماڵیوە ئەفە بکوژن. ئەفەش ناچارە کونەمشکیان لێ بکاتە قەیسەری. لە سەر رێی جەندرمە و ئەوانەی کەوتوونە شوێنی، بۆسە دادەنێتەوە و دەیانکوژێ. دوای شەڕ و خۆشاردنەوەیەکی ئیتر ئێستا ئەوانەی راوەدووی دەنێن، تێگەیشتوون لەو جۆرە شەڕ و بەرەنگارییانەدا ئەوەی رادەکا، سەردەکەوێ و براوەیە و ئەوی دەکەوێتە شوێنیش، ئەو دەیدۆڕێنێ." بەڵام ئەوان هێزی حکوومەتن. ئەرکیان ئەوەیە وەشوێن کەوتن. ئەگەر راو نەنێن، چاخیرجالی مەمنوونیش دەبێ. لە خودای دەوێ نەکەونە شوێنی. بەڵام ئیتر ئەوکات ئەویش خۆی دەبێتە حکوومەتێك و چیی پێی خۆش بوو دەیکا. دەبێ رێونیشانێك بکێشن. دەبێ کارێك بکەن، کە چاخیرجالی جەندرمان راو بنێ و بکەوێتە شوێنیان. دەبێ تووڕەی بکەن و ناچاری بکەن کارێکی قوڕ و هەڵنەسەنگێنراو بکا.

باشە چۆن تینی بدەن؟ زۆر سادەیە. دەبێ خانووەکەی بسووتێنرێ. باخچەکەی تێك بدرێ. ئەو کات دەهری دەبێ، چونکە باخچەکەی هێندەی منداڵەکانی خۆش دەوێ. دەبێ ژن و منداڵەکەی بڕفێنرێن و ببردرێنە شارۆچکە و لەوێ زیندانی بکرێن. ئەو کات چاخیرجالی وەشوێن جەندرمان دەکەوێ بۆ ئەوەی تۆڵەی ماڵە سووتاوەکەی بکاتوە. شێت دەبێ، بۆ ئازادکردنی ژن و منداڵەکەی هێرش دەکاتە سەر شارۆچکە و جا ئەو کات سووك و سانا لە داو دەکەوێ.

ئەوانە هێشتا چاخیرجالییان نەناسیبوو.

ئەشکەنجە سامناکەکان دەستیان پێ کرد. بە بیانووی شاردنەوەی چاخیرجالی خەڵکێکی زۆر لێیان دەدرێ و دەکوژرێن و دەبرێنە زیندان و دوور دەخرێنەوە. عوسمانی سێبەری شوومی ترس و مەرگ بەسەر خەڵکەکەدا

دەكێشێ. عوسمانی دەكوژێ و بەبێ پرینگانەوە زوڵم دەكا، و بیانووی هەموو ئەو كارانەیش چاخیرجالییە. بەڵام خەڵك ئەفەی خۆیانیان لەوە پتر خۆش دەوێ، چونكە دەبینن، لەگەڵ عوسمانی بەشەڕ دێ، لەگەڵ ئاغاكان بەشەڕ دێ و دژی زوڵم دەوەستێتەوە و بەشەڕ دێ. چیی عوسمانی پتر لێیان توند دەكا، خەڵك چاخیرجالییان خۆشتر دەوێ.

لە هەفتەیەك لەوەپێشەوە، جەندرمە دەستیان كردبوو بە دەنگۆنانەوە. تووشی هەر كەس دەبن، دەڵێن: فلانە رۆژ حكوومەت ماڵەكەی چاخیرجالی دەسووتێنێ. باخچەكەشی تێك دەدا و ژن و منداڵەكەشی دەخاتە زیندانەوە.

رۆژە دیاریكراوەكە دەگات. رۆژێكی هەینی، هێشتا تاو هەڵنەهاتووە، سەرباز گەمارۆی ماڵەكەی چاخیرجالی دەدەن و سەنگەر دەگرن. چاخیر جالی دێ و زۆر سووك وسادە دەیكوژن. دێ ماڵەكەی رزگار بكا. ژن و منداڵەكەی ئەفە لە ماڵێ دێننە دەرێ و خانووەكە دەسووتێنن. هەموو پەنجەیان لەسەر پەلەپیتكەیە. چاوەڕێن. بڵێسەی ئاگرەكە، ئامێز بە ماڵەكەدا دەكەن و سەر لە ئاسمانێ دەسوون. ئەفە دێ.

بەڵام ئەفە لە بەرزاییەكەوە، كە دەڕوانێتە گوندەكە، لە بن تاكەدارێك دانیشتووە و سەیری سووتمانی ماڵەكەی دەكا. زەردەیەكی تاڵی لەسەر لێوە...

ماڵەكەی سووتا و بوو بە خۆڵەمێش. نزیكەی نیوەڕۆ بوو. جەندەرمە زۆر چاوەڕێ بوون، بەڵام كەس نەهات. چاخیرجالی هەر لەو شوێنەوە كە دانیشتبوو، گوێی لە تەقەی تفەنگ دەبوو. دەموچاوی گرژ ببوو، بەڵام زەردە تاڵەكەی هەر لەسەر لێو بوو.

پێش بینیی جەندرمەكان وەڕاست نەگەڕا. چاخیرجالی تا نیوەڕۆ هەر سەیری كرد، دواییش ملی رێگای گرت و رۆیشت.

جەندرمە هیچیان پێ نەبڕا. هەر بۆیەش تووڕەتر بوون. بۆیە ژن و منداڵەكەی چاخیرجالییان گرت و بردیاننە ئۆدەمیش و لەوێ بەندیان كردن.

چخیرجالی یەك دوو رۆژ چاوەڕێ بوو. بەڵام حكوومەت خێزانەكەی بەر نەدا. حەوتووەكی دیكە راوەستا. ئەوجار نامەیەكی بۆ قایمەقامی ئۆدەمیش نووسی و هەڕەشەی لێ كرد، بێت و خێزانەكەی بەر نەدەن، كاری وا دەكا، زیرەكترین بەرپرسی حكوومەتیش ئەقڵی پێی نەشكێ. هێشتا نامەكە نەگەیبووە دەستی قایمەقام، چاخیرجالی رێی بە كاروانێكی دەوڵەتی گرت و زێڕ و زیوێكی زۆری لێ ئەستاندن و رووتی كردن. ئەوە یەكەم كاری بوو. كە فەرماندار نامەكەی وەرگرت، لەولاشەوە هەواڵی تاڵانی داراییەكەی دەوڵەتی پێ گەیشت، دەمودەست خێزانەكەی چاخیرجالیی ئازاد كرد و ناردنییەوە ئاوەدانی.

قەرەعەلی ئەفە، یەکێك بوو لە هەڤاڵ و بەردەستەکانی چاخیرجالی. ئەویش چەند تفەنگچییەکی هەبوو. بە ئەمری چاخیرجالی لێبوردنەکەی حکوومەتی قەبووڵ کردبوو و لە چیا هاتبووە خوار. یەکێك لە مەرجەکانی لێبوردنەکەشی ئەوە بوو، خۆی و هەڤاڵەکانی ئیزنی چەکهەڵگرتنیان هەبێ. جا بۆچی ملکەچی ئەو لێبوردنە ببوو، دیار نییە. لەوانەیە بۆ ئەوە بێ لە دەشتێ بێ و لە ڕۆژی تەنگانەدا بەهانای چاخیرجالییەوە بێ. کێ چووزانێ. بەڵام سەرەڕای لێبوردنەکەش، حکوومەت دەست لە عەلییە ڕەش هەڵناگرێ. بەردەوام لێی دەخەفتێ.

ڕۆژێکیان کە خەریك بوو لە گوندێکەوە دەچووە گوندێکی دیکە، کەوتە داوی جەندرمەکانەوە:

ـ مەبزوو. خۆ بەدەستەوە بدە.

ـ من قەرەعەلی ئەفەم.

ـ خۆت بەدەستەوە بدە. چەکەکەشت فڕێ بدە.

ـ فڕێی نادەم. ئێمە و حوکمەت گرێبەستمان مۆر کردووە.

ـ یان خۆ بەدەستەوە دەدەی، یان دەتکوژین. تەواو.

عەلییە ڕەش، ناچار تفەنگەکەی فڕێ دا. هەڤاڵەکانیشی وایان کرد. چەند جەندرمە لە سەنگەرەکانیان دەرپەڕین و تفەنگەکانیان هەڵگرت. دواییش دەستیان لە بەرپشتێندیان نا و دەمانچە و خەنجەرەکەیان لێ داڕنین. دەستیان بەستن و وەپێش خۆیان دان و بەرەو ئۆدەمیش کەوتنە ڕێ. لە سەر ڕێیان، چەند شوان و عێلاتی و دێهاتییان تووش بوون. یەك دوو کەس لەوانە پیاوی چاخیرجالی بوون. عەلییە ڕەش بە برۆهەڵتەکاندن و چاوترووکاندن مەسەلەکەی تێ گەیاندن. ئەوانیش هاتنەوە و بۆ ئەفەیان گێڕاوە. ئەفە هیچ خۆی تێك نەدا. هەر بێدەنگ بوو و متەقی لە خۆی بڕی.

عەلییە ڕەش لە ڕێگایە خێرا خێرا ئاوڕی لە هەڤاڵەکانی دەداوە و پێی دەگوتن:

ـ خەمتان نەبێ نا. ئەفە خۆی دەگەیەنێتێ. لەوانەشە هەر ئێستا لەسەر ڕێگامان بۆسەی نابێتەوە. زۆری پێ ناچێ، گوێمان لە تەقەی تفەنگی دەبێ.

جەندرمە وێکڕا گۆرانییان دەگوت. سروودێکی سەرکەوتن. ئەو گۆرانییە عەلییە ڕەشی دەکوشت. دەتگوت هەناوی دەردێنن. دەیویست بنەڕێنێ و بڵێ:"کوڕە هەی دایك حیزینە. بەر لەوەی بگەنەوە ئۆدەمیش، ئەفە هەمووتان دەکوژێ. جارێ ڕاوەستن...

ئێوارە داهات. هێشتا دانێکیان مابوو بگەنەوە ئۆدەمیش. شەوێ لە گوندێکی سەر ڕێیان مانەوە. منداڵە وردکەی گوند کە بیستیانەوە عەلییە ڕەش گیراوە، هاتنە سەیری. جەندرمە چنەیان گەرمدا هاتبوو و

چۆنێتیی گرتنەکەی عەلییە رەشیان بە تاموخوێوە دەگێڕاوە و دەیانگوت، هەر بەو زووانە چاخیرجالییش دەگرین و وەك سەگ پەتی دەکەین. عەلییە رەش ددانی چیڕ دەکردنەوە. چیی نەمابوو بنەڕێنێ و بلێ:

ـ زۆری پێناچێ چاخیرجالی زیارەت دەکەن. ئەو کات ناتوانن ئەوەندە چەنەوەڕی بکەن، دایکی هەمووتان دەگێ.

نەیگوت. نەیتوانی وا بلێ. نەیویست دوژمنەکەی بەخۆیدا بێنێتەوە، ئەگینا زۆری پێخۆش بوو بنەڕێنێ. جەندرمە قاقا پێدەکەنین. گاڵتەیان بە عەلییە رەش و هەڤاڵەکانی دەکرد. جنێویان دەدانێ. بەڵام ئەو پێدەکەنی. لە بەر خۆیەوە بیری لەوە دەکردەوە، کە ئەو دەمەی چاخیرجالی پەیدا دەبێ، ئەو جەندرمانە چەندە سەیر دەبن. چەندە دەترسن. چۆن دەپاڕێنەوە. دەست و پێیان چۆن دەلەرزێ. خۆزگە وا بوایە. ئەو کات تێری دڵی سەیری دەکردن.

دەست و پێی عەلییە رەش و دوو هەڤاڵەکەیان لە کۆت و زنجیر کرد. لەو ژوورێکدا بەندیان کردن و دەرگایان لەسەر گاڵە دان و جەندەرمەیەکی سوارچاکیشیان کردە پاسەوانیان. عەلییە رەش خەوی لێ نەدەکەوت. حەجمینی لەبەر هەڵگیرابوو. ئەفە بێ و نەبێ دەمێکە هەواڵەکەی بیستۆتەوە. خۆ زۆریش دوور نەبوو. ئەی باشە بۆ تا ئێستا نەهاتووە؟ دێ. بێ و نەبێ نەخشەیەکی هەیە، ئەگینا هاتنەکەی مسۆگەرە.

ئیتر سێ سوار سەعاتێکی ماوە رۆژ بێتەوە. ئەو باش دەزانێ چ دەکا. رزگارمان دەکا. ئەگەر پێویست بێ، تەنانەت دێتە ئۆدەمیشیش. دەرگای بەندیخانەش دەشکێنێ و لە چنگی جەرندرمان درەماندێنێ. دەست و پێی جەندرمان شەتەك دەدا و هەمووان دەباتە چیا. چما ئێوە ئەفەی خۆتان ناناسن؟

هەڤاڵەکانی وەڵامیان نەداوە. لەوانەیە خەوتبێن. لەوانەشە خەیاڵ و فکر هەڵیگرتبێن.

عەلییە رەش هەرای کرد:

ـ ئەفە دێ.

جەندرمەکان لە دەنگی راچڵەکین.

رێك لەو کاتەدا هەواڵبەرێك چووە لای چاخیرجالی و پێی راگەیاند و پێشی گوت سبەی بەیانی عەلییە رەش دەبەنە ئۆدەمیش و لە داری دەدەن.

هەواڵبەرەکە رووداوەکەی باس کرد و رۆیشت. چاخیرجالی لەو دەمەوە کە بیستبوویەوە عەلییە رەش گیراوە، لەبزی دەلەبزی کەس نەگەڕابوو. دوای رۆیشتنی کابرای هەواڵدەر، سەری خستە نێوان لەپی دەستەکانییەوە و لەجێی خۆی نەبزووت. یەك دوو سەعات ئاوا مایەوە و ئەوجار بانگی حاجیی کرد:

ـ دەبێ بچین و عەلییە رەش رزگار بکەین حاجی. لە سێدارەی دەدەن. لە داری دەدەن. هەر لەبەر ئەوەی برادەری چاخیرجالییە. دەڵێی چی؟

ـ ئەگەر رزگاری نەکەین، دەبێتە نامەردی. دەبێ باش بیری لێ بکەینەوە و بزانین بۆچی گرتوویانە. لەپێشدا دەبێ جوان لێکی بدەینەوە. کێ چووزانێ، بەشکم عوسمانی ئەو بکاتە داوێك، بۆ ئەوەی ئێمەی پێ بگریچ.

ـ بەڵام ئەی ئەگەر لە داریان دا؟ ئەو کارەی ئێمە نابێتە نامەردی؟ ناڵێن چاخیرجالی ترسا؟

ـ ناکرێ ئەفە. ئەوە دەبێتە خۆ کوژی. یانی چاوت بگری و خۆت بخەیە داوی جەندرمانەوە. ئخۆ ئێمە ئەومان نەداوەتە دەست جەندرمان. کەس لۆمە و سەرکۆنەی ئێمە ناکا.

چاخیرجالی وەڵامی نەداوە. بێدەنگ بوو. هەتا بەیانی متەقی لێوە نەهات، بەڵام خەویشی لێ نەکەوت.

بەیانی زوو، جەندرمە، عەلییە رەش و هەڤاڵەکانیان وەپێش خۆیان دا و رۆیشتن. بەرەبەری نیوەڕۆیە گەیشتنە ئۆدەمیش. لە دەرگای بەندیخانە نزیك بوونەوە. عەلییە رەش و برادەرەکانی بۆ ساتێك لە بەر دەرگای زیندانەکە چاوەڕێی شتیچك بوون، بەڵام نەبوو.

لەپڕ دەرگای زیندانەکە کرایەوە. عەلی سەیرێکی دەرگای زیندانەکە و سەیرێکی لایەکەی دیکەی کرد. یەك دوو هەنگاو چووە پێشێ و دیسان راوەستا و سەیری دەوروبەری خۆی کرد. هیوای بڕا و وەژوور کەوت. دەرگا گەورەکەی زیندانەکە لە پشتەوەی داخرا.

دەستی هەڤاڵەکانی گرت و چاوی بڕییە چاویان و گوتی:

ـ کێ چووزانێ ئەفە چ خەیاڵ و نەخشەیەکی لە زەینیدایە؟ هیچ خەم مەخۆن. بمانبەنە بن عەرزیش، لە بن پەتی سێدارەش بێ، ئەفە هەر رزگارمان دەکات.

٢٢

چاخیرجالی تەنگاو کرابوو. تاقمەکانی راوەدوونان و پشکنین هەموو سەنگەرەکانی ئەویان ناسیبوو و بەو پێیەش دەجووڵانەوە. ئیتر چاخیرجالی نەیدەتوانی لە شوێنێك چالاکییەك بکا و لە جێیەکی دیکە سەر وەدەر بنێ. تاقمی راوەدوونەر زیرەکتر ببوون و سەریان بە هەموو کون و قوژبنێکدا دەکرد. بەڵام چاخیرجالییش دەستی لەسەر دەست دانەنابوو. ئەو نەنووستبوو. لە داڕشتنی نەخشەی نوێدا کەسێکی بێوێنە بوو و دوای مەرگی "حەیدەر ئۆغلێ" ئەو چیایانەی وێنەی چاخیرجالییان بەخۆوە نەدیتبوو. ئەفە تاقانەی رۆژگار بوو لە داڕشتن و داهێنانی تاکتیکی شەڕدا.

رۆژێکیان لەپڕ تفەنگچییەکانی خڕ کردەوە:

ـ با تاوێك بچین و لە دەشتێ بگەڕێین.

تفەنگچی بە ئەزموون دەزانن، کاتێ ئەفە خڕیان دەکاتەوە و بە دڵێکی خۆشەوە پێیان دەڵێ:"با تاوێکیش..." دیارە نەخشەیەکی نوێی لە زەینیدایە و ئەوە هێمای راپەڕاندنی هەندێ کاری باشە.

تفەنگچی ئامادە بوون و شەوێ لە چیاوە داگەڕان. چوون و لەماڵی یەکێ لە برادەرەکانیان کە حەشارگەشیان بوو، کۆ بوونەوە. ئەو ماڵە لە یەکێك لە گوندەکانی "کۆلا" بوو. ماڵێکی تا بڵێی گەورە بوو. جا ئێستا لێیانگەڕێن با هەموو ئەو کەژ و کێوانەمان بەدوودا بتەقێنن. رێك حەوتوویەك لەوێ مانەوە و پشوویان دا. چاخیرجالی لەو هەفتەیەدا قسەی لەگەڵ کەس نەکرد. هەر دانیشت و بیری کردەوە. هەتا ئەوەی رۆژێکیان هەواڵێکی نوێ هات:

ـ جەندرمە لە کۆلا چوونە دەرێ و وەشوێن رووداوێك کەوتن. چاخیرجالی چاوەڕێی ئەو ساتە بوو. رێك لەو کاتەدا هەستان و چوونە کۆلا و یەکێك لە دەوڵەمەندەکانی کۆلایان رفاند و بردیانە چیا.

چاخیرجالی کەسی لەسەر پووڵ و پارە نەدەکوشت. کەسی ئەزیەت نەدەکرد. ئەو تەنیا ئەلبانیایی و چەرکەزە ملهوڕەکانی دەکوشت. ئەوانە بەکرێگیراوی حکوومەت بوون و کار و پیشەیان هەر ئەوە بوو وەشوێن چاخیرجالی بکەون. ئەو ئاغا و زاڵمانی دەکوشت. ویستبای باج و پیتاك لە هەر دەوڵەمەندێك بستێنێ، دەیڕفاند و دەیبردە چیا. لەوێش وە شا میوانداریی لێ دەکرد و رێزی دەگرت. زۆربەی ئەوانەی چاخیرجالی رفاندوونی و بردوونیەتە چیا، دواتر دەیانگێڕایەوە لەوێ سەد هێندەی ماڵی خۆیان ئاسوودەتر بوون. باشترین خواردنیان دراوەتێ و تاقە قسەیەکی ناخۆش چییە، پێیان نەگوتراوە. قاوە و تووتن و تەنانەت رۆژنامەشیان بۆ کابرای بەبارمتەگیراو دابین دەکرد. ئەفە ئەوپەڕی پیاوەتیی لەگەڵ دەکردن و لەگەڵیان بە بەزەیی دەبوو. ئەو ئەفەیەی لە هەمبەر عوسمانی و پیاوەکانیدا وەك پڵنگێکی مەغروور وا بوو، لە هەمبەر میوان و دیلەکانیشیدا، وەك خزمەتکارێکی خاکەڕا. تەنانەت لەلای ئەوان دەنگیشی هەڵنەدەهێنا.

دەوڵەمەندە کۆلاییەکەیان بۆ ماوەی حەوتووەك لە چیا ڕاگرت و دوای ئەستاندنی چوارهەزار سکەی زێڕ، بەریان دا.

ئەو ڕۆژانە، ئەفە زۆری پێویستی بە پارە بوو. دەبوو ئەوەندە پارە بە هەژاران بدا... دواییش خۆ دیارە. ئەوجار پارەی لەو کەسانە وەردەگرت، کە خەڵك ڕقیان لێی بوو و بێزراو بوون. لەو کات و ساتەدا کە زۆر تەنگاو کرابوو، بە بەردێك دوو کێلی دەشکاند.

لە "تۆرقۆتلو" کابرایەکی لێ بوو ناوی "موتافی زادە" بوو. تا بڵێی دەوڵەمەند بوو. ئەفە ساڵێك لەوەپێش داوای لێ کردبوو هەزار لیرەی بۆ بنێرێ. بەڵام ئەو وەڵامەی وەگرتبۆوە:

ـ نایدەمێ. جا ئەگەر پیاوە با بێ و لێم بستێنێ."

چاخیرجالی ساڵێك بێدەنگەی لێ کرد. خۆی لە گێلی دا. بەڵام ئەو جوابە تەزاندبووی. جا ئێستا کاتی وەی بوو هەڵکوتێتە سەر تۆقۆتلو و دەهەزار لیرە لە موتافی زادە بستێنێ، دە هەزار لیرەی تەواو. تەنانەت قرۆشێکیشی کەم بێ نەیەوێ.

بەڵام زۆریشیان تەنگاو کردووە. دەی باشە، دەبێ ڕێگایەك بدۆزێتەوە. زیرەکییە لە ڕادەبەدەرەکەی چاخیرجالی ئەو گرێپووچەکیەشی کردەوە.

دارودەستەکەی چاخیرجالی هەرگیز لە دە تفەنگچی پتر نەبوون، کەچی گەر ویستبای، دەیتوانی دە بیانکاتە دە هەزار تفەنگچییش. دەیتوانی هێزێکی شۆڕشگان پێك بێنێ. هەر هەموو چاویان لە دەمی چاخیرجالی بوو. جگە لەوە کۆمەڵێك تفەنگچیی لە گوندەکانیش هەبوو کە لە ڕاستیدا وەك پاڵێوراو سەیریان دەکرا و دەیانتوانی جێی ئەو تفەنگچیانە بگرنەوە کە دەکوژران یان دەگیران.

باشە چۆن هێرش بکاتە سەر تۆرقۆتلو؟ چاخیرجالی ئەوەندە ساویلکە نەبوو، بێ پارێز، هەڵکوتێتە سەر شارۆچکەیەکی گەورە. نەدەبوو ڕاستەوخۆ هێرشەکەی بکا. هێرشی بەبێ تەگبیر و نەخشە، لە بەرنامەی چاخیرجالیدا نەبوو. دەبوو چ بکا؟

لە بیست تفەنگچیی ئامادەی گوندەکەی ڕاسپارد. هاتن. چووە "ساڵح لی" و لەوێ گێچەڵێکی نایەوە. جەندرمە و سەرباز و چەکداری چەرکەزی و تاقمەکانی دیکەی ڕاوەدوونان بەرەو ساڵح لی کەوتنە ڕێ. هەلی لەباریان بۆ ڕەخسابوو. ئێستا زۆر بە ئاسوودەیی و سانایی دەیانتوانی چاخیرجالی بگرن. دەبوو بەهەموو توانا و هێزەوە هێرشی بکەنە سەری. دەبوو یەك بگرن و ئەو بەڵایە لەسەر حکوومەت بکەنەوە. هێشتا تاو هەڵنەهاتبوو، بوو بە تەقە. پیاوەکانی چاخیرجالی هەر سی کەس دەبوون. سەرەڕای ئەوەی پیاوانی حکوومەت زۆریش بوون، بەڵام چاخیرجالی نەیهێشت لە جێی خۆیان ببزوون. هەتا ئێواری ڕەهێڵەی ئاگریان بەسەر یەکتریدا باراند. ئێواریێ چاخیرجالی بە تفەنگچییە گیان لەسەردەستەکانی گوتی:

ـ من و پیاوەکانم دەڕۆین. ئێوە هەتا نیوەی شەوێ هەر لێیان دەن. دواییش بازنەی گەمارۆکەیان بشکێنن و خۆتان رزگار بکەن. تێگەیشتن؟

ـ تێگەیشتین ئەفە.

لەو تەقە و لێکدانەشدا، تفەنگچییە راستەقینەکانی چاخیرجالی هەر دە کەس بوون. ئەفە دە کەسەکەی هەڵگرت و ملی رێی گرت و رۆیشت. بیست کەسەکەی دیکە مانەوە و هەتا نیوەی شەوێ شەڕیان کرد. هیچکامیان لووتیان لەخوێن نەهات. بەڵام هێزەکانی حکوومەت وەك هەمیشە کوژراویان زۆر بوو.

چاخیرجالی وەك بای شەماڵ خۆی گەیاندە تۆرقۆتلو. شەو بوو. چاو چاوی نەدەدی. تووشی دوو کەسی گوندەکە بوو و پێی گوتن:

ـ من چاخیرجالیم. خێرا ماڵی موتافی زادەم نیشان بدەن.

ئەو دوانە هەتا بەردەرگای موتافی زادە وەپێش چاخیرجالی کەوتن. چاخیرجالی هەرای کرد:

ـ خێرا دەرگا بکەنەوە. دەرگا بکەنەوە.

ئەوانەی لە ماڵەکەدا بوون، زوو زانیان لە دەرەوە شتێکی ناخۆش دەقەومێ. هەر بۆیە دەرگایان نەکردەوە. زۆری نەبرد، زانییان چاخیرجالی و پیاوەکانی لەوێن. هات و هاوار شارۆچکەکەی داگرت.

ـ سووتمان، ئاگر. ماڵەکەی موتافی زادە خەریکە دەسووتێ.

هەموو دەیاننەڕاند. چیی هەڵك بوون، بە گەورە و بچووکەوە لە بەر دەرگای موتافی زادە کۆ بوونەوە. بوو بە قیامەت.

چاخیرجالی زانیی، خەریکە شتەکە قوڕ دەبێ. لە پێشدا خۆی و دواییش تفەنگچییەکانی هەرایان کرد:

چاخیرجالی لێرەیە. چاخیرجالی... چاخیرجالی لێرەیە.

ئەوانەی گوێیان لێ بوو، زوو چەکدارەکانیان دیت و ترسان و رایان کرد. خەڵکەکە پاڵەپەستۆی یەکتریان دەدا بۆ ئەوەی زووتر بتوانن لەو گێچەڵە خۆ دەرباز بکەن. زۆر کەس دەکەوتن و پێخۆست دەکران. چەند خولەکێك دواتر، بەر دەرگاکەی موتافی زادە و تەنانەت کۆڵانەکانیش چۆل بوون. وای لێ هات هەر دەتگوت چەند ساڵێکە ئەو شارۆچکەیە چۆلە. سارۆچکە تەنانەت پشووشی دەرنەدەهات. هەر بەبێدەنگی هەڵدەلەرزی.

ئەفە پێی داگرتەوە لەسەر ئەوەی دەرگاکە بکەنەوە. تەنانەت هەڕەشەشی کرد، ئەگە دەرگاکە دەشکێنێ و ماڵەکە کاول دەکا. بەڵام موتافی زادە دەرگای نەکردەوە. باشە، چما کێویش خۆ لەبەر چاخیرجالی رادەگرێ؟ بە پەیژەی دراوسێکەیاندا وەسەر کەوت. چووە نێو خانووەکەی موتاف و کوڕە شانزەساڵانەکەی لە جێوبان دەرهێنا و هێنایە خوارێ. ئەو کارانە لە نیو سەعاتی پتر نەهایاند. لە شارۆچکەکە هاتنە دەرێ و لە

دەرەوەی تۆرقوتلو لە مەزرایەك پشوویان دا. جەندرمە کەژ و چیایان لیّ دەگەڕان، کەچی ئەو و هەڤاڵەکانی لە مەزرایەکدا پشوویان دەدا.

زۆری نەبرد، کە پەیامی موتافی زادەیان پیّ گەیشت. کابرا ئەو پارەیەی داوا کرابوو، بۆی دانابوون.

حاجی مستەفا و چاخیرجالی جلوبەرگی فەقیّیانیان لەبەر کرد و کەوتنە ریّ. بە بازاڕەکەدا رۆیشتن و گەیشتنە ماڵەکەی موتافی زادە. لە دەرگایان دا و بە نۆکەرەکەیان گوت:

ـ بمانبە لای موتافی زادە.

نۆکەر بردنییە ژوورەکەی موتافی زادە. موتاف زادە، کە چاوی بە فەقیّکان کەوت، بە خۆشحاڵییەوە گوتی:

ـ فەرموون کاکە، فەرموون.

چاخیرجالی گوتی:

ـ ئاغا بیّنە ئەو پارەیە.

موتاف رەنگی بە رووەوە نەما. ناسینی. لەگەڵ حاجی چوونە ژوورەکەی دیکە و سیّ توورەکەی پڕ لە زیّڕیان هیّنا. توورەکەیان دا بە چاخیرجالی. چاخیرجالی و حاجی دانیشتن و ورد ورد پارەیان ژمارد. تەنانەت سکەدراوەکانیشیان بە وردی بارەوبار کرد، بۆ ئەوەی لیّیان سوور بیّ ئەسڵن.

حاجی سەکەکانی لە توورەکەی بارووتەکە کرد و کەوتنە ریّ. دیسان لەسەرخۆ هەموو کۆڵانەکانی شارۆکەیان بڕی و هاتنەوە حەشارگەکەیان. لەویّ چاخیرجالی بە کوڕەکەی موتافی گوت:

ـ چووین و باوکتمان دی. زۆر بە گەرموگوڕی پیّشوازیی لیّ کردین. جا ئیّستا تۆ ئازادی. تفەنگچییەك دەتگەیەنیّتەوە.

٢٣

دوای ئەو ڕووداوە، چاخیرجالی هێرشی کردە سەر یەکێك لە سەرۆك عەشیرەتەکان و کوڕەکەی ڕفاند و بردییە چیا. دوای ئەوە چووە خانەقایەك و بوو بە موریدی شێخەکانی ئەوێ و دڵنیای کردنەوە لەوەی چاخیرجالی کابرایەکی ئیماندار بووە و ئیمانداریشە و ڕێز لە پیاوانی ئایین دەگرێ. ئەوجار بۆ تالانی دەوڵەمەند و ئاغاکان بەرەو دەوروبەری "شیوە دار" کەوتە ڕێ.

لەو کاتەدا ڕاوەدوونەرەکان زۆر بەهێز ببوون. پیاوی چەرکەز و خەڵکێکی بێ ئەژماری "قوشچی زادە ئەشرەف بەگ"یش کەوتبوونە گەڵیان. قوشچی باشی، سوپاییەکی نەترس و بەغیرەت بوو و لەو دەوروبەرانەدا زۆر بەناوبانگ بوو. لەگەڵ قوشی باشی، "قۆجە مەمەد"یش لەگەڵ پیاوەکانی هاتبوو. ئەو قۆجە مەمەدە، برا بچووکی سمایل ئەفە بوو. هەر ئەو سمایل ئەفەیەی چاخیرجالی هەڵیکوتابووە سەر ماڵەکەی و بە ماڵەکەیەوە سووتاندبووی. قۆجە مەمەد، زۆر لە سمایل ئەفە ئازاتر و بەغیرەتتر بوو. گەنج بوو و ئاگری تۆڵەی براکەی لە دڵیدا بڵێسەی دەکێشا و سوێندی خواردبوو، تۆڵە لە بکوژی براکەی بکاتەوە و بێبەزەییانە بیکوژێ. هەر بە ڕاستی قۆجە مەمەد بۆ چاخیرجالی مەترسییەکی گەورە بوو.

چەکدارەکان بە ڕێنوێنیی قۆشچی باشی و قۆجە مەمەد، خۆیان ئامادە کرد. ئەوان زۆر زۆریان گرنگی بە کۆکردنەوەی هەواڵ دەدا. ئەوەش لە چاخیرجالی فێر ببوون. زۆر زوو تێگەیشتن ئەو کارە سوودی زۆرە. هاتوچۆکانی چاخیرجالییان خستە ژێر چاوەدێرییەوە و لەو ڕێگەیەیشەوە، زانییان چاخیرجالی چووەتە شیوەدار.

قۆشچی باشی و قۆجە مەمەد جەندرمەکانیان برد و زۆر خێرا بەرەو شیوەدار کەوتنە ڕێ. جەندرمەکان لە دووسەد کەس پتر بوون.

چاخیرجالی کە پیشتر ئاگادار کرابۆوە دێنە سەری، پەنای بردبووە بەر ڕەوەزەکانی شیوەدار.

جەندرمە هات و گەیشتنە نێو شیوەدار. پیاوەکانی چاخیرجالی دەوری جەندرمەکانیان دابوو. بوو بە تەقەیەك، سەگ خاوەنی خۆی نەدەناسییەوە. چەند جەندرمەیەك کوژران.

هاوین بوو. تەقەکە، کاتی نیوەڕۆ دەستی پێ کرد. لەگەڵ تەقەی تفەنگدا فیشکەفیشکی ماریش دەهات.

زۆری نەبرد دوو هەڤاڵی چاخیرجالی پێکران. لەو لاشەوە، قۆجە مەمەد ئەنگێورا. بەو جۆرە بوو فیشەکێکی بەر کەوت:

قۆجە مەمەد بە قۆشچی باشیی گوت:

ـ ئەشرەت بەگ، ئاوا هیچمان پێ ناکرێ. خەریکە لە خۆڕا فیشەکەکانمان خەسار دەکەین. ئاخرییەکەی توانیمان وەگیری بێنین. جا ئێستا دەبێ مشووری بخۆین. ئەگەر هەمووشمان بکوژرێین، دیسانیش نابێ چاخیرجالی رۆح دەربەرێ و بەزیندوویی دەرچێ. ئەگەر لێی گەڕێین را بکا، هەرگیز پێمان ناگیرێ.

ـ دەتەوێ چ بکەی؟

ئەو گابەردە دەبینی؟ ئەوێ دەکەینە سەنگەر. دواییش بە سینگەخشکێ خۆم دەگەینمە سەنگەرەکەی چاخیرجالی و دەیکوشم.

ـ ئەوە شێتانەیە. چاخیرجالی ئاوا سووك و سانا راو ناکرێ.

ـ من پێم دەکرێ.

بەر لەوەی ئەشرەف بەگ بتوانێ پێشی بگرێ، مەمەد خۆی گەیاند پشت گابەردەکە و بە سینگەخشکێ بەرەو چاخیرجالی چوو. هەر هێندەی پەنجا مەترێکی مابوو بگاتە چاخیرجالی، کە چاخیرجالی دیتی و بە حاجیی گوت:

ـ ئەو دایك حیزەت دیتووە مستەفا؟ بزانە تا کوێ هاتووە.

خۆ ئەگەر فیشەکەکە گرتبای، لەتوپەت دەبوو. بەڵام قۆجە مەمەد ئەوەندە گورج و گۆڵ دەهات، نەدەپێکرا. هەر هات هەتا گەیشتە بیست و پێنج مەتریی چاخیرجالی. جا لەو کاتەدا وەك ئەو دەم باو بوو، دەستی کرد بە جنێودان. جنێودانەکە دەبووە هۆی ئەوەی بەرامبەرەکەی، بە شوێنی بزانە و لێی بدا. بەڵام قۆجەمەمەد لەوانە نەبوو. زۆر باش دەهاتە پێشێ.

چاخیرجالی:

ـ حاجی، ئەو دایك حیزە تۆزێکی دیکە بێتە پێشێ، بە قەڵەمبازێك دەمانکوژێ. جوان لەسەر هەست بە. دەبێ زوو لێی بدەین.

بەڵام دەرفەتی نەدا. قۆجە مەمەد دەرپەڕی، کەچی... دوو تفەنگ وێکڕا تەقەیان لێ هەستا و قۆجە مەمەد وەك شلکە دارێك کەوتە عەرزی.

ـ دایکت بگێم.

دوای ئەو رووداوە، ئەفە بە وردی چاوێکی بە بازنەی گەمارۆکەدا گێڕا. لە لای رۆژهەڵاتەوە تەقەکە کەمتر دەبۆوە. جەندرمە شەکەت ببوون. دەبوو بازنەی گەمارۆکە بشکێنن و خۆیان دەرباز بکەن. شکاندنی گەمارۆ بۆ چاخیرجالی وەك ئاوخواردنەوە وابوو. لەوەدا پتر لە هەموو شتێك شارەزا و لێزان بوو. نەڕاندی. رووی تفەنگەکانیان لە بەرۆ رۆژهەڵاتەوە گرت و رەهێڵەی فیشەکیان بەسەر جەندرماندا باراند. دڕیان بە دوژمن دا و هاتنە دەرێ.

هاتنه دەرێ، بەڵام قوتار نەبوون. "مەحموود موختار پاشا" کە والیی ئەو ناوچەیە بوو، تەلەگرافی بۆ هەموو ناوچەکە ناردبوو و پێی راگەیاندبوون، چاخیرجالی لە شیوەداردا قەتیس کراوە. ئەمری بە هەموو سەربازی ناوچەکە کردبوو، بگەنە ئەوێ.

"باندەرەلی محەمەد ئەفەنی" کە پلەی ملازمیی هەبوو، هەر تەلەگرافەکەی پێ گەیشت، خۆی گەیاندە شوێنی تەقەکە. بەڵام لە رێگایە بیستییەوە، چاخیرجالی گەمارۆکەی شکاندووە و بەرەو "گوێز ئالان" کەوتووەتە رێ. رێیەکەی گۆڕی و بەرەو گوێزئالان وەڕێ کەوت و رێك لەوێ بەرەنگاری چاخیرجالی بۆوە و بوو بە شەڕ.

بایندەرەلی محەمەد ئەفەنییش کابرایەکی رەشید و یەکێك بوو وەك چاخیرجالی. لەوەتەی چاخیرجالی چووبووە شاخ، هەنگاو بە هەنگاو بە دوویەوە بوو. چەند جاریش تێکهەڵچووبوون و چیی نەمابوو بیکوژێ. هەر ئەو رۆژە جووقەواری لە پازدە تاقمی یاخی بڕیبوو. هەر ئەو بڕوابەخۆبوونەشی ببووە هۆی ئەوەی بە پێنج کەسەوە بچێتە شەڕی چاخیرجالی. هەر ئەو چاخیرجالییەی دەستەیەکی دووسەت کەسیی شکاندبوو. بایندەرەلی محەمەد ئەفەنی کابرایەکی رەشید بوو.

زۆری نەبرد، جەندرمەی دیکەش گەیشتنێ. چاخیرجالی دیسان گەمارۆ درایەوە. ئەمجارەیان گەمارۆدەرەکان هەزار و پێنج سەد کەس دەبوون. شەڕ هەڵاییسا. دوو هەڤاڵی چاخیرجالی پێکران. ئەمنییە بەغیرەتتر بوون. هەزار و پێنج سەد کەس دەیانتوانی هەر بە تف دەستە بچووکەکەی چاخیرجالی بخنکێنن. گەمارۆیەکی هەزار و پێنج سەد کەسی، ئیتر ناشکێنرێ و هیی ئەوە نییە لێی قوتار بی. دەبوو خۆ بدەنە دەست چارەنووس و چاوەڕوان بن. چاخیرجالی لە هەفتا ـ هەشتا مەتریی بایەندەرەلی و پیاوەکانییەوە بوو. چاخیرجالی، بایندەرەلیی هەڵنابوو* و لێوی لێ دەکرۆشت:

ـ ئەو دایکەت بگێم، ئەگەر وەچنگم دەکەوی.

ئەگەر بکەوێتە چنگی، بایندەرەلی تێدا دەچێ. تەنانەت ئەگەر هەر ئەمجارەش لەو گەمارۆیە قوتار بێ، دیسانیش هەر کاری کراوە.

زۆری نەبرد، تاریك داهات. بوو بە شەو. دەبوو هەل بە دەرفەت بزانن:

ـ زوو بن دەوەن خڕ بکەنەوە. دەوەنی بچووك بچووك. چەند کەسێکتان هەر تەقە بکەن. ئەوانی دیکەش دەوەن کۆ بکەنەوە.

---

* هەڵنان: واتە خستنە ژێرچاوەدێرییەوە.

تفەنگچی دەوەنیان کۆ کردەوە. هەر کامە و کۆمایەکیان دەوەن لە پێش کۆ کرابۆوە. جا ئێستا ئەو دەوەنانە بۆچی دەبن؟

ـ دەوەنەکان لە خۆتان بئالێنن.

ئەوەش نوێترین فێڵی ئەفە بوو.

ـ هەوڵ بدەن دەوەنەکان لێك نەخشێن. نابێ خشەخشەیان بێ. تەقەش هەر بکەن.

تفەنگچی دەوەنیان لەخۆیان بەست.

ئەنگوستەچاو بوو. گەرم بوو. ئەستێرەی گەورە گەورە بە ئاسمانەوە دەدرەوشانەوە. جریوەی ئەستێرەکان شەوەکەی دەڕووشاند. هۆردووە هەزار و پێنج سەد کەسییەکەی جەندرمەکان دەشت و کۆی داگرتبوو. رەهێڵەی فیشەك بەهەمووو لایەکدا دەباری. فیشەکیان بە تاریکییەوە دەنا. باش بوو هەواکەی تاریك بوو، ئەگینا چاخیرجالی پیسی لێ دەقەوما. لەتوپەتیان دەکرد.

ـ تەقە مەکەن و بڕۆن. بێدەنگ.

تفەنگچییەکان بەرە هەرە لاوازەکەی جەندرمەکانیان هەڵبژارد و کەوتنە رێ. چەند کۆمەڵە دەوەن لە تاریکاییەکەدا بەرەو لایەك دەڕۆیشتن. لەوانەیە با بیانبا. گەیشتنە لێواری هەڵدێرێکی گەورە.

ـ راوەستن.

راوەستان. تارمایی خەرمانێك دەوەن بەسەر رەوەزەکەوە دیار بوو. جەندرمە یەك دوو سەعاتێك چاوەڕوان بوون. تەقەیان کرد، بەڵام وەڵامی تەقەیان نەدراوە. چاخیرجالی یان کوژراوە، یان رای کردووە.

جەندرمە لە شەڕ وەڕەز ببوون. وازیان لە شوێنی شەڕەکە هێنا و چوونە یەکێك لە گوندەکانی دەوروبەر. بایندەرەلی محەمەد ئەفەنی هەر لەوێ مایەوە. بێ ئەملاولا چاخیرجالی دەبنیرێ. نە کوژراوە و نە رای کردووە.

چاخیرجالییش محەمەد ئەفەنیی دەناسی. بە هاوڕێکانی گوت:

ـ بایندەرەلی محەمەد لەجێی خۆی چەقیوە. جەندرمە رۆیشتن، بەڵام ئەو ژن حیزە لەوێ مایەوە. دەبێ بە زیندوویی بیبرژێنین. لەتوپەتی دەکەین و کەلاکەکەی دەنێرینەوە بۆ مەحموود موختار پاشا. بەڵام دەبێ دانیشین و محەمەد ئەفەنی بدوێنین. ئەو کابرایە پیاوێکی باشە، بەڵام بۆچی چەندی چەند ساڵە خزمەتی عوسمانییەکانی کردووە؟ بۆچی بووەتە پیاوی دوژمنی خەڵك؟ ئەویش بە نرخی گیانی؟ دەبێ ئەو شتانەی لێ بپرسم. پیاوێکی ئاوا رەشید و ئازا بێ، تۆ بڵێی نەتوانێ کارێکی دیکە بکا؟ دەڵێی چی حاجی؟

ـ ئەفەم باشتر دەزانێ.

ـ ئەفەم باشتر دەزانێ.

ـ یانی ئەو محەمەد ئەفەنییە من ناناسیٚ؟ من دۆستی هەژار و لێقەوماوانم. لەوە ئاگادارە؟ لەوەتەی چوومەتە شاخ، دەستم بۆ شتی حەرام نەبردووە. ماڵی کەسم نەخواردووە. لەوە ئاگادارە؟ ئەی باشە بۆچی چەند ساڵانە وەدووی من کەوتووە؟ باشە باوکیم کوشتووە؟ قسەی لەگەڵ دەکەم و ئەگەر قسەی لیٚ وەرنەگرتم، تەرمەکەی وەك دیارییەك دەنێرمەوە دەباری عوسمانی.

ئەفە بۆ وای لیٚ هاتووە؟ لە ژیانی دا ئاوا بیرمەندانە قسەی نەکردبوو. قەت ئەوەندەی قسە نەکردبوو. هەرگیز ئاوا راشکاوانە بۆچوونی خۆی نەدرکاندبوو. یانی محەمەد ئەفەنی ئەوەندەی کاریگەری لەسەری بووە؟

ـ زوو بن ببزوون. جەندرمەکان بکوژن، بەڵام ئاگاتان لیٚی بیٚ، لووتی لەخوێن نەیە. دەبیٚ محەمەد ئەفەنی بەزیندوویی بگرین. هەر وەك پێم گوتن.

پیاوێکی لەسەرخۆی وەك چاخیرجالی ئاوا سووك و ئاسان وروژابوو. پەیتاپەیتا دەیگوتەوە:

ـ بە زیندوویی بیگرن. زیندوو.

لەپڕ لە پشتەوەڕا دەنگی تەقەیەك هات. محەمەد ئەفەنی لەپڕ زانیی هەموو پیاوەکانی کوژراون. هەر خۆی مابوو. لە مەودایەکی زۆر نزیکەوە گوێی لە دەنگی چاخیرجالی بوو.

ـ خۆت بە دەستەوە بدە محەمەد ئەفەنی. چەکەکەت فڕیٚ بدە. ئەگینا دەتکوژم.

محەمەد ئەفەنی بۆ ساتێك بیرێکی لیٚ کردەوە. جاخۆ هەرچۆنێك بیٚ، چاخیرجالی هەر دەیکوژیٚ. هەڵدێرێکی هەزار بە هەزاری لە پشتەوەی بوو. بەڵام چەندی خەتەریش بیٚ، باشترە لەوەی یەخسیری بکەوێتە دەست چاخیرجالی. دەسبەجیٚ خۆی هەڵداشت.

ئەوەندە زوو بزووت، چاخیرجالی واقی وڕ ما. دەرفەتی هیچ جووڵەیەکی نەدانیٚ. بەسەرسووڕمانەوە گوتی:

ـ هەی گەوادی گەماڵ باوك. لەبری ئەوەی خۆ بدات بەدەست منەوە، لە هەڵدێرەکەوە خۆی هەڵداشت و مرد. لیٚی گەڕێن با بتۆپیٚ.

تووڕە بوو. پێی ناخۆش بوو، نەخشەکەی سەری نەگرت. دەیزانی محەمەد ئەفەنی لەتوپەت بووە. لەمێژ بوو ئەو هەڵدێرەی دەناسی. بە رۆژی رووناکیش دیتبووی. بەردەڵێن و زەرد و ما بوو. زۆر مەترسیدار بوو. رەوەزەکانی تیژ بوون. وەك چەقۆ.

بەڵام محەمەد ئەفەنی نەمردبوو. لەپڕ وەخۆ هاتەوە و زانیی بە جێیەکەوە گیرساوەتەوە. لە درەختێك گیرسابۆوە. هەرچۆنێك بیٚ، خۆی بەردا. زۆری هەوڵدا، هەتا خۆی لە چنگی مەرگ قوتار کرد.

لەو شەڕەدا دوو کەس لە هەڤاڵەکانی چاخیرجالی کوژران و دووی دیکەش بریندار ببوون. دەبیٚ لەویٚ دوور بکەونەوە. دەبوو را بکەن. چاخیرجالی بە بریندارەکانی گوت:

ـ ئێوه هەر لێره بمێننەوه. له نێو ئەو گەنمەشامییانەدا خۆ مات بکەن. مەشبزوون. سبەینێ ئەسپتان بۆ دەنێرم بتانهێنن.

ـ بەڵام ئەفه. دەماندۆنەوه و دەمانکوژن.

ـ لێره بمێننەوه. ئێستا ناتوانین بتانبەین. بەر لەوەی ڕۆژ بێتەوه، ئەسپ سوار دێن و دەتانهێننەوه. بمێننەوه.

بریندار بەجێ مان. چاخیرجالی کەوته ڕێ. ماندوو بوو. شەکەت بوو. محەمەد ئەفەنی له هەڵدێرەکه هاتبووه دەرێ و له قوڵکەیەکدا مات ببوو. چاوەڕوان بوو. چاوەڕێی ڕۆژبوونەوه بوو. خەوی لێ نەدەکەوت.

شەوێکی تاریك بوو. ئەستێره بەجریوەیەکی کز، تاریکییەکەیان دەڕووشاند. ئەستێرەکان درشت بوون.

لەپڕ سەیری کرد و دیتی، ئەوه چەند کەسێك بەرەو لای دێن. بەسپایی قسەیان دەکرد. بەلایدا تێپەڕین. پیاوەکانی چاخیرجالی بوون.

کامیان چاخیرجالییه؟ محەمەد ئەفەنی وا هەژابوو دەلەرزی. له فیشەکێك پتر پێی نەمابوو. ئای خۆزگه چەند فیشەکێکی دیکەشی پێ دەبوو. مخابن. ئەگەر چەند فیشەکێکی دیکەشی پێ بوایه، دەیتوانی شەڕێکی باش بکا. خەریك بوون لەسەرخۆ به بەردەمیدا تێدەپەڕین.

محەمەد ئەفەنی دەستی له گیانی خۆی بەردا. بەشکم ئەو فیشەکه کاری خۆی بکا و سەردڵی چاخیرجالی بگرێ. یاخییەکان هەر دووسەد مەترێکی لێ دوور بوون. لەوانەیه ئەوەی له پێش پێشەوەیه، چاخیرجالی بێ. ئەو پیاوه و له هەموو هەلومەرجێکدا وەپێش پیاوەکانی دەکەوێ. سێرەی لێ گرت و تەقەی کرد.

چاخیرجالی لەسەرخۆ گوتی:

ـ پێکرام، هاوڕێیان. گوللەم لێ درا.

فیشەکه سەر ڕانی گرتبوو.

گوتی:

ـ هیچ نییه. دەڕۆین. بەشوێن تەقەکەردا مەگەڕێن. کاتی وەمان نییه.

محەمەد ئەفەنی چاوەڕێ بوو، تفەنگچی بگەڕێنەوه و بیکوژن. له نێو چەند دەوەنێکدا مات ببوو. زۆر ناڕەحەت بوو.

حاجی مستەفا چاخیرجالیی بەکۆڵدا دا:

ـ لەوانەیه گولله بەڕڵڵا بووبێ. ئەگینا کابرا تەقەی دیکەشی دەکرد.

ئەفه پرسیی:

ـ جا دیتوانی؟

ئەو دەیزانی فیشەکه شێته نەبووه. بەڵام ئەی کێ بوو دەیەویست بیکوژێ؟ زۆری پێ چوو بۆی ڕوون بۆوه.

٢٤

له ئۆدەمیش تەواو تەنگیان بە عەلییە رەش هەڵچنیبوو. دەیانویست شوێن و حەشارگەکانی چاخێرجالیی لێ بپرسن و پێی ئاشکرا بکەن.

عەلییە رەش زەردەی لە لێوان نەدەڕەوی. زۆری گوێ نەدەدایە ئەشکەنجەکان. زەردە سیحراوییەکەی لە لێوی نەدەڕەوییەوە:

ـ حەشارگەکان؟ لەخۆمان دەپرسن حەشارگەمان کوێ بوون؟ لە چیا و دەشتن. ماڵی هەر گوندییەك حەشارگەیەکی ئێمەیە. هەموو ماڵەکانی حەشارگەمانن. بۆخۆشتان ئەوەتان لێ روونە.

ـ ماڵی کێ بنکە و حەشارگەی سەرەکیتانە؟

ـ ماڵی هەموو کەس. بە خودایەتیی خودا ماڵی هەموو کەس.

جاروبارە فکر و خەیاڵ هەڵیدەگرن. بەخۆی دەڵێ:

ـ ئەی ئەو ئەفەیە چیی لێ هات؟

ئەوجار خۆی قایل دەکا:

ـ ئەم رۆژانە، جەندرمە تەواو تەنگاویان کردووین. ئێمەش جارێ ناچارین لێرە بین. بەڵام هەرچۆنێك بێ، رۆژێك هەر پەیدا دەبێ. دێ و رزگارمان دەکا...

کاتی ئەوەی هات لە ئەزمیر بیانگوێزنەوە.

عەلییە رەش:

ـ من دەزانم، گیانی من. من دەزانم. دەزانم ئەفە بۆچی ئەوەندەی پێ چوو؟ دەی باشە، خۆ دیارە. چونکە زانیویێتەوە دەمانبەنە ئەزمیر. ئەو ئاگادارە. دەیەوێ هەڵکوتێتە سەر شەمەندەفەرەکە و ئازادمان بکا. ئەوە، هەم سادەترە و هەمیش هەواڵەکەی بەهەموو وڵاتدا بڵاو دەبێتەوە و بەناوبانگترمان دەکا.

رۆژە دیاریکراوەکەش گەیشت. عەلییە رش و هاوڕێکانیان هێنایە وێستگەی شەمەندەفەر. وێستگەکە زۆر قەرەباڵغ بوو. هەموو خەڵکی شارۆچکەکە بۆ دیتنی عەلییە رەش، ئەو تفەنگچییە بەناوبانگەی چاخێرجالی هاتبوونە ئەوێ. شەمەندەفەرەکە هات و راوەستا. عەلییە رەش و دوو هاوڕێی پێکەوە لە کۆت و زنجیر کرابوون. خەڵکەکە کشانەوە و عەلییە رەش و هاوڕێکانی تێپەڕین. عەلییە رەش سەیرێکی خەڵکەکەی کرد. تاوێك چاوی لە چاوی چەند کەسێك بڕی. ئەوجار سەری بەرداوە و فکر هەڵیگرت. بەڵام زۆر زوو سەری هەڵێنا و زەردەیەکی لەخۆباییانەی نیشتەوە لێوی:

ـ من بەسەهموو چووبووم. ئێرە هیچ گونجاو و لەبار نییە. ئەفە نایە لەو قەرەباڵغییەدا ئێمە ئازاد بکا. ئەفە کابرایەکی خاکەڕایە. پیاوی خۆ نواندن و خۆهەڵکێشان نییە.

دۆستەکانی گوێیان نەدەدایێ. هەر بیریان دەکردەوە.ترووسکایی هیوا لە نیگایاندا نەمابوو و روخساریان زەرد هەڵگەڕابوو. دەتگوت هەموو بوونەتە سەهۆڵ. هیچ تیشکێکی هیوایان لەچاویدا دیار نەبوو. بەحاڵ زیندوو بوون. دەتگوت جووچکەی سەرمابردوون و خۆ بەیەکترییەوە مەڵاس دەدەن. دەستیان شل ببۆوە. عەلییە رەش کە ئاوای دەدیتن، دەهری دەبوو.

شەمەندەفەر رۆیشت. عەلیە ئەفە، رووی کردە هەڤاڵەکانی:

ـ گوێ بدەنێ بزانن دەڵێم چی. زۆر نابا ئەفەمان دەگاتێ. شەمەندەفەرەکە رادەگرێ و ئازادمان دەکا. ئەوە بۆ وا شەمۆتە دایگرتوون و وەك بێوەژنان تازیەتان داگرتووە.

لەبەر پەنجەرەی شەمەندەفەرەکە راوەستابوو. پانزە جەندرمە دەوریان گرتبوو. لە پەنجەرەی شەمەندەفەرەوە سەیری دەشتەکەی ئۆدەمیشو شیو و کێوەکانی دەکرد. بوو بە عەسر. خۆر ئاوا بوو. بەڵام عەلییە رەش هەر سەیری دەرەوەی کرد.

چاوەکانی، تاریکییکە دەپشکنن. جاری وایە لە نێو دڵی تاریکییەکەدا، تارمایی رەش رەش دەبینرێن. دڵی توندتر لێ دەدا. شەمەندەفەرەکە بەرەو پێش دەکشێ و تارمایی جێ دەمێنێ. عەلییە ئەفە دەزانێ ئەو تارماییە ئەفە نەبووە. لەوانەیە دەوەنێك بووبێ...

وەختایەك شەمەندەفەرەکە شل دەبێتەوە. جا ئێستا بە دڵنیاییەوە نەڕەی سامناکی چاخێرجالی دەبیسرێ. بەسەر جەندرماندا دەنەڕێنێ:

ـ هەی بێ غیرەتینە، نامەردینە...

جا دەڵێ:

ـ عەلی ئەفە، دۆستی من، عەلی ئەفە.

بەڵام شەمەندەفەرەکە دیسان دەکەوێتەوە رێ.

عەلییە رەش لە هەموو جێیەکدا چاخێرجالیی دەدی. بەڵام شەمەندەفەر گەیشتە ئەزمیر و لە وێستگەی "باسمانێ" راوەستا.

عەلیە رەش ئاوڕی لە برادەرەکانی دایەوە:

ـ تۆزقاڵێکیش مەترسن. هیچ بێهیوا مەبن. مەڵێن ئەفە نەهات. ئەفە لە چنگ جەندرمان رەزگارمان ناکا. چەند گرفتاریش بێ، هەر دێ. کێ چووزانێ ئەفە چ نەخشەیەکی لە زەینی دایە. چ خەت و نیشانێکی کێشاوە! بێ خەم بن. ئەفە بەتەنیامان بەجێ ناهێڵێ. لێناگەڕێ دیلی دەستی عوسمانی بین، ئێمە...

کە سەیری قەڵافەت و رواڵەتی برادەرەکانی کرد، هەموو بێ هیوا، هەموو شڵەژاو... تووڕە بوو. ئامۆژگاریی کردن. لۆمەی کردن:

ـ یەکێك بێهیوا دەبێ، ئەفەی جوان نەناسیبێ. کێ چووزانێ ئەفە پیاوێکی چۆنە. لەگەڵ ئێوەمە برادەرینە. ئەگەر لە شوێنێك بەندمان بکەن، کە تەنانەت تەیری ئاسمان و ماری بن عەریزیش رێی تێنەبا، دیسانیش ئەفە هەر دێ و دەماندۆزێتەوە. ئازادمان دەکا. هیچ خراپ بیر مەکەنەوە. پێ بکەنن، دڵتان خۆش بکەن.

کە عەلی ئەفە ئاوا قسەی دەکرد، بۆ ساتێك ترووسکاییەکی هیوای لە روخساری برادەرەکانیدا دیت. بەڵام دوای چەند دەقەیەك لە ئەنگوستەچاوی بێهیواییدا بزر دەبوون.

دەیانخەنە زیندانەوە، بەڵام عەلییە رەش هەر مێشێکیشی لێ میوان نییە. هەر دەڵێی لە زیندانیش نەکراوە. دەڵێی هاتووەتە سەر شایی. دڵی خۆشە و زەردەی لە لێوی نارەوێ. دۆست و برادەرە کۆنەکانی خۆی دۆزیوەتەوە و خەریکی سوعبەت و جەفەنگە.

رۆژی دادگایی گەیشت. خەڵك هاتنە سەیریان. دەیانویست قارەمانەکە لە نزیکەوە ببینن. ئەوە نزیکترین و رەشیدترین هاورێی چاخیرجالییە. ئەو پیاوەی بەتاقی تەنێ ریزی چوارهەزاری کەسیی جەندرمەکانی شکاندبوو و لە گەمارۆ هاتبووە دەرێ. ئەو پیاوەی گەلێ ئازایەتیی نواندبوو.

تەنانەت حەوشەکەی دادگاش پڕ بوو لە حەشیمەت. لەوەتەی ئەزمیر بوو، ئەوەندەی خەڵك بەخۆوە نەدیتبوو.

دادگاییەکە دەستی پێ کرد:

ـ لە فلانە گوند، تۆ فلانە ئاغات تالان کرد؟

ـ بەڵێ، من بووم.

ـ باسی کوشتنی هەژدە کەسەکە بکە. کێ کوشتنی؟

ـ خۆم کوشتمن.

عەلییە رەش لە سەرەوە سەیری دادوەری دەکرد و بزەی دەهاتێ.

سێدارەیان بۆ بڕییەوە.

کە ئاگاداریان کردنەوە، سێدارەکەیان مسۆگەرە، هاورێکانی زەندەقیان چوو. ئەژنۆیان لەزری. یەکێکیان لەخۆ چوو و بەلادا هات. یەکی دیکەیان رەنگی بە روویەوە نەما و دانیشت و بەکوڵ گریا. بەڵام عەلییە رەش پێدەکەنی. کە هاتنە حەوشەی دادگا، عەلییە رەش بە دەنگێك، کە تۆزێکیش چییە نەدەلەرزی گوتی:

ـ ئەو پەنجەیەی قانوون دەیبڕێ، ژان ناکا. هەر بژین. چاوێکیشی لە برادەرەکانی داگرت. بەڵام کە دیتنی وەزعیان شڕە، تێك چوو:

ـ بەسە، بۆ دەڵێی پیرەژنی مێرد مردوون. چارەنووسمان هەر شتێك بێ، براوەتەوە. پیاوبن پیاو. تێگەیشتن؟١٣٧ و هاورێکانی لە ئۆدەمیش بە داردا دەکەن بۆ ئەوەی ببنە پەندی عالەمێ. نیوە شەوێ بوو،

حوکمدراوەکانیان سواری شەمەندەفەر کرد و بەرەو ئۆدەمیشیان بردن. لەو کاتەوەی وێستگەی ئەزمیریان بەجێ هێشت، عەلییە ڕەش دەستی کرد بە چڕینی گۆرانییەکی شادی پاڵەوانی. ئەگەر فارگۆنەکە ئەوەندە تەسك نەدەبوو و ئەگەر جەندرمە لێی گەڕابایەن، حەزی لێ بوو دەورێکیش چۆپی بکێشێ. وا هەڵپەڕێ هەموو دونیا بڵێن ماشەڵڵا.

شەمەندەفەر گەیشتە ئۆدەمیش. وێستگەکە زۆر قەرەباڵغ بوو. دەرزییت هەڵاویشتبایە، وەعەرزی نەدەکەوتەوە. خەڵك لە دێهاتی دوور و نزیکەوە هاتبوون. چیی خەڵکی ئۆدەمیش و دەوروپشتە، هەواڵەکەیان بیستبۆوەو هاتبوونە سەیرکردن.

کە لە شەمەندەفەرەکە دادەبزی، ورد ورد چاوی بەنێو خەڵکەکەدا دەگێڕا. دیسانیش بە شوێن ئەفەیدا دەگەڕا... بە جلوبەرگی فەقێیانەوە، سۆل لەپێ و عابا بە کۆڵەوە... ئەی کوانێ؟ لەکوێیە ئەفە؟ کوڕە ئەو ئەفەیە هەر کات بەفیڕۆ دەدا. چما نازانێ نەیدەتوانێ لە تاریکایی شەوەکەدا ئەو ئاسنە ڕێیانە هەڵکەنێ و شەمەندەفەرەکە ڕاگرێ؟ لەو قەرەباڵغییەدا، لە شوێنێکەوە دەرکەوێ و ئەو لە چنگی جەندرمان ئازاد بکا و بڵێ:

ـ وەرە عەلی ئەفە، شوێنی تۆ بەندیخانە نییە. تۆ هەڵۆی کەژ و چیای. نەیدەتوانی بێ؟ نەیدەتوانی وا بڵێ؟ ئەی لە کوێیە؟

بە سمێڵی بادراو و چاوە ڕەش و درشتەکانی و بە دەموچاوە ئەسمەرەکەیەوە، زەردەیەکی بۆ برادەرەکانی کرد و سەیرێکی حەشیمەتەکەی کرد. جەندرمەیەکی زۆر لەوێ بوون. سەیری ئەوانیشی کرد. بەوانیش پێکەنی.

لە پڕ فکرێکی بە زەینیدا هات. لەوانەشە ئەفە هەر نەیە. ئەگەر نەهات چار چییە؟ بەڵام زۆر زوو ئەو خەیاڵەی لەخۆی دوور خستەوە. شەرمی لەخۆی کرد. چما دەکرێ ئەفە نەیە؟ ئەفە لە دەرفەتێك دەگەڕێ. ئەفە کارێك دەکا، ئەوەی لەوێیە، هەموو سەریان سووڕ بمێنێ و پێیان بە عەرزییەوە وشك بێ.

لە زیندانەکەی ئۆدەمیش سەیرێکی هەڤاڵەکانی کرد و سەرێکی بادا:

ـ تۆخوا بنیادەم ئەوەندە ترسنۆك دەبێ؟ ئەوە بەگیانی ناخێرتان ئێوە یاخین؟ ئەفە دێ. ئەی لە مەسەلەکەی "عوسمانە چکۆڵ"دا چۆن خۆی گەیاندێ؟ دیسان پەیدا دەبێ. ئەگەر عوسمانی هەموو سوپاکەشی کۆ بکاتەوە، دیسانیش ناتوانێ ئێمە لێرە ڕاگرێ. ئەگەر ئۆدەمیش پڕ پڕیش بێ لە جەندرمە، دیسان ئەفە دڕیان پێ دەدا و ئێمە ئازاد دەکا. یانی ئێوە ئەفە ناناسن؟ پێ بکەنن، سەما بکەن. دەتانەوی تاکەی خەفەتی لێ بخۆن؟ عوسمانی نامەردیی کرد. ئەفە مشووریان دەخوا. بەو جۆرە وەك هەتیوان لە گۆشەیەك کرووشمە مەکەن.

بە سەرێکی بەرز و دڵی پڕ لە هیواوە، ماوەی زیندانەکەی بردە سەر. هەر دەتگوت لە زیندانیش نەکراوە، بگرە میوانێکە و لە کۆشکێکی بە شکۆدا. بەوپەڕی سەربەرزییەوە، بە زیندانێدا دەگەڕا و سمێڵی بادەدا.

سەرلەبەیانیی رۆژێکیان، بەر لە تاوهەڵاتنێ، لە ژوورەکەی هێنایانە دەرێ. زانیی دەیبەن لە داری بدەن. بە زەردەخەنەوە گوتی:

ـ بە پەت؟

وەڵامیان نەداوە.

بیری کردەوە.

ـ ئەفە بیستوویەتەوە. ئێستا بە رێگاوەیە. دێ و بەرمان دەدا. جەندرمان راو دەنێ. بەخوای سەیری خۆش دەبێ.

بە کۆڵانەکانی ئۆدەمیشدا کە بەرەو مەیدانەکە دەچوون، لە پێچ و گەوی هەموو کۆڵانێکدا و لە پشت هەر درەختێکەوە، چاوی لە ئەفە دەگێڕا. هەموو سێبەرێکی لێ ببووە ئەفە، بەڵام ئەفە دیار نەبوو.

گەیشتە بن پەتی سێدارە. سەیرێکی پەتە چەورکراوەکە و سەیرێکی حەشیمەتەکەشی کرد و زەردەیەکی هاتێ. سەری قیتتر راگرت و سینگی دەرپەڕاند. ئەفە پەیدا دەبێ.

چوارپێچکەیان لە بن پێی نا. توند و قایم لە سەری راوەستا. چاوێکی بەنێو خەڵکەکەدا گێڕا.

ـ ئاخرین قسەت؟ وسیەتت؟

وەڵامی نەداوە. شێلگیرانە سەیری چیاکان و خەڵکەکە و پەتەکەی دەکرد. چەند خولەك تێپەڕین. ئەفە هەر نەهات. زەردەخەنەکەی بەسەر لێوە بوو بە سەهۆڵ. ئاوڕێکی لە پەتی سێدارەکە دایەوە. لێوەکانی جووڵەیەکیان کرد:

ـ سەیرە. ئەفە بۆ ئەوەندەی پێ چوو؟

ئیتر سەری بردە نێو قلفەی پەتەکەوە.

***

گەیشتنە کێڵگەیەکی گەنمە شامی. شەو خشەخشی دەهات. شەو خەریك بوو غەڵبەغەڵبێکی وەڕێ دەخست. تروسکاییەك لەهیچ کوێوە دیار نەبوو. گەڵاکان دەبزووتن و دەنگی کپیان لێ هەڵدەستا. وەك خشەخشی کاغەز. بێ و نەێ لەو دوور دوورانەوە کانییەکی لێیە. دەنگی بەحاڵ دەبیسترا. هێشتا کاتێکی زۆر رانەبردووە. تاوێکی دی ئێرە دەتگوت جەهەندەمە. تەقە و ویزەی فیشەك گوێی کەڕ دەکرد. چاخیرجالی پێکرابوو. فیشەکەکە لە کەلەکەیدا گیری خواردبوو. وردە وردە هەستی بە ژانەکەی دەکرد. تا دەهات، برینەکەی ساردتر دەبۆوە و ئازارەکەشی پتر دەبوو. حاجی بانگی کرد:

ـ ئەفەم. دەنگی دەلەرزی. دیار بوو زۆر ترساوە. ئەفە تێگەیشت:

ـ گرنگ نییە حاجی. یەکێکی خۆی بە پیاو بزانێ، دەبێ خۆی بۆ هەموو ڕووداوێك هەڵگرێ. یەکەم جاری بوو بریندار دەبوو. یەکەم جاری بوو ژانی برینێکی دەچێشت:

ـ با خێراتر بڕۆین. دەبێ خێراتر بڕۆین. بەر لە تاوهەڵات دەبێ بگەینە چیا و شوێنمان ون بکەین. دوژمنەکە زۆر خەتەرناکە.

هەوڵی دا خێراتر بڕوات. هەر بڕێکی توانی. ددانی لێك توند دەکرد و هەنگاوی دەنا. بەڵام ئیتر نەیتوانی. ڕاوەستا پشوویەك بدا. حاجیی زانیی وەزعی شڕە:

ـ ئەفەم، ئەگەر ئیزن بدەی، دەمەوێ لەکۆڵت بکەم.

ئەفە وەڵامی نەداوە. حاجی هاتە پێشێ و ئەو هەڤاڵە هەر کۆنەی لەکۆڵ کرد. کەوتنە ڕێ. حاجی لاقی کەوتبوونە ژان. دەستیشی سڕ ببوون. چیی نەمابوو بەلادابێ و ئەفەش بەکوشت بدا. بەڵام ئاخرییەکەی توانییان بگەنە چیا. خەریك بوو تاو دەکەوت، کە خۆیان گەیاندە شاخ.

ئەفە:

ـ شوکر. هەزار و هەزار جار شوکر... بەو ڕۆژەشت...

لەو نێوەدا عێلاتییەکانی ئاگادار بوونەوە. خەریك بوون بەرەو دەشتێ دادەگەڕان، کە بیستیانەوە ئەفەیان بریندارە. بە کوڵ و داخەوە بۆی گریان. نەشتەرگەری ڕەوەند هاتن. یەك و دووان نەبوون. زۆر بوون. گەنجەکان برانکاردیان دروست کرد. خێرا بە سواری کەوتنە ڕێ و ئەفەیان گەیاندە یەکەم ڕەشماڵ. لەوێش دەست کرا بە داوودەرمانی. دەرمانی خۆماڵییان بۆ هێنا. ئەو دەرمانانەی بۆنی هەزاران ساڵ شارستانییەتی مرۆییان لێوە دەهات. مەلحەمی هەزار و یەك گوڵی کوێستانیان لە برینەکەی دا. ژانەکەی کەمتر بۆوە. یەك دوو سەعات چاوی لێك نا. دوایی بەسپایی پێڵووی هەڵێنان. بانگی حاجیی کرد. حاجی هات و لە ژوور سەری دانیشت.

ـ دەزانی بیر لە چی دەکەمەوە حاجی؟

دەموچاوی ترووسکایی ژیانی تێگەڕابوو. زۆر بە چێژەوە بزەی دەهاتێ. دەتگوت منداڵێکی بەختەوەرە.

ـ نەخێر، ئەفەم.

ـ هەندێ کەس دەڵێن بنیادەم شیری خاوی خواردووە و بۆ متمانەی نابێ. بەڵام ئەو قسانە پڕوپووچن. زۆر باشیش، دەکرێ متمانەی پێ بکەی و پشتی پێ بسپێری. دەبێ متمانە بە ئینسان بکەی. هەر ئەوەندەی تۆزێ چاکەیان لەگەڵ بکە. ئەو کات دەبێتە خۆشەویستیان. وا نییە حاجی؟

حاجی بیری کردەوە.

ئەفە:

زۆریش راستە حاجی. من ئیمانم بە ئنیسانییەتی ئنیسانەکان هەیە.

ئەفە تەخت خەوت. نەشتەرگەری رەوەندان وەك پەپوولە لە دەوری دەخولانەوە. دەتگوت لەگەڵ یەکتری کێبڕکێیانە. هەموو توانا و لێوەشاوەیی خۆیان خستە گەڕ. لە هەموو جۆرە دەرمانێکی گیاییان لەوێ خڕ کردەوە. مەڵحەمەکان خەریك بوو کاریان تێ دەکرد. برینەکان سارێژ دەبوونەوە.

هەر جارێکی چاوی هەڵدێنان، لە عەلییەرەشی دەپرسی. هەموو جاێکیش دڵنیایان دەکردەوە، کە عەلییە رەش لە بەندیخانەکەی ئۆدەمیشە. ئیدی پێیان نەگوت لەوێوە بردوویانەتە ئەزمیر. پێیان گوتبا، بەو جەستە بریندارەیەوە دەکەوتە رێ، شەمەندەفەرەکەی لەناو دەبرد و هاوڕێیەکانی رزگار دەکرد.

ـ ئێستا عەلی لە کوێیە؟ هیچ لێی ئاگادارن؟

ـ لە بەندیخانەی ئۆدەمیشە ئەفەم.

ـ باشە. هەر برینەکەم چاك بێتەوە، دەکەوینە رێ. هێرش دەکەینە سەر ئۆدەمیش و عەلی رزگار دەکەین. عوسمانی نامەردیی لەگەڵ عەلی کرد. ئەوەیان لەبەر من کرد.

رۆژێکیان، یەکێك هات و حاجیی بانگ کردە دەرەوەی خێوەتەکە:

ـ حاجی ئەفە، دوو رۆژی دیکە دەیانەوێ عەلییە رەش لە دار بدەن. بەگ پێی گوتین سڵاوم بگەیەنە بە چاخیرجالی مەمەد ئەفە و پێی بڵێین بێ و هاوڕێیەکەی رزگار بکا. دوو رۆژی دیکە لە گۆڕەپانەکەی...

پەیامەکەی کە گەیان، گەڕاوە و رۆیشت.

حاجی بیری کردەوە. ئاخۆ ئەو مەسەلەیە بە ئەفە بڵێ یان نا؟ ئەگەر بیڵێ... ئەفە بریندارە. بێت و ببزوێ، خراپتر دەبێ و ئیتر هەمووان تێدا دەچن. بەڵام ئاخر نامەردییش دەبێ لەهەقی عەلییە رەشدا. خودا هەڵناگرێ هاوڕێیەکی باشە. رەشیدە. مەردە...

حاجی دوو رۆژان کپ و بێدەنگ بوو. حاجیی دلڕەق، حاجیی پیاوکوژ دوو شەو و رۆژان خەمی خوارد. خەوی لێ نەکەوت. خەو و خۆراکی لەبیر چۆوە. متەقی لێوە نەهات. لە گۆشەیەك هەڵکورمابوو و نەدەبزووت. چەند جاران بڕیاری دا، هەموو شتێك بە ئەفە بڵێ، بەڵام نەیتوانی. جارێکیشیان لەبەر خۆیەوە بیری کردەوە، کە بەبێ ئەوەی بە ئەفە بڵێ، تفەنگچییەکانی هەڵگرێ و هێرش بەرێتە سەر ئۆدەمیش و عەلییە رەش ئازاد بکا. بەڵام نەیوێرا. بەبێ ئیزنی ئەفە نەدەکرا کاری وا بکا. دوو رۆژ تێپەڕی، بەبێ ئەوەی بڕیارێکی پێ بدرێت و ساغ بێتەوە.

حاجی:

ـ ئەی هاوار بەماڵم. نامەردیمان کرد و هاوڕێیەکی ئازیزمان لەدەست دا. دوانیوەڕۆ بوو، کە سوارێك هات و هەواڵی زۆر دڵتەزێنی هێنا. ئەفە چاك بۆوە. هەر توانیی خۆ بەسەر پێیانەوە بگرێ، گوتی:

ـ زوو بن. ئامادە بن. دەبێ هەڵکوتینە سەر ئۆدەمیش و عەلییە رەش رزگار بکەین.

کەس وەڵامی نەداوە.

ـ بۆ بێدەنگن؟

دیسان کەس هیچی نەگوت.

ـ یەکێکتان قسە بکەن با بزانم عەلیی چیی لێ هاتووە؟

دیسان بێدەنگی.

ـ حاجی.

فەرموو ئەفەم.

ـ عەلییان لە دار داوە. وایە؟

حاجی سەری داخست.

ـ ئەو کارەت نامەردی بوو حاجی. تۆ نامەردییەکی گەورەت کرد. تەنانەت ئەگەر من لەسەرەمەرگیشدا بوایەم، دەبوو ئاگادارم بکەیەوە. هاوڕێکەم تێدا چوو حاجی. عەلییە رەش هەرگیز ئەو چاوەڕوانییەی لە من نەبوو. پشتم شکا حاجی. ئیتر ناتوانم ببمەوە بە مەمەدەکەی جاران. هەستن وەرێ کەون.

ئەفە لە پێش هەمووانەوە دەڕۆیشت. زۆر توند دەڕۆیشت. دەیەویست بچێتە کوێ؟ کەس نەیدەزانی دەچێتە کوێ. نیوەڕۆ داهات. هێشتا هەر دەڕۆیی. تەنانەت بۆ جارێکیش چییە ئاوڕی نەداوە. بوو بە عەسر. خۆر ئاوا بوو. تاریکی بەسەر هەموو وڵاتدا زاڵ بوو. بەڵام ئەفە دەڕۆیشت. هەر وا بەخێرایی و تووڕە رێی دەبڕی. هاوڕێکانی برسییان بوو. ماندوو ببوون بەڵام نەیاندەوێرا قسە بکەن. ئەفە تووڕە بوو. لەو حاڵەدا لەوانە بوو دەست بۆ هەموو کارێك بەرێ. لەو حاڵەدا دەیتوانی هەزار کەس لە چاوترووکانێکدا بکوژێ. دەیان گوند بسووتێنێ. مەڵبەندێك بکاتە کۆی زووخاڵ. زۆر جاران تووڕەییەکەیان دیتبوو، بەڵام ئەمجارە جیاواز بوو.

گەیشتنە بەردەڵێنێك، بەڵام ئەفە هەر وا خێرا دەڕۆیشت. دەتگوت بە رێگەیەکی لێك و راستدا دەڕوا. گران و سەنگین بوو. دەتگوت رەوەزە. هەیبەتی چیایەکی هەبوو. دەتگوت پڵنگێکی مەغرووری کەژ و کۆیە و بەسەر عەرزیدا دەڕوات.

ئەوانی دواوە سرتوخورتیان بوو. بەڵام هەراشیان کردبایە ئەفە نەیدەبیست.

ـ کوڕە مردین ئەوەندەی بەشوێنیدا غار بدەین. باشە چ بکەین؟

ـ دەبێ بەخۆی بڵێین.

ـ گوێ ناگرێ. ناچارین بەدوویدا غار بدەین. گوێ ناداتێ...

بە سەر گابەردە تیژەکاندا پەڕینەوە و گەیشتنە زەوییەکی هەموار و ڕێك. لە رووبارێکیان دا. تفەنگچی ڕاوەستان. هەموو خۆیان فڕێ دا و بە هەڵپە کەوتنە ئاوخواردنەوە. کە ئەوان خەریکی ئاوخواردنەوە بوون، ئەفە هەر وا بێ ڕاوەستان دەڕۆیی. ئێستا ئیتر مەوداکە پتر ببوو. دەمیان لە ئاوەکە کردەوە و بە شوێنیدا غاریان دا.

تاو هەڵات. سێبەرەکەیان بە سەر دەشتەکەدا کشا. دەشتەکە کاکی بە کاکی بوو. تا چاو هەتەری دەکرد، شوێنەواری ئاوەدانی دیار نەبوو. دەتگوت خاك وخۆڵەکەی مشتومالٌ دراوە. ڕێك و تroوسکەدار بوو. پۆل پۆل گیای سەوزیش...

خۆر بڵند بوو. ئەفە دەتگوت باڵی گرتووە. زۆر خێرا دەڕۆیی. هاوڕێکانی بەجێ مابوون. مەودایان زۆر بوو. ئاوا نەیدەگەیشتنێ. زۆری نەبرد، لە چاویان ون بوو. دەشت خەتەرە. ئەگەر لەو دەشتە بێ بڕانەوەیەدا گەمارۆ بدرێن، چ دەقەومێ؟ تفەنگچیی چاخیرجالی، خۆت بۆ مەرگ ئامادە بکە.

حاجی خۆی بۆ هەموو مەترسییەك ئامادە کرد و بە دوای ئەفەدا غاری دا. دەترسا. لەوانەبوو لەو حاڵەدا ئەفە هەموو شتێك بکا. ئەگەر دایك، ژن یان منداڵەکەی خۆشی ویستبای پێشی بگرێ، لەوانە بوو بکوژرێ. حاجی خۆی بۆ مەرگ ئامادە کردبوو. ڕای کرد و لەسەرخۆ پیلی ڕاستی ئەفەی گرت.

ـ تاوێ ڕاوەستە ئەفە. تکا دەکەم.

ئەفە ڕاوەستا و ئاوڕی لە حاجی دایەوە. قەڵافەتێکی زۆر سامناکی هەبوو. چاوی بەقووڵدا چووبوون. ڕەنگی زەرد هەڵگەڕابوو و نێوچاوانی پڕ ببوون لە چرچ و لۆچ. یەك دوو هەنگاوی دیکەشی نا و دیسان ڕاوەستا.

ـ دەنگ و باس حاجی؟ دەتەوێ چ بڵێی؟ زوو بە بڵێ بزانم.

ـ ئەفەم سەری سلامەت بێ. دەچینە کوێ؟ ئیزن بدە تاوێك دانیشین ئەفە. کوڕەکان زۆر دوا کەوتبوون. ئیزن بدە با چاوەڕێیان بین.

ڕاوەستان و چاوەڕێی هاوڕێ کاینان بوو. تفەنگچی هات و گەیشتنێ. حاجی لەسەرخۆ و وەك پاڕانەوە پرسیی:

ـ ئیزن دەدەی پشوویەك بدەین ئەفە؟

ـ ئەفە وەلامی نەداوە.

ـ تۆزێك بحەسێینەوە ئەفە. کوڕەکان برسییانە. ئیزن بدە نانێك بخۆن و تۆزێك بحەسێنەوە.

دووپاتەی کردەوە:

ـ پارووە نانێك بخۆین.

دانیشتن.

تەم و مژێك خەریك بوو لە دەشتەکەوە هەڵدەستا.

ئەفە وردە وردە نێوچاوانی کرایەوە. چاوی وەك پێشوویان لێ هاتەوە. وەخۆی هاتەوە:

ـ حاجی، کە عەلییان لە دار دەدا، ئاخرین فسەی چ بوو؟ کێ دەزانێ؟ ... باشە نەیگوت ئەفە نامەردیی لەگەڵ کردم؟

ـ عەلی پیاوێك نەبوو قسەی وا بکا. عەلی مەرد بوو ئەفە. کەس ئەوەندە رەشید نەبوو. دڵنیام بیستوویەتەوە ئێمەش چیمان بەسەر هاتووە. عەلی پیاوێك نەبوو خراپەی تۆ بڵێ.

سفرەیان راخست. ئەفە هەر پاروەکی هەڵگرت. تۆزێکی جووی، بەڵام پێی قووت نەدرا، تفی کردەوە.

٢٥

هەتا "قۆنیە" چوون. سەرانسەری دەشتەکەی قۆنیەیان بڕی و گەیشتنە ئەرمەنەق. لەوێ بوونە میوانی ڕەوەندەکانی ئەرمەنەق. لێرە دەیانتوانی مانگێکیش بمێننەوە. ئەفە ناڕەحەت بوو. هێشتا ئەو ڕەوەندانەی تاقی نەکردبۆوە. نەیاندەتوانی بزانن بایی چەندە، چونکە ئاگایان لە پیاوەتییەکانی نەبوو. ئەو هەر لە دوورەوە ئەفەیان دەناسی. لێرەش بەگوێرەی پێویست دۆست و حەشارگە و سیخوڕی نەبوو. ئەگەر حکوومەت پێی زانیباوە، دەیتوانی بیگرێ. دەکرا پەنا بۆ کوێ بەرێ، یان بەرەو کوێ را بکا؟ بەڵام خودا هەڵناگرێ عێلاتییەکان وەك شا میوانداریان لێ کرد. چیی دەیەویست دەمودەست لەبەردەمیان دادەنا و زۆر شتیان بۆ دێنا کە هێشتا داواشی نەکردبوو. دیار نەبوو لێی دەترسن یان هەر بە راستی خۆشیان دەویست. عێلاتی خەڵکێکی میوانگر بوون.

هەرچۆنێك بێ، ئێرە بۆ وی جێی مەترسی بوو. هەرچۆنێکی بێ دەچۆوە کوێستان و کێوپارەی خۆی. لەوێ پتر لە سەد گوندی لێ بوو کە هەر هەموو ئامادەبوون خۆی بە قوربانی بکەن.

تاقمەکانی ڕاوەدوونان، دوو مانگی ڕەبەق هەر بە شوێنی کەوتبوون و شەکەت ببوون. ئیتر حەزیان لێ نەبوو بەدوای بکەون. وەك پێشوو خێرا نەبوون.

هەر کارە و کاتی خۆی. کە گەرماوگەرم دەستکەوتت نەبوو، ئیتر کەفوکوڵەکەت نامێنێ و ماندوو دەبی لەوەی بەردەوام بی.

ڕۆژێکیان لای عەسرێ، لە چیاکانی ئەرمەنەقەوە کەوتنە ڕێ. وەرزی کۆچ و کۆچباری عێلاتی و ڕەوەندان بوو و ئەوانیش لەگەڵ ڕەوەندەکان کەوتنە ڕێ. جلوبەرگی ڕەوەندانیان لەبەر کرد و تفەنگیان لە نێو باری وشتراندا شاردبۆوە. خۆشیان بە سواری ئەسپ دەڕۆیشتن. ڕەوەند لەگەڵ خێزانەکەیان بوون. چاخیرجالی پارەیەکی زۆری دابوونێ بۆ ئەوەی لەگەڵی برۆن. ئەوەندەی دابوونێ، تا مردن بۆیان پەیدا نەدەبوو.

بیست ڕۆژێکی خایاند هەتا کاروانی عێلاتیەکان مەودای نێوان ئەرمەنەق و باباداغیی بڕی. لەوێش بوو بە میوانی تایفەیەکی ڕەوەندی دیکە. لە هەموو لایەکی ڕاسپارد. سیخوڕ و دۆست و برادەری کۆن هاتن و چیی قەومابوو یەك بە یەك بۆیان گێڕایەوە.

هەواڵی گەڕانەوەی چاخیرجالی ئەوەندەی یەك و دوو بەهەموو لادا بڵاو بۆوە. خەڵکی دێهاتەکانی دەشتێ، گوندەکانی چیا و کێوپارە و عێلاتی هەر هەموو بیستیانەوە. دڵیان خۆش بوو. لەوەتەی چاخیرحالی ڕۆیشتبوو، دەتگوت باڵێکیان شکاوە.

لەو ماوەیەدا ئاغا و دەرەبەگ و خوونکاران دیسان قیت ببوونەوە. دیسان گوندییان لە فەلاقە دەکردەوە و لێیان دەدان. پێشتر چاخیرحالی لەسەر ئاغاکانی دەکرد، پرد بۆ رووبارەکان دروست بکەن. بەڵام لەگەڵ بزربوونی ئەو، پردەکان بە نیوەچڵی مابوونەوە. رێگەکان تێك چووبوون.

چاخیرجالی دیتی خەڵکەکە ترساو و شڵەژاون. ئەوان زراویان لە ئاغاکان چوبوو و ئیتر وەك جاران لەخۆیان رانەدەدی. گوندی هەژار و سەرلێشێواو بوون. چاخیرحالی خەفەت دایگرت. چاوی پڕ بوو لە فرمێسك. کەواتە ئەو خەڵکە پێویستیان بە چاخیرجالی هەبوو. هەر وەك چۆن چاخیرجالی پێویستی بە خەڵکەکەی بوو. کە ئەو لەوێ نەبوو، ئاغا و دەرەبەگ خوا بزانێ چییان لەو خەڵکە نەکردبوو.

دێهاتی دەوریان گرتبوو و باسی دەرد و مەینەتییەکانی خۆیانیان دەگێڕاوە. باسی ئەو زوڵم و زۆرەی دیتبوویان. دەکڕووزانەوەوە و سکاڵایان بوو.

پیرەپیاوێك هات و بە چاوی بەگریانەوە دەستی چاخیرجالیی گرت:

ـ ئیتر بەجێمان مەهێڵە کوڕم. جارێکی دیکە لێمان دوور مەکەوە. خودا سێبەرت لەسەرمان هەڵنەگرێ. کە تۆ رۆیشتی، ئاغاوات بووژانەوە. چۆکیان لەسەر سینگمان دادا. عوسمانی بەسەرماندا زاڵ بوو. ناهەقییان کرد کوڕم. ماڵوێرانیان کردین. کە تۆ رۆیشتی، چۆلەکەمان لێ بوونە باز و هەڵۆ. ئیتر بەجێمان مەهێڵە کوڕم. بەتەنێمان بەجێ مەهێڵەوە.

ئەوجار کەوتنە گلەیی و سکاڵا. فلانە ئاغا وای لە من کرد... ئەویتر بەراتی نەداینێ... ئەو رێگایە خراپ بووە... ئەو پردە ئاو بردوویەتی و ئەرباب خۆی تێ ناگەیەنێ.

دەرد و ئازارەکە یەك و دووان نەبوو.

رووبارەکەی "چەمە سپی" لە نێوان "بوزدۆغان" و "نازیللی"دا هەستابوو و پردەکەی بردبوو. ئەو پردە زۆر گەورە بوو. پردێك بوو خەڵکی دەیان گوندی بەسەردا دەپەڕینەوە.

ـ کە پردەکە تێك چوو، بۆچی هیچتان نەکرد؟

ـ چیمان پێ دەکرا ئەفە؟ دەلیایەکی پارە دەوێ. خۆ ئێمە ئاغا نین. بەگ نین. خۆت دەزانی ئێمە هەژارین.

ـ بەڵام لەو دەوروبەرانە عوسمان بەگێکی لێیە. چما ئەو ئاگای لێ نەبوو؟

ـ پێمان گوت ئەفە.

ـ دەی؟

ـ گوتی بەمن چی. من کارم پێی نییە.

ـ باشە. جا ئێستا بزانن دەڵێم چی. بچنە لای و سلاوی منی پێ بگەیەنن و پێی بڵێن پردێکی نوێ لێ بداتەوە.

گوندی چوونە لای عوسمان بەگ. دەبوو پردێکی تازە دروست بکاتەوە. عوسمان بەگیان لە ئاردپاز و لە ماڵەکەی خۆیدا دۆزییەوە. لەگەڵ براکەی بوو. دێهاتی باسی مەسەلەکەیان بۆ کرد. عوسمان بەگ بێدەنگ بوو. نە گوتی باش و نە گوتیشی نا. بەڵام براکەی جنێوی بەچاخیرجالی دا. قسەی سارد و سووکی پێ گوت. پارێزگارێکی چەرکەزییش لەوێ بوو. ئەویش زۆری جنێو دا. دێهاتی هاتنەوە و هەموویان بۆ چاخیرجالی گێڕاوە.

ـ ئێوە بڕۆن خەمتان نەبێ. پردی چەمە سپی چاك دەکرێتەوە.

خۆی ئامادە کرد. دەبوو عوسمان بەگ تەمبێ بکا. ئەو عوسمان بەگە، لە دەرەبەگە کۆنەکان بوو. پیاوێکی چاوقایم بوو. بەرپرسەکانی ناوچە هەموو ڕێزیان دەگرت. زۆر زۆریش دەوڵەمەند بوو. باوکیشی زۆر جاران بەڵای ئەفەکانی بەسەردا نازڵ ببوو. هەر بۆیەش برجێکی پاسەوانیی بەرز و قایمیان لە تەنیشت ماڵەکەی بۆ دروست کردبوو. ئەو برجی پاسەوانییە زۆر ئەفە و تفەنگچیی دیتبوو. هەر لە پشت ئەو برجەشەوە بوو، براکەی عوسمان بەگ دەیتوانی خۆی بەپیاو بزانێ و هەڕوگێڤ لێ بدا. کە یەکێك دەچووە نێو برجەکەوە، ئەفەی چی، هۆردوویەکیش دەرقەتی نەدەهات.

ئەفە سیخوڕی بە هەموو لادا بڵاو کردەوە. بەڵام زۆری پێ چوو و هیچ سەروسۆراغێك نەبوو. چاخیرحالی تووڕە بوو:

ـ هەستن. دەبێ بچینە ئارپاز.

ڕۆژێك نیوەڕۆ بوو، کە هاتنە ئارپاز. هەڵیانکوتای سەر ماڵەکەی عوسمان بەگ. ماڵەکەی پاسەوانی هەبوو. پاسەوانەکە، تفەنگچییەکی ئەلبانیایی بوو. لە پێشدا ئەویان کوشت. عوسمان بەگ لەگەڵ براکەی رایان کردبووە شارۆچکە. پارێزکەرە چەرکەزییەکەشیان بردبوو. گەڕانەوە. بەڵام چاخیرحالی لەکۆڵ عوسمان بەگ نابێتەوە.

دوای ئەو ڕووداوە چاخیرحالی چۆوە ماڵەکەی خۆی و لای خێزانەکەی. کەس عەقڵی بەوە نەدەشکا، سەرەڕای ئەو هەمووە تەنگ پێ هەڵچنین و ڕاونانە، چاخیرحالی لە ماڵەکەی خۆیدا دانیشتبێ. شەیتانیش ئەوەی بە زەینیدا نەدەهات.

پشوودان و حەسانەوەیان زۆری نەخایاند. دونیایەکیان کار هەبوو. زۆر کێشە هەبوون دەبوو چارەسەری بکەن و لە هەمووشیان گرنگتر پارە بوو. چەند دەوڵەمەندێکیان تاڵان کرد و پارەی پێویستیان پەیدا کرد.

کە ئەفە بڕیارێکی دەدا، دەبوو جێبەجێی بکا. هیچ هێزێکی نەیدەتوانی بڕیاری پێ بگۆڕێ. ئەفە شتی لەبیر نەدەچۆوە.

ـ حاجی، جا ئێستا ئیتر نۆرەی عوسمان بەگ هاتووە. لەبری پردەکەی چەمە سپی، دەبێ سێ هەزار سکەی زێڕ بدا.

لە نزیك ئارپاز بوون.

بەر لەوەی بچنە نێو ئارپازەوە، چەند تفەنگچییەکیان لە ڕێگا جۆراوجۆرەکاندا کردە ئێشکگر. ئەوجارەیان وەك جارەکانی پێشوو نەبوو. لەگەڵ حاجی مستەفا کەوتنە ڕێ و چوونە ماڵەکەی عوسمان بەگ. ئەو ڕۆژە لە ئارپاز بازاڕی حەتووانە بوو. لە دەرگایان دا و لەو ژنەی دەرگای لێ کردبوونەوە، پرسییان، عوسمان بەگ لە کوێیە؟ ژنەکە لە پێشدا گوتی لە چایخانەیە، بەڵام دوایی هەوڵی دا ڕێیان لێ ون بکا. زانیبووی ئەو دوو پیاوە، بنیادەمی ئاسایی نین. هەر بۆیە قسەکەی گۆڕی. زمانی تەتەڵەی کرد. بەڵام تازە لەدەمی دەرچووبوو.

چاخیرجالی وەی بای شەماڵ ڕۆیشت. وەك هەورەتریشقەیەك لە چایخانەکە وەژوور کەوت و گرماندی:

کەس نەبزوێ.

جا کێ دەیوێرا ببزوێ؟

عوسمان بەگ ئاماژەی بە پارێزکەرە چەرکەزەکە کرد. بەڵام حاجی مستەفا لەسەر هەست بوو. لە بن پیلی کوتا و تفەنگەکەی لێ ئەستاند و دەست و پێی بەست.

ـ عوسمان بەگ، پردەکەی "چەمە سپی"؟

ـ کارێکی زۆر گەورەیە ئەفە. حکوومەتیش پردێکی ئاوای پێ دروست ناکرێتەوە. وەڵڵاهی توانیبایەم بەخوای دروستم دەکردەوە ئەفە...

ـ گوندی تکایان لێ کردی. منیش داوام لێ کردی، بەڵام تۆ گوێت نەدایێ. هەستە ئێستا، دەبێ لەگەڵم بێی.

عوسمان بەگیان وەپێش خۆیان دا و ڕۆیشتن. سەرانسەری بازاڕەکەی ئارپازیان کرد. ئەو عوسمان بەگەی چەند ساڵان ئاغا بوو، برجێکی پاسەوانیی قایمی هەبوو، ئێستا کەوتبووە بەر دەستی چاخیرجالی. با هەموو ئارپاز بەوە بزاننەوە، عوسمان بزانێتەوە، کام برجی قایم دەتوانێ خۆ لە بەر چاخیرجالی ڕاگرێ؟

عوسمان بەگ لە پێشەوە و ئەوانیش بەدویدا، لە ئارپاز هاتنە دەرێ. لە سەرووی ئارپازەوە، لە بەرزاییەکانەوە دەنگی تەقەیەك هات. ئەو فیشەکەیان بە مێشکی پارێزکەرە چەرکەزییەکە دابوو. تەرمی پارێزکەریان شەوێ هێنایەوە گوند.

ئێمە چاخیرجالیمان کوشت.
"بیرەوەرییەکانی سەرهەنگ روشدی کۆباش"

ساڵی ١٨٩٩ بوو، کە کۆلێژی سەربازیم تەواو کرد. دوایی گەلێ مەئمورییەت و بەرپرسیارییەتیم بەئەستۆ گرت و ناردیانمە ناوچەی جۆراوجۆر. ساڵی ١٩٠٦ لەگەڵ سەربازەکانمدا هاتمە "دیزجە". نەقیب بووم.
ئەو کات مەملەکەت پڕ بوو لە یاخی. کەس نەیدەتوانی بە سلامەتی بە چادە و چیاکاندا تێپەڕێ. یاخییەکان بە ئازادی دەگەڕان و تالان و بڕۆیان دەکرد. لە زۆر جێ، وای لێ هاتبوو، دەتگوت حکوومەت هەر نەماوە. زۆر شوێنان و تەنانەت هەندێ ناوچەی زۆر گەورەش، مەملەکەت بە دەست یاخییەك و تفەنگچییەکانییەوە بوو. لەو ناوچانەدا هەموو شتێك بە دەست یاخییەکانەوە بوو. یاخی شەڕ و هەڵلای خەڵکیان دەکوژاندەوە. هەر کەس سکالایەکی هەبوایە، دەچووە لای یاخییەکان.
لە نێوەدا دەستەیەك یاخی هەبوون، پتر لە هەمووان حکوومەتی نیگەران کردبوو. ئەو دەستەیەی وا حکوومەتی سووك و چرووك کردبوو. ئەوانەش لە ناوچەی "ئێژە" بوون. سەرکردەی ئەو چەکدارانە پیاوێك بوو بەناوی چاخیرجالی. ناوبانگی چاخیرجالی بە هەموو ولاتدا بلاو ببۆوە. وەك بەسەرهاتێکی خۆش و شیرین کەوتبووە سەر زار و زمانان. لە هەر قوڕنەیەکی ولاتدا ئەفسانەیەکیان بۆ کار و چالاکییەکانی ئەو هەڵبەستبوو و بە نەقڵ دەیانگێڕاوە.

***

جا کێ دەتوانێ وەدووی چاخیرحالی بکەوێ؟ هەر کەس وا بکا، زۆری پێناچێ سزاکەی دەبینێ.
دەستەیەکی چل کەسی، جەندەرمەی ئەلبانیایی دەچن چاخیرجالی بگرن. لە وسەردەمیدا ئەو پیاوانە بۆ ئازایەتی بەناوبانگ بوون. چەکدار و تەیار بوون و زۆریش بەخۆیان دەنازین. دڵنیا بوون دەتوانن چاخیرحالی بگرن. تۆزێکیش چییە گومانیان نەبوو. تەواو دڵنیا بوون.
ئەوانە سواری شەمەندەفەر دەبن. یەکەم شوێنی مەبەستیان، ئۆدەمیشە. قەول وایە لە ئۆدەمیش بنکەیەك دابنێن و دەست بکەن بە راوەدوونانی. پیاوەکانی چاخیرجالی پێشتر ئاگاداریان کردبۆوە کە دەستەیەکی چل کەسی جەندرمە، لە ئەزمیرەوە سواری شەمەندەفەر بوون و دێنە ئۆدەمیش بیگرن. جەندرمە ئاگایان لە مەحموودی بێ زەواد نییە. دەگەنە ئۆدەمیش. لە یەکێك لە چایخانە هەرە گەورەکانی ئۆدەمیشدا دادەنیشن و ئەمر دەکەن قاوە و نێرگەلەیان بۆ بێنن. ئەوەندە لەخۆڕازی دەبن، کەس ناوێرێ لێیان بچێتە پێشێ. تفەنگە نوێ و خۆشدەستەکانیان لەسەر کۆشیان داناوە و بەخۆیان هەڵدەڵێن و قسە بە چاخیرجالی دەڵێن:

ـ ئەو چاخیرجالییە دەڵێن، ئەفە نییە خۆ... چەتەیەکی سووکە و ...
ـ کەوڵی دەکەین و کەوڵەکەی...
ـ بەڵێ کەوڵی دەکەین و کای لە پێستی دەئاخنین و لەو مەیدانە هەڵیدەواسین.
ـ جەندرمەی وایە لێی تۆقیون.
ـ بەڵام خۆ ئێمە لەو جەندرمانە نین... ئێمە...
ـ بچێتە بن عەرزیشەوە...
ـ هەر دەیگرین.
ـ راوەستە با رۆژ بێتەوە... جا...
ـ

قریوە و دەنگەدەنگەکەیان قاوەخانەکەی پڕ کردبوو. بەدەم هەڕوگیڤ و خۆهەڵکێشانەوە، بە شان و باڵی خۆیاندا هەڵدەڵێن. لە پڕ دەرگای قاوەخانەکە دەکرێتەوە و کابرایەکی بەژن رێکی رەش ئەسمەری مامناوەندی وەژوور دەکەوێ. کابرا جلوبەرگی پێش خزمەتانی لەبەر دایە. لە پێشدا سڵاو دەکا و لەپڕ دەنەڕێنێ:
ـ کەس نەبزوێ. من چاخیرجالیم.
لە ژوورەکەی پشتەوەشڕا قاوەچییەکە رووی تفەنگی تێ کردوون. دیارە ئەو کابرایەش قاوەچی نییە. یەکێك دەبێ لە پیاوەکانی چاخیرجالی، کە رۆژی پێشوو هێناویانە و لە جێی قاوەچییەکەیان داناوە.
یەکێکە لە هاورێ هەرە ئازاکانی.
ـ برادەرینە، ئێوە تەشریفتان هێناوە چاخیرحالی بگرن؟ بە دەمانچەیەکەوە بەنێویاندا دەسوورێتەوە.
ـ من خۆم چاخیرجالیم. ئەوە هاتووم. ئەگەر فەرمایشێکتان هەیە فەرموون. ئەوە کەوڵی خۆمم هێناوە. فەرموون کای تێکەن. مەیدانەکەی ئۆدەمیشیش ئەوەتا لەوێیە. بیبەن و لەوێ بەداریدا بکەن.
کەس متەقی لێوە نایە. هەر دەڵێی هەموو بوونەتە بەرد. رەنگیان زەرد هەڵگەڕاوە. هەندێکیان لە ترسان دەلەرزن.
ـ باشە بۆچی بوونەتە بەرد. چارەڕەشینە؟ دەی ببزوون بزانم. زوو بن ببزوون. چما ئێوە نەهاتوون چاخیرجالی بگرن؟ ئەوەتا هاتوومەتە بەر دەمتان. نەمویست ئەزییەتتان بدەم. لە کوێ بینراوە یاخییەك خۆی بێتە لای ئەو کەسەی راوی دەنێ؟ قەت شتی واتان بیستووە؟ لەبەر ئەو کارەتان دیارە میدالیاشتان دەدەنێ. زوو بن بمگرن دەی. خۆ ئەوەتا لە خزمەتتاندام. دەی هەستن بمگرن دەی.
ئەفە گاڵتە بە هەمووان دەکا و پێدەکەنێ.

ـ چما من دڵم دێ ئێوە ئەزیەت بدەم و بتانکێشمە ئەو کەژ و چیایە و ماندووتان بکەم؟ ئێوە زۆر ئازا و رەشیدن. چما دەکرێ ئێوە زەحمەت بدرێن؟ ئێوە خەڵکێکی بەڕێزن. چما پیاوەتییە ئێوە ئازار بدرێن؟ ئێوە سۆمای چاوی عوسمانین.

لەپڕ نەڕاندی:

ـ هۆی ژن حیزینە... وەسیەتەکەتان بکەن. یانی دەتانویست پێستی سەرم هەڵکەنن و کای تێ بئاخنن وایە؟ جا باشە ئەو هەمووە کایە لە کوێ دێنن؟ ئەی مەڕ و ماڵاتی ئەو خەڵکە چی بخۆن؟ دەی وەڵام بدەنەوە.

ئەفە بەرەو دەرگای قاوەخانەکە دەچێ:

ـ دیارە ئەو پیاوە نین. هیچتان پێ ناکرێ. بەڵام من مەردی مەیدانم و کاری خۆم دەکەم.

چاخیرجالی هەرای کرد و کوڕیژگەیەك هاتە ژوورێ.

ئەفە:

ـ وەرە کوڕم. وەرە و ئەو برادەرانە سزا بدە. چیت پێ خۆشە بیکە.

کوڕە بە مقەستێك و توورەکەیەکەوە دێت. دێتە پێشێ و یەك بە یەك گوڵینگی کڵاوەکانیان[1] هەڵدەپاچێ و لە توورەکەکەیان دەهات. جەندرمە چاویان زەق بووەتەوە. کوڕە هەر بەردەوامە و یەك بە یەك گوڵینگی تەپلەی هەر چل کەسیان لێ دەکاتەوە و لە توورەکەکەی دەخا و لەسەر خۆ دەچێتە دەرەوە.

چاخیرجالی:

ـ ئەگەر حەزتان لێ بوو، دیسان دەکرێ بەدوومدا بێنەوە.

ئەوەیان پێ دەڵێ و دەچێتە دەرێ.

جا تاقمە چل کەسییەکەی ئێمە هێشتا رۆژ نەبووەتەوە دەکەونە رێ. ئیتر بۆ ساتێکیش چییە روویان نابێ لە ئۆدەمیش بمێننەوە. سواری شەمەندەفەر دەبن و دەگەڕێنەوە ئەزمیر.

کامیل پاشا، والیی ئەزمیر زوو دەزانێ ئەو جەندرمانەی دونیایەك هیوای پێیان بوو، ئەو جەندرمانەی بە هەزار هەڕوگێف و خۆبادانەوە چووبوونە ئۆدەمیش، ئێستا لە ئەزمیرن.

ـ چ بوو؟ دەنگ و باس؟

کەس وەڵامی ناداتەوە.

پاشا دیسان دەپرسێ:

---

[1] . هەڵبەت خوێنەر دەبێ ئاگادار بێ، ئەو کڵاوە، تایبەتی عوسمانییەکان بووە و لە فارسیدا پێی دەگوترێ "فینە" و نازانم لە کوردیدا جگە لە تەپلە و کڵاو چیی دیکە هەیە. کڵاوێکی سووری گوڵینگدار بووە. هەڵپاچینی گوڵینگەکانیشی جۆرە سووکایەتی و هەتککردنێکە لێرەدا.

ـ بۆ کەس قسە ناکا؟ بۆ بە دەستی بەتاڵ گەڕانەوە؟

یەکێکیان وەڵام دەداتەوە:

ـ نەماندۆزییەوە.

چەند ڕۆژ دواتر، دیارییەکی لە چاخیرجالییەوە بەدەست دەگا. پاشا کە پڕێسکەکە دەکاتەوە، چاوی بە گوڵینگەکان دەکەوێ.

***

چاخیرجالی لە چاخ هاتووەتە خوارێ. هاتنەخوارەوەی ئەفەکان لە چاخ وەاتە بەر لێبوردن بکەون و لە گوندەکەی خۆیاندا بحاوێنەوە. ئەفەکانی ناوچەی ئێژە هەرکام چەند جاران بەر لێبوردنێ کەوتبوون و هاتبوونەخوارێ. بەڵام چاخیرجالی جیاوازە. ئەو یاخییە پانزە ساڵە، هەر جارێکی دەیەوێ بێتە خوارێ، لە پێشدا مەرجی خۆی دادەنێ و هەموو جارێکیش حکوومەت ناچار دەکا مل بۆ ویست و داخوازییەکانی دانوێنێ و مەرجەکانی قەبووڵ بکا. چەکەکانیان دانانێن و تفەنگچییەکانی بەرەڵڵا ناکا. هیچ پیاوێکی دەوڵەتیش بۆی نییە هاتوچۆی ناوچەی بن دەسەڵاتی چاخیرجالی بکا. هەر کام لە پیاوانی دەوڵەت، جا جەندرمە، سەرباز بێت یان پۆلیس، بەبێ ئیزنی ئەفە بۆی نییە بچێتە ئەو ناوچەیە... هەر جارێکیش دێتە خوارێ، دەکرێتە سەردار و فەرمانڕەوای دەشتێ و خۆی و پیاوەکانیشی مووچە لە دەوڵەت وەردەگرن.

چاخیرجالی دیسان هاتووەتەوە خوارێ. کامیل پاشا، والیی ئەزمیر بۆ سەردانێکی ناوچەی ئۆدەمیش دێتە ئەوێ. چاخیرجالی ئەفە ئاگادار دەکرێتەوە. تفەنگچیەکانی هەڵدەگرێ. لە کایاکۆی دەچێتە دەرێ و بەپیلییەوە دەچێ. کامیل پاشا هیچ حەزی لێ نییە چاوی بە چاخیرجالی بکەوێ. بەڵام چاریش نییە. ئەگەر بەهەندی نەگرێ و تووڕە بێ و دیسان روو بکاتەوە شاخ، تووشی سەرئێشەیان دەکا. خۆ چاخیرجالی کابرایەکی ئاسایی نییە. بەڵایەکی ئاسمانییە. ناکرێ بەهەندی نەگری. ناچارە چاوی پێی بکەوێ و لەگەڵیشی رووخۆش بێ.

کامیل پاشا میوانی یەکێك لە دەرەبەگەکانی ئۆدەمیشە. چاخیرجالییشیان بانگهێشت کردووە. خانووەکە لە نێوەڕاستی باخێکی گەورەدا هەڵکەوتووە. باخەکە پڕە لە درەختی میوە. ڕۆژ دەبێتەوە. دوای نانی بەیانی پاشا دەیەوێ تۆزێ لەگەڵ چاخیرجالی قسە بکا.

ـ فەرمووو پاشا.

ـ ئەفە بیستوومە لەو دەوروبەرانە کەس بۆ ئەنگێوەیی ناگاتە تۆ.

چاخیرجالی بزەیەکی دێتێ.

ـ زۆریان پێوەناوە پاشا. من زۆر زۆریش ئەنگێوە نیم.

ـ تەنانەت دەڵێن، ئەنگێوەی وەك تۆ هێشتا لە دایك نەبووە. دەڵێن تۆ لێوەشاوەترین تفەنگچیی مێژووی.

ـ عەرزم کردی، زێدەوەسفە پاشا. بەڵام هەرچۆنێك بێ، لەو چەند ساڵەدا کە بە شاخەوە بووین، هەندێ شت فێر بووین.

ـ حەزم لێیە دەست و تفەنگت ببینم ئەفە.

ـ چۆنت پێ خۆشە با وابێ پاشا.

جا بانگی کوڕی خاوەن ماڵەکە دەکا:

ـ ئاغازادە، خاولییەکی خاوێن هەڵگرە و لە بن ئەو دار هەرمێیە راوەستە.

پاشا:

بە تفەنگی گەورە نا ئەفە، دەبێ بە دەمانچە بیئەنگێوی.

چاخیرجالی دەمانچەکەی هەڵدەکێشێ:

ـ باشە پاشا. بە دەمانچە لێی دەدەم. چما جیاوازیی هەیە؟ چەك، چەکە.

گەنجی خانەخوێ، خاولییەك هەڵدەگرێ و لە بن لکێك رادەوەستێ. سێ هەرمێ لە تەنیشت یەکەوە بە لکێکی دارەکەوەن.

چاخیرجالی:

ـ ئەو هەرمێیە هیی تۆیە پاشا.

وا دەڵێ و تەقە دەکا. یەکەم هەرمێ بەردەبێتەوە سەر خاولییەکە.

ـ دووەمیشیان بۆ ئەو گەنجە.

هەرمێی دووەمیش بەردەبێتەوە.

سێرەی لە سێهەمیش دەگرێ.

ـ ئەوەش بۆ من پاشا.

سێهەمیشیان بەردەداتەوە.

کوڕی خانەخوێ رەنگی بە روخسارییەوە نەماوە. پاشاش ئەوەندەی پێ سەیرە، وەختە شاخی لێ بڕوێ. هەرمێ هەڵدەگرن و بە خۆشییەوە دەیانخۆن.

ـ ئەو کارە، وەك راوێك وایە پاشا.

ـ وایە ئەفە.

پاشا بیر دەکاتەوە. کەوابوو ئەو تاریفاتەی لە ئەفەی دەکەن، راستن و زۆریان نەگوتووە.

ـ ئەفە.

ـ فەرموو پاشا.

ـ شتێکی دیکەشم لێ بیستووی. دەڵێن تۆ سکە"دراوی ئاسن"یەك دەدەی دەست منداڵێك و ئەو هەڵی داوێ و بەر لەوەی بکەوێتە عەرزی، لێی دەدی. ئەوە راستە؟

ـ لە سایەی سەری تۆوە پاشا.

ـ دەمەوێ بە چاوی خۆم بیبینم.

دێنە نێو باخی. سکەیەك دەدەن دەست هەر ئەو کوڕەی خاولییەکەی راگرتبوو.

ـ هەڵی دە.

کوڕە سکەکە هەڵدەداوێ. رێك لەو کاتەدا دەنگی تەقەیەك دێ و سکە بزر دەبێ.

هەمووان واقیان وڕ دەمێنێ.

پاشا:

ـ هەر بەراستی ئەو مەردئازایەتییەت حەڵاڵ بێ ئەفە.

ـ مەمنوونم پاشا. تەمەندرێژ بی.

***

چاخیرجالی دیسان چووتەوە شاخ. رۆژێکیان لەگەڵ سێ کەس لە تفەنگچییەکانی بە چیای بێش بارماقدا دەگەڕێ. چاوی بە رەشماڵێکی رەوەندان دەکەوێ. بەرەبەری خۆرئاوابوونە. رۆژێك پێتر شەڕێکی خوێناویی کردووە و ئێستا زۆر شەکەت و ماندووە. پەردە لادەدەن. خێوەتەکەی لە بێدەنگیی مەرگدا نوقم بووە. ئاخر لە دەوروپشتی رەشماڵان هەمیشە چەند سەرێك مەڕ و بزن و سەگ دەبینرێن. بەڵام لێرە زیندەوەری لێ نییە. چاخیرجالی بانگ دەکا:

ـ خاوەن ماڵ... ماڵێ...

کەس وەڵام ناداتەوە.

ـ میوانین و حەبیبی خودا... ئەرێ ماڵێ...

یەکێك لە تفەنگچییەکان دەچێتە نێو خێوەتەکەوە بەڵام خێرا دێتە دەرێ.

ـ ئەفەم. پیرەژنێك و پیرەپیاوێك لە خێوەتکەدان. زۆر شڕ و شپرزەن. دەکڕووزێنەوە و دەگرین.

ئەفە فەرمان دەدا:

ـ پیرە پیاوەکە بێننە دەرێ بزانم.

دەیهێننە دەرێ.

ـ ئەوە بۆ وای؟ چیتان لێ قەوماوە؟

پیره دەکرووزێتەوە:

ـ مەپرسە ئەفە... هیچ لێم مەپرسە ئەفە.

ـ قسە بکە پیره.

پیره بەکوڵ دەگری و دەڵێ:

ـ مەپرسە... مەپرسە ئەفە.

چاخیرجالی دەهری دەبێ.

ـ دەی خێرا بکە قسەیەك بکە دەی. بەشکم شتێکمان لەدەست بێ.

ـ پیره هەر دەڵێ:

ـ مەپرسە، مەپرسە.

چاخیرجالی لێی دەچێتە پێشێ و دەستی بەسەردا دێنێ و دڵنەوایی دەکات:

ـ لەوانەیە پێت ناخۆش بێ هاتووینەتە رەشماڵەکەت. دەی باشە بۆ نارەحەتی؟ هەر ئێستا دەڕۆین. ئەوە پێناخۆشبوونی ناوێ. یانی ئێوە ئاوا میوان رادەگرن؟

ئەو قسەیە پیرەپیاوەکە راچڵەکاند:

ـ گوتم واز بێنە ئەفە. ئەو چاخیرجالییە نامەردە دوو سەعات لەوەپێش هەڵیکوتایە سەر خێوەتەکەمان. مەڕ و ماڵاتەکەی بردم. دارو نەداری بەتاڵان بردم. یاخوا بە گوللەی گەرمەوە بێ. دەی باشە ئەگەر ئەفەیە، با هەر ماڵ و سامانەکەمان بەرێ. خۆ ئەگەر هەر ماڵەکەی بردبایەم، دەمگوت هەقێتی. نۆشی گیانی بێ. بەڵام لە تۆ دەپرسم ئەفە گیان، ئاخۆ لە قامووسی ئەفایەتیدا هەبووە دەستدرێژی بکەنە سەر نامووسی خەڵکی؟ هەتا ئێستا شتی وا هەبووە؟ ئەو بێنامووسە، ئەو بێدینە، ئەو چاخیرجالییە مەلعوونە کچەکەشم هەڵگرت و بردی. بردی بەزۆری دەستی لەگەڵ تێکەڵ بکا و نامووسی بەرێ. تۆ خوا ئەوە لە دابونەریتی ئەفایەتیدایە؟ ئێستاش تۆ دەتەوێ یارمەتییەکم بدەی؟ بەڵام لە هەمبەر نامەردێکی وەك چاخیرجالیدا چیت پێ دەکرێ؟

چاخیرجالی ئاگری لە چاوی دەرپەڕی:

ئەو چاخیرجالییە یەکێکی چۆن بوو، پیرەپیاو؟

ـ بڕوانە، ئاوا. یەکی زەبەلاح، دەتگوت دێوەزمەیە. یاخوا دوا بڕاو بێ. یاخوا بە گوللەی گەرمەوە بێ.

ـ لە کام لاوە رۆیشتن.

پیره دەستی راداشت بەرەو ئەو لایەی پێیدا رۆیبوون. چاخیرجالی دەکەوێتە رێ.

ـ حاجی مستەفا!

فەرموو ئەفەم.

ـ دەبێ لەو دەوروبەرانە بن.

ـ هەر وایە ئەفەی من.

ـ تۆ پێت وایە ئەو چاخیرجالییە کێیە؟

ـ چەتەیەکە، ئەفە گیان.

ـ دوژمنە حاجی مستەفا. ئەو کابرایە دوژمنێکی گەورەیە حاجی. جەندرمە دوژمن نین حاجی. کەس دوژمن نییە. گەورەترین دوژمنی ئێمە ئەو جۆرە کەسانەن. ئەوانەن حاجی مستەفا.

ـ راستە ئەفە گیان.

ـ بێت ئەو نامەردە نەگرم، هەر حەیام دەچێ حاجی. حاجی مستەفا سەیری دەوروبەری دەکا و لە پشت نزیکترین گرد، ئاگرێك دەبینێ.

ـ دەبێ لەوێ بن.

ـ کەوابوو با بڕۆین حاجی.

چاخیرجالی و هەڤاڵەکانی بەرەو ئاگرەکە دەڕۆن. لە دەوری ئاگرێکی گەورە، نۆ پیاو کۆ بوونەتەوە. مەڕەکانیش لەولاوەترن. کچە داماوەکەش لەلایەکەوە دانیشتووە. چەتەکان خەریکن ئەزیەتی دەکەن. دەیانەوێ ناچاری بکەن سەمایان بۆ بکا. دەیانەوێ دەستی بۆ بەرن.

چاخیرجالی بە دەنگێك، کە عەرز و ئاسمانی پێوە دەلەرزێ، دەنەڕێنێ:

ـ مەبزوون. چەکەکانتان دانێن.

پیاوەکان دەترسن. لە ترسان سەریان لێ دەشێوێ. تفەنگەکانیان فڕێ دەدەن و هەڵدەستن.

ـ دەمانچە و چەقۆکانیشتان.

فڕێیان دەدەن.

ـ بڕۆ پێشێ حاجی.

حاجی دەچێتە پێشێ و چەکەکانیان کۆ دەکاتەوە.

نۆ پیاوەکە توند لێك شەتەك دەدەن.

لەو کاتەدا کچە بە گریانەوە دێتە پێشەوە و دەستی ئەفە دەگرێ.

ـ تۆ برام بە ئەفە.

ئەفە:

ـ زوو بە وەڕێ بکەوە با بچینەوە رەشماڵەکەتان. دایك و بابت ئاگریان لە جەرگی بەربووە. چاوەڕێتن.

ـ لەسەرەت گەڕێم ئەفە. برامی ئەفە... گەورەمی ئەفە. رزگارت کردم. نامووسمت پاراست. یاخوا لە سەرت گەڕێم ئەفە...

ئەفە کچە هەڵدەستێنێ.

دێنەوە رەشماڵەکە.

پیرەپیاوە و پیرەژنە لەخۆشییان شاگەشکە بوون. دەستی ئەفە ماچ دەکەن و لەخۆشییان دەگرین.

ئەفە ئەمر دەکا بە تفەنگچییەکانی:

ـ هەر لە بەردەرگای ئەو رەشماڵە، لەو عەرزە رێکە، ئاگرێك بکەنەوە... ئاگرێکی گەورەی هێندەی خەرمانێك... ئەو نۆ پیاوە زۆر خۆشیان رابواردووە. جا ئێستا نۆرەی ئێمەیە. وا نییە حاجی؟

ـ وایە ئەفە گیان.

سەعاتێك نابا، ئاگرێکی گەورە دەکەنەوە.

خێرابە حاجی. کارەکەت بکە.

حاجی تێگەیوە ئەمجارە ئەفە بێ ئەندازە توورەیە. دوو کەس لە ئەلبانیاییەکان دەکاتەوە. ئەوانی دیکە دیسان لە دارەکە دەبەستێتەوە. ئەو دوانە دێنێتە لای ئەفە.

ـ ئێمە خراپەمان کرد ئەفە، تۆ مەیکە.

ـ کوڕە هەی دایك حیز... چاخیرجالی تۆی؟

ـ نەخێر ئەفە.

ـ ئەی کامتان چاخیرجالیین؟

ـ هیچ کاممان ئەفە.

چاخیرجالی لە پیرەپیاوە دەپرسێ:

ـ کامەیان لەوانە چاخیرجالیین؟

ـ ئەوەیان ئەفە گیان.

چاخیرجالییە درۆیینەکە، گەنجێکی چوارشانەیە. دەڵێی کێوێکی گۆشتە.

ـ رایمەگرە حاجی.

هەر دوو پیاوەکە لە دارێك دەبەستنەوە و دەیانخەنە سەر کڵی ئاگرەکە. دەسووتێن. دەبنە کۆڵوو. بۆنێکی ناخۆش هەڵدەستێ. بۆنی گۆشتی سووتاو. بۆنی رۆنی بنیادەم.

چاخیرجالی وەك بتێکی بەردین راوەستاوە.

دووی دیکەش بێنە حاجی.

حاجی دەیانبەستێتەوە.

ـ نەکەی ئەفە. ئێمە هیچمان نەکردووە. ئەو بە زۆرەملێ هێنایینی و ناچاری کردین.

لەو کاتەدا دەنگێك لە نێو خێوەتەکەوە گوتی:

ـ نەخێر ئەفە. درۆیان دەکەن. یاخییە ئەسڵیەکان ئەوانەن.

بێ پسانەوە قسان دەکا... ئەوەیا وای کرد، ئەویتر فلانە کاری کرد... و تاوانی یەك بە یەکیان دەڵێ.

دووان دووان دەیانبەستنەوە و لە ئاگرەکەیان داوێن. هەر سێ کەسیان ماونەتەوە. دووانیان تەواو سەریان لێ شێواوە. ناتوانن ببزوون. کەسیسێهەمیان بە قەڵافەتێکی هیوادارانەوە سەیری چاخیرجالی دەکا و بە لەبزێکی تێکەڵاو بە هیوا و گومانەوە دەڵێ:

ـ بڕوانە ئەفە، کە یەکێك لە دار دەدەن، ئاخرین داخوازییەکەی بۆ بەجێ دێنن. لانیکەم ئیزن بدە دوایین قسەم بکەم. بەنۆکەرت بم ئەفە. بە قوربانت بم.

ئەفە:

ـ دەی بڵێ بزانم. ئاخرین ئارەزووت چییە؟

ـ خەنجەرەکەم بدەنەوە.

ئەفە خەنجەرەکەی دەداتەوە. یاخییەکە ئامبازی برادەرەکەی خۆی دەبێ و دەیئەنجنێ. ئەوجار تەرمەکەی بەکۆڵی خۆی دا دەدا و دەچێتە نێو ئاگرەکەوە.

سێهەمیان، کە دەڵێی بەدەم خەوەوە دەڕوا، وڕ و کاس، بە لارەلار دەچێتە نێو بڵێسەکانەوە.

چیایەك لە رۆن و خۆڵەمێشی بنیادەم کەڵەکە دەبێت و بۆنی گۆشت و رۆنی سووتاو هەموو وڵات پڕ دەکا.

ئەفە دێتە لای پیرەپیاوەکە:

ـ من چاخیرجالیم مامە گیان. تکا دەکەم لێمان زویر مەبە. ئەزیەتمان کردی. رازیەی کچت خۆشکی منە. بە کوڕی خۆتم دابنێ. بە کوڕی خۆتم قەبووڵ دەکەی؟

ـ خودا بتپارێزێ کوڕم.

زۆر دواتر، چاخیرجالی کچەی بە مێرد دا و جیاز و پێداویستیی بۆ کڕی. دیاریی گرانبایی بۆ دابین کرد. خۆشی لە زەماوەندەکەیدا بەشدار بوو.

***

ئێمە لە "دوزجێ" و "سیواس" و "ئەرزەڕۆم" و "ئەستەمبوڵ" ئەو شتانەمان لە سەر چاخیرجالی دەبیستەوە. سەربردەی ئازایەتی و جوامێرییەکانی لە هەموو مەملەکەتدا بڵاو ببۆوە و زار بە زار دەگەڕا.

**

لە ساڵی ١٩٠٦ـەوە هەتا ١٩٢٠ لە دۆزجێ مامەوە. لێرە بوو پلەی نەقیبیم وەرگرت و "ئیشکودرا"یان وەك شوێنی خزمەتکردنم دیاری کرد. بۆ ئەوەی بچمە ئیشکودرا، لە پێشدا هاتمە ئەستەمبوڵ.

لە ئەستەمبوڵ تووشی برادەرێکی خۆم بووم، کە پۆلیس بوو:

ـ کاکە روشدی، سەرهەنگ رەجایی خەریکە بە دووتدا دەگەڕێ. خێرا پەیوەندییەکی پێوە بکە.

هەر ئەو رۆژە خۆم گەیاندە رەجایی بەگ. ئەو کات خەریك بوون رێکخراوی نوێی پۆلیسیان پێك دێنا و سەرهەنگ رەجایی بەگ، یەکێك بوو لە داڕێژەرانی ئەو رێکخستنە. ئەو خەریك بوو ئازاترین و بە ئەزموونترین و باشترین ئەفسەرەکانی هەڵدەبژارد.

ـ ئەوە لە کوێی روشدی بەگ؟ من لە ئاسمانێت لێ دەگەڕام. فەرمانم کردبوو بتهێننە لای من. دەمانەوێ بێیتە نێو رێکخستنی پۆلیسەوە. دەڵێی چی؟

بەر لەوەی چاوەڕێی وەڵامی من بێ، گوتی:

ـ حەزت لێیە لە کوێ خزمەت بکەی؟

دەرفەتیشی نەدەدا من قسە بکەم.

ـ ئێمە زۆرمان پێویستی پێتە. زوو وەڵام بدەوە. کوێت لە هەموو جێیەك پێ خۆشترە.

جێی مشتومڕ نەبوو. وەڵامم داوە:

ـ هەر دۆزجێ.

سێ رۆژ دواتر رەجایی بەگ توانیی لە ئیشکودرا وەرمگرێتەوە و بمنێرێتەوە بنکەی پۆلیسی دۆزجێ. لەوێش بمکاتە فەرماندەی بەشەکە.

ئێمە پێشتر قەول وابوو لە دۆزجێوە بچینە ئیشکۆدرا. هەر بۆیە ماڵاواییمان لە دۆست و برادەرانمان کردبوو. بەڵام دوای سێ رۆژان گەڕاینەوە.

ئەو سەرهەنگ رەجایی بەگە لەبەر دوو شت ئەوا پێداگربوو کە بمخاتە بنکەی پۆلیس. ئەو کاتەی لە دۆزجە بووم، بەرەنگاری زۆربەی یاخییەکان ببوومەوە و زۆریشیانم لەناو بردبوو. جگە لەوەش یەکێك لە گەورەترین سەرکەوتنەکانم ئەوە بوو: لە رووداوەکەی ٣١ی مارتدا ئەو راپەڕیوانەم قۆڵبەست کردبوو، کە دەیانویست لە ئەستەمبوڵەوە خۆیان بگەیەننە ئەنەدۆڵ.

رووداوەکە ئاوا بوو:

رووداوی ٣١ی مارت قەومابوو. کۆمەڵێك لە پارێزەرانی "عەبدولحەمید" راپەڕیبوون و لە رێگای وشکانی و دەریاوە بەرەو ئەنەدۆڵ کەوتبوونە رێ. جا دۆزجەش یەکەمین شوێنێك بوو لە شوێنانەی لە بەردەم هێرشی ئەواندا بوو.

ئەو کات "سمایل ڕەمزی بەگ" فەرماندەی لیوای دۆزجە بوو. دەمێك بوو پێکەوە برادەر بووین. ئەویش وەك خۆم لایەنگری دەسەڵاتی مەشرووتە(مەرجدار) بوو.

سمایل بەگ شڵەژابوو:

ـ پارێزەرەکانی کۆشك دەیانەوێ بێرەدا خۆیان بگەیەننە ئەنەدۆل. خۆ ئێمەش هێزێکی وامان نییە پێشیان بگرین. تۆ باش شارەزای ئەم دەوروبەرەی روشدی بەگ. مشوورێکی لێ بخۆ، دەبێ کارێکی وا بکەین نەتوانن بچنە ئەنەدۆل.

زۆرمان بیر کردەوە و گەڵاڵەکەمان داڕشت.

گوتم:

با ئەو کەسە خۆبەخشانەی لێرەن، بیاننێرینە کەنارەکان و بەرپرسانی ئێرەش بکەینە فەرماندەیان. منیش بە تاقمەکەی خۆمەوە دەچمە "ئاقچا قۆجا" و ئەوانەی لە رێگەی دەریاوە دێن، لەوێ ئەوان دەگرم.

وامان دانا هەروا بکەین.

من بەرەو ئاقچا قۆجا رۆیشتم و خەڵکە خۆبەخشەکەی ئەوێم چەکدار کرد. چەکوچۆڵم بەسەر هەموو گەمییەوانەکانیشدا دابەش کرد.تەنانەت تفەنگم دا بە شەپیوورچییەکانیش. ئەوە زۆر زۆر پێویست بوو. چونکە وای دەکرد، هێزەکانمان لە ژمارەی خۆیان پتر دیار بن.

کە بەرەو ئاقچا قۆجا دەڕۆیشتم، پەیامێکم نارد بۆ گوندی "کوباشلار"ی سەر بە "قەرەسوو". ئەو گوندە ئێستا ناوی "سالم لی"یە. پەیامەکەم بۆ عوسمانی برام بوو.

پەیامەکە ئەوە بوو:

ـ بە دەستەیەك چەکدارەوە وەڕێ کەوت. دەبێ بە شەو و رۆژ رێگە ببڕێ و رانەوەستی و خێرا خۆت بگەیەنیتە من. کاروبارەکان زۆر پیس شێواون. ژیانی هەموومان، ژیانی هەموو میللەت لە مەترسیدایە."

عوسمان کابرایەکی رەشید و ئەنگێوەیەکی بێوێنە بوو. لە هەموو ناوچەکەدا بەو تایبەتمەندییانەوە ناسرابوو و ناوبانگی دەرکردبوو. لە بەشەکانی دیکەی بیرەوەرییەکانیشمدا دەیبینن کە لە هەموو کاروبارەکانمدا و لە راوەدوونانی هەر کام لە یاخییەکاندا، عوسمان گەورەترین هاوڕێم بوو.

دواتر تەلەگرافم بۆ فەرماندەی فەوجی "ئەرۆغلی" و فەرماندەی فەوجی "کۆجالی"یش نارد. لەوانیشم راسپارد، کە زانیاریی دروست و وردمان بەدەست هێناوە و دەریدەخەن، ئەو سەربازانەی لە "ییلدیز" راپەڕیون دەیانەوێ خۆیان بگەیەننە ئەنەدۆل و ئەوێ بشێوێنن. هەر بۆیەش دەیانەوێ بێرەدا تێپەڕن. جا داوام لەو دوو فەرماندەیەش کرد بێنە پاڵمانەوە. هەر دووکیشیان ئەم وەڵامەیان ناردەوە:

ـ" لێرە چەکداری خۆبەخش بە کەس کۆ ناکرێتەوە و ناکرێ پێشێ ئاژاوەچییەکان بگری. چاوەڕوانیمان لەتۆیە، بە زیرەکیی خۆت مشوورێکی لێ بخۆی و پێشیان بگری. ئێوە رێگەی دەریایان لێ بگرن. ئێمەش لێرە ئەوی لەدەستمان بێ دەیکەینز"

کارەکە خەریك بوو دەگەیشتە جێی باریك و ناسك. ئەگەر عوسمان بتوانێ خۆی بگەیەنێ.... هەموو هیوام بە عوسمان بوو.

عوسمان گەیشتێ. سەد کەسێکی چەکداری لەگەڵ بوون. هەر هەموشیان لە کەسە هەرە باشەکان هەڵبژێرابوون. بە رێگای نێوان ساکاریا و ئاقچاقۆجادا کەوتینە رێ.

سەربازەکان دەستەدەستە و پۆل پۆل هاتن. لە پێشدا بەتەمەنەکانمان نارد ئامۆژگارییان بکەن. خۆشم پەیوەندیم بە فەرماندەیەکیانەوە کرد. تەلەگرافخانەشم لەسەر هەست راگرتبوو بۆ ئەوەی لە کاتی زۆر پێویستدا بتوانین پەیوەندی بە شوێنە جۆراوجۆرەکانەوە بکەین.

ناوەرۆکی یەکەم تەلەگرافمان ئاوا بوو:

"ئاگادارتان دەکەینەوە، ئەو سەربازانەی بەرەو ئەنەدۆل بەڕێگاوەن، هەر هەموو ئیزن دەدرێن بڕۆنەوە. ئەوانە بۆیان هەیە هەر بە چەکوچۆڵەکەی خۆیانەوە بچنەوە زێدەکەیان."

تەلەگرافەکە لە زمانی جەنەراڵی سوپاوە بوو. هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی ژمارەیەکی زۆر لە سەربازەکان هەڵخەڵەتێن. لە جێدا، سەرباز مزگێنییەکی هێندەی ئیزن پێدران و ناردنەوەی بۆ ماڵەوە، پێخۆش نییە. ئێمەش دەمانزانی ئەوە خاڵی لاوازی سەربازانە و تەلەگرافەکەشمان بۆ وروژاندن و دنەدانی سەربازەکان لێ دا.

بەو تەلەگرافە هۆردووی راپەڕیوەکانمان شێواند. ئێمەش کەلکمان لەو بشێوییە وەرگرت و بە پەلامارێکی سەنگ و سووککراودا هەر هەموویانمان قۆڵبەست کرد. چەکمان کردن و سواری گەمیمان کردن و ناردمانە "ئەرگولی".

سەربازەکانی دیکەش، پەیتا پەیتا هاتن. لەبەر سەرباز جێی هیچ نەدەبۆوە. خۆڕاگرتن ئەستەم بوو. بەو حاڵەشەوە توانیمان هەر تاقمە سەربازێکی دەگەنێ، چەکیان بکەین و قۆڵبەستیان بکەین.

دەسگیرکراوەکان زۆر زۆر بوون. بۆیە ناچار بووین، تەلەگرافێك بۆ فەرماندەی هێنان و راگواستنێ بنێرین و داوای یارمەتیی لێ بکەین. فەرماندەی هۆردووی هێنان و راگواستن "مەقسوود شەوکەت پاشا"، پاپۆڕشکێنی "تاشوز"ی نارده یارمەتیمان. تا ئەو هات، زۆربەی سەربازەکانمان سواری گەمی کردبوو و ناردبوومانە ئەرگولی. ئەوانی دیکەشمان سواری پاپۆڕشکێنی "تاشۆز" کرد و بەڕێی ئەستەمبۆڵمان کردن.

دیارە بەشێکیان پێشتر رایان کردبوو ئەوانەی ئێمە گرتبوومانن، زیاتر لە ١٣٠٠ کەس بوون. چەکوچۆڵی ئەو سەربازانەشم نارد بۆ بەشەکەی خۆمان لە دۆزجێ.

***

ئێمە هاتین بەڵام ئیشمان زۆر زۆر بوو. دۆزجێ لە تەنیشت ئەستەمبوڵەوە بوو، بەڵام چیاکانی پڕ پڕ بوون لە یاخی. کەس نەیدەوێرا بە جادە و رێگاوبانەکاندا هاموشۆ بکا. حکوومەتی ناوەندییش بێ دەستەڵات و دەستەوستان بوو. دەتگوت هەر نییە. یاخییەکان بە ئاشکرا گاڵتەیان بە حکوومەت دەکرد. یاخی هەر یەك و دوو دەستە و تاقم نەبوون. ژمارەیان لە پانزە و بیستیش تێدەپەڕینز هەر کامەشیان ببوونە فەرمانڕەوا و گونرەشی بەشێك لە مەملەکەت.

دەبێ چ بکەین؟

هێشتا دانەمەزراوین، یاخییان راو دەنێم. مەملەکەت بێ خاوەنە و یاخییش بەیدەست نابن. ئەوە زۆر ناخۆشە. لە ئەستەمبوڵیشەوە ئەوە تەلەگراف دوای تەلەگراف دێ. حەسانەوەم نییە. لە هەر جێیەك تێگیران و تێکهەڵچوون هەیە، من لەوێم. من و جەندرمەکانم دەسبەجێ دەگەینێ. دێم، هێرش دەبەم، شەڕ دەکەم. بەڵام ئەو هەمووە شەڕ و راونان و پاشەکشەیە هیچی لێ ناکەوێتەوە. هیچ یاخییەکمان پێ ناگیرێ. یاخییەکان دەست بۆ هەر شتێك دەبەن، بە دەستیانەوە دێ.

دوو مانگە بوومەتە فەرماندەی بنکەی پۆلیسی دۆزجێ. لە هەموو ئەو ماوەیەدا بۆ ساتێکیش نەسرەوتووم. دەکەومە شوێن یاخییەك، راوی دەنێم و تەنگی پێ هەڵدەچنم و رێك لەو کاتەدا کە هیوام بە گرتنێتی، لەپڕ سەیر دەکەم ون بووە. جاری وایە دەبێتە شەڕێك کەوچکی تێناگەڕێ، یاخییەکان ئاگرباران دەکەین، بەڵام کە شەودادێ، یاخی بازنەی گەمارۆ دەشکێنێ و رادەکا.

لە داخان خەریکە شێت دەبم. ئەی چ بکەین؟

دەست لە راوەدوونان هەڵدەگرم و دادەنیشم بیر دەکەمەوە. باشە بۆ هیچمان بەدەستەوە نایە؟ ئێمە بۆ ناتوانین یاخییەکان بگرین؟ لە لایەکەوە چەند یاخییەکی بەرەڵڵا و لاولاشەوە، حکوومەتێك بە هەموو هەیبەتی خۆیەوە... ئەی بۆچی دەستەوستان ماوینەوە؟

ئەزموونی ئەو دوومانگەم تێی گەیاندووم کە یاخییەکان بەتەنێ نین. هەموو خەڵکە هەژارەکەی و ژمارەیەکیش لە دەرەبەگەکان پشتی ئەو یاخییانە دەگرن... بۆ ئەوەی نەتوانین یاخییەکان بگرین، ناونیشانی هەڵەمان دەدەنێ و بە سەهوومان دەبەن. لە ماڵی خۆیاندا دەیانشارنەوە. دەرەبەگەکان چەکوچۆڵیان بۆ دابین دەکەن... لە پێشدا دەبێ حەشارگەکانیان ئاشکرا بکەین. دەزگایەکی سیخوڕی، رێك وەك سیستەمی یاخییەکان رێك بخەین. جگە لەوەش، نابێ پشت بە جەندرمان ببەستم و هیوام پێیان بێ.

دەبێ لە نێو خەڵکەکەشدا، کەسانی خۆبەخش کۆ بکەمەوە. پێویستیم بە کاتە. پێویستمە بە جوانی بیر بکەمەوە و بەرنامەیەکی ڕێك و وردی بۆ داڕێژم.

لەو کاتەدا، یەکێك لە یاخییە هەرە مەترسیدارەکانی چیاکانی دۆزجێ، کابرایەکە بە ناوی "سمایلە ڕەش". پتر لە پازدە تفەنگچیی هەیە. مەودایەکی پان و بەرینی خستووەتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە. لەمێژە چیاکانی پاوان کردووە و زۆر بێبەزەییانە دەجووڵێتەوە. چەتەیی دەکا. ماڵان تاڵان دەکا و هەموو ڕێگەکانی ناوچەکە پاوانی سمایلە ڕەشن. بەبێ ئیزنی ئەو باڵندەش ناتوانێ بەسەر ئەو ڕێیانەدا بفڕێ. هەرچی جەندرمەی کەوتوونە شوێنی، بەشی هەرە زۆری لە بۆسە خستوون و کوشتوونی.

زۆربەی جەندرمە لە ترسی ئەو دەستیان لە کار کێشاوەتەوە. زۆربەی فەرماندەکان لە ئاستی ئەو دەستەوستان و دەرکراون.

جا باوەڕێکی پڕوپووچیش کەوتووەتە نێو خەڵکەوە: وەڵڵا هیچ فیشەکێك سمایلە ڕەش نابڕێ. کەس ناتوانێ بیگرێ.

تێگەیشتم ئاوا دەستم لە هیچ گیر نابێ. بە ڕواڵەت وازم لێ هێنا. وەك هەر نەبم. سمایلە ڕەش شوێنێك تاڵان دەکا. من ئاگادار دەکەنەوە، بەڵام من هیچ ناکەم. کەوابوو ئەو چاوقایمتر و بێ ترستر دەبێ. چیی نەماوە بێتە پۆلیسخانەی دۆزجێ و بە من بڵێ:

ـ ئافەرین فەرماندە. تۆ پیاوێکی تێگەیشتووی. هیچ کارت بە من نییە.

لەو سەروبەندەدا پەیتاپەیتا لە بنکەی پۆلیسی ئەستەمبوڵەوە تەلەگرافم بۆ دەهات. داوایان لێ دەکردم، دەسبەجێ سمایلەڕەش بگرم و ڕادەستیانی بکەم. ئاگاداریش کرابوومەوە کە زۆربەی خەڵکی دوزجێ تەلەگرافیان ناردووە بۆ پایتەخت و سکاڵایان لێ کردووم کە بۆچی کارم بە سمایلە ڕەش نییە و هەوڵ نادەم بیگرم.

سمایلە ڕەشیش پێی وابوو لێ دەترسم. میش ئەو دەنگۆیەم بڵاو دەکردەوە و وام دەنواند ترسنۆکم.

دوای مانگێك ئاگادار کرامەوە، کە سمایلە ڕەش هەموو شەوێ دێتەوە ماڵەکەی خۆی. ئیتر لەهیچ نەدەسڵەمییەوە. دەهاتەوە و لە گوندەکەی خۆی تەمرینی تفەنگ هاویشتنی دەکرد. تەنانەت خەڵکی گوندیشی فێری تەقەکردنێ دەکرد. چەتەیی دەکرد، ماڵانی تاڵان دەکرد و بە سەربەستی و ئازادی دەگەڕا و دەخولایەوە.

ئەو کابرایەی چەندی چەند ساڵان یاخیگەرێتیی کردبوو و ئەزموونی کۆ کردبۆوە، سەیرکە ئێستا چەندە کرچ و کاڵ و خاو بووە. چۆن باوەڕی کردووە کە لێی دەترسم؟ هەر بەراستی سەیر بوو. چۆن بڕوا دەکات وازم لێ هێناوە و وەدووی ناکەوم؟

من کابرایەکی ساویلکە نیم خۆم هەڵخەڵەتێنم. ئەوەی ئەوی ئاوا چاوقایم و بێ ترس کردووە، هەر هەڵسوکەوتی من نییە. ئەو گورگە پڕ مەترسییەی کوێستانان نابێ هێندەی خەیاڵی خاو بێ. ئەو پشتی هەر بەخۆی گەرم نییە. لێم سوورە یەك یان چەند پشتیوانێکی گەورەی هەیە. جگە لەوەش، هەقیشی بوو لە من نەترسێ. ئەو پیاوەی چەند جاران ریزی جەندرمانی تێك شکاندووە و پیاوانی حکوومەتی دەستەوستان کردووە، تۆ بڵێی من و بە چەند جەندرمەیەکەوە هەر بە پیاویش بزانێ؟

لەو کاتەدا عوسمانی برام پەیدا بوو. بەبێ ئاگادارکردنەوەم هاتبوو. هەموو پیاوەکانیشی ئامادە و لەسەر پێ بوون.

پرسیم:

ـ تەواوە عوسمان؟ ئامادەی؟

ـ تەواو.

هەر ئەو رۆژە هەواڵێکی تازە هات.

سمایلە رەش لە ماڵەکەی خۆیەتی. ماڵی یەکێك لە دەوڵەمەندە هەر گەورەکانی تاڵان کردووە و سەروەت و سامانێکی زۆری بەدەست هێناوە. تازە گەیوەتەوە و ماندووە.

عوسمان پیاوەکانی ئامادە دەکا. منیش جەندرمەکانم لە شارۆچکەوە بانگ دەکەم. دەبێ لە پێشدا شوێنەونکەیەك بکەین. دەنگۆ دادەخەین کە وەشوێن یەکێك لە یاخییەکانی تر دەکەوین. وای دادەنێین بە رێگایەکدا دەڕۆین بۆ ئەوەی سەر لە دوژمن بشێوێنین و واشمان داڕشتووە من و عوسمان شەوێ لە دارستانەکەدا یەك بگرینەوە.

ئەو رۆژەم جوان لەبیرە. کە لە شارۆچکە وەدەر کەوتین، بوو بە گۆپاڵبارانێك، وەك گۆزەی سەروژێر دەهاتە خوارێ بەو بارانەدا بە غاردان خۆمان گەیاندە دارستان. عوسمان و پیاوەکانی چاوەڕێمان بوون. لەوێ یەکمان گرتەوە.

عوسمان:

ـ چ پێویستییەکمان بەو فرت و فێڵ و تەگبیرە هەبوو روشدی؟ هەر کام لە پیاوەکانی من بەتەنێ سمایلە رەشێکن.

راستی دەکردز پیاوی زۆر ئازا و بوێری هەبوو. نۆ کەسیان، لەوانە بوون، کە چەند ساڵان یاخیگەرییان کردبوو و دوایی تۆبەیان کردبوو. ئەوانی دیکەش قاچاخچی بوون. ئەوانەی لەو کاتدا ژیاون، باش دەزانن چاچاخچیی تووتن چەندە زیرەك و لێوەشاوە بوون.

وەڵامم داوە:

ـ تەگبیر و فرتوفێڵی شەڕێ شتێکی زۆر باشە عوسمان. دوژمنەکەت مێرووڵەیەکیش بێ، دیسان هەر دەبێ...

بەو شەوە تاریکە وەڕێ کەوتین. بارانەکە هێشتا بە ڕێژنە دەباری. بەرەبەری بەیانی بوو گەیشتینە گوندەکە سمایلە ڕەش.

فەرمانم دا:

ـ عوسمان تۆ و پیاوەکانت بەلای سەروودا برۆن. من و هاوڕێیانیشم لە خوارەوە بۆی دەچین. خەنیمەکەمان ئێستا خرپ لێی خەوتووە.

تاوێك دواتر ئەو ماڵەمان گەمارۆ دا، کە لە بەری رۆژهەڵاتی گوندەکەوە هەڵکەوتبوو. هەتا نیوەڕۆ لەگەڵ سمایلە ڕەش شەڕمان کرد. بەرەبەری نیوەڕۆ بوو، سمایل زانیی دەرچوونی مەحاڵە. وای بەباش زانی دەست بەرداتەوە. خۆی و تفەنگچییەکانی خۆیان بەدەستەوە دا. کەلەپچەمان لە دەستیان کرد و بەرەو دۆزجێ کەوتینە ڕێ.

سمایلە ڕەش:

ـ لەپڕ و بێ ئاگادارکردنەوە هێرشت کرد بەگ. لە ناخافڵ قەتیست کردم. خۆ ئەگەر هەندێ دەنگۆ نەبوایە، ئەوەندە خاو و کرچ و کاڵ نەدەبووم و...

ـ فەرقێکی نەدەکرد سمایلە ڕەش. هەرچۆنێکی بوایە هەر دەمگرتی.

بەبێ ئەوەی دڵۆپە خوێنێك لە لووتی جەندرمەیەکەوە بێ، بەو بەڵایەم لەکۆڵ کردەوە. ئەو سمایلە ڕەشەی لە بن گوێی عوسمانییەکان یاخیگەریی دەکرد، گرتم و رادەستم کردن. فەرماندەی گشتیی پۆلیس لە رادەبەدەر خۆشحاڵ بوو. شەپۆلی پیرۆزباییم بەسەردا هات. ئیتر پایتەخت تەواو متمانەی پێم بوو. دوایی چوومە سەر یاخییەکانی دیکە و هەموو ناوچەکەم لێ پاك کردنەوە. کە توانیم لە شەش مانگدا ئەو هەمووە یاخییە لەناو بەرم، ئیتر حکوومەت هیوای پێم بوو. زۆر جێی باوەڕ و متمانەی بووم. ئیتر لە کوێستانی دۆزجێ هیچ کێشەیەکم نەما. ئەو کوێستانە لە هەموو ناوچەکانی وڵات بێدەنگتر ببوو. لە حاڵێکدا پێشتر دوو جێی زۆر ئاڵۆز و پڕ ئاژاوەمان هەبوو: یەکێکیان ناوچەی ئێژە و دووەمیشیان ئەو دۆزجێیە.

***

چاخیرجالی زۆر زۆر گەشەی کردبوو. لە شوێنێك کارخانەیەکی دەسووتاند و لە شوێنێکی دیکە سی چل کەسی وێکڕا دەکوشت. حکوومەت بە دەستییەوە دامابوو. هیچی لەگەڵ چاخیرجالی پێ نەدەکرا. کام پیاوی لە هەمووان بە ئەزموونتر و لێوەشاوە بوو، ناردبووە سەری، بەڵام چاخیرجالی هەمووی کوشتبوون. ئەو

گاڵتەی بە پیاوانی حکوومەت دەکرد. ئەوەی بەسەر هێزەکانی حکوومەتی دێنا، مەگەر پشیلە بەسەر مشکێکی لاوازی هێنابێ.

لە ئایدین بنکەیەکی فەرماندەییان پێك هێنابوو. چەند گرووپێکی راوەدوونانیان رێك خستبوو، کە ئەرکیان تەنیا ئەوە بوو شوێن چاخیرجالی بکەون. چاخیرحالی لە حکوومەت ببووە کەڵەگا. هەر بۆیە کام کەس لە ئازایەتی و ئەزموونداوێنەی نەبوو، ئەوانەیان دەنارده سەری بیگرن. بەڵام هەموو بە شەل و کوتی و بە سەرشۆڕی دەگەڕانەوە.

لەو سەروبەندەدا تەلەگرافێکم لە فەرماندەیی گشتیی پۆلیسی وڵاتەوە بەدەست گەیشت. لە تەلەگرافەکەدا نووسرابوو:

"بە پەلە پێنج جەندرمە هەڵبژێر و وەرنە فەرماندەیی راوەدوونان لە ئایدین. جگە لەوەش هەر گەیشتنێ، ئاگادارمان بکەنەوە لە گەیشتنەکەتان."

دڵم لە شێوە و داڕشتنی وشەکانی ئەو تەلەگرافە ئاوی نەدەخواردەوە. ئەو فەرمانانەی دەریشی کردبوون روون نەبوون. هەر بۆیە ناچار بووم نامەیەك بۆ "واسم پاشا" بنێرم. لەگەڵ ئەو بڕیارەدا ئەم تەلەگرافەم نارد:

"ئەگەر منت بۆ ئەوە بانگ کردووە، وەشوێن چاخیرجالی و داروودەستەکەیم بخەن، پێویستە ئێوەی بەڕێز لەو خاڵانە ئاگادار بکەمەوە:

لە پێشدا، پێم بڵێن ئەرکی من چییە و دەسەڵاتم چەندەیە؟ دوای ئەوەش، من بۆ گرتنی پیاوێك کە پانزەساڵ یاخیگەریی کردووە و قەڵسەی لە حکوومەت گێڕاوە، ناتوان یارمەتی لە جەندرمەی ئەو بنکانە وەرگرم، بەڵکو داواکارم ئیزن و دەسەڵاتی پێویستم بدەنێ بۆ ئەوەی لە نێو خەڵکدا، کۆمەڵێك پیاوی خۆبەخش و گیانلەسەردەست هەڵبژێرم. ئەگینا خۆم ئامادەم بە تاقی تەنێ قۆڵی لێ هەڵدەماڵم بۆ گرتنی ناوبراو."

نامەیەکیشم بۆ برادەر و هاوپۆلییە کۆنەکەم "حەبیب بەگ" نارد کە لەو کاتدا پەرلەمانتار بوو و هەموو شتێکم بۆ روون کردەوە و داواشم لێ کرد، داخوازییەکانم بگەیەنێتە بەرپرسانی باڵای مەملەکەت.

حەبیب هەر نامەکەی منیش پێ گەیبوو، نامەکەی بردبووە لای راسم پاشای فەرماندەی گشتی پۆلیسەکانی هەموو وڵات و باسی بارودۆخی منی لە دۆزجێ و چۆنێتیی گرتنی سمایلە رەشی بۆ کردبوو. راسم پاشاش تێدەگەینێ، کە گرتنی سمایلە رەش، کاری چەند جەندرمەیەك نەبووە، بەڵکو پیاوی چەکداری وەك عوسمانی برام و کۆمەڵێك یاخی و کۆنە قاچاخچیشم لەگەڵ بوون و ئەوانە کاریگەریی بێ ئەملاولایان لەسەر سەرکەوتنەکەمان هەبووە. ئەو قسانە دەبنە هۆی ئەوەی راسم پاشا لەگەڵ حەبیب بەگ بچنە لای خەلیل بەگ، وەزیری ناوخۆ و چەند جاران ئەو کارەی بۆ دووپاتە بکەنەوە.

چەند رۆژ دواتر ئەم تەلەگرافەم بەدەست گەیشت.

"بەم تەلەگرافە، نەقیب "روشدی بەگ" فەرماندەی لیوای جەندرمەکانی دۆزجێ ئاگادار دەکرێتەوە: هەرچەندە پێشتر وامان دانابوو، هەر جەندرمەکانی خۆمان ببردرێن بۆ راوەدوونان و گرتنی چاخیرجالی، بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی هەلومەرج و پێداویستییەکان، ئەو دەسەڵاتە بە ناوبراو دەدرێت لە نێو خەڵکی ئاساییشدا چل و پێنج کەس هەڵبژێرێ و بۆ ئەو کارە ناویان بنووسێ. مووچەی مانگانەی هەرکام لەوانەش هەشت سەد قرۆشە. پێویستە زۆر زوو کاروبارەکان راپەڕێنن و لە ماوەی سێ رۆژاندا خۆیان بگەیەننە ئەزمیر. هەروەها لە یەکەم دەرفەتدا ئاگادارمان بکەنەوە لە هاتنیان بۆ ئەزمیر و کاروبارەکانیان."
شمارە:٣٢٧ رێکەوتی ٢٨ی تەموور
وەزیری ناوخۆ ـ خەلیل

(لەبەر ئەوەی تەلەگرافەکە نهێنی بوو، لە پێشدا درابوو بە بەرپرسی لیوا و لە رێگەی ئەوە گەیشتبووە دەست من.)

"جەنابی نەقیب روشدی بەگ، فەرماندەی بەڕێزی بنکەی پۆلیسی ناوچەی دۆزجێ"
هاوڕێی ئازیز:
تەلەگرافی ژمارە ٣٢٧ی رێکەوتی ٢٨ی تەمووز، کە وەزارەتی مەزنی ناوخۆ ئەمری فەرمووە و ناردوویەتی، دەوروبەری سەعات ٩ی ئەمڕۆ وەرگیرا. بە پێی ئەوەی تەلەگرافی گۆرین رەمزی و نهێنی بووە و کلیلی رەمزەکانیش لە بنکە نییە، بۆیە دەقی تەلەگرافەکە لەگەڵ کلیلی رەمزەکان دەنێرین. پێویستە زۆر زوو ناوەرۆکی تەلەگرافەکە جێبەجێ بکرێ و بەپەلە خۆتان بگەیەننە بنکەی فەرماندەیی جەندرمەکان لە ئەزمیر. پێویستە ئەوەش بڵێین، هەر گەیشتیتە ئەزمیر، دەسبەجێ لە گەیشتنت و کاروبارەکانت ئاگادارمان بکەیەوە. هیوای سەرکەوتنت بۆ دەخوازم هاوڕێی ئازیز.
سەعا ٣ی رۆژی ٢٩ی تەمووز
رەمەزان خەفی

هەر تەلەگرافی دووەمم بەدەست گەیشت، خۆم و عوسمانی برام دەستمان کرد بە دابینکردنی پێداویستییەکان. دەمانزانی چاخیرجالی ئەفە، سمایلە رەش نییە. ئەو نەقڵ و هەقایەتە سامناکانەی لێیان دەگێڕاوە و ئەو ناوبانگە زۆری دەستەبەری کردبوو، ئەوی لەبەر چاومان کردبووە دێوەزمەیەکی ئەفسانەیی و

پاڵەوانێكی حەماسی. لەو كاتەوە كە لە كۆلێژی سەربازی دەمخوێند، هەموو رۆژێ شتی تازەم لێ بیستبوو. ناوبانگی ئەو، سنوورەكانی مەملەكەتەكەمانی بەزاندبوو و دونیای داگرتبوو. چەند لەشكری لەناو بردبوو و چەندین گەمارۆی شكاندبوو. كە لە ییلدیز بووین، سەرەڕای ئەوەی سوڵتان عەلبدولحەمید قەدەغەشی كردبوو، دیسانیش باسی قارەمانێتییەكانی چاخیرجالی هەر وا زار بە زار دەگەڕا.

بەڵام ئەو ناوبانگە ئەفسانەییە تۆزێكیش چییە منی نەدەترساند. لە هەموو شوێنێك و هەموو كاتێك پیاوەكانم ئامادە دەكرد بەرەنگاری ببنەوە. شەڕ لەگەڵ قارەمانێكی ئاوا شانازییەكی گەورە بوو، كە دەبوو بە من و هێزەكەم ببڕدرێ.

متمانەی تەواوم بە عوسمان هەبوو. ئەو پتر غیرەتی وەبەر دەنام. تفەنگچییەكی لێوەشاوە بوو. دەیتوانی لە ئاسمانێ مێشووله بئەنگێوێ. قۆناغی گەنجێتییەكەی لە راودا بەسەر بردبوو. تەمەنێك شاخەوانیی كردبوو و بە شوێن كەڵەكێویدا بە رەوەز و زەردومای رژ و ئەستەم هەڵگەڕابوو. گەنجێكی تۆكمە بوو. لە ژیانمدا كەسم نەدیتبوو ئەوەندە بزۆك و بە جووڵە بێ. ماوەیەكیش قاچاخچێتیی تووتن و یاخیگەرێتیی كردبوو.

لە ماوەی چەند رۆژێكدا تاقمێكمان بۆ راوەدوونانی چاخیرجالی پێك هێنا. هیچ كام لە پیاوەكانی ئەو دەستە چل و پێنج كەسییە، لە تفەنگچییەكانی چاخیرجالی كەمتر نەبوون. هەمووومان ئەوپەڕی متمانەمان بە یەكتری بوو. ئەوەی یارمەتیی دابووین بۆ هەڵبژاردنەكە و یارمەتیی دابووین بۆوەی بتوانین دەستەیەكی تەواو لە نێوان لێوەشاوەترین كەسەكاندا گوڵبژێر بكەین، كابرایە بوو بە ناوی "حاجی دۆك كامیل". ئەو كابرایە، پیاوێكی بە ئەزموون و زۆریش بەتین و گوڕ بوو. تەمەنی لە نێوان چل و پێنج تا پەنجا ساڵ دەبوو و خۆشی لە هەق لانەدەین ئازایەكی بێوێنە بوو. "حاجی دۆك كامیل" بەتەمەنترین كەسی گرووپەكەمان بوو. لە چەند هێرشێكدا بەشدار ببوو و لە هێرشێكیشدا فیشەكێكی بە لاقی كەوتبوو. هەر بۆیە لاقی دەشەلی. لەوانەیە گەنجی ئەمڕۆ نەزانن، لەو كاتدا دەستەیەك هەبوون بە ناوی رێكخستنی "رەژی". ئەمڕۆ ئەو رێكخستنە ناوی نراوە دایرەی پاوانەكان. ئەو كات حاجی دۆك سەرپاسەوانی رەژی بوو.

رەشیدترین و چاونەترسترین پیاوی ئەو كات، ئەوانە بوون، كە قاچاخچێتیی تووتنیان دەكرد و بۆ شەڕ لەگەڵ قاچاخچیی تووتن، كەسی وا پێویست بوو، لە قاچاخچییەكان ئازاتر و رەشیدتر بن. ئەو ئازا و بوێرانەش پاسەوانەكان بوون. دەی دیارە بەرپرسی پاسەوانان كارێكی سانا نەبوو...

سەرپاسەوان دەبوو پیاوێكی لە رادەبەدەر بە ئەزموون و ئازا بێ. دیارە حاجی دۆك كۆنە قاچاخچییەك بوو... دوای ئەوەی ببووە بەرپرسی پاسەوانەكان، جووقەواری لە قاچاخچییەكانی ئەو ناوچەیە بڕیبوو.

"کۆزلی کەلی محەمەد بەگ"یش هاتبووە گەڵ گرووپەکەمان. قەت چاوەڕوانیمان نەدەکرد. ئەویش غیرەتی وەبەر نایین. ئەو کات "محەمەد بەگ" لە "مانیا" دەژیا. براکانی لە بازاڕی جزیرە بوون و ئەویش هاتبوو سەریان لێ بدا. کە لە ناوچەی ئێژە بوو، ماوەیەك وەشوێن چاخیرجالی کەوتبوو.

لە "مانیا" کابرایەك هەبوو بە ناوی "حەسەن بەگ"، کە محەمەد دەشتەوانی ئەو بوو. ئەو کات سی و پێنج ساڵانە بوو. ئێمەش پێویستمان بە یەکێك بوو، ئێژە وەك بەری دەستی شارەزا بێ. زۆرمان پێ خۆش بوو کە زانیمان محەمەد بەگ، بن هەموو بەرد و لاپاڵ و دەوەنێکی ئەو ناوچەیە، وەك بەری دەستی شارەزایە.

جگە لەوانەش، کەسانی وەك "ئانزاوور ئەحمەد"، "عەلی گاور"، "ئەلیاس پاڵەوان"، "قۆجە مەمەد" و "جافر شامیل"یش لە دەستەکەماندا بوون.

عەلی گاور قاچاخچییەك بوو. پاسەوانەکان هەر نەیاندەوێرا توخنی بکەون. ناوبانگی ئازایەتی و زیرەکییەکەی لە بۆلۆوە هەتا ئەنکەرە و لە ئەنکەرەوە تا سیواسی داگرتبوو. لە تێکهەڵچوون و شەڕە تفەنگەکاندا، زۆر پاسەوانی کوشتبوون. بەڵام دواتر خۆیشی جلوبەرگی پاسەوانانی لەبەر کردبوو. پێیان دەگوت "گاور"، چونکە بەسەر کەسەوە نەدەچوو.

"ئانزاوور ئەحمەد" بە کابرایەکی کەللە رەق ناسرابوو و لەبەر ئەوەی قسەمان لێك هەڵدەبەزییەوە، لە "سالح لی" لێمان دابڕا.

ئەلیاس پاڵەوان یەکێك بوو لە یاخییە بەناوبانگەکانی کێوپارەی دۆزجێ. تازەش تۆبەی کردبوو و لە چیا هاتبووە خوارێ. بیست ساڵی رەبەق یاخیگەریی کردبوو و لەو سەردەمەدا تەمەنی چل ساڵان بوو.

گەنجی وەك "جافر شامیل و قۆجە مەمەد"یشمان لەگەڵ بوون، کە تەمەنیان هەر بیست و پێنج ساڵ دەبوو. ئەوانی دیکەش زۆربەیان یان قاچاخچی بوون، یان ئەو کۆنە یاخییانەی بەر لێبوردن کەوتبوون. ژمارەیەکیشیان خزم و کەسی خۆم بوون.

ئەوانە لە دۆزجێ کۆ بوونەوە. بە لە هەموو شتێك باسی کەسایەتی و ئازایەتییەکانی چاخیرجالیم بۆ کردن و پێم گوتن ئەو مەئموورییەتە زۆر مەترسیدارە. تێم گەیاندن، کە راوەدوونانی چاخیرجالی سەدا پەنجا و بگرە سەداسەدیش مەرگی بە دواوەیە. گوتم، لەوانەیە چاخیرجالی هەموومان بکوژێ.

گوتم:

ـ ئەوانەی دەترسن، ئەوانەی دڵیان بە ژیانەوەیە، هەر لێرەوە با بڕۆن و بچنەوە ماڵی خۆیان.

بەڵام لەو چل و پێنج کەسە، یەك کەسیش نەڕۆیشت.

گوتیان:

ـ ئێمە چاخیرجالی باش دەناسین و شانازییەکی گەورەیە بە دەستی ئەو بکوژرێین.

ئەوكات پیاوی وا هەبوو، بە شوێن شەرەف و شانازییەوە بوون. ئەوانە حەزیان لە کاری مەترسیدار و پڕ لە شانازی بوو.

گروپەکەم دایە دەست حاجی دۆك کامیل و محەمەد بەگ و عوسمان و پێم گوتن:

ـ ئێوە بە لای سەرووی "ئافیۆن"دا بچنە ئەزمیر و لەوێ چاوەڕێم بن. من دەبێ بچمەوە ئەستەمبوڵ. لە "سالح لی" یەکتر دەبینینەوە.

حەبیب ئەگی پارلەمانتار لە "قانلی جا" دەژیا. بەبێ کات بەفیڕۆدان، چوومە ماڵەکەی و لەوێ چاوم پێی کەوت. ئەو حەبیب بەگە، هەر ئەوەیە وا ڕێگەچارەی مەسەلەکەی بۆ عەبدولحەمید روون کردبۆوەو تێی گەیاندبوو. سەرهەنگی تۆپخانە و بەرپرسی "یەکگرتووخوازەکان" بوو.

هەر من دیت، گوتی:

ـ چاوەڕوانت نەبووم. خەریك بوو بیرم لەوە دەکردەوە، کە بڵێی ئێستا روشدی بەگ لە ئەزمیر تووشی چ بەڵایەك بووبێ. باشە، دەی بڵێ بزانم چیت دەوێ؟

گوتم:

ـ ناتوانم هەر وا سووك و سانا بڕۆم. دیارە خۆت دەزانی من کابرایەکم، کە دەستم دایە کارێك، ناچارم تا ئاخرییەکەی بەرم. مەحاڵە لەخۆوە کارێك بکەم. هەر وەك لە نامەکەدا عەرزم کردووی، داوا دەکەم دەستم ئاوەڵا بکرێ.

ـ چۆن؟... بۆ وێنە لە چیدا؟

ـ ئەوەی من دەمەوێ دەستم لێی ئاوەڵا بێ و سەرکەوتنیشم تەواو بەو شتانەوە بەستراوەتەوە:

یەکەم: هەتا چاخیرجالی یەکلایی نەکەمەوە، کەس فەرمانم بەسەردا لێ نەدا.

دووەم: تەنیا پەیوەندی بە یەك شوێنەوە دەکەم. ئەویش هەر والیی ئەزمیر.

سێهەم: لە ئاسنەڕێیەکەی ئەزمیر، لە هەر وێستگەیەك، چیمان ویست، دابین بکرێ.

چوارەم: دەسبەجێ، ئەمر و ئەرکی پێ ئەسپێردراوی هەموو ئەو دەستە سەرباز و جەندرمانەی لە ناوچەی ئەزمیر نێردراون چاخیرجالی بگرن، هەڵوەشێتەوە و ئەو ئەرکە تەنیا بخرێتە ئەستۆی خۆم و پیاوەکانم.

پێنجەم: ئیزن بدرێت، یەکێك لە خزمەکانی خۆم بەناوی نەقیب شوکری بەگ، کە یەکێکە لە ئەفسەرەکانی بنکەی جەندرمە و من تەواو تمانەم پێیەتی، لەگەڵمان بێ...

من ئەوانەم گوت و حەبیب نووسینی. کە لە نووسین بۆوە، گوتی:

ـ هەستە با بتبەمە لای "تەلعەت پاشا."

لەگەڵ حەبیب بەگ، چوومە ئیدارەی تەلعەت پاشا و لە نووسینگەی کارەکەیدا چاومان پێی کەوت. پاشا وەریگرتین.

حەبیب منی ناساند و گوتی:

ـ پاشا، ئەوە، ئەو روشدی بەگەیە، کە پێشتر باسیم کردووە. ئێستا دەیەوێ بچێتە ئەزمیر بۆ گرتنی چاخیرجالی. بەڵام بۆ ئەو کارە داوا دەکات، حکوومەت لە هەموو شتێ دەستی ئاوەڵا بکات.

پاشا زۆر لە چاخیرجالی تووڕە بوو. لە دەستی وەزاڵە هاتبوو. پێی قەبووڵ نەدەکرا، هێزە چەکدارەکانی ئیمپراتۆرێکی گەورە و بەشکۆ، هیچی لەگەڵ یاخییەکدا پێ نەکرێ.

دوای هەندێ گلەیی و گازندە، رووی لە من کرد و گوتی:

ـ زۆرم شت لە بارەی تۆوە بیستووە روشدی بەگ. دەڵێن، زۆر لێوەشاوەی بۆ راوەدوونان و گرتنی سەربزێوەکان. ئێستا فەرموو بزانم دەتەوێ دەستت بۆچی ئاوەڵا بێ؟

کە پاشا ئەو قسانەی کرد، حەبیب بەگ دەستی لە گیرفانی نا و دەفتەری یادداشتەکەی دەرهێنا و یەك بە یەك داخوازییەکانی منی بۆ خوێندەوە.

پاشا هەستا. فرمێسکی لەچاویدا قەتیس مابوو. لە باوەشی گرتم. نێوچاوانی ماچ کردم و گوتی:

ـ پارووی زۆر گەورەت هەڵگرتووە. هەتا ئەمڕۆ هیچ فەرماندە و مەئموورێك داوای ئەو دەسەڵاتەی نەکردووە. هەر لە ئێستاوە وابزانە نیوەی شتەکانت چارەسەر بوون. تەنانەت بەڵێن بێ، حکوومەتیش ناچار دەکەم، هەموو داخوازییەکانت بەجێ بێنێ و پێیان قایل بێ. هەر لە ئێستاوە پیرۆزباییت پێ دەڵێم.

پاشا وەجۆش هاتبوو. لەسەری رۆیشت:

ـ سەرم لەو چاخیرجالییە سووڕ ماوە. ئەوە دەبێ کابرایەکی چۆن بێ؟

دوایی بۆ نانی نیوەڕۆ بردینییەوە ماڵەکەی خۆی. لە سەر سفرەش هەر باسی چاخیرجالیی دەکرد:

ـ پیاوی وەك سەعید پاشا باشاری نەکرد. حکوومەت بۆ ئەوەی ئەم بەڵایە لەکۆڵ بکاتەوە، ناچار بوو داوای کرد سەعید پاشا لە سلانیکەوە بێ. سەعید پاشایەك، کە ناوبانگی ئازایەتییەکەی هەموو دونیای تەنیبۆوە. جا ئەو هەمووە سەربازەشی لەبەر دەستی دابوو. سەعید پاشا ساڵێکی رەبەق هەوڵی دا، بەڵام هیچی پێ نەکرا. ئاخرییەکەشی دەست لەگونان درێژتر هاتەوە و دەستی لە کار کێشایەوە.

تەلعەت پاشا، باسی ئەو بەزین و شکستانەی کرد، کە چاخیرجالی تووشی هێزەکانی عوسمانیی کردبوون و گوتی:

ـ کارێکی ئەستەم و دژوارت لە پێشە روشدی بەگ. کارێك، کە ئەفسەرێکی ئازای وەك سەعید پاشا پێی رانەپەڕی.

كە لە ماڵەكەی پاشا هاتینە دەرێ، حەبیب بەگ رووی لە من كرد و گوتی:

ـ لەوانەشە سەرنەكەوی روشدی، ئەی ئەو دەم چ بكەین؟ ئەگەر تۆش بشكێی، پاشا شێت دەبێ. ئێستا هەموو هیوای بەتۆیە.

وەڵامم داوە:

ـ جوان گوێ بدەیە حەبیب بەگ. هەر لێرە مەردانە بەڵێنت دەدەمێ. ئەگەر سەرنەكەوتم، واز دێنم لە سوپا و لەگەڵ هەر پێنج براكەم خۆم وەشوێن چاخیرجالی دەكەوم. یانی وەك ئەو یاخی دەبم و دەچمە شاخ. جا یان چاخیرجالی ئێمە دەكوژێ، یان ئێمە ئەو دەگرین. من مەرگم پێ باشترە لەوەی لەبەر چاخیرجالی ببەزم.

حەبیب بەگ پرسیی:

ـ بەڵێنەكەت پیاوانەیە روشدی؟

دیسان بە سەرسوورِمانەوە پرسی:

ـ یانی بەڵێنەكەت دەبەیە سەر؟

ـ بەڵێنی شەرەف دەدەم حەبیب بەگ.

ـ ئیشەڵا سەر دەكەوی. كە سەركەوتی، ئیتر ناچار نی، كاری دیكە بكەی.

ئەوجار پێكەنی و گوتی:

پیاوی دەوڵەت و یاخیگەری؟

لێك هەڵبڕاینز من شوكری بەگم هەڵگرت و هەر ئەو رۆژە بەرەو ئەزمیر كەوتمە رێ. ئەو هاوڕێیانەی لە دۆزجیێوە رۆیشتبوون، لە سالح لی چاوەڕێم بوون. لە سالح لی یەكمان گرتەوە.

هاورێكانم برد و هەر ئەو رۆژە بەرەو ئەزمیر كەوتینە رێ. لەوێ چووینە لای "نازم پاشا" والیی ئەزمیر. ئەو نازم پاشایە بەناوبانگەیە وا لە پۆستی وەزارەتی ناوخۆی "عەبدولحەمید"ی لە ئەستۆ بوو و دواتر لەبەر ئەوەی نەیتوانیبوو، ئاژاوەكەی چاخیرجالی ببڕێنێتەوە، لە وەزارەتیان خست، هەر ئەو ژانەش كاری لە مێشكی ئێسقانی دەكرد.

دەیگوت:

ـ دەیگوت ئەو دەمەی وەزیر ناوخۆ بووم، هەر خودا دەزانێ چ دەردێكم دی لە دەست ئەو یاخییانە. هەر ئەو بوو سەرشۆڕی لای پاشای كردم. ئەو بووە هۆی ئەوەی پۆستی وەزارەتەكەم لەدەست بدەم. دڵنیام هەر لە سۆنگەی ئەویشەوە، ئەو پلەی پارێزگارییەشم لەدەست دەدەم. ئەو كابرایە كاری بە حكوومەت نییە. هەر دوژمنی منە. بووەتە بەڵای ئەو گیانە داماوەی من. خودا ئەو پیاوەی دروست كردووە، ببێتە بەڵای سەری من. نازانم قوڕی كوێ بەسەرمدا بكەم. دەستوستانی كردووم. ئەوە شەیتانیش نەبێ، برای شەیتانە. ئەو

پیاوە، ئاوایە. بیهێنە بەر چاوت روشدی بەگ، فەرماندەیەکی لێوەشاوەی وەك "مەحموود موختار پاشا" بەخۆی و پێنج سەد کەس لە پیاوە هەرە ئازاکانی، لە شیوەداردا گەمارۆی دەدەن، ئەو زۆڵە گەمارۆکە دەشکێنێ و قوتار دەبێ و زەبرێکی گورچوبڕیش لە هۆردووە گەورەکەی مەحموود پاشا دەدا. ئەوە شەیتانێکی ئاوایە. ئێستاش هەموو هیوامان بە ئێوەیە. ئێوە ئاخرین هیوامانن. دەزانی دەڵێم چی؟ دەزانی بەشوێن کێوەی؟

ـ تێگەیشتم پاشا. منیش وەك هەمووان چاخیرجالی دەناسم و هەوڵ دەدەم باشتریش بیناسم. یەکەم کاریشم هەر ئەوە دەبێت بزانم کابرایەکی چۆنە. لەوانەیە ناچار بم ساڵێك پتر لێرە بمێنمەوە. بەڵام هەتا ورد ورد نەیناسم دەست بۆ هیچ شتێ نابەم. هەڵەی هەرە گەورەمان ئەوە بووە، بەبێ ئەوەی بە وردی بیناسین، وەشوێنی کەوتووین. دەبێ باش باش بیناسین. دەبێ بزانم چ دەخوا، چۆن دەنوێ، جلوبەرگەکانی چۆنن، چۆن قسان دەکا، بیر لە چی دەکاتەوە، کورتی ببڕمەوە دەبێ ورد ورد هەموو کەلێن و قوژبنەکانی ژیانی بناسم. من نەهاتووم ماوەیەك وەدووی بکەوم و دوایی دەسبەتاڵ بگەڕێمەوە. ئەو ئەرکە، بۆ من وەك مەرگ و ژیان وایە. یان دەبێ بیگرم، یان بەدەستی وی بکوژرێم. من هاتووم ئیتر نەهێڵم میللەتێکی گەورە زەلیل و داماوی بەردەستی یاخییەك بێ.

پاشا سپاسی کردم و گوتی:

ـ روشدی بەگ، ئەگەر وات بڕیار داوە، کاتت هەیە هەندێ شت لەسەر چاخیرجالی لە بن فێر بی. چەند رۆژێك لێرە بمێنەوە و میوانی من بە، بۆ ئەوەی باسی بەشێك لە تایبەتمەندییەکانی ئەوت بۆ بکەم. پێم وایە، منیش هەندێ شتی لە بارەیەوە دەزانم.

ـ بەچاوان پاشا. دەمێنمەوە. زۆر سوپاسی رێز و خۆشەویستیت دەکەم. چۆنی تۆ بخوازی.

دوو رۆژ لە ئەزمیر مامەوە و میوانی پاشا بووم. پاشا هەندێ شتی لە بارەی چاخیرجالییەوە پێ گوتم، کە ئەقڵ نەیدەبڕی. دەبێ سەرلەنوێ دەست پێ بکەمەوە. دەبێ شتی چیی دیکە لەبارەیەوە فێر بم؟ بێ ئەملاو ئەولا هەموو کەسێك کەمایەسیەکی هەیە. من گەیشتبوومە تەمەنێك، ئەو شتانە بزانم. هیچ کەس کامڵ و بێ کەموکورتی نییە. دیارە چاخیرجالی کابرایەکی مەزن بوو. تایبەت بوو و وا بە سووك و سانایی‌ش نەدەکرا بیناسی و بزانی کەمایەسییەکەی چییە. دەبوو جوان لە ژیانی ورد بمەوە و تەنانەت لە سەردەمی منداڵییشی. دەبێ فرتوفێڵەکانی بزانی. گرنگترین مەسەلەی ئێمەش ئەوەیە: چاخیرجالی کێیە؟ تاقە شتێکی دەبێ بیزانین، هەر ئەو مەسەلەیەیە و ئەوەش کارێکی ئەستەمە.

لە ئەزمیرەوە چوومە ئۆدەمیش و بنکەکەی خۆمم دامەزراند. سێ مانگ لەوێ مامەوە. لەو سێ مانگەدا هیچ خۆم لە چاخیرجالی نەگەیاند[*] و هیچ وەشوێنی نەکەوتم. چاخیرجالی دەهری دەبوو. لێی رادەسپاردم: "ئەگەر فەرماندەی تاقمی راوەدوونانە، با بۆم بێ. من ئەوە لە فلانە شوێنم. ئەی بۆ نایە؟ ئەو لەسەرێتی بێ."

من هەر گوێشم نەدەدایێ. چاخیرجالی لە پەناگوێمەوە پیاو دەکوژێ، مالآن تالآن دەکا و دەست لە هیچ ناپارێزێ. بەلآم من وەك مێشێکیشم لێ میوان نەبێ. هەر هەوڵ دەدەم وردە وردە لە خەلْکەکە نزیك ببمەوە و کۆمەلْێك زانیاری لە بارەی چاخیرجالییەوە، لە خەلْك و بەتایبەتی لە دەرەبەگەکان وەرگرم. وا دەجوولێمەوە، وەك بلْێی نەك بۆ راوەدوونانی نەهاتووم، بگرە هەر حەزم لە مێژووی ژیانی چاخیرجالییە. وەك بلْێی ئاشقی ژیان و بەسەرهاتی ئەوم. خەلْك و دەرەبەگەکان بۆ ماوەیەك هەر نازانن من بۆچی ئەوانەم پێ خۆشە. پێیان سەیرە.

بە یارمەتیی شوکری بەگ، بچووکترین شەڕ و پالْەوانێتی و تووڕەیی و بزۆزی و نەخۆشی و خووخدەکانی چاخیرجالی یادداشت دەکەم و هەموو شەوێ ئەو یادداشتانە لە دەفتەرێکدا دەنووسمەوە.

هەموو ئەو زانیارییانەم لە تفەنگچییەکانی پێشووی چاخیرجالی و لە گوندی و خزم و کەس و مامۆستاکانی و ئەو دەرەبەگانەی دۆستایەتیی ئەویان کردووە و ئەو جەندرمانەی راویان ناوە و لە دوژمنەکانی، وەردەگرت.

لە ماوەی ئەو سێ مانگەدا زۆربەی تایبەتمەندییەکانی ژیانی چاخیرجالیم بۆ روون بۆوەو تێی گەیشتم.

لێرەوە سەربردە و رووداوەکانی ئەو کۆتایی دێت. لێرە بەولاوە، دێمە سەر ئەو شتانەی لە نێوانماندا هاوبەشن.

زۆربەی حەشارگەکانیمان ناسیوە و لەگەلْ خووخدەی ئاشنا بووین. ئەو دەمەی خەریکی ئەو کارانە بووین، ئەو بە ئاشکرا دەهات و دەچوو و زۆر بێ ترس دەهاتەوە مالْەکەی و بەبێ خەمی لە مالْەکەیدا دەژیا. ئێمەی بەهیچ دانەدەنا. یانی ئێمە ئاگامان لە کار و کردەوەی نەبوو؟ خۆی وای دادەنا. منیش هەر ئەوەم دەویست. دەمەویست چاخیرجالی هەر بە بنیادەمیشم دانەنێ.

گرنگترین شت بۆ ئێمە، بەتایبەتی بۆ عوسمانی برام ئەوە بوو، روالْەت و قەلآفەتی چاخیرجالی بناسێ. چ جلوبەرگێك لەبەر دەکا؟ لە روالْەتدا چ جیاوازییەکی لە یاخییەکانی دیکە هەبوو؟ وەك بیستوومان، جلوبەرگی ئەفە لەگەلْ تفەنگچییەکانی پێشوو، تۆزێ کورتتر و پانتۆلْەکەی وەك پانتۆلْی "رۆملۆ"ەکان گنج گنج بوو. پەستەکەکەی، لە هیی چیایەکان بوو. پەستەکێکی سادەی رەشی لەبەر دەکرد... کلآوەکەشی زۆر

[*]خؤتيَطةياندن/ خؤ لةكةسيَك طةياندن: واتة طرنطيدان بةكةسيَك. بةلاي كةسيَكداضوون. خؤ هةلَقورتاندن لة يةكيَك. خؤلةيةكيَكدان.

ساده بوو. من هێشتاش پێم سەیرە. ئەفەیەکی زیرەك و بەهۆش و گۆشی وەك چاخیرجالی، چۆن جلوبەرگێکی لەبەر دەکرد، کە لە نێو خەڵکەکەدا جوان بناسرێتەوە؟ چۆن هیچ بنەمایەکی نهێنی پارێزیی رەچاو نەدەکرد؟ باشە نەیدەزانی هەمووان چاویان لەسەرێتی؟ خۆ گوتم، هەتا ئێستاش سەرم لێی سوورٍ ماوە.

کە بەگوێرەی پێویست لێم کۆڵییەوە و جوان ناسیم، تازە تێگەیشتم گرتنەکەی زۆریش ئاسان نییە. ئەوەشم لێ روون بۆوە، کە چاخیرجالی هەرگیز حەزی لە یاخیگەری نەبووە. ئەگەر بە لێخۆشبوون قایل بوایە، دەمتوانی لەبەر خاتری ئەو تا کۆشك، هەتا لای تەلعەت پاشا بچم و هەمووان رازی بکەم لێی خۆش بن. بەو بەڵگانەی بە دەستمەوە بوون، زۆر بە ئاسانی دەمتوانی تەلعەت پاشا قایل بکەم، کە ئەفە زگماك یاخی نییە. تەلعەت پاشا کابرایەکی دادپەروەر بوو. لەو شتانە تێدەگەیشت. پاشا خەڵك خۆشەویست بوو.

بۆ ئەوەی دادپەروەرانە جووڵابێمەوە و ئەفە لە مەبەست و بیر و بۆچوونی خۆم تێ بگەیەنم، "ئیراز خاتوون"ی هاوسەریم بانگ کردە بنکە. ئیراز هات. پێم گوت:

ـ خاتوون، سڵاوی من بگەیەنە ئەفە. پێی بڵێ ئەمن دوژمنت نیم. ئەو پیاوێکی رەشیدە. جوامێرە. قەت حەزی لە یاخیگەری نەبووە و حەزیشی لێ نییە. ئەگەر بەڵێن بدا لە چیا بێتە خوارێ، من دەچمە ئەستەمبوڵ و ئەو، وەك چۆنە ئاوا، بە بەرپرسانی حوکمەت دەناسێنم. ئەگەر قەبووڵیشی نەکا، هەر لە ئێستاوە پێی دەڵێم، هەرچۆنێکی بێ، زیندوو یان مردوو دەیگرم. من وەك نێردراوەکانی پێشوو نیم. نەهاتووم چەند رۆژێك وەدووی کەوم و دوایی بە دەست بەتاڵی بڕۆمەوە. من و هاورێکانم هاتووین بۆ ململانێی مەرگ و ژیان. باش دەزانین خەنیمەکەمان کێیە، هەر بۆیە خۆمان بۆ مەرگ ئامادە کردووە.

دوابیش ئیراز خاتوونم تێگەیاند، کە چۆن چەند مانگە لێی دەکۆڵمەوە و هەموو شتێك لە رەگی قوونی ئەفە گەیشتووم. بۆم روون کردەوە، کە پیاوەکانیشم لە چ قوماشێکن و چییان لە دەست دێ.

ـ ئیراز خاتوون، هەستە و بچۆ لای ئەفە. پێی بڵێ بە لێبوردنەکە رازی بێ. من هەر لێرە بەڵێنت دەدەمێ، ئەگەر حوکمەت ئەزیەتی بکا، منیش تفەنگ هەڵدەگرم و وەك تفەنگچییەکی خۆی، دەچمە شاخ. ئەو کات ئیتر هیچ کامان نایەنە خوارێ. بەڵێنی دەدەمێ. هەستە و بچۆ بە ئەفەت بڵێ.

ئیراز خاتوون بیری کردەوە و تاوێك لە جێی خۆی نەبزووت.

ـ بیر لە چی دەکەیەوە ئیراز خاتوون؟

چاوی پڕ ببون لە فرمێسك. وەڵامی دامەوە:

ـ هەتا ئەمڕۆ زۆر پیاوی دەوڵەت هاتوونە ئێرە. بەڵام هیچکامیان وەك تۆ نەبوون. هیچ کام ڕێزیان لە من نەگرتووە. هەمووشیان کەم تا زۆر ئەزیەتیان داوم. لە تۆ دەترسم. ئەمڕۆ هەموو قسەکانت بە وردی بۆ ئەفەم دەگێڕمەوە. پێی دەڵێم، تۆ دەچیتە لای تەلعەت پاشاش.

ـ رووت سپی بێ ئیراز خاتوون. ئیشەڵڵا بە لێبوردنەکە قایل دەبێ و دێتە خوارێ.

ئیرازخاتوون هەموو پەیامەکانی منی بە کابرایەکدا بە ناوی حوسێن، گەیاندبووە ئەفە.

بە حوسێنی گوتبوو، بە ئەفەی بڵێ:

ـ "ئەفە گیان، ئەو پیاوەی هاتووە، هیچ لە فەرماندەکانی پێشوو ناچێ. هیچ ئازاری نەدام. سووکایەتیی پێ نەکردم. زۆریشی ڕێز گرتم. تکا دەکەم بۆ هەمیشە لە چیا وەرە خوارێ. ماوەیەکە خەونی زۆر ناخۆشت پێوە دەبینم. بەردەوام خەونی ئالۆز و دۆڵپا دەبینم."

ئەفە، کە گوێی لەو هەواڵانە دەبێ، لە فکرەوە دەچێ. چ بکا؟ ئاخۆ شاخ بەجێ بێڵێ و بێتە خواریچ؟ بە دڵنیاییەوە ڕووداوەکانی ساڵانی پێشووی دێتەوە بیر. چونکە بە تفەنگچییەکانی دەڵێ:

ـ ئەمنیش خەونێکی سامناکم دیتووە. لە خەومدا لە دەشتێکی پان و بەریندا ون بووم. لە پڕ کۆگای لم دەوریان گرتم. دەتگوت دەشتی یەمەنە. وەڕێ دەکەوم، بەڵام نازانم چەندە ڕۆیشتووم. وەك ئەو سەربازانەی چوونەتە یەمەن و ون بوون. ماندوو و شەکەتم و برستم لێ براوە. لە پڕ دەبینم چەند قووڵکە و بیر لە بەردەمن. هاوار دەکەم. ئاو. بەرەو بیرەکان رادەکەم. بەڵام هەموو وشکن. دەمەوێ سەر بە هەموو بیرەکاندا بکەم. دەیانژمێرم. چل و چوار دانەیان دەژمێرم و لە پڕ دەکەومە نێو چلوپێنجەمین بیر و دەخنکێم. پێم وایە دەکەوینە تەنگانەوە. تۆ دەڵێی چی حاجی؟ تۆ پێت باشە چیا بەجێ بێڵی؟

حاجی تووڕە دەبێ:

ـ یانی ئێمە هەموو کارەکانمان کردووە؟ ئیتر لەو شاخانە کارێکی دی نەماوە بیکەین؟ دەی باشە چ پەلەتە؟ لێگەڕێ با "مارتینی"ـیە ژەنگ گرتووەکانمان دەنگ و هەڵڵایەك بنێینەوە. ئەو کات جا دەردەکەوێ کێ لە چلوپێنجەمین بیردا دەخنکێ؟ دەی دەڵێی چی ئەفە؟

ئەفە وەك پڵنگێکی مەغروور وایە. ناتوانێ ترس و نیگەرانیی خۆی بشارێتەوە. وەڵام دەداتەوە:

ـ باشە حاجی.

حاجی روو دەکاتە نێردراوەکەی ئیراز و دەڵێ:

ـ سڵاوی ئێمە بەرەوە بۆ ئیرازخاتوون و پێی بڵێ، ئەفەمان گوتی:" من باش دەزانم چ دەکەم. خۆ لەو کارانە هەڵنەقورتێنێ."

حوسێن دەگەڕێتەوە و ئەوەی دیوێتی و بیستوویەتی، هەمووی بۆ ئیراز دەگێڕێتەوە. خەونەکەی ئەفەشی بۆ دەگێڕێتەوە.

یانی، چاخیرجالی نایەوێ لێبوردنەکە قەبووڵ بکا. خۆشم هەر پێم وابوو. ئەو پیاوە هەر جارێکی چیای بەجێ هێشتووە، زوڵم و ناهەقیی لە پیاوەانی حوکمەت دیتووە.

دەبوو خۆی بۆ تەیار بکەم. ئێستا ئیتر دەبێ بەرەنگاری چاخیرجالی ببمەوە. لەوەتەی سەربردەی ژیانی چاخیرجالیم لێ روون بۆتەوە. بەردەوام لە ناخمەوە دەنگێك بانگم دەکا:"واز لە چاخیرجالی بێنە و بڕۆ. حەیفە ئەو پیاوە نەمێنێ." بەڵام دەسبەجێ دەکەومەوە بیر بەڵێنەکەم. تازە بشگەڕێمەوە، هاوڕێکانم ناگەڕێنەوە. جگە لەوەش، چاخیرجالی پڵنگێکی بریندارە و پەنای بردووەتە بەر چاخ. تووشی هەر کەس بێ، دەیکوژێ. ئەو کابرایە لە پێناوی زیندوومانەوەدا، بۆ ئەوەی سەعاتێك و بگرە چرکەیەك پتر بژیێ، لە هیچ شتێ ناپرینگێتەوە. کاری وا دەکا، ئەقڵ نایبڕێ."

منیش کەسێکی ساویلکە نەبووم. لە راستیدا ئەو حاڵەتەی چاخیرجالی نیگەرانی دەکردم. بەڵام لە لایەکیشەوە گەنج بووم. غروورم هەبوو و هەر بۆ پاراستنی ئەو غروورەشم بووبێ، ئامادە بووم خۆ بە هەموو مەترسییەکدا بدەم.

ماوەیەکی زۆر بوو دانیشتبووم و بیرم لە ئاکامی کارەکە دەکردەوە، کە لە پڕ یەکێك لە سیخوڕەکانم هات: چەند سەعاتێك لەوە پێش چاخیرجالی هەڵیکوتایە سەر ناوچەی ئارپاز. عوسمان بەگ و پارێزەرەکەی حاجی سمایلی هەڵگرت و بەرەو چیا کەوتە رێ. هێشتا نەگەیشتبوونە چیا، حاجی سمایلی کوشت.

سێزدەی مانگی (کاسم)[*] بوو. سەعات نۆی شەوێ کەوتینە رێ و بەرەبەری بەیانی گەیشتینە نازیللی. ئەو کات قایمەقامی نازیللی کابرایەك بوو بەناوی حەیدەر بەگ. هەر ئەو حەیدەر بەگەکی دواتر بوو بە والیی ئەستەمبوڵ. ئەو حەیدەر بەگە کۆمەڵێك وتاری بە ناوی "چۆن چاخیرجالیم گرت" نووسیبوو و بۆ رۆژنامەکانی ناردبوو.

چاوم بە حەیدەربەگ کەوت و پیم گوت:

١. هەتا شەڕەکە نەبڕێتەوە، هیچکام لە مەئموورەکانی شار، بۆیان نییە تاقە یەك وشەش لە بارەی ئەو شەڕەوە بۆ هیچ کوێ بنێرن.

٢. تەنیا بۆیان هەیە ئەو شتانە رابگەیەنن، کە من نووسیبێتم و ئیمزای خۆمی پێوە بێ.

---

[*]كاسم: يازدةيةمين مانط لة مانطة توركييةكان

٣. لەوانەیە هەندێ کەس بێنە لات و بڵێن کۆمەڵێك زانیارییان لەسەر چاخیرجالی پێیە. تەنانەت لەوانەیە کەسانێك بێنە لات، خزم و کەسی خۆت یان بەرپرسانی شار بن. ئەوانە، هەر کەس بن، بیانگرە و بیاننێرە لای ئێمە.
٤. ئەگەر یەکێك هات و گوتی من ناردوومە، بێت و نامەی منی پێ نەبێ، قۆڵبەستی بکە.

دوای ئەو راسپاردانە، بەرەو شوێنەکەی عوسمانی بەگی ئارپاز کەوتینە رێ. لەوێ دەستم کرد بە لێکۆڵینەوە. دیارە پێویست بوو بچمە ئارپاز. چووم و لەوێ مامەوە.

لەو کاتەدا دوو کەس بە ناوەکانی مەجید و یاقوب هاتنە لام. ئەوانە برازای حاجی سمایل بوون. هەر ئەو حاجییەی چاخیرجالی کوشتبووی. ئەو دووانە بۆ متمانە دەبوون. گەنج و چاونەترس بوون. دەکرا هەواڵی راستیان پێ بێ.

یاقووب:

ـ مامیان لە شیوێکدا، لە سەر رێی کارینجالی کوشتووە. بەڵام ئەوە فێڵە. چاخیرجالی ئەو تەڵە و داوانە دەنێتەوە. لە شوێنێك گێچەڵێك دەنێتەوە بۆ ئەوەی هەمووان بیر لەوێ بکەنەوە، بەڵام خۆی لە شوێنێکی دیکەیە. بە رواڵەت وای نواندووە ئەوە لە چیای کارینجالییە. بەڵام ئەگەر راستیت دەوێ ئێستا لە چیای "دایکان"ــە.

ـ دەی ئەگەر وایە، ئێستا ئێوە برۆن و جلوبەرگی جەندرمان لەبەر بکەن.

لەگەڵ نەقیب شوکری بەگ و حاجی دۆك کامیل و عوسمانی برام لە ژوورێکدا کۆ بووینەوە. تەگبیر و رامان کرد و بڕیاری پێویستمان دا.

ئەگەر چاخیرجالی چووبێتە دایکە چیا، وا باشترە بچینە کارینجالی، چونکە لەو دەوروبەرانە داروبەرد سیخوڕی چاخیرجالین. بە دڵنیاییەوە ئاگاداری دەکەنەوە کە ئێمە چووینەتە کارینجالی. هەر بۆیە ئەو بەبێ خەمی لە دایکە چیا پاڵی لێ دەداتەوە. کاتێ بڕێك بەرەو کارینجالی رۆیشتین، لەوێوە لەپڕ سەری ئەسپەکانمان وەردەسووڕێنین و بەرەو لای دایکان بای دەدەینەوە. سیخوڕەکان وا زوو ناتوانن رەوگەی ئێمەی پێ رابگەینن. ئێمە وامان بیر دەکردەوە و هەر واش دەرچوو.

یاقووب:

ـ لە "دایکە چیا" کابرایەك هەیە بەناوی ئەحمەد ئاغا. ماڵەکەی ئەو، یەکێکە لە ئەمینترین حەشارگەکانی چاخیرجالی. ئەگەر چاخیرجالی لەوێش نەبێ، ئەو جێیەکەی هەر دەزانێ. دەزانێ، بەڵام بشیکوژی، هیچ نادرکێنێ. هەر بۆیە من پێم وایە چاخیرجالی بێ ئەملاولا لە دایکە چیایە.

بنار و داوێنی چیای کارینجالی پڕ بوو لە ڕەشماڵ. ئێمە ئەسپەکانمان بەرەو دایکە چیا لینگ دەدەین.

عوسمان لە پڕ ئەسپەکەی ڕاگرت:

ـ شوکری، لەو ڕەشماڵانەی سەرەوەدا جموجۆڵێکی زۆر هەیە. دەبێ شتێك لەگۆڕێ بێ. تۆ دەڵێی چی؟

ـ پێنج کەس بەرە و ڕاستەوڕێ بچۆ ئەوێ.

عوسمان ڕۆیشت. ئێمەش بەدوویدا ڕۆیشتین. سێ ڕەشماڵی شپرێومان دیت. باروبنە و نوێن و بانیان خڕ کردبۆوە و لەسەر یەکیان دانابوو. هەر هەمووش بە گەورە و بچووکەوە خەریك بوون. کە ئێمەیان دی، دەست و پێیان تێکەڵ هات. سەیرێکی ئێمەیان دەکرد و چاویان دەچۆوە سەر نوێن و بانەکانیان.

ـ بە ڕواڵەت هیچ شتێکی گوماناوی بەدی ناکرێ. بەڵام ئەی ئەو جموجۆڵە بۆ چییە؟

عوسمان:

ـ چی دەبێ با ببێ، دەبێ ئەوانە بپشکنم.

لە ئەسپەکەی دابەزی و دەستی کرد بە پشکنین. پیاوێکی چەکدار لە بن یەکێك لە نوێنەکان هاتە دەرێ. عوسمان هاتە لای من و بە زمانی ئابازایی* گوتی:

ـ تۆ چۆن بیر دەکەیەوە بکەوە، بەڵام ئەو کابرایە

ـ کەیفی خۆتە تۆ چۆن بیر دەکەیەوە، بەڵام ئەو کابرایە لە پیاوێکی باش ناچێ. چما نەتدی لە کوێ هاتە دەرێ؟ بێ و نەبێ ئەو نوێن و بان و باروبنەیەیان لەبەر ئەو پیاوە کۆ کردووەتەوە.

بە هەمووانم گوتبوو، لە کاتی ئاوادا بە زمانی ئابازایی قسە بکەن.

گوتم:

ـ ڕاست دەکەی. جا ئێستا دەبێ لەو کابرایە بکۆڵینەوە.

بانگی کابرام کرد. گەنجێکی کەڵەگەت و لاواز بوو. دیار بوو پیاوێکی باشە.

ـ ها کوڕم. تۆ کێی؟ دەڵێی دەتناسم. لەوانەیە لەگەڵ یەکێکی دی لێم تێکچووبی.

ـ من حوسێنم. کوڕەکەی فاتمە سوڵتان.

ـ پێشتر تۆم لە کوێ دیتووە؟ ئاشنا دیاری. بابت کێیە؟

ـ برایم. پێشتر جەندرمە بوو.

ـ ئەها. برایمەکەی خۆمان. باب پیاوێکی باش بوو. پێکەوە زۆر دۆست بووین. دەی بڵێ بزانم حوسێن. چاخیرجالی لەکوێیە؟

ـ نازانم.

---

*ئاربازايي تيرةيةكن لة خةلَكي قةفقاز و زمانيَكي تايبةت بةخؤيانيان هةية. روشدي بةط و ضةند هاورِيَيةكي لةو تيرةيةن.

ـ گوێ بدەیە حوسێن. لە سەر بابت تۆ ئەزیەت ناکەین. هەر پێشت نالێین پشتی چاویشت برۆیە. جا ئێستا راستییەکەمان پێ بلێ، چاخیرجالی لە دایکە چیایە یان لە کارینجالی؟

ـ ئەها، چاخیرجالی؟ لە دایکەچیایە.

ـ زۆر باشە حوسێن. بابت پیاوێکی راستەقینە بوو. بڕوا بە قسەکەت دەکەم. پێکەوە دەچینە دایکە چیا و ئەوێ دەگەڕێین. وەپێش کەوە.

لە سێ لاوە دایکە چیامان گەمارۆ داوە. هەتا لوتکەکەیمان کێومالّ کرد، بەلاّم تووشی کەس نەبووین.

ئەگەر راستیت دەوێ، بڕوام بە قسەی حوسیچن نەکردبوو. سەرەڕای ئەوەش دایکەچیام کێومالّ کرد. دەبوو سەر لە چاخیرجالی تێك بدەم. لە لایەکی دیکەشەوە، دەبوو تەواو دلّنیا بم، کە ئەو لە کارینجالییە.

چاخیرجالی نەیدەتوانی من لە داو بخا. من دەمزانی چ دەکا. سەنگەرەکانیم باش هەلّنابوو، هەر بۆیەش کاتێك لەوێ نزیك دەبووینەوە، پیاوەکانم بلاّو دەکردەوە و کە مەترسی نەدەما، دیسان لێك کۆ دەبووینەوە.

شەش سەعاتی تەواو چیاکە گەڕاین. دوایی سەیری دەموچاوی حوسێنم کرد. سەری داخست و گوتی:

ـ دەبوو لەو لووتکەیە بێ. بەلاّم لەوێ نییە. من چووزانم. ئاخر ئەو چاخیرجالیی پێ دەلّێن. بە روالّەت دێتە دایکە چیا، بەلاّم دەفڕێ بۆ کارینجالی. ئەو پێی دەلّێن چاخیرجالی.

گوتم:

ـ گوێ بدەیە حوسێن. تۆ کوڕی باشترین برادەری منی. هیچ کەسیش جێی چاخیرجالی نەزانێ، ئاغای رەوەندەکان، ئەحمەد ئاغا دەزانێ. وایە؟ ئەویش لە چیای کارینجالییە. وا نییە؟

ـ لە کارینجالییە.

ـ تۆ ئەو باش دەناسی. وایە؟ دوێنێچ باسی بابتی بۆ کردم. تۆشی زۆر خۆش دەوێ. وایە؟

ـ وایە. زۆری خۆش دەوێم.

تەواوە. ئەنگاوتبووم.

دەبوو ئەحمەد ئاغا بدۆزینەوە. سواری ئەسپ بووین. حوسێن ڕێی نیشان دەداین. دەمانزانی بە تێهەڵدان و ئەشکەنجە هیچمان بۆ ناچێتە سەر و ناتوانین کەس وا لێ بکەین چاخیرجالیمان بۆ ئاشکرا بکا. دەبوو ڕێیەکی دی بگرینە بەر.

بە زمانی ئابازایی گوتم:

ـ ئەو هەتیوە زامنی سەرکەوتنمانە. کلیلی زمانی ئەحمەد ئاغاش هەر ئەو کوڕەیە.

شوکری بەگ:

ـ ڕاست دەکەی.

ڕکێفمان لە ئەسپان دا. پرسیبووم ئەحمەد ئاغا کابرایەکی چۆنە؟ ئەخلا و سەروبیچمی چۆنە؟ گەیشتینە ئۆباش. دابەزیین. خۆی لە ماڵەوە نەبوو. لە دوومان نارد. حوسێنمان لەگەڵ دوو پاسەوان لە ڕێیە دانابوو.

ئاغا هات. کابرایەکی وردیلەی ڕووخۆش بوو.

ـ فەرموون. فەرموون برادەرینە. زۆر بەخێر بێن. خێروبەرەکەتتان هێنا. دەمزانی هاتوونەتە ئەو دەوروبەرانە. لە دڵم چەقیبوو بەسەرمان دەکەنەوە. بەخۆم دەگوت، بێ و نەبێ ئەو برادەرانە گەورەمان دەکەن و دێنە ماڵمان. چونکە هەر پیاوێکی حوکمەت بینێرێتە ئەملایە، چەند ڕۆژێك لەو کۆلیتە هەژارانەیەی ئێمەدا میوان دەبێ. زۆر بەخێر بێن.

ـ خوات لێ ڕازی بێ ئاغا. بەڵام پرسیارێکمان هەیە.

بەسەرسوورمانەوە پرسی:

ـ چ پرسیارێك برادەرینە؟

ـ شوێنەکەی چاخیرجالیمان پێ دەڵێی. دەمانبەیە سەر شوێنەکەی و کارێك دەکەی بەرەنگاری ببینەوە.

ـ من نازانم چاخیرجالی لە کوێیە. جا برادەرینە من چووزانم ئێستا ئەو لە کوێیە؟ خۆ شەیتانیش نازانێ لە کوێیە، چ بگا بە من؟

بڕوانە ئاغا، من لە خۆوە نەهاتوومە ئێرە. لە پێشدا فێری هەموو شتێك بووم جا لە وەڕێ کەوتووم. کەس لە چنگم قوتار نابێ. لێت نادەم. ئەشکەنجەت ناکەم. جا ئێستا پێم بڵێ بزانم چاخیرجالی لە کوێیە؟ باشە ئێمە چیمان پێ دەکرێ لەگەڵ ئەو؟ هەر ئەوەندەیە لەگەڵی

بەشەڕ دێین. چاخیرجالی کابرایەکە، بە سەدان نێردراوی حوکمەتی بەزاندووە و بۆی دەرچووە. هیچ ترسێکی ناوێ، هەر دەمانەوێ شانسی خۆمان تاقی بکەینەوە.

ـ من هیچ ئاگام لێی نییە بەگ.

ـ ئێمە کارمان بەتۆ نییە ئاغا. ئەگەر بیسەلمێنم تۆ شوێنەکەی دەزانی، ئەی ئەودەم چ دەکەی؟ ئەگەر کلیلی حەشارگەی چاخیرجالیت نیشان بدەم، ئەودەم دەڵێی چی؟

ـ هیچ ناڵێم.

ـ ئەو کات ئاغا... ئەو کات لێت نادەم. هەر پێشت ناڵێم پشتی چاوت برۆیە. ناهێڵم تاڵە موویەکیشت لەسەری کەم بێتەوە. تێگەیشتی ئاغا؟ هەر ئەوەندەیە، لێرە گوللەبارانت دەکەم. ئەگەر کلیلی حەشارگەکەی ببینی و دیسان حاشای لێ بکەی، ئەو کات ئاغا...

دیسان بە زمانی ئابازایی فەرمانم دا:

ـ بچن هەتیوەکەی فاتمە سوڵتان بێنن. وای بێننە ژووری، چاویان لە چاوی یەکتری نەئاڵقێ. هەر چاوێکی لێ هەڵتەکێنێ، ریسەکەمان لێ دەبێتەوە خوری. هەموو شتێکمان لێ تێك دەچێ.

هێنایان. حوسێنیان هێنا. کام پیاومان لە هەمووان کەڵەگەتتر بوو، لە نێوان حوسێن و ئاغادا راوەستا و نەیهێشت چاویان بە چاوی یەکتر بکەوێ.

ـ ئەو کوڕە دەناسی ئاغا؟

ئاغا:

ـ ئیزن بدە جوان سەیری بکەم.

ـ سەیرکردنی ناوێ ئاغا. کوڕەکەی برایمی خۆمانە. خۆ ناسیتەوە؟

ـ ناسیمەوە بەگ. کوڕەکەی برایمی ئێوە و فاتمە سوڵتانی خۆمان. حوسێن...

بە زمانی ئابازایی گوتم.

ـ پێشانی بدەن.

حوسێنیان پێشان ئاغا دا. ئاغا سەری داخست و دەستی کرد بەقسەکردن لە بەرخۆیەوە:

ـ یانی هەتیوەکەی فاتمە سوڵتانیش، ها؟ لە خۆوە نەیانگوتووە بنیادەم شیری خاوی خواردووە. ناکرێ پشت بە کەس بسپێری. شیری خاوی خواردووە.

ـ رەنگی بە روویەوە نەمابوو. دەستی دەلەرزین.

ـ قاوەیەك و جگەرەیەك... لێگەڕێن بڕێك بێمەوە سەرخۆ...

دەسبەجێ ئەمرم کرد قاوەیەك دروست بکەن. هێنایان. ئاغا قاوەکەی هەڵقوڕاند و جگەرەیەکی کێشا. تۆزێك رەنگی هاتەوە سەرخۆ.

لەبەرخۆیەوە قسەی دەکرد:

ـ بنیادەم... ئاخ... بنیادەم... شیری خاو... هەتیوی فاتمە سوڵتان... کەس نازانێ... متمانە..

ئەوجار سەری هەڵێنا. چاوی پڕ بوون لە فرمێسك. بە لەبزێکی بەزیوانەوە گوتی:

ـ حەسەن، با سولەیمان و ئاغا مراد بێنە لام. زوو بێن.

زۆری نەخایاند هاتن.

ئەحمەد ئاغا سەیری یەك یەکیانی کرد و بە مرادئاغا پیرەی گوت:

ـ ئەو پیاوەی ئێستا لەگەڵت هات و لە لای راستتەوە راوەستاوە کێیە؟ بەو برادەرانە بڵێ.

ـ دەی دیارە. حەسەنی کوڕی ئەحمەد ئاغایە.

ـ ئەی ئەوەی دی؟

مراد ئاغا ئاوڕێکی لە ئێمە داوە. شڵەژابوو.

وەڵامی داوە:

ـ ئەوەش سولەیمانە. برازای ئەحمەد ئاغا.

ئەحمەد ئاغا بە مرادی گوت:

ـ مراد ئاغا، کارمان بە تۆ نەما. دەبێ شوێنی کوڕەکان پێشان ئەو برادەرانە بدەی. وەڕێ بکەوە.

مراد ئاغا کەوتە رێ.

ئەحمەدئاغا دەیەویست، بۆمان بسەلمێنێ کەسێکی نیازپاك و بێ کرێژە. رووی لە حەسەن کرد و گوتی:

ـ کوڕم، من هەرچی لە بارەی چاخیرجالییەوە دەمزانی، هەمووم بەو برادەرانە گوت. ئێوەش هیچیان لێ مەشارنەوە. برادەران خۆشیان هەموو شتێك لە ئێمە باشتر دەزانن. دەی بڵێ بزانم، چووتە کوێ؟

گەنجەکە بێدەنگ بوو. تاوێك دڕدۆنگ بوو.

ئەحمەد ئاغا گۆڕاندی:

ـ دەی زوو بە بڵێ.

ـ چووینە لای چاخیرجالی باوکە.

ـ دەی ئەفە پرسیاری چیی لێ کردن؟

ـ پرسیاری پارە و دراوەکە.

ـ کامە پارە؟

ـ ئەو پارەیەی دەبوو لە عوسمان بەگ بستێنرێ. هەر ئەو عوسمان بەگەی رفاندوویەتی و بردوویەتە شاخ. دەبوو کوڕەکە عوسمان بەگ پووڵەکە بێنێ. منیش چووم و دیتم. دواییش چوومە لای ئەفە و ئاگادارم کردەوە کە کوڕەکەی عوسمان بەگ نیوەی دراوەکەی ئامادە کردووە و نیوەکەی دیکەشی تا بەیانی ئامادە دەکا.

ـ چیی دیکەی پرسی؟

ـ هیچی دیکە. هەر پیاوەکانی شوێنی جەندرمەکانیان لێ پرسیم.

من دەرفەتی وەڵامدانەوەم نەبوو، چونکە چاخیرجالی خۆی وەڵامی دامەوە:

"دەبێ جەندرمەکان لە کوێ بن؟" ئەوەی گوت و پێکەنی. ئەوجار گوتی:"لە هەر شوێنێك خواردنی زۆری لێ بێ، جەندرمەش لەوێن. لە هەر شوێنێ مەڕێك سەر ببڕدرێ، جەندرمەش قوت دەبنەوە. ئەوانە نایەن ئەو جەستە ناسك و نازدارەیان لە کێو و چاخان بخەنە زەحمەتەوە. هەر دەزانن بە رێگە تەختانییەکاندا ئەسپ تاو دەن. لەو چیایانەدا کە باڵندەش نافڕێ، جەندرمە چ دەکا؟" کە ئەفە ئەو قسانەی کرد، من گەڕامەوە.

هەل و دەرفەتە لەبارەکە هەڵکەوتبوو. بە پیاوەکانم گوت ئامادە بن.

ئەحمەد ئاغا کە ئەوەی دی، گوتی:

ـ ئێستا ناکرێ بڕۆن. شەوە. ڕێگە ڕژد و ئەستەم و دوورە. خۆ ناتوانن بە ئەسپیش بچن. ئەگەر لە شەوێشدا بگەنە ئەوێ، چاخیرجالی زۆر سووك و سادە دەتوانێ لە داوتان بخا.

ـ هەر ئەمشەو دەکەوینە ڕێ. متمانەت بە من هەبێ. هەر ئەوەندە چاوساغێکمان بدەیە، کە جوان شارەزای ئەوێ بێ. دەمەوێ ئەو هەلەم لەکیس نەچێ، کە هەڵکەوتووە ڕووبەڕووی ببمەوە.

ـ وەرە حەسەن. لەگەڵ برادەران کەوە.

ئاغا دەیویست وا بنوێنێ، کە هیچ لە من ناترسێ.

پێم وابوو، ئەوانە نامانبەنە سەر شوێن و حەشارگەکەی چاخیرجالی.

ئەوجار ڕووی لە سولەیمان کرد و گوتی:

ـ تۆش بچۆ.

ـ ئەو دوو کەسە دەستکیستان[*] دەبن برادەرینە. ئەگەر شوێنەکەی چاخیرجالییان پێ نەگوتن، دەکرێ هەردووکیان گوللەباران بکەن.

گوتم:

تکایەکی دیکەشم لێت هەیە ئەحمەد ئاغا. بەو دوانە بڵێ بە لاڕێیەکدا بمانبەن.

ـ باشە. هەر وا دەکەن.

دیسان گوتم:

ـ ئاغا، پێت وایە هەر ئێستا چاخیرجالی هەواڵی وەڕێکەوتنەکەی ئێمەی بیستبێ؟ بۆ وێنە لە ڕێی سیخوڕێکەوە؟

ـ لەوانەشە.

ـ نەخێر ئاغا، شتی وا نابێ. ئەگەر تۆ ئاگاداری نەکەیەوە، کەسی دیکە هەواڵی بۆ نابا. تێگەیشتی ئاغا؟ ئێمە هەر تۆ دەناسین.

بەو تاریکییە وەڕێ کەوتین. هێشتا سەرەتای شەوێ بوو. باران نم نم دەباری. ڕێگەکە بەردەڵێن و ڕژد بوو. شەش سەعاتی تەواو بە بەر باراندا ڕێگەمان بڕی. باش بوو هەر هەموومان شاخەوانی شارەزا و کوڕی زەرد و ڕەوەزان بووین. دەشت و شاخمان پێ وەك یەك بوو. تەنانەت دەکرێ بڵێم، لە دەشتیش خۆشتر بوو. لەوانەبوو لە دەشتی ڕێك و بێ هەوراز و نشیو بترسین، بەڵام لە چیا بێ ترس و خەم بووین.

---

*دةستكيس: بةو كةسانة دةطوترىَ، كة شارةزاي ريَطا و باني شويَنيَكن و لة تاريكايي شةويَدا دةكةونة ثيَش ناشارةزاي ئةو شويَنة بؤ ئةوةي زةبريَك بوةشيَنن.

منداڵی قەفقازین. هەر هەموومان بە منداڵی لە چیا و کەژان گەورە بووین. سەعاتی سێی بەیانی بوو، گەیشتینە گردەکە. لە بناری گردەکە راوەستاین. پیاوەکانم کردە سێ دەستە. فەرماندەیی دەستەیەکیانم بە شوکری بەگ و دەستەی دووەمم بە عوسمانی برام ئەسپارد. خۆشم فەرماندەیی دەستەی سێهەمم وەئەستۆ گرت. وامان دانا باکووری رۆژهەڵات و باکووری رۆژئاوا هەڵنێین و بیانخەینە ژێر چاوەدێرییەوە.

لای باشووریش لە ژێر چاوەدێریی عوسماندا بێ. وردە وردە چووینە پێشێ. چووینە پێشێ و ئەو گردەمان گەمارۆ دا کە حەشارگەی چاخیرجالی بوو. زەرد و ما و رەوەزێکی پڕ مەترسی بوو. وستەمان لێوە نەدەهات. سەعات ببووە سێ و نیوی نیوەشەوێ. دەمانزانی چاخیرجالی بزانێ گەمارۆ دراوە، تاریکی دەکاتە قەڵغان و دەردەچێ.

هەموو ئەو گردۆلکانەمان گرت کە دەیانڕوانییە حەشارگەکەی چاخیرجالی. دەبێ تا رۆژ دەبێتەوە، کۆتایی پێ بێنین. حەشارگەکەی چاخیرجالی وەك بەری دەستمان لەبەر چاومانە. بۆیەش توانیمان ئاوا بەسەر ئەو گردانەدا زاڵ بین، چونکە چاخیرجالی ئێشکگری دانەنابوو.

دیارە لەو گردانەدا، سەنگەر بۆ ئیشکگران دروست کراوە. بەڵام لە بەر جەندرمانیان دروست نەکردوون، بەڵکو بۆ بەرەنگاربوونەوەی یاخییە خەنیمەکان لێ دراون. چونکە چاخیرجالی باش دەزانێ هیچ جەندرمەیەك قوونی ئەوەی نییە خۆی بگەیەنێتە ئێرە. راستیشی دەکرد. هەتا ئەو کات هیچ سەربازێك پێی نەگەیشتبووە ئەو گردانە. لەوەتەی چاخیرجالی، ببووە چاخیرجالی، شتی وا رووی نەدابوو.

بۆیەش ئەمجارە کەسی نەکردبووە ئێشکگر، چونکە هەموو یاخییەکانی ناوچەکە تێداچوون یان لە چیا چوبوونە خوارێ و لەوێ جگە لەخۆی یاخیی دیکەی لێ نەبوو.

چاوەڕێ دەبین. دەبێ راوەستین تا رۆژ دەبێتەوە. لەو کاتەدا تروسکەی روناکییەکی کز لە حەشارگەی یاخییەکانەوە بەدی دەکرا. دەبێ ئاگری جگەرەیەك بێ. زەمان راوەستاوە. لە لای رۆژهەڵاتەوە تەنانەت تروسکەیەکیش نایە. بارانەکەش هێشتا خۆشی نەکردووەتەوە. لە سەرخۆ هەناسە هەڵدەکێشین. بێت و سریوەیەکمان بێ، تەنانەت دەنگی هەناسەشمان ببیستن، دەزانن گەمارۆ دراون. دەزانن و خۆیان قوتار دەکەن و ئەگەر بەرەنگاریشمان ببنەوە، وامان بەگژدا دێن، کە بمانشکێنن. چونکە ئەو چیا و کێوە وەك بەری دەستیان شارەزان. ئەگەر بزانن لێرەین... بێت و رۆژ بێتوە... ئەو کات زۆر سووك و سادە دەتوانین لەناویان بەرین.

ئەو شوێنەی چاخیرجالی و پیاوەکانی تێیدا مات بوون، ناوی "قیزقایاسی"یە. قیزقایاسی وەك منارەیەکی بەرز سەری لە ئاسمانێ دەسوێ. دەکرێ بڵێین کەوتووەتە یەکێك لە بەرزاییە هەرە بەرزەکان. ئەو منارەیە

ئەشکەوتێکی لەبن دایە و چاخیرجالی لەوێ مات بووە. دواتر کە چووم و سەیرم کرد، دیتم چاخیرجالی لە بن قیزقاپاسی پەناگەیەکی زۆر قایمی دروست کردووە.

بەڵام شوێنەکە چەندی قایم و پتەویش بێ، دیسان هەر ناتوانین لە یەکەم کات و ساتەکاندا لە چاخیرجالی و پیاوەکانی بدەین. پیاوەکانی من هەمووان تفەنگچیی یەکە یەکەن. تەنانەت دەتوانن مێرووولەش بنگێون.

بەڵام، ئەوەی لێی دەترسام بەسەرم هات.

چیی نەمابوو بۆ سیوادی بەیانی. ئەوە بێدەنگییەکی خەست باڵی بەسەر هەموو وڵاتدا کێشاوە. لە پڕ دەنگی پژمینێك دێ. ئەی قورمان بەسەر. ئەوە کێ بوو کۆخی؟ خودای بەگژدا بچێ. زۆر زۆر نزیك بووین. دەنگی کۆخینەکە، وای کرد، یاخییەکان بزانن گەمارۆ دراون. دەستیان کرد بە راکەراك. گوێمان لە ترپەی پێیان دەبێ. خۆ ناکرێ تەقەش بکەی... ئامانجەکەت نەبینی چۆن تفەنگی پێوە دەنێی؟... ئەی چ بکەین؟ ئەفە خەریکە را دەکا.

ئابازار و چەرکەزەکان، زۆر بەرز و سامناك دەنەڕێنن. بۆ دنەدان و هاندانی ئەفە، دەستمان کرد بە نەڕاندن. ئەوە فێڵە شەڕێکی قەفقازی بوو:

ـ تۆ هێشتا لەخەوێدا بووی کە گەمارۆمان داوی. ڕێگەی دەربازبوونت نییە. ئەگەر پیاوی و ناترسی رامەکە. ئەگەر پیاوی وەرە پێش.

بەڵام چاخیرجالی پیاوێکی زیرەکە. بەو قسانە هەڵناخەڵەتێ. هەوڵ دەدا خۆی دەرباز بکا. ئێمە لە پشت سەریەوەین. زانیوێتی دەستی لێ هەڵناگرین. دەزانێ هەر رۆژ بێتەوە، دەبێتە شەڕێکی بێ ئامان. ئەو دەڕوا و ئێمەش وەشوێنی دەکەوین.

ئەمنیش دەمەوێ نەهێڵم لەوە پتر لێمان دوور بکەوێتەوە. دەمەوێ ناچاری بکەم بەرەنگارمان بێتەوە. ئەگەرچی باش دەزانم لەو تاریکاییەدا، شەڕ و بەرەنگاربوونەوە کارێکی خۆڕاییە.

دوو سەعاتێك، وەشوێنی کەوتبووین، کە زانیمان چاخیرجالی دوو پیاوی خۆی داناوە ڕێمان پێ بگرن. خۆی و هەڤاڵەکانی دیکەشی لە رەوەز و زەردومایەکی بەرزدا سەنگەریان گرتووە. جا بۆ ئەوەی وامان لێ بکەن، لەبری هێرش بەرگری لەخۆمان بکەین، رەهێڵەی فیشەکیان بەسەردا باراندین.

ئێمە بەوەش شوکرانەبژێر بووین. لێگەڕێ با مل بۆ شەڕەکە راکێشێ، دوایی گرنگ نییە چ دەقەومێ. تەنانەت هەمووشمان بکوژێ، باشترە لەوەی بە دەستی بەتاڵ بگەڕێینەوە.

لەو شەڕە لەنەکاوەدا، یازدە بریندار و شەهیدێکمان دا. دەمزانی ئاوا بڕوا، هەموومان تێدا دەچین. کەوتبووینە بەر چنگوڕی گورگ. دەبوو شوێنێکی لەبار بۆ خۆمان بدۆزینەوە. هەموو دەوروبەرەکە گەڕاین و سێ شوێنی باشمان دۆزییەوە. لە پەلامارێکی داڕێژراودا، ئەو سێ شوێنەمان گرت. لەو کاتەدا، باکووری

رۆژئاوای شوێنەکەی چاخیرجالی بە دەست شوکری بەگەوە و باکووری رۆژهەلاَت بە دەست حاجی دۆك کامیل و باشووری رۆژئاواش بە دەست من و عوسمانەوە بوو. لە لای باشووریشەوە، هەلّدێرێکی هەزار بە هەزاری لیّ بوو. شەڕەکە بەردەوام بوو. تازە رۆژ ببۆوە. من بیرم لە کۆتایی کارەکە دەکردەوە. ئەگەر چاخیرجالی بتوانیّ لەو گەمارۆیە خۆی دەرباز بکا، هەموومان دەکەوینە مەترسییەوە. جا ئەوجار لە شوێنێکی دی، داوێکمان بۆ دەنێتەوە و هەموومان دەخاتە تەلّەوە. چونکە ئەم کەژ و کێوانە هیی ئەون. ئەو تاقە فەرمانڕەوای ئەو چیایانەیە. هەموو گوندییەکانی ناوچەش گویّ لە مستی ئەون. ئیتر رووباری خوێن دەخاتە ریّ. لەمەودوا، چاخیرجالی خاوەنی زۆربەی حەشارگەکان و زۆربەی ئەوانەش دەکوژیّ، کە متمانەی پێیان بووە. نابیّ بهێلّین بە زیندوویی دەربچیّ. یان هەموومان دەکوژرێین، یان ناهێلّین رزگاری بیّ.

لەو کاتەدا دەبوو، مشوورێك بخۆین. رێك سیّ سەعات بو، لە سەروخوارەوە تەقە بوو. چاخیرجالی پازدە سالاَن لەو چیایانەدا یاخیگەریّتیی کردبوو. ئەو بیری لە هەموو ئەگەرەکان کردبۆوە و لە هەموو توانا و ئیمکاناتەکانیش سودی وەردەگرت. دەیزانی لەوانەیە رۆژێك بکەوێتە تەنگانەوە. هەر بۆیە لە چەند شوێنان سەنگەر و مەتەریّزی پتەو و لەشکاننەهاتووی بۆخۆی دروست کردبوو. ئەمڕۆش پەنای بردبووە بەر یەکێك لەوانە و شەڕی لەگەلّ دەکردین. هەر بۆیە، سەرەڕای ئەوەی لە سیّ لاوە گەمارۆمان دابوو، دیسان دەرەقەتی نەدەهاتین. لەگەلّ ئەوەدا، کە تەقەی ئەوان لە هیی ئێمە زۆر کەمتر بوو، بەلاَم دەیتوانی تەواو بمانخاتە مەترسییەوە. بڕستی لیّ بڕیبووین. کاتیش خەریك بوو تێدەپەڕی.

لەو دەمەدا عوسمانی برام هاتە لام و گوتی:

ـ روشدی، ئەو چاخیرجالییەی تۆ زۆر ئازاتر و بەهێزتر و کۆلّنەدەرترە لەوەی بیرمان لیّ کردبۆوە. دەبیّ مشوورێکی لیّ بخۆین، ئەگینا هەمووومان دەکوژیّ. دەبیّ تەگبیرێکی لیّ بکەین. من نەخشەیەکم هەیە. دەبیّ یارمەتیم بدەی جێبەجێی بکەم. دەبیّ یارمەتیم بدەی، ئەگینا دەکوژرێم. دەلّێی چی؟

ـ بلّیّ بزانم نەخشەکەت چییە؟

عوسمان ئاوا باسی نەخشەکەی خۆی کرد:

تفەنگچییەکانی چاخیرجالی زۆر لە سەر هەستن. ئاگایان لە هەموو لایەکە، بەلاَم پێیان وا نییە لە لای باشوورەوە هێرشیان دەکرێتە سەر، چونکە ئەویّ هەلّدێرە. هەر بە زەینیشیاندا نایە، یەکێك بتوانیّ بەو رەوەزە رژد و هەلّدێرە هەلّزنیّ. ئەو هەلّدێرە قەلّشتێکی هەیە، ئاو دڕیوێتی. دەکریّ بەو قەلّشتەدا سەر کەوی و لە پشت ئەفەوە قوت بیتەوە. من زۆر بە وردی لێکم داوەتەوە. دەمەویّ لەوێوە سەر کەوم. بەلاَم بێت و ئەفە بزانیّ، بیّ ئەملاوئەولا تێدا دەچم. بە پێشەوانەوە، بێت و نەزانیّ، دلّنیام ئەو دەمریّ. ئەفە سێسەد تا چوارسەد مەترێك لە قەلّشتەکەوە دوورە. بەشکم بتوانم لەو مەودا دوورەوە، فیشەکێکی لەسەر

دڵی بدەم. خۆ دەزانین چاخیرجالی رواڵەت و جلوبەرگەکانیشی لە پیاوەکانی جوێیە و لە دوورەوە دەناسرێتەوە. هەر لەوێوە سێرەی لێ دەگرم و تەقەی لێ دەکەم. بەڵام دەبێ یارمەتیم بدەی.

چار نەبوو. دەبوو یارمەتیی بدەم. عوسمان ئەو کارەی پێ دەکرا. عوسمان کوڕی چیا و کوێستانێ بوو. دەکرێ بڵێی، شاخەوانی وەك ئەو لێوەشاوە، لە هەموو دونیادا نییە. عوسمان زۆر گورجوگۆڵ بوو. جگە لەوە، لە ئەنگێوەیی و دەستوتفەنگیشدا تاقانەی رۆژگار بوو.

بەڵام عوسمان پێویستی بە یارمەتیی ئێمە بوو. دەبوو پشتیوانیی لێ بکەین. هەر بۆیە پەیامێکم نووسی و ناردم بۆ فەرماندەی تاقمەکانی دیکە، حاجی دۆك کامیل و شوکری بەگ. پەیامەکەم ئەوە بوو:

"دەبێ بەر لەوەی شەودا بێ، عەمەلیاتەکەمان تەواو بکەین. هەر بۆیە ناچارین عوسمان بکەینە قوربانی. عوسمان دەیەوێ لە قەڵشتی هەڵدێرەکەوە وەسەر بکەوێ و خۆی بگەیەنێتە پشت ئەفە. جا ئەگەر ئەوەی پێ بکرێ، لەوێوە ئەفە بنگێوێ. هەر بۆیە ئێمە ئیتر تەقە ناکەین. بەڵام ئێوە لەگەڵ وەرگرتنی پەیامەکە، تەقەکەتان ئەوەندەی دیکە خەستتر بکەنەوە. دیارە هەر ئەوەندە بەس نییە، بۆ ئەوەی پیاوەکانی چاخیرجالی بەعوسمان نەزانن، دەبێ سەرقاڵیان بکەن. بەو جۆرە، کە پێنج کەستان خۆبەخشانە مەرگ هەڵبژێرن. واتە بەبێ ترس و پرینگانەوە هرووژم بەرن بۆ چاخیرجالی و وا بنوێنن کە دەیانەوێ خۆ بگەیەننە چاخیرجالی."

دەمێك نەبوو پەیامەکەم ناردبوو، کە تەقەی ئەو دوو تاقمە خەستتر بۆوە. شەڕەکە کەوچکی تێ نەدەگەڕا و لەو کاتەدا تاقمە خۆبەخشە پەلاماردەرەکەش هرووژمیان برد. چاخیرجالی وازی لە ئێمە هیچنابوو و بەرەنگاری ئەو دوو تاقمە ببۆوە. هەر ئاوڕیشی لە ئێمە نەدەداوە. بەتایبەتی عوسمان هەر تەواو ئازاد ببوو. چاخیرجالی دڕدۆنگ بوو. دەکرا لە شێوەی تەقەکردنەکەیەوە ئەو دڕدۆنگییەی بەدی بکەی. لە هەموو شەڕێکدا، بە چۆنێتیی تەقەکردنی بەرامبەرەکەتڕا دەتوانی بزانی باری دەروونییەکەی چۆنە. ئەوە شەڕکەرە پسپۆڕەکان باشی دەزانن و سوودی باش لەو زانستەی خۆیان وەردەگرن. چاخیرجالی نەیدەزانی ئەو هەمووە ئازایەتییە لە چییەوەیە. تا ئەمڕۆ نەیدیتبوو تاقمێکی راوەدوونان ئەوەندە پشتگەرم و پێداگر بێ. چاخیرجالی سەری سووڕ مابوو. لە چۆنێتیی تەقەکردنەکەیەوە سەرم لەوە دەرکرد.

لە تاقمە خۆبەخشەکە، "قۆجا مەمەد" پێکرا. جافر شامیلی برادەری کە لە تەنیشتی بوو، هەرای کرد و بە ئەفەی گوت:

ـ ئەگەر خۆت پێ پیاوە، وەرە دەرێ ئەفە. وەرە دەرێ تا پیاوەتییەکەتت پێشان بدەم.

ئەفەش هەر بەراستی پیاو بوو. رەشید بوو.

لە وەڵامی جافر شامیلدا گوتی:

ـ گویّ بدەیە گەنجۆ بزانە دەڵێم چی. تۆ کەسێکی رەشیدی. دیارە قارەمانێکی راستەقینەی. ئەگەر ئازا نەبوایەی، نەتدەوێرا ئەوەندە بێیە پێشیّ و بێیتە بەرسێرەی تفەنگی من. خۆ ئەگەر ترسنۆك بوای، کە برادەرەکەت دەپێکرا، رات دەکرد. ناتئەنگێوم، بە ئازایەتییەکەتت دەبەخشم. بەڵام ها ئەوەم لیّ وەرگرە و برۆ. هەتا هەی ئەو یادگارییەم لای خۆت هەڵگرە.

کە گوتی "ئەوەم لیّ وەرگرە"، فیشەکەکەی، کڵاوی جافرشامیلی هەڵگرت. کڵاوەکە لەولاترەوە کەوت. جافر کڵاوەکەی هەڵگرت و گەڕاوە.

ئەفە پیاوێکی ئاوا بوو.

جافر شامیل لە تاقمەکەماندا لە هەمووان گەنجتر بوو. لە نێوان ئەوانەدا کە چووبوونە شەڕی چاخیرجالی، ئەو هەرە کەم تەمەنەکەیان بوو. لەوانەش، ئەو تاقانە کەسێکە، کە هێشتا زیندووە. ئەو ئێستا لە گوندی "حاجی هیچاچ"ی سەر بە دۆزجیّ دەژی و ئەو کڵاوەشی هەر پاراستووە، کە فیشەکەکەی چاخیرجالی کونی کردووە.

عوسمان خەریك بوو لە پشتەوەی سەنگەرەکەی چاخیرجالیڕا، وەسەر دەکەوت. چۆن دەیتوانی بە زەردێکدا هەڵزنیّ، کە وەك منارە بەرز و لووس بوو؟ سەیر بوو. دەستی لەکویّ گیر دەکرد؟ پێی لە کویّ توند دەکرد؟ عوسمانم لیّ دیار نەمابوو. بە بیّ ئۆقرەییەوە چاوەڕێی بووم. نیو سەعاتێك چاوەڕوانی بووم، سەعاتێك چاوەڕوانیم کێشا. بەڵام عوسمان هیچ سۆراغی نەبوو. بەخۆمم گوت:

ـ ئەی هاوار هەی... براکەم چوو.

وەك شێتان دەستم کرد بە تەقە. لە ژیانمدا تەقەی ئاوا خەستم نەدیتبوو.

دەنگێك لە ناخمەوە پێی دەگوتم، تاوێك راوەستم و دوایی هێرشێکی باش بکەم.

پەلامارێك، کە چارەنووسی شەڕەکە روون بکاتەوە. لەوانەیە بەو پەلامارە بتوانین چاخیرجالی ببەزێنین.

لەو کاتەدا شوکری بەگ هاتە لام و پێی گوتم:

ـ عوسمانت چارەڕەش کرد، روشدی.

چیم پیّ دەکرا؟ خۆی حەزی لیّ بوو. جگە لەوەش، هەر ئێستا دەبیّ پەلامارێکی بەربڵاو دەست پیّ بکەین. چووزانین لەو پەلامارەدا خۆشمان ناکوژرێین؟!

شوکری بەگ رۆیشت.

دوای رۆیشتنی شوکری بەگ، سەیری قەڵشتی هەڵدێرەکەم کرد. عوسمان خۆی بەوێوە هەڵواسیبوو. یەکێکم نارده لای شوکری بەگ. فەرمانی تەقەم دا. دەبوو بیّ پسانەوە تەقە بکەن و ئەگەر پێویست بوو، هێرشیش بکەن.

ئەوان تەقەکەیان خەستتر کردەوە. منیش بێ پسانەوە تەقەم دەکرد. سەیری لای عوسمانم کرد. بە سینگەخشکێ بەرەو لای من دەهات. هات و خۆی گەیاندە من. لە باوەشم گرت. دەست و ئانیشك و ئەژنۆکانی زۆر بریندار ببوون. خوێن لە برینی دەچۆڕاوە:

ـ پێم وایە سەرکەوتووم. یەکێکم لێ کوشتن، کە خۆم پێم وابوو چاخیرجالییە. سێ فیشەکم پێوە نا. بەسەر پێوە راوەستابوو. قەڵافەتی لە تفەنگچیی ئاسایی نەدەچوو. هەم تەقەی دەکرد و هەمیش فەرمانی دەکرد. سێ فیشەکم پێوە نا. یەکێك لە فیشەکەکانم گورچوبڕ و کاریگەر بوو. پێکرا و کەوت.

دەسبەجێ نەقیب شوکری بەگ و حاجی دۆك کامیلم ئاگادار کردەوە. پێم گوتن چاخیرجالی کوژراوە و تفەنگچییەکانی سەریان لێ شێواوە.

لێم سوور بوو، ئەوەی کوژراوە چاخیرجالییە. سەیر بوو. عوسمانیش دڵنیا نەبوو، بەڵام من تەواو دڵنیا بووم. باشە چۆن وا خاترجەم بووم؟

تەقەکەی بەرامبەرمان، لەپڕ توند بوو و لەنەکاو بڕایەوە. ئەوجار لێرە و لەوێ تاق و لۆق تەقەیەکیان دەکرد. دیار بوو تفەنگچییەکان سەریان لێ تێکچووە.

دوای ئەوە دەنگی چەند کەسێك هات. دەنگەکە زۆر بەرز بوو، بەڵام زۆر زوو کپ بوو.

تەقە هەر بەردەوامە. ئەوەندەی دە خولەکێك رەهێڵەی ئاگرێکمان بەسەردا دەبارێنن، متمان دەکەن. بەڵام ناخایەنێ. جاری وایە، تەقەکە ئەوەندە پچڕ پچڕ و بێ ئامانج دەبێ، کە ئیتر پیاو باوەڕ ناکا ئەوانە تفەنگچییەکانی چاخیرجالی بن. لە هەموو شەڕێکدا لە چۆنێتیی تەقەی بەرامبەرەکەتەوە، دەتوانی بزانی باری دەروونییەکەی چۆنە. ئەو شەڕکەرەی باوەڕ و متمانەی بەخۆی بێ، دەنگی تفەنگەکەی وەك چرکەچرکی کاتژمێر رێکوپێکە.

بەڵام کاتژمێری تفەنگچییەکانی چاخیرجالی جاریٚ کار دەکا و جاریٚ رادەوەستیٚ. زۆر پەرش و بڵاوە.

بەو حاڵەشەوە، ئەو سەعاتە زەبرپێکەوتووە، هەتا سەعات یەکی بەیانی هەر کار دەکا. مەبەستم ئەوەیە، هاورێکانی چاخیرجالی تا سەعات یەکی بەیانی بەربەرەکانێیان کرد. ئێمە سێ کەسمان لێ کوژرا و پێنج کەسمان بریندار بوون.

کوژراوەکان هەر ئەوانە بوون خۆیان خۆبەخشانە بەپیر مەرگەوە چووبوون. پێنج پیاومان خۆیان بۆ مردن پاڵاوت، سێ کەسیان کوژران و دوانیان زیندوو دەرچوون.

کوژراوەکانمان ئەوانە بوون:

١. قۆجا مەمەد، خەڵکی گوندی "نۆرەم"ی سەر بە دۆزجێ.

٢. عەریف عوسمان، خەڵکی گوندی "مەهدی بەگ"ی سەر بە دۆزجێ.

٣. عەریف مەمەد، خەڵکی گوندی "قارا چیچك"ی سەر بە شاری خەندەق.

لە پڕ دەنگی کاتژمێرەکە بڕایەوە. تفەنگچییەکان بزر ببوون. باران وەك گۆزەی سەرەوژێر دەهاتە خوارێ. هەوا زۆر سارد بوو. تا بەیانی لە سەنگەرەکانماندا ماینەوە و چاوەڕێمان کرد. بەیانی زوو، لە هەر چوار لاوە دەستمان کرد بە تەقە و هەر ئاوا بەرەو حەشارگەکەیان چووینە پێشێ. حەشارگە چۆل بوو. تەنیا دوو تەرمان دی. یەکێکیان عوسمان بەگ بوو، هەر ئەوەی لە ناوچەی ئارپازەوە رفێنرابوو و هێنابوویانە چیا. سەیری تەرمی دووەمیشمان کرد، سەری و هەردوو دەستیان بڕیبوو. پێستی سینگیشیان داماڵیبوو. بەڵام رواڵەتی لە چاخیرجالی نەدەچوو. دەتگوت یەکێکە لە تفەنگچییەکانی. ئەوەش بەسەهووی بردین. ئەگەر ئەو تەرمە چاخیرجالی نییە، ئەی بۆچی سەریان بڕیوە؟ ئەگەر چاخیرجالی نییە، ئەی بۆ کەوڵیان کردووە؟ دەستیان بۆ بڕیوە؟ تا ئێستا کەس نەیدیتووە، سەری تفەنگچییەکی کوژراو ببڕن. باشە ئەو کارەیان بۆ کردووە؟ عوسمان بەگیان بۆ کوشتووە؟ ئەگەر چاخیرجالی نەکوژرابا، ئەو بارمەتەیەیان نەدەکوشت.

چاخیرجالی کاری وای نەدەکرد. بەڵگە زۆر بوون، بیسەلمێنن، کە چاخیرجالی کوژراوە. بەڵام نابێ لەبیرمان بچێ، چاخیرجالی کەسێکی ساویلکە نەبوو. لەوانەبوو هەزار فرت و فێڵ بکا. لەوانەبوو وەك سەعید پاشا بمخەڵەتێنێ و بمکاتە پەندی عالەمێ. وام لێ بکا، لە هیچ کوێ سەرم هەڵنەیێ و لە رووم هەڵنەیێ سەیری هاوڕێکانم بکەم. لەوانەشە فێڵێکی کردبێ. دەیەوێ من تەلەگراف بۆ هەموو لایەك بنێرم و بڵێم چاخیرجالیم کوشتووە و بۆ بەیانی لە جێیەکی نادیار لێم قوت بێتەوە و هەموو نەخشەکانم پووچەڵ بکاتەوە. دەیتوانی جلوبەرگی خۆی لەبەر یەکێك بکا. دەبوو پەلە نەکەم. دەبوو وشیار بم و نەکەومە داوی گزە و فێڵەکانی چاخیرجالییەوە. دەبوو ئەو تەرمە گوماناوییەش لەگەڵ تەرمی هاوڕێکانی خۆم بنێرمە شارۆچکە.

دیار بوو چاخیرجالی دوای ئەوەی پێکرابوو، بە ئاسانی گیانی دەرنەچووبوو. لەو شوێنەی فیشەکەکەی وێکەوتبوو، بە مەودای چل مەترێك، چیی گژ و گیا بوو، لە رەگەوە دەریکێشابوون و پەرش و بڵاوی کردبوون. دیار بوو زۆر ئازاری چێشتووە.

تەرمە بێ سەلکەکەمان لەگەڵ ترەمی برادەرە کوژراوەکانمان سواری ئەسپ کردن و هێنامانەوە شارۆچکە.

لە شارۆچکە بە بەرپرسانم گوت، لەوانەیە ئەوە تەرمی چاخیرجالی بێ. هەڵبەت گوتیشم، تەرمەکە سەری پێوە نییە.

نازم پاشا، هەر ئەو هەواڵەی بیستبوو، دەسبەجێ خۆی گەیاندبووە نازیللی و داوای کردبوو، بچن لە ئۆدەمیش، ژنە گەورەکەی چاخیرجالی واتە ئیراز بێنن.

پاشا ئەمری کرد:

ـ ئەو ژنە بەرن و تەرمەکەی نیشان بدەن.

ئیراز چووە ژوورێ و دوای چەند خولەکێك هاتەوە دەرێ و گوتی:

ـ ئەمە ئەفەی من نییە.

گوتمان:

ـ جارێکی دیکەش سەیری بکەوە. بزانە لە هیچ کوێی لەشی نیشانەیەکی تایبەتی پێوە نییە؟

ـ بۆچی، خاڵێکی هەبوو.

دیسان چۆوە ژوورێ. زۆری نەبرد، هاتەوە دەرێ. ئەمجارە فرمێسك لە چاویدا قەتیس مابوون.

ژنێکی وەك ئیراز، ژنێك کە راستگۆترین و وەفادارترین و ئازاترین ژنی دونیا بوو، لە سەروچاوی خۆی دەدا و دەگریا؟ نا، هەر وەکوو سەنگی سەبوور راوەستا و مەتەقی لێوە نەهات.

پرسیم:

ـ ئەفەی خۆت بوو؟

سەری بە نیشانەی بەڵێ، بەرداوە و بەبێ دەنگی وەدەر کەوت.

بەنازم پاشای والیم گوت:

ـ پاشا. ئێمە دەبێ هەر ئێستا بڕۆین. چوونکە تفەنگچییەکانی ئەفە ورەیان بەر داوە. دەبێ بکەوینە شوێنیان. لەناوبردنی ئەوانە وەك ئاوخواردنەوە وایە. هەر ئێستا دەبێ هەواڵی کوژرانی چاخیرجالی لە هەموو مەملەکەتدا بڵاو بکەینەوە.

پاشا وەڵامی دامەوە:

ـ راست دەکەی.

تەرمەکەی چاخیرجالییان سەروبن لە مەیدانەکەی نازیللی هەڵواسی.

حاجی دۆك کامیل و عوسمانی برام کە ئەو دیمەنەیان دی، بە زویرییەوە هاتنە لای من و گوتیان:

ـ روشدی بەگ، دیتت چیمان کرد؟ یانی رەشید و جوامێرێکی وەك چاخیرجالی دەبوو ئاوای لەگەڵ بکەن؟ ئەی خۆزگە ئێمە بەدەستی ئەو کوژرابایین.

ئەوان زۆر بە هەڵواسینەکەی چاخیرجالی تێك چووبوون.

کەوتینە رێ. لە شوێنێك هەموومان پێکەوە کۆ بووینەوە.

عوسمان گوتی:

ـ چاخیرجالی بە دەستی یەك نەفەر نەکوژرا. هەر چلوپێنج کەسەکەمان لەو شانازییەدا بەشدارین. لەمەودواش کەس نایدرکێنێ، کاممان ئەفەمان کوشت. بەڵێن دەدەن؟

هەمووان بەڵێنیمان پێ دا، کە ئەو نهێنییە لای کەس ئاشکرا نەکەین. تا ئەمڕۆکەیش کەس باسی نەکردووەتەوە.

دوایی چووینە ئۆدەمیش. دوای کوژرانی چاخیرجالی هەموو حەشارگە و سەنگەرەکانی خاپوور کران. پاش بیست رۆژ پشکنین و راوەدوونان، زانیمان باقی هاوڕێکانی چاخیرجالی لە کایاکۆین. ئەو ماڵەمان گەمارۆ دا، کە ئەوانی تێدا کۆ ببوونەوە و دەستمان کرد بە تەقە. شەڕەکە زۆری خایاند. ئێوارە داهات. نیگەرانی ئەوە بووین تاریکدا بێ و را بکەن. ئیتر نەماندەتوانی دیسان بیانخەینەوە داو.

هەوا خەریکە تاریکدا دێ. را دەکەن. دەبێ تەگبیرێکی لێ بکەین و مشوورێکی بخۆین. بیرم کردەوە و چارەیم دۆزییەوە. دە پانزە دەبە نەفتمان هێنا و ماڵەکانی دراوسێیانمان ئاگر دا. دوای ئەوە هێرشێکی بێ ئامانمان کردە سەریان و ئەو ماڵەشمان ئاگر دا، کە ئەوان سەنگەریان تێدا گرتبوو. تەقە لە هەردوولاوە بەردەوام بوو. ئەوان لە ماڵە نیوەسووتەکەدا بەرەبەرەکانێیان دەکرد و زەبریان لێ دەوەشاندین. لە هاوڕێکانی ئێمە "چۆق مەمەد" پێکرا و کوژرا.

ئەوان دەستیان دەکردەوە، بەڵام لێمان سوور بوو، ناهێڵین دەرچن، یان دەکوژرێن، یان لە ئاگرەکەدا دەسووتێن.

لە پڕ یەکێکیان لە ئاگرەکە دەرپەڕییە دەرەوە. دەیەویست را بکا، بەڵام دەرفەتمان نەدا و لێمان دا. بریندار بوو و خۆی بەدەستەوە دا. دوای ئەو، یەکێکی دیکە هاتە دەرێ و ویستی را بکا. ئەویش پێکرا و کەوت، بەڵام خێرا هەستایەوە و بەرەو ئاگرەکە رای کردەوە و خۆی لە ئاگرەکە هاویشتوە و لەوێوە هەرای کرد:

ـ قەت خۆم نادەمە دەست تۆ عوسمانیی...

بەو شێوەیە هەموو هاوڕێکانی چاخیرجالی لەناو چوون وبڕانەوە. هەر حاجی مستەفا توانیی را بکا و خۆی رزگار بکا.

کاری چاخیرجالیمان یەکلا کردەوە و خۆمان ئامادە کرد بگەڕێینەوە، کە ئەم رێزلێنانەم لە لایەن "نازم پاشا" والیی ئەزمیرەوە بەدەست گەیشت:

وەلایەتی ئایدین

ئیدارەی نووسینەکان

ژمارە:

گشتی:

تایبەتی:٦٩٥

بۆ مەئمووری پشکنین و راوەدوونان نەقیب روشدی بەگ

بۆ هەموو گیانفیدایی و ئەو زەحمەتانەی لە پێناوی لەناوبردنی چاخیرجالی و باقی داروەدستکەیدا کێشاوتە و رێزت لیَ دەنێین و هیوای سەرکەوتنی زیاترت بۆ بە ئاوات دەخوازین. لەگەڵ ئەوەدا تەلەگرافێکیش لە لایەن وەزارەتی ناوخۆوە لەگەڵ ئەم رێزلێنانە نێردراوە بۆ پێزانین و سوپاس لە ئێوە و باقی هاوکارەکانت.

٢١ی زیلحەجەی ٣٢٩

٢٩ی تشرینی دووەم ٣٢٧

والی: نازم حەسەن تەحسین

دەقی تەلەگرافەکەش ئاوا بوو:

لەم رێیەوە، بە بۆنەی گیافیدایی و فیداکارییەکانی نەقیب شوکری و نەفیب روشدی بەگ، کە بۆ لەناوبردنی یاخیی بەناوبانگ چاخیرجالی و تفەنگچیەکانی گیانیان لەسەردەستیان دانا، رێزیان دەگرن و پلەی ئەفسەرییەکەیان بەرز دەکەینەوە و دەینێرینەوە بۆ بنکەی پایەتەخت و لەوێوە پێیان رادەگەینرێت. چاوەڕوانیشمان هەیە، ئەفسەرەکانی دیکەش ئاوا لە پێناوی میللەت و مەملەکەتدا تیَ بکۆشن و دەرسی وەفاداری بۆ وڵات و فیداکاری لە رێگای ئاسایشی مەملەکەت و میللەتدا لەو کەسانەوە فێربن.

❊❊❊

گۆڕەکەی چاخیرجالی لە دەرەوەی نازیللی، لە دەم رێگەکەیە.

گوندییەکان گۆڕەکەی ئەویان لا پیرۆزە و وەك موقبەرەی ئەولیا و پیر و پیاوچاکان دەچنە زیارەتی.

ئەوان باوەڕیان بەوەیە، کە گڵی سەر گۆڕەکەی چاخیرجالی دەرمانی گەلیَ دەردانە. گڵەکەی ئەو چارەسەری نۆبەتیَ و چەند نەخۆشی و پەتایەکی دیکەشە. گوندییەکان وا دەڵێن.

ئەوە چەند لەمێژ ساڵە چاخیرجالی کوژراوە. بەڵام هێشتاش کە گوندییەکان بە رێگای تەنیشت گۆڕەکەی ئەودا رادەبرن، هێشتا نیو سەعاتێك ماوە بیگەنیَ، هەرا دەکەن:

"چاخیرجالی ئەفە، چاخیرجالی ئەفە، ئیزن بدە تیپەڕین. بێگانە نین."

٢٠١٣/٢/٢
سەعات ١/٤٥ی شەوی شەمە.